ŽENA U BIJELOM

ZADAR 1963.

Daniela Krein

ŽENA U BIJELOM

Zadar, 1963.

Izdao: Nadbiskupski Ordinarijat Zadar,
Zeleni trg 1.
Umnoženo ciklostilom bogoslova,
Zadar, Trg 27.III 1941. br. 2
ZADAR, 1963.

KONAČNO SAM TU!

B....., 1.veljače 1933.

Napokon imam svoju vlastitu ordinaciju! Prošlo je već nekoliko godina što sam završila studije. Nakon toga sam bila asistentica u više ginekoloških klinika. To mi je omogućilo da skupim razna iskustva i da usavršim svoje obrazovanje. A sada sam tako sretna što mogu živjeti kao liječnica za ženske bolesti u ovom industrijskom gradu na Rajni. To je u prvom redu zasluga mojega oca, liječnika u mom rodnom mjestu koje je odavle udaljeno tridesetak kilometara. On se potrudio da mi osigura dobar početak. Preporuke mojih profesora na Sveučilištu i na klinikama, gdje sam bila na praksi, pomogle su mu da isposluje za mene službeno ovlaštenje.

Sada ću, svijesna svoje odgovornosti, hrabro liječiti i pomagati svima koji mi se povjere. Neka mi ne uzmanjka razumijevanja i razboritosti kada budem morala donositi važne odluke i kada mi bude potrebna energija i fizička otpornost!

Već sam često ustanovila da su ljudska snaga i znanost ograničene i da nama liječnicima može izmaći iz ruku ljudski život usprkos svih naših nastojanja. Ipak me takvi neuspjesi ne smiju slomiti usprkos sve gorčine koju će u meni ostaviti, nego me, naprotiv, moraju potaći da proširim krug svojega znanja i povećam svoju požrtvovnost.

Tko će biti moja prva pacijentica? Od

jutros sja uz ulazna vrata bijela emajlirana pločica:

Dr. Danijela BRESSER,
specijalista za ženske bolesti.
Stanujem u prizemlju te kuće: do mene će dakle moći lako doći.

TAJNE ŽIVOTA

B...,28. veljače 1933.

Stanari iz prvoga kata imaju mladu kućnu pomoćnicu od sedamnaest godina koja mi je naročito simpatična. Zove se Irena. Iz čitava njezina bića odsjeva svježina duše.

Kad sam je prošle sedmice srela u hodniku, bila je blijeda. Bez sumnje se osjećala slabo jer se jedva držala uspravno. Upitala sam je za razlog toga stanja i odgovor, koji mi je dala, potvrdio je moje slutnje. Osjećala se slabo u odredjenim vremenskim razmacima kao velik broj mladih djevojaka. Dala sam joj jedan lijek, i navečer nakon posla došla je da mi zahvali. Njezine smedje oči sjale su od olakšanja: – Kad moram raditi pa me bol u tome smeta, u napasti sam da postanem malodušnom, – rekla mi je. Začas su njezine oči i lice izgubili sjaj te me je upitala bojažljivo: – Gospodjo doktor, zar zaista ne moram biti zabrinuta? Katkada se bojim da to nije normalno, jer svaki mjesec strašno trpim dok traje ta nelagodnost.

Jako je pocrvenjela i smeteno promrmljala: – Ja bih se ipak kasnije htjela udati i imati djecu.

Kako sam imala nešto vremena za pričanje, ponudila sam djevojci stolicu. Irena mi nije više bila nepoznata jer smo već često razgovarale, a ona mi je više puta učinila neke usluge, i očito su je ti kontakti učinili povjerljivom. Raspršila sam njezine djetinjaste bojazni. Bila je potpuno zdrava, pa kad se uda, neće više trpjeti od svojih menstruacija.

–Volite li već nekoga? – upitala sam je. Njezini obrazi su pocrvenjeli. – Da, ali on još ne zna, – odgovorila mi je.

Budući da sam osjećala da mi želi govoriti o "njemu", zapitala sam je: – Stanuje li on u vašem susjedstvu? – Tvornica ga je poslala u Thüringen. Njegovi roditelji su naši susjedi, a mi se poznajemo još od djetinjstva. Hubert je stariji od mene pet godina. Katkada mu pošaljem kakav paketić, a njegova mama mi je već poklonila u njegovo ime dva lonca s medom i maslacem.

–Da li se dopisujete?

– Kako bi on znao odakle dolazi paket, prilažem mu pisamce s pozdravima, a isto tako mi njegova majka izručuje njegove pozdrave.

Kako li ta mlada ljubav može biti lijepa i nježna! Pogledala sam djevojku koja je do mene sjedila, sva nježnost, sakrivena u njezinoj djetinjoj duši, mogla joj se pročitati u očima. Iako je Irena odrasla u ovom velikom industrijskom gradu, ona je dobro odgojena i potječe iz dobre obitelji, sve, što govori i poduzima o tome svjedoči.

– Brak zahtijeva mnoge žrtve, – rekla sam joj da je dovedem na to pitanje. – Pa ipak nije teško žrtvovati se za nekoga, koga volimo! – uskliknula je ona. I njezin pogled posta de sjajan, tako sretan, da sam u njem našla potbrdu za riječi pjesnika: "Oči su ogledalo duše." Kako li ta mlada djevojka ima pravo! Ne bih li i ja bila spremna da s veseljem doprinesem i najteže žrtve za bića koja ljubim?

– Ako se zaista mislite udati, Irena, morate se već sada pripravljati za brak, – rekla sam joj nakon nekoliko trenutaka. – Prije zaruka valja znati mnoge stvari koje se neoženjenima možda čine nevažnima. Jeste li već mislili kada treba da počne odgoj djece koju će vam Bog poslati? – Sigurno, odmah iza rodjenja, – odgovorila mi je oklijevajući.

– Mnogo prije, Ireno!

– Kad budem očekivala dijete?

– Pravo govoreći, još mnogo prije! Odmah sada! Odgoj vaše djece morao je započeti već kod vašeg vlastitog rodjenja i vjerujem da su vaši roditelji na to mislili. Prije svega čovjek mora imati dobro odgojenu vlastitu ličnost prije nego bude u stanju da odgaja vlastitu djecu. Evo zašto je lična disciplina vrlo važna za djevojku koja želi biti majka i za mladića koji želi biti otac. Prije nego mognemo tražiti od djece da poštuju svoje roditelje, da budu pokorna, da ne padaju u srdžbu, da ne lažu, treba da postanemo gospodari samih sebe. Dijete treba da vidi u nama ono što mi očekujemo od njega.

– Ja sam već na to mislila, – rekla je Irena zamišljena, – i to mi ne zadaje brige.

Ja volim djecu i htjela bih imati više dječaka i djevojčica da iz njih napravim prave ljude, ali ja se bojim prije svega... oh, to je previše ružno!...

Pogledala sam Irenu ohrabrujućim pogledom. To je dražesna djevojka, kad je smetena, čovjek bi je najradije uzeo u ruke. – Bojite li se začeća? Odmah sam opazila da sam dobro pogodila.

– To zaista nije lijepo, i na taj način...

Tako sam saznala, da Irena ima krivi pojam o roditeljskom stvaralačkom činu.

– Nije li vam vaša majka nikada o tom govorila?

– Oh ne! To je kod nas izričito zabranjeno.

– Dobro, o tom se ne govori javno, ali bi trebalo da u najprisnijem kontaktu svaka majka uputi svoju kćer u tajne života, a isto tako svaki otac svojega sina.

– Moji roditelji to ne bi učinili! Ja se ne bih usudila pitati majku o stvarima koje se tiču braka.

– A kada ste po prvi puta osjetili tu nelagodnost?

– Mama mi je samo rekla da će se to ponavljati svaki mjesec i da to nije ništa opasno, da je to zahtjev prirode i da to mora podnijeti svaka djevojka i žena, a ja da moram paziti kako to nitko ne bi primijetio i o tome nikome ne govoriti.

– I ništa više? Nije li vam govorila o svrsi te prirodne pojave?

– Ne, nikada.

– Odakle ste onda saznali da majka nosi

dijete u svom krilu i koja je uloga oca?

– To su mi kazale prijateljice; kada smo o tom govorile, nikada nisam imala mirnu savjest, i svaki put sam se za to ispovijedala.

– Nije li kod pouke vaš župnik davao vama, velikim djevojkama, obavještenja o tajnama života, o njihovoj važnosti i svetosti?

– Nedavno nam je prvi puta rekao, da moramo misliti na to kako da se pripremimo na naše buduće materinstvo. I tom zgodom nam je takodjer po prvi puta govorio o devetmjesečnom životu djeteta u majčinoj utrobi.

– Nije nikakav grijeh govoriti ispravno o načinu na koji Bog budi novi život. Grijeh počinje tek kada se u to umiješa nezdravo uživanje i nedopuštena znatiželja za razliku od želje da čovjek u tom bude poučen kako treba. Eto, zato razgovori medju prijateljicama o tajnama života nisu baš opravdani. Ja ću vam stoga dati potrebna objašnjenja. Poslije o tom nemojte razgovarati.

Kako sebi ne namećem strogih granica u svojoj liječničkoj funkciji, smatrala sam svojom dužnošću prema Ireni da joj govorim o tim stvarima. Odlučila sam da je riješim svih njezinih bojazni.

Počela sam ovako: – Vidite, moje dijete, u zemaljskom raju Bog je naredio čovjeku da raste i da se množi. Taj se nalog odnosi na svakoga muškarca i ženu koji se nalaze u bračnoj vezi. Bog je dao mužu i ženi različita tjelesa kako bi se mogli sjediniti. Jedino preko te najuže veze dvaju bića može nastati novi ljudski život. Uvidjate li sada da je akt

sjedinjenja svet? Otac i majka učestvuju tako u Božjem stvaralačkom djelu i njihova veza odgovara Božjem planu. Ne mislite li da se stoga nikada ne može lakomisleno postupati kada se na to misli? Dakle, znaj tko je bolestan ili ima kakav nedostatak koji se može lako prenijeti na potomstvo, neće se ženiti, a isto tako se ne uzima za muža čovjek za kojega nije sigurno da će biti čestit otac, ili koji se ne zna svladati i pokorava se samo svojim hirovima. A upućeni čovjek neće uzeti za ženu djevojku koja nije dostojna da postane majkom njegove djece.

Nakon začeća zametak je povjeren majci. Ona ga hrani svojom krvlju da tijelo može rasti, ali istodobno svojim molitvama, krepostima, veseljem i smislom za žrtvu omogućuje razvitak duše i srca svojega djeteta.

I kada dodje čas da ga rodi, ona će se sigurno i bojati bolova, ali to neće biti ništa u usporedbi s veseljem koje će obuzeti njezinu dušu kada bude držala u rukama svoje dječešce.

Irena me je slušala nepomična. – Oh, kako je lijepo vaše objašnjenje! Ja sam sve to sasma drugačije zamišljala; sada sam zadovoljna i potpuno oslobodjena. Prije svoga odlaska u Tiringiju Hubert je bio mladić bez prigovora. Uvijek je bio vrlo dobar prema svojoj mami i sestrama, a ja sam jednom u nekoj knjižici čitala da će mladić koji je dobar prema majci i sestrama biti kasnije dobar muž svojoj ženi.

– To je točno, moje dijete! Konačno, ljubeznost i uslužnost prema majci i sestrama

predznak su budućeg poštovanja muža prema ženi. Tko ne poštuje svoje kod kuće, nikada neće moći biti nježan i osjećajan muž.

Kasnije sam saznala da je Hubert cijenjen od svojih pretpostavljenih. Oni su ga zbog toga poslali u Thüringiju gdje je tvornica otvarala filijalu. Obavezao se da će tamo ostati godinu dana, ali će možda ostati i dulje. U medjuvremenu provest će kod kuće tek nekoliko dana dopusta. Irena je još mlada i ta razdvojenost bit će njoj i njemu na korist. Jer ako je ta ljubav i samo u svom nježnom i krhkom početku, svakodnevno druženje moglo bi je lako pretvoriti u strast, a mladić i djevojka mogu misliti na brak tek kada za to budu potpuno zreli.

Irena se srdačno od mene oprostila. Očito joj je sa srca pao teški teret. O kad bi jednoga dana mogla biti potpuno sretnom i učiniti druge sretnima!

NEVJENČANA MATI

B...,3.ožujka 1933.

Danas mi je u ordinaciju došla gdjica G...m. Ona je poštanska činovnica, i ja sam je poznavala kao ozbiljnu djevojku. Ona uostalom i daje taj dojam.

– Na što se tužite? – upitala sam je.

– Često se osjećam slabo... Pogledala me je nemirnim pogledom.

Odmah sam razumjela i kad sam joj nakon pregleda morala reći da će postati majkom, nikako nije mogla shvatiti tu činjenicu iako je to slutila i u to bila gotovo sigurna.

Obuzela me je duboka sućut. Koje li štete! Jedna tako simpatična i svježa, mlada djevojka!

– Pa to nije moguće! To ne može biti! Zar ne, gdje doktor, to nije istina, – uzviknula je očajna.

Trudila sam se da usprkos sve svoje uzbudjenosti govorim mirno. – Istina je, dobit ćete dijete, – potvrdila sam. Gdjica G...m ima dvadeset i šest godina, a otac djeteta,poštanski činovnik, oženjen je s jednom čestitom ženom s kojom ima petero djece.

– Tako dugo sam uspjela da se čuvam čistom i još prošle godine sam bila gotovo kao dijete, dugo je trebalo dok sam mu popustila. To se dogodilo nakon neke proslave. Popila sam alkohola koji ne podnosim. Medjutim se sve u meni promijenilo, nisam se više mogla prepoznati. Što je prije u meni drijemalo, postalo je tako jako i više nisam mogla da se oduprem toj svakodnevnoj napasti. Pa ako i nisam toga dana potpuno podlegla, prva slabost me je do toga dovela. Naša veza je bila kratkotrajna, ali dovoljna da me baci u nevolju. Nakon toga sam se opet branila od toga zahtjeva koji ponizuje.

Kakve li bijede i djavolske pakosti da se zavede jedna takva djevojka!

– Sada morate biti hrabri i preuzeti na sebe posljedice tih trenutaka slabosti, – rekla sam joj.

– Kakav izlaz da nadjem? Moji roditelji neće moći razumjeti da sam u toj mjeri mogla pogriješiti i ne vjerujem da će me u kući dulje trpjeti. A što će biti s tim djetetom koje nikada neće imati prava da upozna svojega oca?

– U svakom slučaju, otac će se morati pobrinuti za njegovo uzdržavanje.

Žestoka unutarnja borba čitala se na licu mlade djevojke. Zatim je rekla odlučno:

– Ne, ja ne želim da njegova obitelj zbog toga trpi! Ta žena ni ne sluti da ju je njezin muž prevario. Ona je čestita i vjerna, prava majka i odana žena svome mužu. Ona ne smije nikada ništa saznati. Mi smo prijateljice iz djetinjstva, bila sam kod nje kao kod kuće. Zato bih htjela uštedjeti njezinoj djeci da se stude svojega oca.

– I vi mislite da ona nije ništa primijetila?

– Baš ništa! Ona je možda primijetila da moji posjeti postaju u posljednje vrijeme sve rjedji, ali Uskrs se približava, i svatko ima više posla nego obično. Osim toga će ona uskoro saznati da očekujem dijete i mislit će da se zbog toga nisam više usudjivala da je posjećujem.

– Neće vam biti lako bez alimentacije. Mislite na to koliko stoji dijete dok se ne podigne na noge i dok mu se ne pruži bar neka naobrazba!

– Nikada više ne bih mogla biti sretnom, kad bih uništila sreću jedne obitelji! Ja sam uostalom to već na izvjestan način učinila jer muž neće moći više nikada da bude potpuno slo-

bodan i mirne savjesti pred licem svoje žene. Ipak, doklegod žena i njegova djeca ne znaju za njegov grijeh, mir nije pomućen. Ako budem mogla ostati kod kuće, bit će mi manje teško; na pošti dobro zaradjujem i moja je majka još dovoljno mlada da se brine za malo dijete. No ja ne znam, hoće li ga ona trpjeti u kući i bojim se otkriti svoje stanje roditeljima. Oni žive po vrlo strogim načelima. I gdjica G...m je dodala tihim glasom: – Stidim se pred njima i pred svojom braćom i sestrama!

Sjedila je preda mnom utučena. I usprkos njezine krivnje ja sam je cijenila jer je htjela da sama snosi posljedice svoga pada za koji je najvećim dijelom bio odgovoran njezin zavodnik, a sama još nije znala kamo će sa svojim djetetom.

– Dopuštate li mi da razgovaram s vašom majkom? – zapitala sam je, spremna da joj pomognem. Oči su joj zasjale od radosti: – Hoćete li zaista to učiniti? – Recite mi samo, kada je mogu naći samu kod kuće. Skoknut ću na čas do nje, imam kola. – Osim nedjelje, mama je sama gotovo čitav dan. Ipak popodne je s njom moj mladji brat, ali ona vas neće primiti u kuhinji.

– Dobro, ja ću urediti tu stvar!

– Gdjica G...m ponovo se osjetila malodušnom: – I meni će biti teško kada ljudi opaze da očekujem dijete. Stid me satire.

– Ipak, djetetu je potreban za vrijeme trudnoće mir i ujednačenost raspoloženja ako želimo da ono ima dobre živce i da bude duševno i tjelesno zdravo. Često pomislite na to da mu vaša žalost i uzrujanost mogu donijeti ne-

sreću. Mislite intenzivno na budućnost i na veselje koje će vam pružiti razvitak vašega djeteta.

Gdjica G...m je ustala. – Zahvaljujem vam, gospodjo doktor, na vašoj dobroti! Neću vam više oduzimati vrijeme, ali ću poslušati vaše savjete kolikogod budem mogla. Vi liječite i moral svojih pacijenata!

Odlazeći izgledala je manje potištenom nego pri dolasku.

– – – –

Nakon nekoliko kućnih posjeta zaustavila sam se kod gdje G...m. Njezin mladji sin, djak sedmog razreda gimnazije, bio je s njome. Kada mi je otvorila vrata, vidjela sam ga kako sjedi u kuhinji nagnut nad svojim knjigama. Uvela me je u sobu za primanje. – Kod nas nije nitko bolestan, – rekla mi je sva začudjena. – Znam, gospodji, ali bih htjela razgovarati s vama potpuno nesmetano o jednoj ozbiljnoj stvari. Pogledala me je iznenadjena. – Radi se o vašoj kćeri, gospodjo. – Što se dogodilo Regini? – upitala me je brzo, puna nemira.

– Ne, ništa od onoga što mislite. Ona je zdrava, ali niste li ništa na njoj primijetili?

– Gdja G...m je širom otvorila oči. Činilo se, da nešto sluti što još ipak nije mogla prihvatiti. – Kod Regine? Nešto posebno? Čini mi se da je u posljednje vrijeme blijeda i zamišljenija nego prije. I katkda se ne osjeća dobro... Pogledala me je ravno u oči, a ja sam mirno izdržala njezin pogled. Nato se izraz

njezina lica ublažio. – Ma, to nije moguće. Regina je ozbiljna djevojka.

– Da, vi imate kćer koja vam je donijela već mnogo radosti, ali se katkada dešava, da djeca svojim roditeljima donose i bol. Roditelji bi uvijek morali nositi djecu u svom srcu, kako u radosti tako i u boli, biti im utočište, makar uz cijenu patnje, pa čak ako bi iz toga proizišle i neugodnosti.

Ponovo me je dja G...m odmjerila: – Što želite reći? Mi volimo svoju djecu i dosad im nije ništa manjkalo.

– Vaša će se ljubav iskušati na žrtvama koje ćete doprinijeti. Vaša je kći bila zavedena i sada očekuje dijete...

Gdja G...m mi je bila ponudila stolicu, ali ona sama nije još sjela. Jedan trenutak ostala je stojeći, uspravna, ali blijeda i duboko pogodjena. Zatim se skršena srušila na stolicu. – Ne... to nije moguće! Bilo mi je mučno da završim što sam joj htjela reći.

– Ipak, to je istina, a to je i razlog koji me dovodi k vama.

– Ali... tko...? – To je oženjen čovjek, otac obitelji, i vaša kći u svojoj plemenitosti ne želi reći njegovo ime. Ne želi da njegovoj obitelji donese nesreću. – Ah!... Bože moj!... Dijete bez oca!... Moja kći nezakonita mati! Moj će je muž ubiti!

– On to neće učiniti ako vi budete branili svoje dijete! Vaša kći nije pokvarena djevojka. Bila je zavedena i u početku nije vidjela kamo će je to odvesti. Onda je bilo prekasno i ona je podlegla napasti. Ali ona je već odavno iskupila svoju krivnju i odsada će ži-

vjeti kako treba. Najvažnije je da je ne odbacite. Nikada djevojci nije njezina obitelj toliko potrebita kao nakon takvoga pada. Ako ne bude imala kućnog ognjišta, može biti prepuštena ulici. Baciti Reginu u očaj bila bi veća krivica od one koju je ona počinila.

– Ali mi ipak ne možemo dopustiti da ostane u kući, – promucala je gdja G...m.

– Mislim da je to, dapače, vaša dužnost. A Reginu i njezino dijete ne treba samo podnositi, nego će ih oboje trebati ljubiti pravom i iskrenom ljubavi. To je jedini način da je očuvate od novih padova.

– Moj muž...

– Vaš muž neće izmaći vašem utjecaju. Budite majka, koja ljubi i koja zna oprostiti, tada on neće moći ostati neumoljiv. A za uzvrat za vašu dobrotu vaša će vam kći biti dvostruko odana.

– A moja druga djeca?... Petar želi postati svećenik.

– To će biti za njega prilika da dokaže svoje zvanje! Ako nije u stanju da oprosti svojoj sestri i da je podrži milosrdnom ljubavi, bolje je za njega da ne bude svećenik. Uostalom, vaša će djeca imati stav svojih roditelja, a u prvom redu svoje majke.

Gdja G...m me je začudjeno pogledala kao da sumnja u moj zdravi razum. Ipak je izgledalo da polako shvaća da sam govorila ozbiljno. Zatim je tiho zaplakala.

Stavila sam joj ruku na rame: – Gospodjo, svi smo mi slaba bića, i ako nas Bog ne podupire, mi padamo. Ne opravdavam vašu palu kćer ni materinstvo izvan braka. Osudjujem kao i vi

neodgovornost kojom se griješi ne misleći na posljedice ni na sam grijeh. Moramo oprostiti grešnicima. Uostalom, sve krivice nisu jednake. Koliko žena i djevojaka griješi svaki dan, ali znaju prikriti novim i još težim grijesima posljedice zabranjenog užitka. Vaša kći nije poduzela ništa protiv prirode ili što bi moglo škoditi njezinu zdravlju, nije na to ni pomislila. Ona, naprotiv, želi da hrabro nosi svoju sramotu. Na taj će način pružiti zadovoljštinu za počinjeni grijeh. Promotrite situaciju s toga gledišta, gospodjo. Ili možda više volite da Regina učini pobačaj?

Uplašena gospodja podigne oči: – Za ljubav Božju, nemojte to govoriti!

Znala sam to.

Za čas je rekla: – Neću odbaciti Reginu...

– Nastavite bdjeti nad svojom kćerkom i budite majka njezinu djetetu. Regina će u njemu naći životni cilj koji će je očuvati od drugih padova i lutanja. Pa zašto se jednom ona ne bi mogla i udati usprkos djeteta: ima još ljudi koji znaju razlikovati porok od slabosti; a ako i ne bude mogla da se uda, dijete će ispuniti njezine životne težnje. Kako li je dobro da Regina ima još svoje roditelje, a nadasve majku koja je razumije! Inače, što bi bilo s njom i s njezinim djetetom?

– Moj će se muž naprije strašno razbjesniti, ali ću ja nekako urediti da Regina nekoliko dana stanuje kod rodjaka dok se on ne smiri. Bit će teških časova, ali sve se konačno može urediti.

Gdja G...m je opet zadobila vlast nad sobom. Stisnule smo jedna drugoj ruke. Razumjele smo se.

POBAČAJI

B...., 6. ožujka 1934.

Prošle sedmice ušla je u moju ordinaciju žena koju još dotada nisam vidjela. Nisam je poznavala; vjerojatno je stanovala u drugom dijelu grada.

– Pomozite mi, gospodjo doktor. Molim Vas, pomozite mi! Već ulazeći je jecala...

– Tu sam da vam pomognem, rekla sam mirno.

– Već neko vrijeme provodila sam neuredan život... a moj je muž otišao pred šest mjeseci u brda. Kad se vrati kući, ubit će me!

Shvatila sam.

– Liječnik je tu zato da spasava život, a ne da ga ubija, – primijetila sam, kako moja posjetiteljica ne bi nijedan trenutak posumnjala o mojim namjerama. Nije mi to bila prva molba te vrsti.

– Ali meni treba pomoći, povikala je plačući.

– Da, treba Vam pomoći, ali ne na način kako vi to zamišljate, – odvratila sam joj s uvjerenjem.

– Ja ne želim dijete!

– Ipak ste željeli užitak.

– Nisam mogla izdržati bez svojega muža.

– A vaš muž mora biti bez žene, ako neće da vam bude nevjeran.

– Ne znam da li mi je vjeran, ali muškarac nije nikada tako sam kako to može biti žena. To je sasvim drugačije. On ima drugove, posao koji ga zaokuplja, razonode. Uostalom, posljedice nevjere za muškarce nisu tako ozbiljne kao za nas žene. Nisam mislila da ću mu postati nevjerna, ali prijatelj mojega muža učinio mi je neke usluge. A koji muškarac ne očekuje za uzvrat nagradu? S druge strane, osamljenost mi je postala mukom; nisam je više mogla podnositi. Tako se sve to dogodilo.

– A kad bi svaka žena, kojoj je muž odsutan, bila nevjerna?

– Sigurno, ima žena jačih od mene, ali većina njih je dovoljno oprezna da izbjegno posljedice.

– Niste li ih i vi htjeli izbjeći? Žena je izgubila svoju samouvjerenost.

– Da, ali bez uspjeha, pogodili ste. Iz kojih razloga, ne znam. Moj je prijatelj donio neki preparat koji je navodno morao biti djelotvoran.

Kakvu li sve bijedu ne susreće liječnik! Takvo pomanjkanje savjesti bilo mi je odvratno.

– Niste li nikada pomišljali na to da se svaka krivnja mora ispaštati? Ako rodite dijete, ako ga ljubite i brižno odgajate, iskupit ćete svoju krivnju. Ali ako uništite plod svojega grijeha, vi ćete svojoj nevjeri dodati grijeh ubojstva, jer taj plod je dijete.

– Ono ustvari još ne živi i nema vlastite svijesti.

– Bez života ono ne bi moglo rasti, a s njegovim životom povezana je besmrtna duša.

– Na koncu konca, zar mi ne želite pomoći? Žena je gnječila maramicu medju svojim prstima.

– Ja vam želim pomoći, ali ne želim ubiti. To je bilo jasno i definitivno.

– A ja ne želim nego da se riješim ploda svojega grijeha.

– U tom slučaju ste se obratili na krivu adresu! Još jednom vas upozoravam. Vi takodjer izvrgavate opasnosti vlastiti život ako se upustite u te nedozvoljene postupke.

– Bilo bi svaki dan mnogo mrtvih kada bi sve žene od toga umirale.

– Nisam rekla, da morate odmah od toga umrijeti; to se može dogoditi poslije, čak mnogo vremena nakon toga, iako se katkada umire od samoga abortusa. Pogledala sam ženu:
– Jeste li Vi kršćanka?

– Naravno, krštena sam, ali kad bi čovjek uvijek pazio na to što je dopušteno, a što je zabranjeno, bolje bi bilo odmah ući u grob! U svakom slučaju ja želim da uživam i u životu!

– Nemate li djece? Činilo mi se da ima tridesetak godina.

– Da, dvije djevojčice: od osam i od četiri godine.

– Dakle, život vas je već pokvario. Zašto se ne posvetite svojoj djeci i ne pružite im svu majčinsku brigu? Djeca su za majku najbogatije vrelo radosti u životu.

– Djeca nisu samo veselje, ona su i teret, i katkada se čovjek mora od toga tereta odmoriti.

Bilo je beskorisno da i dalje razgovaram s tom osobom, pa ipak sam htjela da učinim i posljednji pokušaj.

– Ne volite li dakle svoju djecu? – upitala sam je.

– Kada su već tu, sigurno ih ne bih htjela izgubiti...

Činilo se da ta žena nema pravog materinskog osjećaja. Ipak sam prema njoj osjetila sućut. Kolikoga veselja ju je lišila njezina neosjećajnost za prave majčinske radosti! Što je ona sada imala od života? Ništa. Ono što je ona tražila, slobodu, zadovoljenje osjetila, ne može zadovoljiti ni ispuniti veseljem ljudsko srce. Životinja se time može zadovoljiti jer živi samo prirodnim životom. Ali čovjek u sebi nosi besmrtnu iskru, njegova duša ima druge težnje, i ako ih ne ispunimo, duboko smo nesretni.

– Morali biste potražiti nekoga svećenika i s njime se porazgovoriti, – savjetovala sam joj. No ona nije htjela ni čuti, i silovito se branila.

Naglo je ustala i izašla iz sobe bez pozdrava.

– Vidim da ovdje neću postići što želim, – povikala mi je srdita pri izlasku.

Kako mi nije rekla svoje ime, informirala sam se kod osoba, koje su u čekaonici nestrpljivo čekale, a da im naravno nisam rekla zašto. Nitko je nije poznavao. Možda je došla iz nekog drugog mjesta, onda je nemoguće da dalje pratim njezin slučaj.

Medjutim, od toga vremena ta mi žena ne da mira! Šta li je još sve poduzela da ubije biće koje raste pod njezinim srcem?

– – –

Završila sam s ordiniranjem. Još sam mislila na taj slučaj i na strašnu molbu koja mi je bila upućena, kad li netko stade uporno zvoniti na ulaznim vratima. Bila je to neka djevojka.

– Gospodjo doktor, dodjite brzo, moja sestra umire. Upitala sam je od koje bolesti njezina sestra boluje, ali mi djevojka nije mogla ništa točno reći.

– Pred nekoliko sati još je bila potpuno zdrava. Bila je u svojoj sobi i imala neki posjet. Iznenada je pala bolesna.

Uzela sam djevojku u kola i za četvrt sata smo bile pred kućom u kojoj je stanovala. Majka je došla ususret na ulazna vrata i odvela me na mansardu, gdje je bila soba bolesnice. Tu sam je našla umiruću. Čim sam ušla u sobu, imala sam naročiti osjećaj. Bilo je očito da su je ispirali jer se u zraku osjećao vrlo jak vonj nikotina.

– Što se tu dogodilo? – upitala sam majku koja me je sama dopratila. Istodobno sam se približila krevetu i malo ga otkrila. Tada je zadah postao još jači.

Majka mi nije odgovorila, ali njezina je smućenost bila očita.

Djevojka je mogla imati dvadeset i sedam godina, ležala je bez svijesti. Nos je krvario, šiljat i žut usred lica koje je već smrt obilježila. Pregledala sam srce i ustanovila da joj liječničko umijeće neće pomoći. Nakon točnijeg pregleda otkrila sam strahotu. Djevojka je očekivala dijete i neka se dobra znanica ponudila da joj pomogne pobaciti. Bez najmanjeg pojma o higijeni napravila je nekakvu duhansku infuziju i ubrizgala je u krv. Pobačaj je odmah uslijedio, a kad sam stigla, već je odavno sve bilo gotovo. Mlada nezakonita mati morala je sada da umre uslijed otrovanja nikotinom.

Pokušala sam sve da spasim život koji je nestajao, ali bez uspjeha. Pola sata kasnije djevojka je umrla, a da se nije vratila svijesti.

Njezina majka bila je pristala na intervenciju one znanice i sada je pred mrtvačkom posteljom bila skršena. – Htjela sam samo pomoći svojem djetetu pa sam zato dala svoj pristanak, – stenjala je.

– Kako to možete zvati pomoću?

– Lucija nije htjela da bude osramoćena. Otac djeteta nije imao namjeru da je oženi...

Bila mi je dužnost da policiji prijavim taj slučaj kao i prethodni. Majka djevojke sigurno će biti kažnjena zajedno sa ženom, koja je to izvršila. Nisam u stanju da je zaštitim usprkos moje želje. Ta je majka bila dovoljno kažnjena jer je prekršila svoju dužnost. Izgubila je dijete koje je nježno ljubila.

– – –

Žene, kojima je zanat da djecu otpremaju na drugi svijet, rijetko postupaju na tako primitivan način. Većina ih zna da valja "raditi" čisto, i služe se drugim sredstvima, a ne duhanom. Ali u svakom slučaju je to umorstvo s kojim je često povezano i drugo, a da pritom nitko osim učesnika ništa ne sazna. Majke, na ko-

jima je pobačaj učinjen, to rijetko kada priznaju.-

Obično kada nakon pobačaja dobiju groznicu i pozovu liječnika, kažu mu da su podigle neki preteški predmet, ili da su pale na stepenicama. Na taj način mnoge žene potajno postaju čedomorke, i u svim tim slučajevima liječnik može samo nagadjati zločin. Vrlo rijetko dolazi do dokaza za pobačaj s predumišljajem.

DIJETE SA SEDAM MJESECI ILI CARSKI REZ

B..., 12.studenoga 1934.

Pred nekoliko mjeseci pregledala sam suprugu nekog profesora gimnazije. Očekivala je prvo dijete, i na moje veliko uzbudjenje konstatirala sam da joj je zdjelica preuska za normalni porodjaj.

– Mora da ste u svom prvom djetinjstvu bolovali od jakog rahitisa, – rekla sam joj sa žaljenjem.

– Ne znam o tom ništa, – odgovorila je začudjena.

– Nije li vam majka o tom govorila prije udaje? – upitala sam je iznenadjena.

– Ne, nikada! Samo znam, da sam kao dijete često bila bolesna i uvijek slaba, te se sjećam, da sam redovito morala uzimati riblje ulje. Sada se sjećam i da sam primila mnogo kalcija i raznih lijekova za jačanje.

Nisam mogla shvatiti kako majka nije o

o svemu tome obavijestila kćer prije vjenčanja i kako joj nije preporučila da se dade pregledati. Zar nije znala, da je kao posljedica rahitisa nastupilo znatno suženje zdjelice i da je njezinoj kćeri manjkao jedan od vrlo važnih uslova za udaju.

Sada je, medjutim, valjalo ohrabriti ovu mladu majku, ali trebalo joj i reći istinu. –

– Morat ćete već rano poći u bolnicu, – rekla sam joj. Trebat će pripremiti porodjaj sa sedam mjeseci ili izvesti carski rez. Ne uznemirujte se, sve će biti u redu. Vi ste dobroga zdravlja, dijete je u dobrom položaju i sami ćete moći izabrati rješenje koje želite. Djeca nošena sedam mjeseci mogu se održati na životu i uz pažljivu njegu napreduju kao i ostala. I u većini slučajeva kasnije se ne primjećuje da su rodjena prije roka.

– Ali nije li u interesu djeteta da bude nošeno devet mjeseci? Ili je možda carski rez za njega opasniji?

Imala sam pred sobom majku koja nije mislila najprije na sebe, nego na malo biće koje je u njoj živjelo. Kako li sam zbog toga bila radosna!

– Očito je korisnije za dijete da se rodi u pravom roku, no inkubatori na klinikama danas su vrlo usavršeni. Djeca se tu osjećaju gotovo isto tako dobro kao u majčinu krilu. Carski rez nipošto ne izvrgava dijete opasnosti, ali je to operacija opasnija za majku.

Mlada majka me je pogledala bistrim i mirnim očima: – Ja sam spremna na sve i smatram da je bolje nositi dijete devet mjeseci kako

bi njegova snaga bila otpornija."

Snažno sam stisnula ruku gdje R...,da joj pokažem svoje poštovanje. - Tako postupaju prave majke! Preporučit ću vas profesoru Lurchu da on konačno izabere rješenje koje mu se bude činilo zgodnijim.

Profesor je, kao i ja, savjetovao porodjaj prije roka. Ali gdja R... ga je upitala predstavlja li carski rez opasnost za nju; očito nije željela ostaviti svoje dijete siročetom bez majke. Profesor ju je umirio,jer je obavio već mnogo carskih rezova, a da se pritom ni majka ni dijete nisu našli u najmanjoj opasnosti. Tada je gdja R... ostala vjerna svojoj odluci da čeka, dok se ne navrši devet mjeseci.

Kasnije mi je priznala da je gojila nadu da će ipak nakon devet mjeseci moći normalno roditi svoje dijete. Rekla mi je, da je imala prijateljicu kojoj su iznijeli kao i njoj iste bojazni, a sve se završilo normalno.

Nisam mogla tu nadu podijeliti s mladom majkom jer joj je zdjelica bila izvanredno uska.

Gospodja R... mi je obećala da će me opet posjetiti za nekoliko mjeseci i da će ostati pod mojim nadzorom.

Kada ovo pišem, ona je već sretno rodila svoje dijete uz pomoć carskoga reza. To je mala djevojčica nošena devet mjeseci i dobroga zdravlja. Njezina mama sja od radosti. Muž je bio mnogo više uznemiren nego ona.

Profesor Lurch joj je u slučaju nove trudnoće savjetovao porodjaj prije roka. Gdja R... mu je odgovorila smiješeći se: - Vidjet

ćemo, gospodine profesore!

Mnogo cijenim profesora. On posjeduje veliku sposobnost i savjesnost; pravi liječnik. Nema djece, žena mu je boležljiva, ali je mnogo voli i poklanja joj primjernu pažnju. Rado s njime radim, a čini mi se, da i on meni nastoji pomoći. Hoće da mu asistiram kod nekih teških operacija, a ja uvijek to prihvaćam s veseljem.

VENERIČNA BOLEST

B..., 4. svibnja 1935.

Nedavno me je posjetila gdja Z...., žena nekog trgovca tekstilom. Oni stanuju u vili kraj parka. Auskultacijom sam ustanovila da ima veneričnu bolest. Odmah sam naslutila da ju je muž zarazio. Bila je u sedmom mjesecu trudnoće. Kako da joj objasnim da na sebe ne mogu preuzeti liječenje te bolesti?

- Ja nemam pravo da vas liječim, gospodjo, počela sam oprezno. Pogledala me je upitno.

- Moram vas uputiti dru Rohneru.

- Dru Rohneru? Ali to je dermatolog...Mislila sam da i vi možete liječiti taj neznatni osip. Konačno, ja sam došla zbog krvarenja i bolova u vezi s njim.

- Gospodjo, za vaš je slučaj nadležan dr. Rohner.

Bilo je strašno vidjeti kako se njezino lijepo lice nabire od čudjenja, straha, i ko-

načno užasa. Držala sam čvrsto njezine ruke u svojima.

- Molim vas, gospodjo, da budete prema meni iskreni jer vam želim pomoći. Je li vaš brak sretan?

- Naš brak? Sve je u najboljem redu. Muž me voli i ne izlazi nikada bez mene. A kako sada zbog svojega stanja moram češće ostajati kod kuće, on mi pravi društvo.

- Je li kada bio bolestan?

- Ja o tom ne znam ništa, ali mislim da nije jer bi mi to bio rekao.

- Jeste li se upoznali mnogo prije ženidbe?

- Ne, ne mnogo prije. Ja sam s juga, i mi smo se upoznali zahvaljujući jednom zajedničkom prijatelju. To je u pravom smislu bio udarac munje, a kako smo se vrlo rijetko mogli vidjeti, oženili smo se bez odugovlačenja. Nismo to nipošto požalili, jer se savršeno razumijemo, a dijete će još više utvrditi našu sreću.

Gdja Z... mi je sve to govorila iskreno i s ponosom. A onda se ponovno sjetila predmeta našega razgovora.

- Što mi je dakle, gdjo doktor? Kakvu bolest pretpostavljate?

- Htjela bih svoje pretpostavke zadržati za sebe, tek dr Rohner će vam reći nešto sigurno. Još danas otidjite k njemu na pregled. Ja ću mu telefonirati.

- Mislite li da ću brzo ozdraviti? Gledajući njezine oči pune tjeskobe, imala sam dojam da ona ne želi prihvatiti misao koja je

polako postajala sve izrazitija. - Malo prije ste me pitali, da li je moj muž nekad bio bolestan, i vaše ispitivanje izgledalo mi je tako čudno... Na što mislite?

Moja joj je šutnja dala na znanje da se ne radi o nekoj lakoj kožnoj bolesti. - Ma to nije moguće! Ne, to nije moguće! - ponavljala je. - Bila sam čestita djevojka kad sam se udala. Jedva sam se usudila pogledati drugoga muškarca i nikada se nisam upuštala u flirt. A moj muž? Stavila bih ruku u vatru za njega. To je tako ispravan, dobar i otvoren čovjek.

- Ne uznemirujte se toliko, gospodjo. To bi moglo biti na štetu vašega djeteta. Liječit ćete se i ozdravit ćete, ali je svakako potrebno, da se i vaš muž podvrgne liječničkom pregledu. Najbolje bi bilo da obadvoje podjete dru Rohneru.

- Je li moguće da se ipak varate? U gdji Z... se ponovo javila nada. Još se uvijek nije mogla pomiriti sa strašnom istinom.

- Kad bi tako bilo, radovala bih se od svega srca,-rekla sam iskreno.

Ali ja se, nažalost, nisam varala. Gospodin Z... se prije svoga braka dao nagovoriti od neke pokvarene žene koja ga je zarazila. U tri se navrata podvrgao liječenju i vjerovao je da je potpuno izliječen. A da nije ni primijetio, bolest je ponovo izbila i on je zarazio svoju ženu. Što će biti s djetetom? Njegovi su ga roditelji tako radosno očekivali.

G. Z... nije o toj bolesti ženi ništa rekao, a sada se prošlost poput crna oblaka javljala da ih uništi.

Malo nakon toga gdja Z... me je zamolila

da dodjem do nje. Dr Rohner je započeo da liječi nju i muža. Bojao se da se dijete ne rodi mrtvo ili da ne umre odmah nakon rodjenja. Ali on to nije rekao gdji Z..., koja je ionako doživjela previše uzbudjenja. Našla sam je blijedu i žalosnu.

– Kakvu li nam gorčinu može život donijeti i kako li nas jedna osoba može razočarati! Pogotovo ako smo je ljubili i čvrsto vjerovali u njezinu ljubav...

– Ljubav nikada ne umire, – rekla sam joj.

– O da, ljubav može umrijeti. I ja ne znam kako da gledam u budućnost...

– U zajednici s vašim mužem. U braku valja i radost i muku podnositi u dvoje.

– Ali kad je netko razočaran i prevaren kao ja?

– Vaš muž je mislio da je izliječn, mislite na to. Sigurno, morao je da vam prizna svoju krivicu i svoju bolest, ali je i razumljiva njegova bojazan da vas ne izgubi. Vi jamačno ne biste pristali da podjete za njega da ste sve znali. On vas je ljubio i htio vas sačuvati, a nije mogao misliti da će vam jednoga dana naškoditi. Bez sumnje je njega ova nesreća najviše pogodila, kad nekoga uistinu volimo, želimo mu samo dobro. Kako velika mora da je njegova grižnja savjesti! Mogli biste mu malo olakšati njegov teret.

– Ne, to je jače od mene.

– Imate pravo, gospodjo. To zaista nadilazi ljudske sile. No nemamo li mi na raspolaganju jednu veću silu?

– U takvim časovima vjera slabi. Stavite

se u moj položaj.

– Ne znam što bih učinila u takvoj kušnji. Ali sam sigurna da mi Bog ne bi uskratio svoju pomoć. Kako bilo da bilo, muž i žena u braku postaju jedno i treba da se uzajamno pomažu. Ako ne budete uzajamno podnosili vašu zajedničku kušnju, ona će biti preteška za svakoga pojedinačno i obadvoje ćete se izgubiti u svojoj boli. Morate se uzajamno podupirati u ljubavi i vjernosti, i plemenito opraštati jedan drugome. Nikada više nećete imati prilike da oprostite u tolikoj mjeri, jer je vaša kušnja zaista strašna. Ali ta će okrutna stvarnost postati još strašnija ako ostanete neumoljivi.

Gdja Z... je zarila lice u ruke i zaplakala.

– Rekla sam mu da ga više ne mogu vidjeti, i nakon toga mi se više nije približio.

– A ako se vaš muž prepusti očaju i ostavi pravi put?

– Ali kako da nastavimo živjeti zajedno? Ne mogu više imati u njega pouzdanje, pa čak ako i ozdravim, živjet ću uvijek u strahu da se ponovo ne zarazim. Znam takodjer, da se ta bolest može prenijeti na djecu. Mora li nevino biće da ispašta grijeh svojega oca?

– Brak nije samo tjelesna veza, nego još više zajednica duša. Često se dogadja da neko vrijeme, a katkada i dulje vremena, supruzi moraju da se odreknu svakoga seksualnoga odnošaja. Poznat mi je jedan slučaj gdje je žena već dugo bolesna što ne smeta da ljubav i vjernost i dalje postoje. Ljubav može pa čak i mora katkada da potakne na odricanje; tada se

ona očituje u svojoj dubini i punoći... U vašem je slučaju odricanje samo privremeno. Prije svega, vi zasada ne smijete imati djece. Ali kad oboje budete potpuno izliječeni, vi ćete ponovno moći biti majka. Ako zajednički budete podnosili ovo breme, manje ćete ga osjećati. A ako oprostite svome mužu, on će vas ljubiti dublje i nježnije nego prije.

– U ovom slučaju oprostiti je strašno teško.

– Prije svega treba htjeti oprostiti. Onda ćete to i moći učiniti. I bit ćete ponovno sretni.

– Što će reći moja obitelj?

– Moraju li oni to znati? Kao što je liječnik obavezan na tajnu, tako i supruzi moraju za sebe čuvati intimne dogadjaje bračnoga života. Što vi sada podnosite, ne tiče se nikoga jer vam tu nitko ne može pomoći; a kasnije ćete žaliti što ste se povjeravali drugome.

- Kad je čovjek sam, nedostaju mu snage. U ovom slučaju voljela bih otići svojim roditeljima, braći i sestrama.

– To biste kasnije najviše požalili. Vi imate podršku koja nikada ne zakazuje. Oslonite se na nju i bit ćete umireni i utješeni. Ako imate uza se svoga muža, on će vam pomoći više nego itko drugi. Ne bježite od njegove iskrene ljubavi. Prava ljubav nije tako česta da bi je čovjek mogao odbijati. Čak i u vašem slučaju nerazborito je odbiti pruženu ruku i ustrajati u nepomirljivosti. Je li zaista nemoguće oprostiti trenutak slabosti? To se može desiti svakome od nas, ako nas Božja snaga ne podupire. Vaš je muž podlegao slabosti; nije njegova zloća uzrok vašoj nesreći. Važno je, da uvidite tu razliku. Sigurno vam ne bih tako govorila kad bi vaš muž bio zao. Ali on je dostojan vaše ljubavi.

Gdja Z... je nastavila tiho plakati. Kada sam se s njom oprostila, rekla mi je: – Hvala vam, gdjo doktor. Vi nam zaista želite samo dobro.

– – –

U vrtiću ispred kuće susrela sam gospodina Z...Bio je blijed. Odmah mi je pošao ususret. – Jeste li bili kod moje žene, gdjo doktor? Izgledao je prilično uzbudjen. – Da, bila sam kod nje, odgovorila sam. – Imate li još malo vremena za mene? Pogledala sam na sat. – Nažalost, vrlo malo. Otvorio je vrata kuće i odveo me u svoju kancelariju. Ponudio mi je stolicu i sjeo nasuprot meni.

– Vaša žena mnogo trpi, – počela sam.

– Da mogu platiti za njezin mir vlastitim životom, ne bih oklijevao, – rekao mi je, i ja nisam posumnjala u njegovu iskrenost.

– Vašoj ženi treba čitava vaša ljubav, ljubav puna nesebičnosti i žrtve.

– Ona mi ne da da joj iskažem svoju ljubav.

G. Z... je poduprо glavu rukom i tjeskobno uzdahnuo. Imala sam dojam da su mu suze u očima. – Ja uvidjam takodjer da mi ona ne može oprostiti.

Rekao je to tako očajno da mi se srce paralo. Prije sam htjela da mu predbacim što je zatajio svoj grijeh i svoju bolest supruzi, ali sada to više nisam mogla učiniti.

Jednostavno sam mu rekla: - Vaša će vam žena oprostiti i vi ćete nastaviti da zajedno stupate kroz život, ali će on odsada drugačije izgledati... Iznenadjen me je pogledao očima, u kojima se čitalo nevjerovanje, pa nada, žalost, radost i tronutost.

- Ivanka dakle više nije neumoljiva? -upitao me je već gotovo uvjeren u moj pozitivni odgovor.

- Momentano barem ona više nije nepomirljiva. Ona to uostalom nikad nije ni bila. Jedino su je bol i briga za njezino dijete skršili. Vaša žena vas ljubi, a prava ljubav ne umire.

- Ona je sama nedužnost, a ja sam joj donio nesreću. Samo velika ljubav za nju nagnala me je da joj sakrijem svoju krivicu. Kad sam upoznao sve njezine vrline, nisam više mogao zamisliti život bez nje.

- Vaša šutnja bila je veće zlo nego vaša jedina krivica.

- Sada to uvidjam, ali onda u to nisam vjerovao, jer sam mislio da sam potpuno izliječen, kako su me uvjeravali. Tko bi mogao pomisliti da će ta gadna bolest ponovo dozvati prošlost? To je bilo kao neki ružni san koji se malo pomalo gubi u nepovrat.

Beskorisno je, da vas kinjim. Valja pogledati u budućnost. Ona će za vas oboje biti sada teža. Ne znamo kakve nevolje može donijeti. Zato se valja osigurati. Ako krivnju i muku budete nosili zajednički, one će biti za polovicu lakše.

- Ali moja draga Ivanka trpi, premda je potpuno nevina. Umirio bih se kad bih njezine

muke mogao dodati mojima. Moja je najveća bol što ona trpi zbog mene.

- Vaša je žena kršćanka, ona zna da nas nijedna muka ne snalazi bez razloga. Koliko ima nedužnih koji trpe. To je tajna čiji nam smisao biti jednoga dana otkriven kao što nam je sada nerazumljiv. Što bismo mi bili bez patnje? Površna bića, obuzeta zemaljskim stvarima.

- Ivanka je htjela da me više ne vidi, priznao je g. Z...

- Podjite sada do nje puni pouzdanja. Ona vas više neće odbijati.

- Mogu li se zaista usuditi? Njegove su oči svijetlile.

Brzo sam se oprostila, a bilo je i krajnje vrijeme jer sam imala još mnoge posjete. Budućnost ove obitelji neprestano je zaokupljala moje misli.

- - -

Dijete gdje Z... rodilo se slijepo i sigurno neće nikada vidjeti. To me je jako dirnulo. Profesor Lurch, dr Rhoner i ja jedini uz roditelje znamo pravi razlog te nesreće.

Doklegod smo mogli, sakrivali smo istinu gdji Z..., ali je konačno ona sama naslutila da njezino dijete neće nikada progledati. To je bio udarac njezinoj silnoj radosti, jer je ona bila uvjerena da je dijete potpuno zdravo. Dok je ta radost trajala, supruzi su se ponovno ujedinili, i žena nije pokazivala prema mužu više nikakvih znakova srdžbe.

Dr Rhoner je već obavijestio gospodina Z...

da mu je sin slijep. Ta je vijest porazno djelovala na oca. Bila mu je potrebna nadljudska snaga da se ne oda pred ženom. Više puta mu je rekla: - Nešto te tišti, - ali on nije priznao. U medjuvremenu bili su oboje izliječeni nastojanjem dra Rhonera, ali su ostali pod njegovom paskom. On nije vidio opasnosti za djecu koja će se nakon toga roditi. Ipak je zamolio supruge Z... da pričekaju, jer je opasnost još postojala.

Mali Mihajlo imao je već šest tjedana, kada sam ušla u njihovu lijepu vilu. Gdja Z... i ja postale smo gotovo prijateljice, te me je kućna pomoćnica pustila gore, a da me nije najavila. Predosjećala sam da ću naći g. Z... u dječjoj sobi s gospodjom, koja je tu skoro uvijek boravila kad nije s djetetom bila pod verandom. Soba je bila vrlo lijepo uredjena i u njoj nije manjkalo ništa za njegu dječaka.

Pokucala sam na vrata, ali nisam dobila odgovora. Učinilo mi se da čujem jecanje. Dijete je obično bilo mirno i zadovoljno, plakalo je tek rijetko. Mihajlo je bio dražesno dijete, i njegove lijepe tamnoplave oči nisu izgledale bez života. Okrenula sam kvaku na vratima i, kada sam vidjela gdju Z... klečeći pred kolijevkom, potrčala sam prema njoj. Zarila je lice u jastuke i jecala tako bolno, da su mi i samoj došle suze na oči. Nisam rekla ništa, nego sam je lagano pogladila po kosi. Osjetila sam kako mi suze teku. Nisam mogla ostati neosjetljiva za takvu bol. Ovdje bi svaka riječ bila uzaludna. Pa što bi ovdje mogla ljudska riječ? Konačno se gdja Z... digla. Pogled joj je bio ugašen. Sada se moglo pomisliti da je

ona slijepa, a ne ovo dijete čije su oči izgledale tako svijetle.

- Moje dijete ne vidi; sada sam u to sigurna, - rekla je drhtavim glasom.

Tada sam saznala kako je ona malo pomalo shvatila da dijete ne reagira na svjetlo ni na pokrete. Već više dana mahala je sate i sate raznim predmetima pred očima djeteta, izlagala ga vrlo jakoj svjetlosti, ali Mihajlo nije pokazivao nikakvih reakcija. A ona je dobro znala kako su druga djeca u toj dobi osjetljiva za pokrete i svjetlost.

Smatrala sam, da se nalazi u vrlo opasnom duševnom raspoloženju i trebalo je da je što prije iz njega izvučem.

- Ako budete uvijek mislili samo na prošlost, nikada nećete prestati da se mučite, - rekla sam joj još vrlo uzbudjena. Moj je glas još uvijek zvučao nesigurno. - Bog je previše daleko i On nije dobar je ne bi dopustio da nevino dijete ispašta za grih svojega oca, - promrmljala je svojim beskrvnim usnama nesretna iscrpljena majka. Izgledalo je da je više ništa neće moći zainteresirati. Morala sam paziti na svaku svoju riječ.

- Izraz "ispaštati" ne odgovara u ovom slučaju, započela sam jer sam je prije svega morala osloboditi toga žalca. - To je kušnja i kao takvu valja shvatiti ovu nesreću. Možemo li mi znati, da bi vid značio blagoslov za ovo dijete? Kao kršćani mi vjerujemo da je ovaj život samo priprava na pravi život u Bogu. Takodjer moramo smatrati da se nitko ne osjeća lišenim onoga što ne poznaje. Samo što će dijete morati kasnije dobiti prikladno obrazova-

nje koje će mu omogućiti da u životu zauzme odgovarajuće mjesto. Znam za jednu ženu, profesoricu glazbe, slijepu od rodjenja, koja sama poduzima i daleka putovanja te uči svoje djake uspješnije negoli neki profesori koji mogu vidjeti. Mislim da je najvažnije da se s djetetom postupa ne kao s bolesnikom, nego kao s potpunim bićem.

– Ali ono nije nromalno, – uskliknula je nevoljna mati.

– Doskora ćete ustanoviti da su ostala četiri osjetila maloga Mihajla razvijenija nego naša. Nedostatak vida pojačava ostala osjetila, naročito opip. Sreća ili nesreća djeteta ovisit će prije svega o vama i vašem mužu. Dugo vremena ono neće smjeti osjetiti da je lišeno jednoga osjetila; treba da raste sretno i slobodno kao ostala djeca.

– Brzo ću morati da se odijelim od svojega djeteta. Ono neće moći ići u školu kao ostala djeca... Gdja Z... je već na to mislila.

– Dakako, jedno od rješenja bilo bi da mu se pruži obrazovanje kod kuće, ali vam to ne savjetujem. Mihajlo će biti mnogo sretniji medju djecom kao on, a uostalom odgojem u zavodu za slijepu djecu može mu se pružiti više nego kod kuće. Ali do toga još ima vremena. Vi, njegova majka, bit ćete prva odgojiteljica svojega djeteta; njegova sreća ili nesreća ovisit će o vašem taktu. Čim Mihajlo postane svjestan života oko sebe, morat ćete ga pomoću ostalih osjetila upoznati s njegovom okolinom. Nije li to lijepa zadaća koja vrijedi truda?

Primijetila sam da se gdja Z... malo pomalo pribira i počinje razmišljati. Njezina

prvašnja utučenost ustupala je mjesto bojažljivoj nadi.

– Mojem djetetu nikada neće manjkati ni ljubavi ni razumijevanja, – rekla je.

– Ipak ga ne smijete razmaziti, nego morate misliti na njegovu budućnost. Život je teška borba, i Mihajlo mora biti sposoban da u nju udje. Najvažnije je da već u najranijoj dobi stekne jaku volju. Majka, koju vodi prava ljubav, odgaja svoju djecu bez slabosti i sentimentalnosti. Tko se kao dijete nije naučio svladavati, izvrgava se opasnosti da upropasti svoj život. A kad se radi o defektnom djetetu, valja biti dvostruko oprezan. Što se mali bude više znao svladavati, to će, po mom mišljenju, biti sretniji.

Zavladala je šutnja, ali sam ja osjećala, da me je gdja Z... razumjela. Nakon nekog vremena rekla mi je:

– Možete li shvatiti da ja ne uspijevam suzbiti osjećaje mržnje prema svojemu mužu?

– Razumijem vas. Ali znam takodjer da ga ne možete istinski mrziti; to bi bilo na vašu štetu. Nitko nije nesretniji nego onaj koji počinje mrziti ono što je nekada ljubio. Pravu ljubav mržnja ne ubija. I to je najveća muka koja može snaći ljudsko biće.

– Htjela bih se rastaviti da sama mogu odgojiti svoje dijete... Gdja Z... je to rekla oklijevajući i nesigurnim tonom. Odatle sam zaključila da nije stvorila nikakvu neopozivu odluku.

– Upravo ste rekli da vaše dijete neće nikada biti lišeno ljubavi! Pa ipak ga želite lišiti očeve ljubavi.

– Gdja Z... je opet počela plakati. – Ne znam, kako ću odsada, uz svoje slijepo dijete, moći podnositi prisutnost svojega muža koji je odgovoran za njegovu nesreću.

– Razlozi sljepoće vašega djeteta ne mogu se potpuno sigurno ustanoviti. Razlog te sljepoće ne mora nužno biti bolest vašega muža. Medjutim, vi ćete biti krivi ako dijete lišite očeve ljubavi. Zajedno se morate brinuti za svoje dijete i u njemu zajedno nalaziti svoje veselje. Malome je to potrebno da može uzrasti po mogućnosti bez kompleksa.

– Bojim se da predbacivanja, kojima ću obasipati muža u svojoj tuzi ne budu teža od rastave. A nesloga roditelja neće ostati sakrivena djetetu i škodit će mu više nego razvod.

– Morat ćete se svakako silom svladavati. Uostalom, sada više nema nikakve koristi od predbacivanja. Zatrovat ćete svoj vlastiti život i život svojega muža i sina. Ispravno ćete se ponijeti tek ako budete zaboravili prošlost i gledali s pouzdanjem u budućnost. Ne bi bilo dobro da Mihajlo ostane vaše jedino dijete.

– Potpuno sam izgubila hrabrost da imam drugu djecu. Ako ostanemo zajedno, u našim odnosima neće se ništa promijeniti.

– Recimo radije: do daljnjega!

– Mi spavao odvojeno otkako sam saznala za svoju bolest.

– S medicinskoga stanovišta savjetujem vam, da taj stav zadržite izvjesno vrijeme, a sigurna sam da je i dr Rhoner isto to savjetovao vašemu mužu. Ali nije rečeno da će tako ostati. Ja sam naprotiv čvrsto uvjerena da ćete

kasnije moći imati zdravu i normalnu djecu. Ako je bolest uzrok Mihajlove sljepoće,njegova je nesreća u tom što se bolest kod vašega muža ponovo pojavila u času začeća i kad ste i vi već bili zaraženi. Prihvatite što Bog od vas traži i nikada nećete biti nesretna,nego ćete u pozadini svih dogadjaja otkriti Onoga koji zlo može pretvoriti u dobro.

– Savjetujete li mi doista da ostanem sa svojim mužem? – upitala me je gdja Z... pošto je neko vrijeme šutke razmišljala.

– Ne bih vam željela dobro kad bih vam dala drugi savjet.

– Kako život može biti strašno gorak!

– To je točno, ali on neće biti uvijek takav; zli dani se izmjenjuju s dobrima. Sunce zasja i poslije najveće oluje.

Ustala sam. Nisam li se predugo zadržala? To bih mogla priznati samo kao liječnik za bolesti tijela. Medjutim, kako često valja uzrok neke bolesti potražiti mnogo dublje!

Često valja pokušati izliječiti tijelo počevši liječiti dušu. Što više želim pomoći bolesnom tijelu, to se više zanimam za lični udes svojih bolesnika, za njihove bračne drugove i djecu. Htjela bih da mogu izliječiti i bolesnu dušu. To mi uvijek ne polazi za rukom! Često je vrlo teško, katkada i nemoguće, izliječiti bolesnu dušu i s njome tijelo.

Gdja Z... me je otpratila do stubišta.

– Zahvaljujem vam, gdjo doktor, rekla mi je, koliko ste se već namučili zbog mene!

Umirena sam ostavila tu kuću koja svojim izgledom nije odavala, da u sebi krije takvu bol. Jesam li mogla doprinijeti štogod tome da

se sačuva jedinstvo te obitelji? To bi za mene bila najljepša nagrada.

HEMORAGIJA

B..., 26. lipnja 1935.

Zamalo je jedna majka sedmero djece umrla od hemoragije. Pozvali su me, kad je bilo već gotovo prekasno. Primalja je otišla odmah nakon poroda uvjerena da je sve u redu. Kada je muž opazio u kakvom se stanju nalazi majka njegove djece, ona je gotovo potpuno iskrvarila. Skočila sam u svoja mala kola i krenula punom brzinom kroz ulice ostavivši pacijente u čekaonici ordinacije.

Trebalo je raditi brzo: otopina sodija, injekcija da se održi rad srca, analiza krvne grupe na klinici, zatim uzimanje krvi susjeda i izbor odgovarajuće grupe; konačno, ubrizgavanje strane krvi u majčine vene... Mužu je bilo očito žao što nije mogao dati svoju vlastitu krv, ali meni je trebala grupa B koju on nije imao. Zatim sam pričekala na reakciju.

Pipala sam puls, auskultirala srce. Nije li nastupilo malo poboljšanje? Bilo bi bolje da je u bolnici, ali da je tamo prevezemo, nismo mogli ni pomisliti; u tom stanju umrla bi na putu. Stoga je nisam smjela ostaviti; sada sam bila odgovorna za njezin život. Dijete je počivalo uz krevet u košari za rublje, postavljenoj na dvije stolice. Ostala su djeca bila povjerena susjedima.

Postepeno je bilo gdje F...n postajalo jače, srce kucalo brže i moje se brige za porodilju umanjiše. Kada je primalja kasnije došla, došlo je izmedju nas do malog objašnjavanja.

– Ako kojom zgodom i opet pokažete takvu nebrigu, neću više šutjeti! – rekla sam joj.

Ta zašto nisu pozvali gdju W...s? To je divna primalja. Kad sam pitala za razlog, g. F...n mi je odgovorio: – Gdja G...n stanuje nedaleko od nas, a kako je stara primalja umrla, moja se žena obratila ovaj puta na nju. Gdja G...n mi nije bila simpatična. Predstavljala je tip usidjelice, na koji nailazimo kako kod oženjenih tako i kod neoženjenih: usiljeno slatka na riječima, mrzovoljna, samouvjerena, neiskrena... Zapravo takva žena ne bi nikada smjela postati primaljom!

Kad sam se ponovno nadvila nad gdju F...n, ona je otvorila oči, ali zbog svoje krajnje slabosti nije mogla da ih dugo drži otvorenima.

– Dijete? – pitala je jedva zamjetljivim glasom. Njezino sam pitanje više pogodila nego čula. Brzo sam joj odgovorila: – Dobili ste lijepu malu curicu, ona je potpuno zdrava i sada spava. Njezino je voštano lice zasjalo. Muž se približio krevetu i pogladio kosu i ruke svoje žene.

– Samo da ti ozdraviš, draga, za ostalo se ne brini! Kada sam na trenutak izašla na zrak, on je došao za mnom. – Hoće li se izvući, gdjo doktor? – upitao je pun nemira.

– Imam mnogo nade, g. F...n.

On je odahnuo.

– Sedmero djece bez majke...

– Ako se ne desi ništa nepredvidjeno, vaša djeca neće ostati bez majke...

– Kad sam se spremala kući, upitao me je kada ću opet doći.

– Obavit ću neke posjete i navratit ću prije popodnevne ordinacije. Mislim da ćemo tokom večeri moći oprezno prenijetu vašu suprugu u bolnicu. Tu će ona moći primiti još nekoliko transfuzija.

Naredila sam gdji G...n da ostane uz bolesnicu i da me smjesta telefonski obavijesti ako bi nastupila kakva promjena; telefonska kabina nalazila se u blizini. Navečer sam došla da pripazim na prijevoz bolesnice i novorodjenčeta na kliniku. Profesor Lurch me je pitao kakve sam mjere poduzela. Kad sam ga informirala, rekao mi je:

– Dobro ste učinili. Bila sam umirena što sam mu mogla povjeriti gdju F...n.

Sedmero djece nije ostalo bez majke. Kako li sam sretna, kad na to pomislim!

PRIMALJA MORA U ZATVOR

B..., 7.travnja 1936.

Kasnije je gdja G...n morala prestati da obavlja svoju službu. Ispostavilo se da pije ne samo njezin muž, nego da je i ona vrlo sklona alkoholu. Jedna majka, kojoj je bila pozvana, umrla je porodiljske groznice. Moglo se nedvojbeno dokazati da je zanemarila poduzeti najosnovnije mjere opreza. Zbog toga je gdja G...n bila zatvorena.

Kako jedna žena, kojoj su povjereni majka i njezino dijete, može postupati s takvom nebrigom! Žena, kojoj je gdja G...n bila pozvana, imala je već jedno dijete. Drugo je također ostalo na životu, ali krivnjom nesavjesne i alkoholizirane primalje jedna majka je u grobu.

Nije se obazirala na moje upozorenje i sada mora zbog toga snositi posljedice.

AH, TI MUŠKARCI!

B..., 15.srpnja 1936.

Nedavno sam našla na nogama ženu koja je bolovala od teškoga nefritisa. – Kad se moj muž vrati kući, mora da sjedim kraj njega u kuhinji, inače ručak za njega ništa ne znači, – rekla mi je kao da se ispričava.

Poslala sam je da što prije legne i pričekala sam muža da mu kažem kako se mora ponašati prema svojoj ženi. Uskoro je došao. – Kako se tako teška bolest može tako brzo očitovati? – zapitao je skeptično. Uostalom, moja je žena vrlo okretna; možda vi gledate malo previše tragično na njezino stanje.

– Jedna tako teška bubrežna bolest ne pojavljuje se naglo. U većini slučajeva, ona je posljedica prehlade i žena obično liježe tek kad joj više ništa drugo ne preostaje. Mnogi

muškarci ne vole da njihova supruga bude bolesna, žene to znaju i zato se teško odlučuju na krevet. Poznam žene, koje su usprkos 40° groznice nastavile s kuhanjem, kako njihovu mužu ne bi ništa manjkalo.

– No moja će žena ozdraviti, zar ne? – upitao me je prestrašen.

– Nadam se! U svakom slučaju i prije svega treba da leži u krevetu više sedmica. Čovjek se ne igra s nefritisom.

Moje su primjedbe donijele ploda! Žena je ozdravila iako je bolest u svojim počecima bila zanemarena.

Mnogi su ljudi mrzovoljni, kad im je žena bolesna, a sami se smatraju teško pogodjenima običnom kunjavicom! Koliko muškaraca zahtijeva da se kućni red održi i da oni ne moraju mijenjati svoje običaje, čak i ako su njihove žene bolesne!

Dakako, svi muškarci nisu jednaki. Neki odmah primjećuju da zdravlje njihove žene nije u redu i nastoje, da ona pravovremeno legne u postelju. Drugi opet sami njeguju svoje bolesne supruge i obavljaju kućne poslove doklegod one to ne mogu. Ali svima je lakše pri duši kad im se kaže: – Vaša žena može opet ustati. Ti me slučajevi uvijek razveseljuju.

PREKASNO !

B..., 3. siječnja 1937.

Gdja S...t je umrla ostavivši četvero djece! Morala je mnogo prepatiti kroz dva mjeseca nakon operacije i njezin rastanak s mužem i djecom bio je neobično težak za sve. Koliko li me je puta znala zvati, često i bespotrebno, kada je jedno od njezine djece bilo bolesno! Ali ona sama nikad se nije previše služila liječničkom pomoći.

Profesor Lurch me je zamolio, da mu asistiram prigodom operacije. Radilo se o vrlo teškom raku na grudima koji se ipak mogao izliječiti da je bolesnica došla odmah čim je primijetila oticanje. Trebalo joj je odrezati obje dojke i operirati žlijezde pazuha jer su se čvorovi i tamo formirali. Srce mi se stezalo za vrijeme operacije.

Gospodin S...t je čekao u govornici. Profesor Lurch mu je oprezno saopćio da baš nema mnogo nade u ozdravljenje. Usto je srce bolesnice bilo zamoreno i nije dopuštalo da se profesor posluži zrakama X.

Za vrijeme operacije puls se zaustavio, a kucaji srca su se jedva primjećivali. Trebalo je prekinuti kiruršku intervenciju.

– Pa ipak mi imamo četvero djece, – rekao je muž, koji nije mogao shvatiti da je njegova žena u tako teškom stanju. On je takodjer bio jedan od onih koji teško dopuštaju da njihova životna suputnica bude bolesna. Jednoga dana, kada je gdja S...t zbog gripe morala le-

žati u krevetu, rekao je: – Sada više ne nalazim nikakva veselja u kući, i pošao je ručati u restoran. Gdja S...t, koja mi je to u ono vrijeme pričala, dodala je smiješeći se: –Nije li lijepo, kad sam tako neophodno potrebna svome ljubljenom mužu?

Sada je mrtva, a njezin muž je ostao sam s četvero djece. Neudata sestra gdje S...t brinut će se možda za tu obitelj. To bi za djecu bilo najbolje rješenje.

Prof.Lurch, potresen, rekao mi je: – Kad čovjek pomisli na to da se sve to moglo izbjeći!...

Zaista, mi liječnici nećemo nikada dosta opetovati da se rak u svojim počecima može izliječiti. Naročito se to odnosi na rak na grudima koji se lako primijeti zbog stvaranja čvorova. Zašto žene ne idu liječniku čim opaze prve simptome? Tada bi za potpuno ozdravljenje bila dovoljna mala operacija uz primjenu X-zraka. Ali, ako se oklijeva, pomoć često dolazi prekasno.

VIŠE NI JEDNOG DJETETA !

B..., 8.kolovoza 1937.

Gdja K...n me je obavijestila da je Suzy bolesna. Djevojčica je bila moj prvi bolesnik i još se vrlo dobro sjećam dana kada ju je njezina mati dovela na pregled. Ona je tada imala tri godine.

Nije bilo čudno što je Suzana loše odgo-

jena i što je poprimila zle navike, jer je, čini se, i njezinoj mladoj majci manjkao odgoj. Mala nije imala nikakve discipline u jelu i pilu, nije znala da si išta uskrati, pa je bilo prirodno da trpi od probavnih smetnji. Često bi navečer pila kavu ili crni čaj i, naravno, da nije mogla zaspati. Od rana jutra majka ju je kljukala sendvićima, a onda nije mogla shvatiti kako dijete nema teka, to više, što je i sama preko dana jela previše slatkiša. Ja sam sve to saznala iz razgovora s gdjom K...n, koja se čak hvalila nedostacima u svojem odgoju, toliko je bila nerazborita. Nisam tada mogla pojmiti da postoji takvo nepoznavanje dječjeg odgoja. Danas znam da ima i drugih majki s istim neznanjem.

Dugo sam auskultirala Suzy: ona je vikala, udarala i otimala se. No kako riječi nisu služile ničemu, postala sam energičnija. Dijete me je pogledalo nijemo od začudjenja; majka je takodjer bila zapanjena. Suzy je zatim pripazila na svoje ponašanje, a majka je iznenadjena uzviknula: – Ta ona vas sluša!

– Zašto ovo dijete nema brata ili sestre? – upitala sam uzgred gdju K...n kad je opet jednom djetetu bio pokvaren želudac. Ona je žestoko reagirala: – Potpuno mi je dosta jedno dijete! Drugo bi me natjeralo da klečim!

– I vi zbog toga više volite da uništite svoje zdravlje, – odvratila sam joj. Gdja K...n se nasmijala kao da je sve dobro shvatila: –To su priče za djecu koje bi nas morale prestrašiti. Već odavna u njih ne vjerujem. Mnogi rade kao i ja, pa od toga ne umiru.

– Usprkos toga mnoge se pokaju, samo če-

što prekasno. Više sam se puta u to uvjerila.

– Vi pričate koješta. Niste udati i nemate djece!

To mi se učinilo tako bezobraznim kao kad bi neko dijete reklo svojoj majci: – Lako tebi, ti ne moraš slušati! Shvatila sam, da bi svaka riječ bila uzaludna.

Suzana ima sada gotovo osam godina. Nedavno je bila malo prehladjena, ali kako je loše odgojena, iskoristila je to da sistematski tiranizira svoju majku. Iako nisam u stanju da i kratko vrijeme prisustvujem takvom prizoru, nisam prema majci osjećala ni najmanje samilosti, jer je sama bila odgovorna za takvo stanje stvari. Nikada se neće opametiti!

– Kako je u školi, Suzy? – upitala sam djevojčicu. – Ona dobro uči, odgovorila je majka, ali učiteljica ne zna s djecom. Zato Suzy ne voli ići u školu. Djevojčica me je pogledala slavodobitnim pogledom kao da želi reći: – Vidiš, mama me brani!

Upitala sam za ime učiteljice. Kako? Gdjica H...n da nije učiteljica koja bi razumjela djecu? Posvuda sam o njoj čula samo pohvale! Znala sam je lično: to je bila, po mom mišljenju, ljubezna i savjesna djevojka.

– Ona ima svoje miljenike, ali Suzy ne pripada tom broju. Ona ne može podnijeti moju djevojčicu, strašno je to!

– Možda Suzy nije dosta dobra. Ni majka ni djevojčica nisu to htjele priznati. – Andjele moj, – rekla je majka privukavši dijete k sebi. No Suzana se silovito istrgla iz majčina zagrljaja.

– Donesi mi brzo komad čokolade, tako

je želim, – naložila je ona. Majka ju je upozorila da bi najprije trebalo pojesti juhu, no Suzana je ustrajala u svojoj želji. – Ja sam bolesna i ne jede mi se bilo što!

Tada sam se umiješala ja i izričito zabranila čokoladu, jer je Suzana imala tvrdu stolicu. Ne znam što je majka učinila nakon moga odlaska. Suzana me je pogledala uvrijedjena, ali se nije usudila protusloviti.

Pošto je tokom slijedećih sedmica imala više krvarenja, gdja K...n se sada više ne tuži na bolove u donjem dijelu trbuha. Operacija nije bila potrebna, ali su se, čini se, javile izrasline. Uništila je svoje zdravlje odbijajući da ima djecu. Još uvijek ne želi čuti o uzdržljivosti. – Muž bi to loše primio... a uostalom ja želim iskoristiti život, – rekla mi je jednoga dana.

Pred nekoliko dana mi je ipak priznala da bi rado prihvatila novu trudnoću. Po svim izgledima čini se da ona više ne može imati djece. Ne može se nekažnjeno kroz devet godina boriti protiv zakona prirode.

Savjetovala sam joj da ostane pod liječničkim nadzorom kako bi izbjegla da se ne razvije neka neizlječiva bolest.

Kakve će posljedice za Suzanu imati tako nerazboriti odgoj? Ipak je ona u biti dobra i moglo bi se djelovati na njezin razum. Ne bi bilo teško odgojiti to dijete razborito. Jadna mala! Kako će biti kasnije?

MJEŠOVITI BRAK

B..., 5. veljače 1938.

U obitelji W...m situacija postaje svaki dan napetija. Pa ipak je to jedna od najbogatijih obitelji u gradu. G. W...m ima tvornicu kućanskih proizvoda, no pred neko vrijeme radnici su bili zaprisegnuti i kažu da se otada tu više ne proizvode kućne potrepštine nego neki tajanstveni produkti. Tako je bilo i u više drugih tvornica.

Priča se, s pravom ili ne, da je g. V...m mrski nacist, da ne podnosi Crkvu i da je pred nekoliko sedmica skrivio internaciju patra S. u nekom koncentracionom logoru. Navodno je on bio i taj koji je prijeteći upozorio župnika da prestane s "provokatorskim" propovijedima jer će se u protivnom slučaju pokajati.

Pred nekoliko godina bila sam prvi puta pozvana gdji W...m, kada je primalja gdja W...s bila bespomoćna uz njezin krevet. Učinila je sve što je bilo moguće, no ipak je bila potrebna prisutnost liječnika. Dijete se nalazilo u krivom položaju, koji sam ja morala ispraviti za vrijeme porodjaja. Majka je mnogo trpjela iako je to bilo njezino drugo dijete; već je imala dječaka od sedam godina.

To je bila bogata kuća. Mnogo je soba bilo ukrašeno vrijednim predmetima, a po stubištima i hodnicima ćilimi su prigušivali korak. U sobi, u koju sam bila uvedena, bilo je također vrlo lijepog namještaja i skupocjenih ćilima. Ali nisam vidjela muža te majke koja je

teško trpjela...

Gdja W...m se pokazala hrabrom i strpljivom. Ni jedanput nije povikala, jedino su se čuli suzdržavani jecaji dok su joj se kapljice znoja osipale po čelu. Saznala sam da potječe iz ugledne obitelji koja je propala, i da je ona prihvatila ženidbenu ponudu bogatoga industrijalca samo zato da pomogne svojima.

Uzalud sam u spavaonici tražila kršćanski znak. Iznad kreveta nalazio se ples boginja, a na protivnom zidu visjela su dva akta, muškarac i žena. Zatim sam na noćnom stoliću gdje W...m primijetila malo raspelo od slonove kosti i do njega isto tako malu krunicu od srebra.

Moja je dužnost da nastojim spasiti majku i dijete. Bilo je prekasno da se gdja W...m prenese na kliniku. Još jednom našla sam se sama pred teškom odgovornosti za dva ljudska života.

\- - -

Primalja je divna osoba, materinski brižna i odlučna. Boljoj pomoći se nisam mogla nadati. Inteligentna je i sve brzo shvaća. Srela sam je kod mnogih porodjaja i svaki puta mi je drago da je imam uza se. Stara je oko pedeset godina i sama je majka šestero djece kojom se ponosi.

Kako li je ona jednostavno i srdačno znala ohrabriti suprugu industrijalca!

Nakon jednoga sada dijete je (opet dječak) ležalo na stolu. Majka je izmučena zatvorila oči: – Toliko sam željela djevojči-

cu, - rekla je tihim glasom, ali sada primam isto tako s veseljem kao dar Božji toga dečka.

Imala sam dakle pred sobom majku koja je svoju djecu smatrala Božjim darom. To je bila rijetkost. Djeca su se općenito smatrala teretom. Gdja W...m je morala podnijeti mnogo muke zbog svojega djeteta; osjetila sam prema njoj duboko poštovanje. Kad je dijete bilo oprano i uredjeno, pošla sam s babicom u drugu prostoriju. Htjela sam ostati barem još pola sata u kući kako bih bila sigurna da je sve u redu. Dijete je mirno spavalo u svojoj dražesnoj kolijevci.

- Je li g.W...n na putovanju? - upitala sam primalju.

- Ni govora! - uzviknula je srdito. Kada sam stigla, izlazio je iz kuće i rekao mi je smiješeći se porugljivo: - Želim dobar uspjeh! Nekoliko trenutaka nakon toga njegova su kola već kretala.

- Ne voli li on svoju ženu?

- Po onom što on kaže, voli je, ali u stvari to nije istina. Bila sam takodjer pri porodjaju prvoga djeteta, i tom se zgodom udaljio kao prostak. To tvrde i njegovi radnici: taj čovjek nema srca.

Primalja mi je zatim pričala da Rudolf W...m nema nikakve religije. Sigurno je, da bi dobio ruku barunice, obećao da će djeci osigurati kršćanski odgoj, ali svaki put, kad bi sin molio u prisustvu svojega oca, dolazilo bi do razmirica. Gdja W...m je imala težak udes. Nekada je htjela stupiti u samostan, ali se žrtvovala za svoje roditelje. Ljudi su se pitali što će biti iz toga braka... Gdja W...m

se mora sakrivati kad ide u crkvu jer joj muž inače pravi scene. U medjuvremenu djeca postaju starija i otac ih želi predobiti za svoje nazore. On voli provod i društvo veselih ljudi dok gdja W...m boravi najradije u svojoj obitelji i nalazi veselje kod svoje djece.

Ona se relativno brzo oporavila nakon svojega teškog poroda, ali obično izgleda tužno. Krštenje djeteta obavila je u najvećoj skrovitosti jer njezin muž ne bi dozvolio da se dijete javno krsti.

Kada je Raul bio na Prvoj pričesti, njegov otac je žestoko psovao; no gdja W...m je pokazala divnu odlučnost kada je trebalo braniti svoje uvjerenje. Protiv volje očeve pripremila je svoje dijete na Prvu pričest i priredila je tom zgodom malu svečanost usprkos muževe zabrane. Kad je već u tom nije mogao spriječiti, izjavio je da neće prisustvovati takvoj "komediji". Uoči toga dana pošao je na put, a njegova je supruga zamolila primalju da me pozove na taj svečani dan. Kako nisam bila u službi, prihvatila sam poziv. Još sam bila u vili, kada se otac vratio. Bio je predobro odgojen da bi pokazao svoju zlovolju u mojem prisustvu. Tako je, usprkos svega, za maloga Raula taj dan prošao mirno. Bilo mi je to drago zbog njega i zbog njegove mame.

Prošle godine je gdja W...m rodila djevojčicu koja, nažalost, nije mogla ostati na životu. Plakala je mnogo, ali se pokorila volji Božjoj. Nakon toga, čini se, da više nije bila u drugom stanju.

Kada se gdji W...m obratim da pomogne kojoj od mojih siromašnih bolesnica, to nije ni-

kada uzalud. Ona čini mnoga dobra djela, i to uvijek spremna srca.

ONA JE ZA MENE BILA POLA ŽIVOTA

B..., 1. listopada 1939.

Već gotovo godinu dana nisam otvorila svoj dnevnik, osim da u nj unesem neke dogadjaje bez većega značenja. Bila sam svaki dan previše zaposlena, a navečer bi me umor spriječio da pišem. Ipak sam stvorila odluku da odsada češće pišem dnevnik.

Gdja Lurch, supruga profesorova, umrla je drugi dan nakon proglašenja rata. Bila sam skršena pred tijelom te nježne žene koja je tako hrabro nosila svoj teški križ. U posljednje vrijeme često sam je posjećivala, njezino je zdravlje već godinama bilo upropašteno. No leukemija se nije dala izliječiti usprkos svih lijekova, uključujući tu i najnovije. Gdja Lurch je mnogo trpjela, ali je uvijek bila strpljiva. Znala je da mora umrijeti, ali se najviše brinula za svoga muža koji će ostati sam.- Nisam mu pružila baš mnogo radosti, pa ipak mi je uvijek ostao vjeran, - govorila mi je.

Dvije godine nakon vjenčanja gdja Lurch je počela poboljijevati uslijed pometnuća koje je bilo izazvano padom na stepenicama. Njezin muž i ona žarko su željeli djecu, ali im je ta sreća bila uskraćena. Kasnije se pojavila neizlječiva leukemija koja joj je morala oduzeti život. Ljudska znanost nije ju više mogla spa-

siti.

Umrla je smirena. U posljednje vrijeme profesor je postao blijedi smršavio je, a crte lica su mu postale tvrde. Obično vrlo malo pokazuje bol koju mu je zadala smrt supruge. Kao i prije vrši savjesno svoju dužnost liječnika i šefa velike ginekološke klinike. Ostali liječnici, bolničari, bolesnici i prijatelji mnogo ga cijene. Što se tiče mene, ja u njemu uvijek gledam primjer uzornoga liječnika.

Zaista je to izvanredan čovjek, on nadvisuje svoju okolinu ne samo sposobnošću i znanjem, nego u prvom redu svojim karakterom. Usprkos toga on širi veselje, iako se nikada bučno ne smije. Katkada tračak radosti osvijetli njegovo inače ozbiljno lice, a njegov smiješak je ispunjen velikom dobrotom. Svatko nalazi u njemu podršku i rijetki su koji odbacuju njegove savjete. Razgovor s njime vraća hrabrost, on nalazi rješenja, pomaže i udobrovoljava ljude. Profesor Lurch je jedan od onih koji zaista posjeduju smisao za humor; ponajčešće se to primjećuje na jednoj riječi ili kratkoj primjedbi, katkada samo na jednoj kretnji, no on nikada druge ne povredjuje, jer ne pada u zajedljivu ironiju ili satiru.

- Moj je muž u pravom smislu dobar, - rekla mi je gdja Lurch kad je jednom zgodom o njemu govorila. Rekla je potpunu istinu.

Vrlo volim raditi s profesorom i svaki put se divim njegovoj spretnoj i mirnoj ruci koja ostaje smirena i prigodom najtežih operacija.

Kada sam mu izrazila saučešće zbog smrti njegove žene, rekao mi je jednostavno: - Ona je bila pola mojega života...

Njegov je glas bio prigušen i u njegovim se očima očitovala živa bol koju je prouzročio taj okrutni gubitak. Videći ga tako, skoro sam zaplakala.

VJERNOST I NEVJERNOST

B..., 1. ožujka 1940.

Pred nekoliko mjeseci došla mi je na pregled gdjica H...n, učiteljica Suzane K...n. Namjeravala se udati pa je zato htjela da bude medicinski pregledana. Ona je zdrava i voli djecu. Nadje li muža s istim svojstvima, bit će sretna u braku.

Ja osobno pridajem veliku važnost predbračnom pregledu zaručnika i zaručnice. Ako se poveže dvoje bolesnih, odatle može proizaći samo zlo. Gdjica H...n mi je pokazala liječničko uvjerenje svoga zaručnika. On je kao i ona savršeno zdrav. To je jedan učitelj koji sve dosad nije bio mobiliziran. – Ako bude pozvan u vojsku, čekat ćemo konac rata da se uzmemo; ne želimo to učiniti na laku ruku, – rekla mi je.

Ni ja ne odobravam prenagle ratne brakove, pogotovo ako se supruzi moraju rastati neposredno nakon ženidbe. Dolaze u obzir čak ženidbe s punomoći. Koliko li rastava to sa sobom povlači!

Gdjica H...n i ja zadržale smo se neko vrijeme u pričanju; spomenule smo i Suzy, razmaženu jednicu gdje K.... – Iz te male bi se

moglo nešto napraviti, rekla mi je gdjica H..n, ali njezina nerazborita majka osujećuje sve moje planove...

Nažalost je zaručnik gdjice H...n bio pozvan u vojsku dva dana nakon našega razgovora i nakon brzo završene obuke poslan na frontu. Već u prvom sukobu njegova lijeva ruka i desna noga bile su prorešetane mecima i trebalo je obaviti amputaciju. – Čim izidje iz bolnice, vjenčat ćemo se, – odlučila je gdjica H...n. Sada sam potrebna Bernardu i želim mu pomoći kolikogod je moguće.

Takvu ljubav nalazimo često kod žena, iako se neke ne ustručavaju prekinuti sa zaručnikom čim kakav nesretan slučaj umanji njegovu fizičku sposobnost.

U isto vrijeme primila sam drugu vijest. Dogodila se strašna stvar! G. G...n, muž jedne od mojih pacijentica, došao je na dopust i našao kod kuće ženu s prijateljem. Bez ijedne riječi izašao je iz kuće, i sutradan su ga našli u šumi obješena na stablu. Razočaranje i očaj nagnali su ga na samoubojstvo. To je prijatelja toliko pogodilo, da je ostavio udovicu, svoju ljubavnicu. I sada, prezrena od sviju, ona živi sama sa svoje dvoje djece. Prisustvovala sam rodjenju njezina drugog djeteta. Stoga sam duboko ganuta zbog nesreće koju je njezina lakomislenost navukla na nju i na djecu.

Gospodin G...n je bio ozbiljan i marljiv čovjek, dok je gdja G...n, sa svoje strane, bila dobra domaćica i majka. Medjutim sam uvijek imala utisak da taj brak nije sredjen i da se oni malo trude kako bi postigli savrše-

ni sklad. Osnovna krivnja za to ležala je možda na ženi.

Osim toga, g. G...n je bio protestant, a gdja G...n katolikinja, no oboje su imali malo vjerskoga osjećaja. Dopustili su da ih potpuno obuzmu materijalne brige i zbog toga nisu nalazili moralne podrške koja bi im mogla pomoći. Nisu se mogli potužiti na materijalno stanje; muž je zaradjivao dobro, ali njihovo uzajamno nerazumijevanje otežavalo im je zajednički život. I njihovo dvoje djece raslo je u toj atmosferi nesloge. Svadje su uzdrmale živce žene te se ona neprestano tužila, često je dolazila k meni. Kada joj je muž bio pozvan u vojsku, potražila je utjehu kod njegova prijatelja.

Kada ju je i taj ostavio, pozvali su mene. Nalazila se pod jakom živčanom depresijom. Sada je priznavala svoju krivnju, ali prekasno. Štaviše, krivnjom majke djeca su dospjela u bijedan položaj jer su im se drugovi u školi rugali. Djeca znaju biti okrutna i ne misleći zadavati bol. Obećala sam gdji G...n da ću govoriti s direktorom škole što sam i učinila. To je inteligentan čovjek i uredit će stvar što bolje bude mogao.

Dugo sam razgovarala s gdjom G...n. Muž je bio uz nju vezan kao i djeca, vjerojatno je željno očekivao dopust i veselio mu se. Kada je, vrativši se kući, doživio tako strašno razočaranje, postupio je bez razmišljanja pod prvim dojmom.

Čovjek ne može zamisliti kako duboko može pasti žena koja nije u stanju da potraži oslon tamo gdje ga jedino može naći! Nadajmo se da

će ova nesreća potaknuti gdju G...n da razmisli o svemu i da ponovo nadje put k Bogu. To je jedini način da dodje do unutarnje ravnoteže.

UMRLA OD RAKA

B..., 27. lipnja 1943.

Gdja K...n se odavno tužila na bolove u donjem dijelu trbuha. Nalaz je pokazao da se radi o raku. Nažalost, više nije moglo koristiti niti da se odrežu bolesni dijelovi kao ni liječenje X-zrakama koje je već primala. Kad me je zamolila da je pregledam, bolest je već previše napredovala. Usto je srce bilo tako slabo te nije morala izdržati strašne bolove do kraja. Na kraju je priznala svoju krivicu što je svim sredstvima nastojala spriječiti rodjenje djeteta. – Mi se čuvamo! – kazala mi je jednoga dana kada sam je upozoravala na opasnost takvih postupaka i kada sam joj objašnjavala štetne posljedice za njezine organe i živce koje bi odatle mogle proizaći.

Ako su antikoncepcionalni postupci manje štetni za muškarca, žena, nažalost, plaća na više načina i više nego čovjek može zamisliti. Ženski organizam je mnogo nježniji od muškoga i žena se izvrgava većoj opasnosti zbog toga što više učestvuje u aktu stvaranja. Protuprirodni postupci za nju su kobniji nego za muškarca. Mnogo žena ne bi umiralo tako rano, da su bolje poštivale zakone naravi.

Tri tjedna nakon smrti K...n stigla je vijest da joj je muž pao u ratu. Tako je Suzy ostala siroče. Gdja R...t, šurjakinja njezine majke uzela ju je k sebi, pa sada ona živi u toj obitelji s petero djece. Gdja R...t je prava majka, dobra i energična. Kada je jedno od njezine djece bilo bolesno, dala me je pozvati. Već za vrijeme majčine bolesti Suzy se promijenila u pozitivnom smislu; oči djevojčice, koja je sada imala jedanaest godina, zasjale su kada mi je teta rekla: - Za mene je pravo olakšanje što imam Suzy jer su mi starija djeca muška. Sada je moja nećakinja za mene velika kćerka.

Dijete se može jedva prepoznati. Nekada je Suzy davala dojam prerano zreloga i umišljenoga djeteta. Sada je to ljupka i uslužna djevojčica.

Već je tome nekoliko mjeseci što sam bila kod R...tovih gdje sam našla Suzy kako obavlja kuhinjske poslove. - Mama neće da joj ja pomažem, - rekla mi je, misli da će sama brže svršiti. No moja teta voli da se zanimam za kućanstvo.

Na ispraćaju me je gdja R...t pogledala neodlučno, pitajući se hoće li ono što mi kani reći biti umjesno: - Često sam govorila svojoj šogorici da ono, što ona čini, neće moći dugo potrajati. Dok sam očekivala koje dijete, ona me je smatrala ludom i rugala mi se kada nisam mogla ići na zabavu jer sam zbog djece morala ostati kod kuće. Nije htjela priznati da ima više brige sa Suzy nego ja sa svoje petero djece. A sada...?

- To je bolest koja može snaći svaku že-

nu, rekla sam.

- Da, ona može snaći i mene, no ja ću znati da je to Božja kušnja. Lucija to ne može reći. Mora da je strašno kada čovjek trpi tako mlad i za tu patnju snosi punu odgovornost!

- Budimo dobri prema njoj! Ona nosi teški križ!

- Naravno, moramo prema njoj biti dobri! I ako ona ne ozdravi, zadržat ćemo Suzy. Prvih dana njezina boravka kod nas moj muž umalo da nije izgubio strpljivost; jednom je čak od mene zahtijevao da potjeram nesnosnu djevojčicu. A sada mu je ona postala prijateljicom.

Ja vrlo volim gdju R...t. Ono što je rekla, dolazi iz samilosna srca, no ona je previše uvjerena katolikinja da bi odobravala postupke svoje šogorice. Zadovoljna sam što je Suzy, moja prva pacijentica, dobro primljena kod svoje tetke.

LJUBIM I LJUBLJENA SAM !

B..., 2. prosinca 1940.

Pretrpjeli smo teško bombardiranje od kojega je centar grada dobrim dijelom razrušen. Ima mnogo mrtvih i ranjenih, a u skloništu sam morala pomoći pri jednom porodjaju. Mlada majka je u strahu i drhtanju rodila svoje dijete čiji je otac na fronti.

Jadne majke! Jadna djeca! Hoće li ona ikada

izgubiti osjećaj tjeskobe koji ih obuzima svake noći kada hrle u skloništa?

Sutradan oko podneva profesor Lurch je zaustavio kola pred mojim vratima. Nekoliko minuta nakon toga sjedili smo licem u lice.

Nije trebalo dugo da saznam razlog njegova posjeta. Nije se radilo, kao obično, o nekom medicinskom problemu. Došao je da me upita da li bih htjela biti njegova žena. Ostala sam tako iznenadjena da nisam mogla odmah odgovoriti. Jesam li mu ja pokazivala svoje divljenje tako otvoreno? Nastavio je s dobrotom i toplinom u glasu: – Vi znate da sam ljubio svoju ženu, i još je volim, ali ne vjerujem da bi ta ljubav mogla biti zapreka da sklopim drugu vezu. Ima raznih načina ljubavi, svatko ljubi drugačije, novom ljubavlju koja odgovara njegovoj osobi, i u svakome ljubimo ono što je jedinstveno, originalno i lično.

Jesam li se ja morala zadovoljiti nekom polovičnom ljubavi? Ne računajući jednu mladenačku ljubav, koja se nije mogla ostvariti jer je ljubljena osoba izabrala više zvanje, nijedan muškarac nije u meni probudio dublje osjećaje dok nisam upoznala profesora Lurcha. Ali dok je živjela njegova žena, čuvala sam se drugih osjećaja osim poštovanja i divljenja. Nakon njezine smrti, priznajem, moji su osjećaji postali jači, ali sam držala da se nisam odala. Pa da i jesam, zar bi on postavio to pitanje?

Polovična ljubav? Jesam li najednom postala tako bijedna da jednoj pokojnici otimam poštovanje njezina muža? Hoće li profesor, da mi ugodi, morati da se odreče svoje zahvalnosti i vjernosti?

– Nisam očekivala vaše pitanje, rekla sam oklijevajući. Tako je stvarno i bilo. Nisam računala na taj prijedlog iako sam ga gotovo nesvjesno željela. Da, sada sam uvidjala kako sam potajno žarko čeznula za tim časom. A kada je došao, nisam znala što da činim.

Profesor je uzeo moje ruke u svoje i pogledao me u oči:

– Nekoliko dana prije svoje smrti Lidija mi je rekla: Gerharde, kada te ostavim i kada prodje prva žalost, zaprosi ruku gdjice dr Bresser. Ona te ljubi iako to još ne zna, a i ti voliš nju premda to ne priznaješ. Vi ste stvoreni jedno za drugo, i ja ću u vječnosti blagosloviti tu vezu. Dodala je još nešto što ću vam otkriti tek kasnije.

Ganuta sam odvratila svoj pogled. Kako li je pokojnica mogla naslutiti moju ljubav prema njezinu mužu? Da li ju je blizina smrti učinila vidovitom?

– Nisam gimnazijalac, a ni vi mala djevojčica. Mislim da se samo oni, koji su uronili u život i koji znaju da na ovom svijetu ništa nije savršeno, mogu ljubiti pravom, snažnom ljubavi, svjesnom odgovornosti. Na ovom svijetu nema savršene ljubavi, ali mi znamo da možemo i moramo crpsti okrepu na vrelu vječne ljubavi. Nijedno biće ne dostaje samo sebi, pa zato u sebi uvijek osjeća potrebu za nadopunom. Bog upravlja bića jedna prema drugima i predvidja prilagodjivanje različitih karaktera. Tko nastoji upoznati sama sebe, otkriva ono što mu manjka i što mu netko drugi može donijeti. Mi se poznajemo već osam godina i mogli smo češće primijetiti sklad koji nas je povezivao u za-

jedničkom radu. Ja vas uvjeravam da sam do posljednjega na vas uvijek gledao kao na kolegicu, koja je doduše vrlo draga, ali ipak samo kolegica. Nikada nisam bio nevjeran svojoj ženi ni u mislima. Doklegod je ona živjela, u mom srcu nije bilo mjesta za drugu ženu. Sada mi je dozvoljeno da dadnem živoj što više ne mogu pružiti mrtvoj. Još dok je živjela, ljubomora joj je bila potpuno nepoznata. Više nego jednom kazala mi je: - Željela bih da imaš zdravu i cvatuću suprugu i, kad to ne bi bilo protivno Božjim i crkvenim zapovijedima, sama bih ti je dovela.

– Meni je već više od trideset i pet godina! Ne bi li bilo bolje da izaberete mladju ženu? – upitala sam iako mi se taj izgovor činio besmislenim, moja dob nije trebala biti povod nikakvom oklijevanju.

– Mojoj dobi od četrdeset i dvije godine i mojemu ozbiljnom zvanju ne bi odgovarala mlada djevojka.

– A usto ja nisam nikakva domaćica, priznala sam iskreno.

Profesor se nasmiješio, i taj smiješak ga je neobično pomladio.

– Ja tražim druga, a ne odličnu domaćicu! Želim uza se imati čovjeka, a ne tip! U naše vrijeme kada ima toliko ljudi iz mase, čovjek je sretan kada uza se može imati suputnicu s vlastitom ličnošću.

– A moja ordinacija? Ne bih se je htjela odreći.

– Već sam vam izričito kazao da želim druga. Uskoro mi je situacija bila jasna. Znala sam da ljubim profesora, pa ipak nisam mogla

dati tako brzo svoj pristanak. Navikla sam da donosim odluke u punoj slobodi i bez ikakve prisile. Hoće li tako biti i u braku? Bit će ti gospodar! – nalazi se u Svetom pismu, i ja potpuno odobravam taj red. Ona žena, koja mu se ne želi podvrći, neka se odreče braka. Ako se udam za profesora, morala bih ga priznati za glavu obitelji. Pa je li to tako teško? Gerhard Lurch se sigurno neće opirati mojim željama i nametati mi svoje. Kad bude šta trebalo, radije će me zamoliti nego li mi zapovijedati. I nisam li ja isto tako osjetila, kao i svaka žena, potrebu za osloncem i nježnošću? Vjerojatno sam zbog toga mogla biti majka za mnoge. Još prošle noći rekla mi je neka žena u porodjajnim mukama: – Gospodjice doktor, vi ste kao prava majka! Usprkos svega u meni živim iako sakrivena, želja da budem ljubljena.

Ne želim varati samu sebe! Od vremena do vremena se ta želja budi, i to često tako snažno da zahtijeva neposredno ostvarenje. I katkada pritom mislim na profesora...

Kada je čovjek mlad, ne oklijeva u danom času da podje za onim kojega ljubi. Ali drugačije je kad je netko već u godinama i neovisan. Pogledala sam Gerharda. Njegove oči znaju biti, ako on to smatra potrebnim, prodorne. Ipak me je pogledao dobrostivo, gotovo očinski.

– Vi ne želite doći u drugi plan! Zar ne? – upitao je i odmah se gotovo neprimjetno nasmiješio. Pocrvenjela sam kao rak: pogodio je moje najintimnije misli. – Usto mislite na svoju dosadašnju neovisnost, je li tako?

Zaista, on je čitao moje misli! Nasmijala sam se i bila oslobodjena. – Ljubim vas već o-

davna, - priznala sam mu.

Nije mi odgovorio, nego me je uzeo u svoje ruke. Tada sam shvatila kakvu sigurnost može pružiti muškarac koji vas uistinu ljubi. Nikada prije nisam osjetila takvu sreću.

Sada više nisam sama. Ljubljeno biće bit će uvijek uz mene, bit će mi oslonac i pomoći će mi da podnosim kušnje života. A ja ću pak biti njegova družica i brinut ću se za njega kao supruga. No morat ću mu biti mnogo više nego supruga! Odavno znam da bi svaki muškarac htio naći u svojoj ženi i majku, i kćerku, i sestru. Očekuju me nove i važne dužnosti, a možda ću za godinu dana imati svoje dijete.

Ta me je misao ispunila radošću i učinila spremnom na svaku žrtvu. Možda je i Lidija govorila o djetetu kada je savjetovala Gerharda da me oženi.

- Danijela, hoćeš li biti moja? - rekao mi je u uho ljubljeni. Podigla sam glavu i bez oklijevanja odgovorila: - Da! I naši su se pogledi sjedinili.

Proslavit ćemo zaruke kod mojih roditelja i ubrzo nakon toga ćemo se vjenčati. Nadam se da Gerhard neće više biti mobiliziran. Kao šef klinike dosada nije morao u vojsku. A usto više nije mlad.

POČETAK BRAČNOGA ŽIVOTA

B..., 22. rujna 1941.

Oženjeni smo pet mjeseci i ja očekujem dijete. Danas sam ga prvi puta osjetila kako živi. Jako se bojim za njega zbog zračnih napadaja koji postaju sve žešći. Nisam baš strašiva i čuvam se više nego ikada prejakih uzbudjenja. Ipak za vrijeme ovih groznih bombardiranja nisam mogla izbjeći strahu i više puta sam zadrhtala od užasa.

Odgovornost, koju preuzimam na sebe zbog djeteta, zadaje mi više straha nego ikada. Kada sam morala paziti samo na vlastiti život, nije mi bilo teško izaći iz skloništa do bolesnika. Ali sada bih izložila opasnosti i život djeteta.

Ustupila sam svoj stan drugima i nastanila se kod Gerharda. Kućanstvo nam vodi Marija, koja je prije bila u službi kod mojih roditelja. Ona nam je vrlo odana.

Usprkos bombardiranja i svakovrsnih strahota, ja živim kao u nekom drugom svijetu. Obasuta sam pažnjom, a usto je tako divno osjećati u sebi nov život. Sa sve više udivljenja promatram Gerharda! Neke žene misle da muškarac pomalo gubi svoj ugled kada bračni život postane navikom. Za mene je on uvijek jednako vrijedan i sretna sam i zahvalna što mu se moram sve više diviti.

Kako li sam bila ganuta, kada mi je prve večeri rekao: - Ako je to moguće, pokušat ćemo da se prije spavanja saberemo u Gospodinu, pa

makar i nekoliko minuta. Bog zna da naša služba mora biti molitva.

Gerhard je uzeo moje sklopljene ruke u svoje i započeo Očenaš. Mislim da je njegovo religiozno uvjerenje dublje nego moje!

Sigurno bi mu bilo drago da ostavim svoju ordinaciju, ali zasada još to ne želim jer sam neobično vezana uz svoje zvanje. Naravno, kad bih imala više djece, morala bih se posvetiti njihovu odgoju. Ali već prvome ću posvetiti dovoljno vremena: neka znade da njegova majka nije samo liječnica. Ne bi bilo pravedno da trošeći svoju energiju za druge zbog toga zanemarujem vlastito dijete. Kako li se djeca mogu osjećati napuštenima kada su im otac i majka previše zauzeti svojim poslovima!

– Ti ćeš biti mama? – uskliknuo je Gerhard zagrlivši me kada sam mu saopćila da sam osjetila dijete kako se miče. Kako li me on ljubi! Pa ipak Lidija nije zaboravljena. Njezin je grob uvijek ukrašen cvijećem, a kod kuće se sama brinem za cvijeće u vazi pred njezinom slikom i palim svijeću na njezin rodjendan. Ne, nikada nećemo zaboraviti Lidiju!

Katkada se pitam jesam li dostojna duboke ljubavi koju mi Gerhard iskazuje. Ja sam hirovita, živahna, lako razdražljiva, znadem biti vrlo vesela, ali i pretjerano tužna. Od svoje mladosti pokušavam da budem uravnotežena raspoloženja i ne vjerujem da ću uspjeti sačuvati mirnoću u svim doživljajima. Ali Gerhard ima vlast nad samim sobom. Dobro ga poznajem i odmah primijetim ako mu nešto zadaje brigu. No on to pokazuje vrlo rijetko. Nikada nisam mislila da čovjek može naći takvu sigurnost kod ljudskoga

bića. Kako li Bog mora krijepiti one koji mu se predaju! I Bog je htio da naš mir i sigurnost, koje smo našli kod čovjeka, vode k Njegovu miru i sigurnosti.

Katkada se bojim da ću izgubiti Gerharda. Često već počinju padati bombe, dok je on još s bolesnicima u gornjim katovima klinike, radi prijenosa težih bolesnika u sklonište. No on me umiruje govoreći: – Naš čas je odredio Stvoritelj. Taj čas ne dolazi ni prerano ni prekasno!

U skloništu, u koje može stati oko 4.000 osoba, vršim svoju dužnost. Rijetko kada mogu da se odmaram jer obavljam svoju službu ovdje kao što Gerhard obavlja svoju na klinici. I svaki put kada ga nakon uzbune nadjem živa i zdrava, imam utisak kao da mi je poklonjen novi život.

PRISILNI RASTANAK

B..., 4.prosinca 1941.

Gerhard je morao otputovati. A ja ću za četiri tjedna postati majkom! Nitko ne može vjerovati da su ga ipak mobilizirali. Općina je intervenirala kod svih nadležnih organa, ali ga nisu mogli osloboditi. Njegov pomoćnik, koji je deset godina stariji, zamijenit će ga na klinici. Gerhard je u prvom redu ginekolog, ali on je i kirurg, a na fronti su dobri kirurzi vrlo potrebni.

Plakala sam gorko. Kako više nisam mlada,

za mene bi bilo olakšanje kad bih znala da je moj muž uza me u času rodjenja našega djeteta. Ovako ću biti sama...

Ali umjesto da mislim na sebe, radije ću se posvetiti mojemu ljubljenomu. Bio je miran i šutljiv, i ja sam slutila kako mu je teško ostaviti mene i dragu kliniku.

Tisuću pitanja došlo mi je napamet, radije bih ga zadržala svojim rukama. Uoči njegova odlaska pošli smo rano u crkvu i zajedno potražili okrepu. Sutradan je morao otputovati, ali mi nije dao da ga pratim na kolodvor. - Rastat ćemo se u našem stanu, htio bih, misleći na tebe, da se sjećam kako sam te ostavio u toploj sobi, a ne na peronu hladnoga kolodvora, punom propuha.

Već je sišao niz stepenice, ali se opet vratio. Već prije sam primijetila da mi oklijeva nešto reći. - Ostani hrabra, Danijela, makar budeš morala i sama odgojiti dijete. Učini iz njega čovjeka na svom mjestu.

Pogledao me je beskrajnom ljubavlju i vidjela sam mu suze na očima. Nisam mogla ostati mirna ni održati svoju odluku da neću plakati. Bacila sam mu se u zagrljaj jecajući: - Gerharde! Najdraži moj!

Došao je čas, i ja sam ga morala pustiti da ode. Na uglu ulice okrenuo se zadnji puta i mahnuo mi. Gledala sam još dugo u tom smjeru i kad ga više nisam vidjela. Zatim sam se brže vratila u sobu, zatvorila se i plakala, plakala...

POSTALA SAM MAJKA

W...,15.siječnja 1942.

Imam malu curicu od osam dana. Ja sam vrlo sretna majka i već sam zaboravila sve muke koje sam morala izdržati. Nisam više sasvim mlada, ali ipak nije bilo tako teško kako sam to predstavljala. Zadovoljna sam što se nalazim kod svojih roditelja. Gerhard je htio da rodim dijete ovdje gdje je mirnije nego u gradu. I moji roditelji su mi to neprestano savjetovali. Iako nismo jako daleko od grada, ipak smo manje izloženi opasnosti.

Svi žele vidjeti moje dijete, moja braća i sestre su došli već više puta. Moji roditelji se nakon poroda osjećaju kao oslobodjeni.

Dijete ima lijepe plave oči, slične očima maloga Miše Z...r. Ali te oči nisu slijepe i moći će se diviti svim ljepotama prirode. Vrlo svjetla kosa ukrašuje malu glavu. Imam utisak da je moje dijete divno, pa ipak je ono kao i druga djeca. Tek sada shvaćam kakav naročiti ponos svaka majka osjeća za svoje dijete. Za nju nema pametnijega ni ljepšega djeteta, ono se razlikuje od drugih...

Nije li to i prirodno? Zar se ženi, koja zaista ljubi, i njezin muž ne čini drugačijim od svih ostalih muškaraca? Da, ljubav vidi tisuću čuda u ljubljenom biću. Ona nas diže daleko iznad stvarnosti, pa ipak je njezin pogled realan. Zato prava ljubav nije slijepa, jer bi htjela da vidi ljubljenoga muža, ženu i dijete što savršenijima.

Ne želim svoje dijete razmaziti! Već za vrijeme trudnoće nastojala sam da ne udovoljavam svojim hirovima ili željicama u pogledu hrane. Iz ljubavi prema njemu trudila sam se da budem dobra, ispravna, čestita, iskrena, da gojim lijepe misli, da svladavam strah, da pobožno molim. Htjela bih svome djetetu predati u baštinu odlučan i ispravan stav prema životu. Gerhard je istoga mišljenja.

Od svoga rodjenja, mala Margarita je bila naučena na red; u odredjeno vrijeme dobiva hranu i odmah nakon toga ide spavati. Kako li sam sretna što je sama mogu hraniti! Kad bi to samo moglo potrajati! Ali će vjerojatno morati da se žrtvuje zbog poziva majke. Ipak ću paziti da prima dobru hranu: voćne sokove i povrće, a kasnije voće iz vrta.

Margarita nije samo meso i krv mene i Gerharda; mi smo joj isto tako predali u nasljedstvo svoj karakter: o kad bi ona naslijedila samo njegove dobre strane! Kad promatram Margaritu, prožima me osjećaj duboke zahvalnosti, i jedino me uznemirenost zbog Gerharda sprečava da budem potpuno sretna.

Osim nekoliko dopisnica on mi je dosada poslao samo jedno pismo. Svi smo se nadali da će dobiti kratko odsustvo prigodom rodjenja djeteta, ali svi napori da dobije dopust ostali su bezuspješni. On se nalazi na putu prema istoku nakon kratka boravka u nekom garnizonu. Kako li nestrpljivo očekuje čas kad će vidjeti svoje dijete! Moj siromašni dragi suprug!

Djetetu smo dali ime Margareta kako se zove moja majka i moja najmladja sestra. Dodali smo još tri imena: Marija, Klotilda i Lidija. Marija kao majka Isusova kojoj sam je naročito povjerila, Klotilda kao uspomena na Gerhardovu majku, i Lidija da pokažem Gerhardu kako sam odana njegovoj prvoj ženi.

Moja mala kćerkica bila je krštena tri dana nakon rodjenja. Moji roditelji su tako postupali i s nama; potpuno odobravam taj običaj iako je za mene bila teška žrtva što ne mogu prisustvovati religioznom obredu.

Sama sam izvezla krsnu haljinicu kršćanskim simbolima. Uz krsnu svijeću ona će podsjećati dijete na taj važni dan. Po svom krštenju ona postaje član općinstva svetih, pripada vojujućoj Crkvi i tako će zaslužiti da jednoga dana bude pribrojena izabranima.

Sada, kad sama imam dijete, bolje razumijem svaku majku koja bi htjela očuvati svoje dijete od svake patnje. Ja osjećam istu želju, ali znam da je ne mogu ni ne smijem ispuniti. Zato ću nastojati odgojiti Margaretu da ne bude previše osjetljiva. Patnja se pobjedjuje svladavanjem. Život nećemo učiniti lakšim bježanjem i strahom pred poteškoćama, nego hrabrošću kojom ćemo ih primati. Zbog toga neću žaliti svoje dijete zbog kakve male neugodnosti. Roditelji moraju misliti na budućnost svoje djece i oboružati ih za život koji je često vrlo težak. Tko se neprestano ražaljuje sam nad svojim udesom, neće nikada biti sretan. Samo oni koji znaju nadvladati poteškoće života, mogu naći radost u ljepotama koje se pružaju njihovim očima. Stoga će mi ležati naročito na srcu da ulijem u dušu djeteta zdrav optimizam. Više vrijedi nasmijati dijete ili odrasloga nego li ih žalostiti.

Margareta! Ona mirno spava kao da rat i ostale strahote ne postoje. Ali ta nesvjesna egzistencija nije život u pravom smislu riječi. Ljudsko biće ne može spoznati pravu radost doklegod ne osjeti i patnju. Nije li život, kojega smo potpuno svjesni, beskrajno vredniji? Taj je život obasjan nadom koja je nepoznata ostalim živim bićima.

Već mislim na daleku budućnost svojega djeteta i s dubokim poštovanjem gledam na njegovu besmrtnu dušu. U djetetu koje raste već se krije zreo čovjek koji će jednoga dana doći do izražaja. Eto, zbog toga ne valja dijete učiniti igračkom ili predmetom pokusa! Dijete kao dar Božji mora za nas predstavljati dužnost, punu odgovornost, čiji će se duboki smisao malo pomalo otkrivati roditeljima.

– – –

Htjela bih da se za par dana vratim u grad i da povedem sa sobom Margaretu. Moji roditelji misle da mi još treba počinka, ali je velika nestašica liječnika, pa se moj zamjenik uz svoje pacijente mora brinuti i za moje. Majka je htjela najprije zadržati dijete, ali ja ga želim imati kod sebe bar tako dugo dok ga mogu dojiti. Ako dotada rat ne prestane, povjerit ću ga svojim roditeljima da mu uštedim strahote kojima smo mi u industrijskom gradu izloženi.

Moja soba je na prvom katu i gleda na vrt te gotovo i ne znam što se dogadja u kući. Na selu smo, i pacijenti mojega oca su seljaci. Ipak neki od njih ne mogu živjeti od zemlje

pa moraju ići raditi u grad. Ima takodjer radnika, zanatlija i trgovaca. Oni su iz četiri općine koje su povjerene mojemu ocu.

Mama mi savjetuje da ubrzo naučim dijete na hranu iz bočice kako bi se priviklo na promjenu hrane prije ljeta. Poslušat ću taj savjet jer mi moji poslovi neće dozvoliti da je hranim u odredjeno vrijeme, a treba računati i na neobično nemirni tok života u naše vrijeme.

Mlada Irena, o kojoj sam govorila na početku dnevnika, udala se za Huberta, mladića kojega je voljela. Već na početku rata on je bio mobiliziran te Irena još uvijek nema djeteta. Budući da ona stanuje blizu nas, dolazi mi pomoći kad god je za to zamolim. Ona će paziti na Margaretu i djevojčici neće ništa manjkati.

Šteta što Irena i Hubert nemaju djece! To bi bilo pravo obiteljsko ognjište; Irena bi bila majka, puna nježnosti. Oboje su sretni u ljubavi, i ja se radujem, kad god ih vidim zajedno.

To je zaista sreća za mene i Margaretu što Irena može raspolagati svojim vremenom. Kada ona bude pazila na moje dijete, moći ću se bez brige posvetiti svojemu zvanju.

MOJ MUŽ ME VIŠE NE LJUBI

B...,11. svibnja 1942.

Proljeće je, pa čak i na ruševinama raste cvijeće. Priroda se ne brine za rat u kojem su ljudi potonuli: ona nas obasjava svojim svijetlom. Pijev ptica, pupoljci na drveću i divota cvijeća ubrzavaju kucanje mojega srca! Tako je toplo i lijepo, sunce sja i sve oko nas miriše: zemlja, drveće, grmlje, trava, cvijeće u vrtu...

Moram ići F...ovima. Pred dvije godine oni su dobili osmo dijete. Pozvali su me baš zbog njega jer se već dva dana nalazi u vrućici. Na malu Veroniku treba paziti više nego na njezinu braću i sestre jer je nježnoga zdravlja. Nadajmo se da ovaj put neće biti upala pluća.

Kada sam se spremala da izadjem iz kuće F...ovih, gdja L...g, najstarija kći gdje F...n, došla je sa svojim šestomjesečnim djetetom. Odmah sam primijetila da je Cecilija plakala i, čim nas je pozdravila, suze su ponovno potekle.

Bila mi je namjera da se brzo oprostim, no sada sam počela oklijevati. Možda se dogodila kakva nesreća. – Što je? – upitala je uplašeno njezina majka.

– Moj muž...! – jecala je Cecilija.

Pomislili smo da mu se nešto dogodilo ili da je bolestan. Ali Cecilija je rekla jecajući: – On me više ne voli...

Radilo se dakle o bračnoj svadji! Budući da sam nakon toga očitovanja htjela otići, gdja

F...n me je zamolila da ostanem. – Vi znate uvijek neki dobri savjet, možda ćete moći pomoći Ceciliji, rekla mi je. Kad je Cecilija jednom počela, nije završila dok nije rekla sve što joj je ležalo na srcu.

Njezin muž ima samo jednu ruku i namješten je kao laboratorijski pomoćnik u tvornici lakova, on dobro zaradjuje i smatraju ga vrlo sposobnim, stoga šef ima u njega veliko povjerenje. Koliko mi je poznato, Cecilija je uvijek dosada bila sretna u braku, i oboje se veselilo kad im se godinu dana nakon vjenčanja rodilo dijete. Upoznala sam je još kao djevojčicu i više puta sam je liječila, prije rodjenja djeteta došla mi je na pregled.

– Nisam za njega dovoljno lijepa, kaže mi da sam ja tome kriva, ako on gleda druge žene. Iz njegovih usta moram slušati, kako su radnice u njegovoj tvornici zgodnije i bolje dotjerane od mene!

Gdja F...n nije znala što da kaže. Ja sam odmah upitala Ceciliju: – Nisi li ti možda zanemarila svoj vanjski izgled? Mogla sam si dozvoliti takvo pitanje jer sam je u trinaestoj godini uputila u životne tajne, a i nakon toga sam često posjećivala obitelj.

Cecilija je još uvijek bila uzbudjena što se vidjelo i iz njezina odgovora: – Valjda je samo po sebi razumljivo da se više ne lickam kao prije. Sada sam udata i imam dijete za koje se moram brinuti! Zaista je dijete bilo dobro njegovano, i njegove su stvari, usprkos nestašice sapuna, bile pedantno čiste. Kod Cecilije sam naprotiv primijetila, da je kosu nemarno začešljala natrag, a to joj nika-

ko nije pristajalo. Imala sam takodjer dojam da se baš ne brine kako će biti odjevena. Mlada žena, doduše, nije bila prljava, ali je bila odjevena bez ukusa: bluza joj nije pristajala uz suknju, ni cipele uz čarape.

– Možda ćeš morati promijeniti mišljenje, mala moja, rekla sam joj. Njezina me je majka pogledala i odobravajući mi kimnula glavom.

– Reci mi iskreno, kakva se pokazuješ svome mužu ujutro prije nego on ide na posao? upitala sam Ceciliju. Ona me je iznenadjeno pogledala kao da nije shvatila. – Govorim ti iskreno, dodala sam.

– On odlazi rano..., rekla je oklijevajući.

– Ti se dakle prije toga ne obučeš, ne počešljaš, a možda ni ne umiješ?

– Kad bih samo mogla kupiti kućnu haljinu, ali sada se ništa ne može dobiti, potužila se ona.

– I zbog toga ti na brzinu navučeš kakav haljetak ili kaput na svoju noćnu košulju, a možda i ništa, i takva spremaš svom dragom mužu doručak? Cecilija me je nesigurno pogledala; pogodila sam na pravo mjesto.

– Jesi li to od mene vidjela? – upitala ju je majka. Sjećaš se, da sam ja uvijek već ujutro prije dolaska u kuhinju bila obučena kako treba.

Mala Veronika je zvala majku, i ja sam ostala sama s Cecilijom.

– Vidiš li, mala moja, ako si takva, tvoj muž neće sa sobom na posao ponijeti lijepu sliku o tebi. Ipak je vrlo važno da oženjeni čovjek ima pred očima lijepi lik svoje žene

kako bi lakše preko dana mogao odoljeti mnogobrojnim napastima. Ali slika, koju ponese sa sobom ujutro, on čuva u sebi kroz čitav dan.

–Kad smo se uzeli, ispočetka uopće nije htio da mu pripremam doručak, no ja sam ga ipak pripremala.

– Tako je i trebalo! Morala si to učiniti i usprkos njegove zabrane. Medeni mjesec ne traje vječno. Kroz to vrijeme supruzi zaboravljaju na sebe, i nije im jedno za drugo ništa teško učiniti. Ali nakon toga izuzetnoga vremena počinje svakodnevni život i kod najboljih brakova. Sigurno, uvijek ima časova sreće, oduševljenja i radosti, ali u životu su češći časovi neugodnosti. Malo prije si rekla: – Pa ipak sam ga ja ljubila! Bolje bi bilo reći: –Pa ipak ga ja ljubim!

– Henrik je u posljednje vrijeme postao tako nepodnošljiv da se neprestano svadjamo.

– U tom slučaju valja prije svega potražiti tome razloge, a ja mislim da je to u vezi s neprijatnom slikom koju mu ti pružaš ujutro. Htjela bih ti postaviti još jedno pitanje: Kako ti dočekuješ svojega muža kada se opodne i navečer vraća kući?

Cecilija se našla u neprilici. – Neprestane uzbune, dijete, nedovoljno sna, briga za hranu i odijelo... Ima toliko stvari koje čovjeka tište i oduzimaju mu dobro raspoloženje...

– Aha, i u tom grmu leži zec! Sjećaš li se kako si na početku bračnoga života dočekivala muža kada se vraćao s posla?

Da, to je bilo sasvim drugačije! Tada je Cecilija žurila njemu ususret, gledala je iza zastora kada će doći i hrlila mu u zagrljaj po-

kazujući mu veselje zbog njegova povratka. Brižljivo je spremala jelo, iako je već počelo racioniranje živežnih namirnica, a kada je popodne ponovno morao otići, pratila bi ga komad puta. Sudje je moglo i čekati! Subotom popodne Henrik nije radio, te je Cecilija nastojala da prije završi svoje kućanske poslove. Sada nije imala ni časa vremena da ga posveti svome mužu, ona je živjela samo za svoje dijete. Onda nije bilo čudno ako je Henrik imao dojam kao da je posjetilac u vlastitoj kući.

— Čini se da ti nisi svjesna toga da vas Henrik prehranjuje oboje, tebe i tvoje dijete. On bi ti trebao biti prvi u kući, a ne dijete.

Govorila sam Ceciliji ozbiljno; ona je slušala posramljena, bez mrgodjenja. Napokon je rekla oklijevajući: — Možda bih ipak morala da postupam drugačije...!

— Odsada kušaj da ujutro budeš ljepše obučena, a u interesu ti je i da se zgodnije počešljaš jer ti takva frizura ne pristaje. Tvoj muž zaradjuje dovoljno da katkada možeš otići frizeru. Pazi takodjer da se oblačiš ukusno. Ako i nemaš baš veliku garderobu, ipak možeš izabrati odjeću skladnih boja. A u prvom redu posveti se svome mužu, koliko god ti bude moguće.

— Ja ne želim izgubiti Henrika! — rekla je plačući. Ali on me više pravo ne voli ako već gleda tvorničke djevojke!

— Možda je samo htio da te uplaši i prisili na razmišljanje.

— Mislite?

— To je lako moguće!

— — —

Danas sam srela Henrika L...ga. Ljubezno me je pozdravio, a ja sam ga upitala za Ceciliju i maloga Karla.

— O, svi smo vrlo dobro, gdjo doktor! — odgovorio mi je radosnim izražajem lica.

— Dakle, nema bračnih nesporazumaka, kako se to katkada dogadja kod drugih? — upitala sam ga smiješeći se. Ni ne sluteći razlog takvom pitanju, odgovorio mi je bez ikakve skrivene misli. — Bilo je toga i kod nas, ali sada je sve u potpunom redu!

— Vrlo dobro. Tome se radujem.

— Nikada se ne može znati što manjka ženi, kada je loše raspoložena. A mi muškarci smo tako često nestrpljivi.

— Vi takodjer?

— Pa da, ja takodjer. Ali ja sam odlučio da se neću ljutiti ako katkada u kući nije sve po mojoj volji. Žena nije uvijek raspoložena za smijeh, pogotovo u ova tragična vremena.

— Nisam znala da je Cecilija hirovita.

— U stvari, ona to nije, ali kroz nekoliko mjeseci nailazili smo na poteškoće. Sada je Cecilija kao preobražena i ponovo izgleda kao na početku našega braka: vesela, srdačna i zabrinuta za moje dobro. Moram priznati da nisam bio prema njoj uvijek ljubezan. No sada je opet sve u najboljem redu. Istina je, ni ja ni ona nismo uzeli za bračnoga druga andjela.

— Kada ste zadnji puta učinili kakvo veselje svojoj ženi? — upitala sam ga smiješeći se.

— Jučer! Zamjenom sam došao do tkanine za pregaču, i ona je bila vrlo zadovoljna. S pravom mi postavljate takvo pitanje jer sam

neko vrijeme zaboravljao da uvijek moram biti kavalir prema svojoj supruzi.

– Da, takvi su muškarci! Kavaliri prema drugim ženama, možda i prema svojoj zaručnici, ali bez osjećaja prema svojim suprugama koje se za njih dan na dan žrtvuju.

– To je točno. Takvi slučajevi su česti. No ja sam uvidio da je to velika nepravda i ponovo se trudim da budem kavalir prema svojoj ženi. Naravno da mi je to mnogo lakše kad mi ona pokazuje veselo lice i ljubezno sa mnom razgovara.

– Želja za slogom mora biti obostrana, ali katkada je dovoljno da jedan od supruga pokaže malo ljubeznosti svome bračnom drugu pa da ga potakne na dobrotu.

– Imat ću to na pamet! Ubuduće, kada mi žena bude loše raspoložena, donijet ću joj kitu cvijeća!

Oboje smo se nasmijali. – To nije loš način da se ponovno uspostavi kućni mir kad je u opasnosti.

SPAŠENA

B..., 8. kolovoza 1942.

– Htjela bih vas nešto pitati, gospodjo doktor, započela je gdja F...n oklijevajući. Ohrabrila sam je pogledom i opazila sam da ima podočnjake.

– Nešto kod mene nije u redu. Od rodjenja našega zadnjega djeteta nisam više imala

menstruacije. Sada je ona pred tri tjedna ponovo počela i otada se više ne zaustavlja. Bojim se da je to početak kakve teške bolesti.

Većina žena su u tom pogledu nemarne, pa mi je drago da je gdja F...n došla dosta rano.

– Iz toga ne slijedi da je stvar tako ozbiljna, ali svaka nemarnost može uroditi kobnim posljedicama.

U takvim slučajevima uvijek govorim s najvećom ozbiljnosti jer smatram da treba poduzeti sve kako bi majka bila spašena za svoju obitelj.

– Nije li to možda rak? – upitala me. Ovo pametno postavljeno pitanje pokazalo mi je kako je ona svjesna da ta bolest izaziva takve smetnje.

– Nadajmo se da to nije tako ozbiljno; no kako vi trpite već tri tjedna, moramo odmah nešto poduzeti.

Ispunila mi se želja. Uoči odredjenoga dana Gerhard je došao na odsustvo i operirao gdju F...n, tu majku sedmero djece (mala je Veronika, nažalost, umrla od šarlaha). Sada svi zahvaljuju Bogu što sam im očuvala majku na životu. Nekoliko smo dana bili u neizvjesnosti, ali ona se neočekivano brzo oporavila. Operacija je trajala tri sata; radilo se o vrlo kompliciranom slučaju. Gdja F...n će morati još primati X-zrake i možemo se nadati da će tumor biti uništen do svojih posljednjih ogranaka.

– – –

Gerhard je ostao samo jedan tjedan. Pošli smo mojim roditeljima da vidimo dijete.

Zbog sve veće opasnosti u gradu Margareta se nalazi kod njih već od mjeseca srpnja. Smiješila se svome tati kao da je on uvijek uz nas. On je vidio svoju kćerkicu prvi put i bilo mu je jako teško kada se morao s njom rastati.

- Hoće li se Gerhard vratiti živ i zdrav? Njegov me je odlazak duboko potresao: i njemu je bilo vrlo teško iako je pokušao da me tješi glasom u kojem baš nije bilo sigurnosti. Kada ćemo se opet vidjeti?

HTIO JE BITI SVEĆENIK

B..., 19. veljače 1943.

Bila sam pozvana gdji G...m, majci one poštanske činovnice koja je, kad sam počela stanovati u B..., imala vanbračno dijete. Gospodja je počela dobivati srčane napadaje nakon vijesti da je pao u ratu njezin sin Petar. Htio je postati svećenik, ali je pred tri godine bio mobiliziran te morao prekinuti studije.

Gdja G...m je mnogo trpjela, već je dulje vremena bila srčani bolesnik. No čim je dobila injekciju, nastupila je olakšica.

Kada je onomadne otac Regine saznao za njezinu sramotu, pao je u srdžbu i htio ju je potjerati iz kuće. Sada je sve to već odavno zaboravljeno, i mali je Antun postao miljenik svojega djeda. Sada je imao gotovo deset godina.

Moglo mu je biti sedam godina, kada sam ga jednom susrela pred crkvom. - Dobar dan,

gospodjo doktor! - uskliknuo je, a kada sam ga pitala kuda trči, odgovorio mi je: - Ujak Petar još uvijek nije pisao. Idem u crkvu da se pomolim za njega... Sreća je za G...move da se Antun nalazi kod njih.

- Naš Petar, naše drago dijete! Sada bi već bio zaredjen za svećenika da nije došao taj gadan rat... Gdja G...m je jecala... To ju je uzbudjenje moglo ubiti: bio joj je paraliziran srčani mišić i oštećen zalistak.

Prema službenom saopćenju Petar je poginuo pogodjen tanetom u glavu. U lisnici, koja je bila vraćena obitelji, nalazila se zatvorena kuverta s natpisom: Neka se otvori tek poslije moje smrti! Pismo svjedoči da bi Petar postao dobar svećenik da je mogao postići svoj cilj. Zahvaljivao je svojim roditeljima na dobrom odgoju i nadasve na ljubavi koju su mu pružili. - Ne budite zbog mene uznemireni! Ostao sam onakav kakav sam bio kad sam vas ostavio. Ako me Stvoritelj zove, predajem se u Njegove ruke. Da sam se vratio, odmah bih nastavio nauke. Nakon strašnih ratnih iskustava želio bih to više biti svećenik, jer sam na fronti imao prilike da vidim strašnu moralnu bijedu. Današnjim ljudima toliko trebaju požrtvovni i nesebični pastiri. No Bog je drugačije odredio. Ne mrmljajte i ne budite žalosni. On zna što čini.

Neka me mali Antun nadomjesti kod vas. Odgojite ga pažljivo. Tko zna kakve namjere ima Bog s njime.

Pozdravite moju braću i sestre, i njima zahvaljujem na ljubavi i odanosti koju su mi uvijek iskazivali. Neka Regina nastavi ići s

pouzdanjem svojim putem, koji nije lagan, ali nije bez utjehe. Koliko Bog dopusti, pomagat ću vam iz vječnosti...

– Teško je dati takva sina, ali mi znamo da ćemo se jednoga dana vidjeti u boljem svijetu, – rekla mi je gdja G...m plačući.

ZAPAŽANJA

B..., 18.lipnja 1943.

Imam pacijenticu koja bi mi kod svakoga pregleda htjela opisati sve bolesti, pa čak i one najlakše, koje je imala od svoga djetinjstva. Saznala sam da to isto priča ostalim pacijentima u čekaonici. Čemu? Tko neprestano prežvakava podnesene nevolje, nikada ne može izaći na kraj sa životom. Takav se čovjek nikada ne može potpuno radovati. Ta je žena uvijek izgledala namrgodjena i puna pesimizma, pa je sigurno nitko ne usudjuje moliti za kakvu uslugu.

– – –

Gdja R...e je imala još dvoje djece, ali carski rez je bio potreban samo za prvo. Za dva druga djeteta bio je sa sedam mjeseci izazvan prerani porodjaj; sve je dobro završilo. Iako su djeca nježna, potpuno su zdrava. Gdja R...e je požrtvovna i hrabra supruga. I njezin se muž nalazi na frontu.

– – –

Nakon sljepota maloga Mihajla Z...tovi su imali blizance, dvije zdrave djevojčice. Kad su se one rodile, mali je Mihajlo još bio kod kuće. On je dodirivao svoje seke s toliko ljubavi i veselja da sam bila ganuta svaki puta kad bih ga vidjela. U medjuvremenu je Mihajlo postao lijep, inteligentan dječak i vrlo talentiran za glazbu. Nalazi se u nekom zavodu za slijepe. Nikakvo čudo da ima taj talenat! Prije nego se udala, gdja Z...r je priredjivala koncerte, i ona je bila prva učiteljica svojega djeteta dok ono još nije navršilo četiri godine. Mihajlo ima izvareno razvijen sluh i izvrsno pamćenje.

Tokom vremena ponovo se u toj kući uspostavio sklad, i sada gdja Z..r živi u istoj brizi kao i ja jer je i njezin muž na fronti.

– – –

G. W...m se smatra neophodno potrebnim na svom mjestu pa neće biti mobiliziran. Raul je postao lijep mladić, i njegovi se roditelji boje da ne bude uzet u vojsku ako rat potraje. Sada naime mobiliziraju mlade ljude koji su gotovo još djeca, i ako nemaju sreće da dodju u protuavionsku zaštitu, šalju ih čak na frontu.

Nakon maloga Feliksa W...movi nisu imali druge djece. Podvojenost roditelja djeluje na oba dječaka. Otac je pokušao da predobije za svoju stvar sinove, osobito starijega Raula koji će jednoga dana preuzeti tvornicu. G.W...m ga obasipa darovima i plaća mu putovanja. Pokušava takodjer da ismije pred svojim sinovima religiju, papu, Crkvu, biskupe i svećenike. Zna-

jući to, prihvaćam od vremena do vremena poziv gdje W...m da se porazgovorim s njom i s dječacima. Ona se neprestano bori za dušu svojih sinova, i dobro je da se u tom ne osjeća sama.

– Nije mi važno da li su dječaci privrženiji ocu ili meni, ali želim da sačuvaju svoju vjeru, rekla mi je jednoga dana. Njezin brak ne zaslužuje to ime. Život je vrlo težak za tu tako osjećajnu ženu.

– Bog je htio da pripadam Njemu pa sada ispaštam zbog svojega odbijanja, misli ona. Njezini roditelji, zbog kojih se odrekla svojega zvanja, više ne žive. Sinovi vole svoju majku i Raul osjeća još uvijek prema njoj vrlo iskrenu ljubav. Smatram da to za nju mnogo znači.

BOMBARDIRANJE

B..., 9. travnja 1944.

Dr Ritt je bio dežuran kada sam se nalazila kod roditelja i djeteta. Margarita je postala nestašno dijete. Ne manjka joj ništa, i mislim da je malo razmažena. Ipak majka odgaja dijete uglavnom kako je nekada nas odgojila; stoga se mogu smatrati sretnom što je moja mala curica u dobrim rukama. Većina roditelja u gradu morala se rastati sa svojom djecom kako bi ih udaljili od opasnosti.

Već dva mjeseca nemam vijesti od Gerharda; bojim se da su ga Rusi zarobili. Bog sam zna što osjećam pri toj pomisli. Samo je dva puta došao na dopust, a sada dan i noć živim

u tjeskobi. Na tisuće žena trpi kao ja, no moramo nastaviti svoj put u noći i neizvjesnosti.

Povrh svega toga i ja sam postradala. Ali to nije sve. Budući da sam dobila gripu, majka mi nije dala mira dok nisam legla. Kasno uveče primijetila sam neko uznemireno gibanje u prizemlju. Nekakav se auto zaustavio pred kućom i odmah nakon toga počeo je netko snažno zvoniti. Majka je bila već u svojoj sobi, i čula sam kako je otac zove. Zatim je sve za neko vrijeme utihlo, a onda je posjetilac otišao.

Sutradan ujutro, telefon je zazvonio više puta. Bilo mi je to čudno jer je bila nedjelja. Nisam mogla saznati jesu li zvali oca jer je majka jedva odgovarala na moja pitanja. Činilo se da su njezine misli drugdje. Plakala je, a otac se nije pojavljivao; kućna pomoćnica je takodjer bila tužna, i ja sam se pitala što se to moglo dogoditi. Srce mi se stislo i imala sam dojam kao da me je zadesila neka nesreća. Odmah sam pomislila na Gerharda! Ovo čekanje u neradu bilo je za mene prava muka. Htjela sam ustati. – Ostani radije ovdje, dolje je preveliki propuh, savjetovala mi je majka. Konačno se otac uspeo teškim i polaganim korakom i pričekao neko vrijeme pred mojim vratima. Zatim je pokucao i ušao. Bio je blijed i izgledao je stariji nego obično. – Danijela, nešto se desilo s tvojim stanom, počeo je oprezno.

Kao svi ljudi i ja sam neprestano živjela u strahu da će mi kuća biti bombardinara, a sada kada se to dogodilo, nisam mogla shvatiti.

Već sam bila pohranila kod svojih roditelja vrednije predmete, a isto tako i Gerhardove medicinske instrumente. Kao u snu čula sam očeve riječi: - Spašeni su samo neki od tvojih instrumenata, i to zahvaljujući vjernoj Mariji Rublje i pokućstvo su izgorjeli. Kada sam upitala što je s našom starom Marijom, otac je najprije šutio. Kada sam ga ponovo upitala, odgovorio mi je oklijevajući da je pokopana pod ruševinama. Zapečatila je svoju vjernost smrću! Rado bih dala sve što imam, samo da je mogu povratiti u život. Njezin je gubitak za mene okrutan; bila je član obitelji.

Htjela sam odmah otići, ali mi roditelji to nisu dopustili. Otac je htio ispitati situaciju umjesto mene i informirati se o mogućnosti mojega smještaja na drugom mjestu. Onaj koji je u subotu navečer donio zlu vijest, bio je dr Ritt, moj zamjenik.

Plakala sam u tišini... Tištalo me što je Marija umrla htijući spasiti za mene materijalna dobra. I još sada mi to teško breme leži na duši.

EVAKUIRANA U ŠLEZIJU

L..., 2.kolovoza 1945.

Život traži sve više žrtava i donosi sve više žalosti. Na ruševinama svoje kuće podigla sam drveni križ kao uspomenu na našu vjernu Mariju koja još uvijek počiva pod ruševinama.

Nekoliko dana nakon toga strašnoga bombardiranja koje je uništilo gotovo čitav grad,

službeno sam obaviještena da je Gerhard ruski zarobljenik. Istodobno mi je gradska općina predložila da pratim bolesnike i ranjenike bombardirane klinike koja je trebala biti evakuirana u Šleziju. Prihvatila sam tu ponudu iako sam se morala rastati s djetetom. Ja sam ga doduše htjela povesti sa sobom, ali su me roditelji od toga odvratili. Imali su pravo jer bih morala izložiti svoju djevojčicu mnogim opasnostima i uzbunama. Ne mogu opisati što sam sve podnijela u medjuvremenu; bilo je to strašno. Sigurno ni pakao nije grozniji! Ni sada još mi žene nismo sigurne za svoj život i slobodu. A usto smo izvrgnute i drugoj opasnosti. Koliko silovanja, umorstava, otmica!

Pred godinu i po, kada sam stigla u Šleziju s bolesnima i ranjenima, bili smo ispočetka izvan opasnosti. Tu smo bili razmjerno mirni, okruženi gorama. Ovdje je bila smještena vojna bolnica.

S fronte su dolazile sve gore vijesti, i konačno je došao gorki svršetak. Vojska se masovno povlačila ostavljajući iza sebe neopisivu bijedu. I ja sam morala da se povučem sa svojim bolesnicima u pozadinu čim su ranjeni vojnici mogli biti transportirani drugamo. No kamioni, koji su ih odvezli, nisu se više vratili; promašili smo posljednju priliku. Naše srce je drhtalo na pomisao što bi nas možda moglo zadesiti. I doklegod budemo na životu, nećemo moći zaboraviti pojedine strašne prizore.

POVRATAK U DOMOVINU

B..., 13. travnja 1946.

Konačno sam se jednoga popodneva našla u zagrljaju svojega djeteta i roditelja. Margareta je sada imala četiri godine! Više se nije odjeljivala od mene! – Ti si moja mama, još te poznam, djed i vaka su mi uvijek pokazivali tvoju fotografiju, ponavljala je ona sretna. Ona je već razgovjetno govorila. Kada sam je ostavila, još je tepala, ali sada je ona točno izgovarala riječi i izražavala se u rečenicama: – Mama, htjela bih ti dati poljubac!

Dijete poznaje svojega oca samo po fotografijama, ali ona o njem govori kao da je on tu. Živi li Gerhard? Nalazi li se možda u kakvom zarobljeničkom logoru, ili se vratio u kuću Očevu? Uzdišem za njim i ne mogu vjerovati da je mrtav.

Čim budem imala stan, uzet ću Margaretu k sebi. Moji roditelji je neće lako pustiti od sebe, oni su je odgojili kao svoje vlastito dijete i uz nju su vrlo vezani, no oni razumiju da dijete mora živjeti s majkom; oni čak priznaju da su prema djevojčici bili kada previše popustljivi. No Margareti to nije previše škodilo. Ona je baštinila karakter svojega oca i vrlo je pametna za svoje godine.

Dobila sam sobu na klinici, koja se vrlo brzo ponovo izgradjuje. Tu radim, a držim i vlastitu ordinaciju. Općina gradi kuću u kojoj ću dobiti stan. Kad bismo već bili tamo! Teško mi je bez Margarete, a kada sam kod nje, rastanak je uvijek težak! Neprestano su mi pred očima njezine plave kovrčice, njezino zaobljeno lice sa crvenim obrazima kao i moje. Gerhard ima dugoljasto lice. Kad bi on samo mogao vidjeti Margaretu.

PRAVA LJUBAV PODNOSI SVE

B..., 8. svibnja 1946.

Nedavno sam srela gdju W...s, primalju, koja me je zamolila da posjetim W...move. Ona mi je pričala da se nakon rata g. W...m htio ubiti, ali da je u posljednji čas stigla njegova žena i u tom ga spriječila.

Koliko je teških časova morala podnijeti gdja W...m! Još je nisam vidjela od svojega povratka iz Šlezije. Imam toliko posla da više nemam vremena za svoje nekadanje pacijente, osim ako su bolesni i dolaze u moju ordinaciju.

W...movi su morali iz svoje neoštećene vile iseliti u pokrajni paviljon. Njihova je kuća sa svim namještajem pripala okupacionim snagama. To je pravo pobjednika, ali je to vrlo gorko za one koji su pogodjeni takvim mjerama. G. W...m je dobio što je zaslužio, ali su pogodjeni takodjer njegova žena i djeca koji su nedužni.

Posvuda nalazimo prenatrpane stanove, zato su i svadje tako česte. Veliki broj postradalih stanuje u vlažnim podrumima, u porušenim zgradama i stajama, a izbjeglice su obično smještene u logorima. S obzirom na to W...movi su dobro prošli, jer njihov paviljon ima tri

prostorije koje oni mogu zagrijati. Doduše, oni su nekada stanovali u kući s četrnaest prostorija. Tamo se sada nalaze dvije osobe.

Našla sam supruge u njihovu novom stanu. Feliks je bio kod jednoga prijatelja: imao je već više od deset godina. Oni su očekivali Raulov povratak iz zarobljeništva. Bio je mobiliziran i još se nije vratio, no roditelji su primili od njega vijesti.

G. W...m je ostario, bore su izbrazdale njegovo lice. Više sam voljela da ga vidim takva nego nekada kada je, pun sebe, prezirao svoju ženu i varao je.

Bio je nekoliko mjeseci u logoru, a mogao je svakoga dana očekivati da će se tamo vratiti. Imao je neprijatelje koji su ga prijavili okupacionim vlastima. Ta ga je neizvjesnost izgrizala. Sjedio je kod pisaćega stola u kutu sobe i nešto računao. Njegova je žena kraj prozora krpala čarape. Obradovala se videći me, a i g. W...m se iznenadjen digao da me pozdravi.
– Evo kako smo pali, – rekao mi je gorko.

– Da, žalosno je to, vrlo žalosno. Mogli su se i morali izbjeći mnogi ispadi; no ovdje je sada strana vlast, mi o tom moramo voditi računa i pokušati d s njima suradjujemo. Ako ponovo počnemo s mržnjom, umjesto da nastojimo postići razumijevanje, nikada nećemo imati mira. Jednom zauvijek valja prekinuti s mržnjom, i svatko mora tome doprinijeti svoj udio. Mržnja razara, ljubav jedina gradi i može da nam donese mir.

– Ljubav! Može li se kod ljudi naći prava i nesebična ljubav? Dobacila sam gdji W...m rječiti pogled koji sam popratila odredjenim gestom. G. W...m me je shvatio. Vidjela sam to po

njegovu zbunjenom izrazu lica.

Gdja W...m me je pogledala vrlo začudjena. Ona nije primijetila moj mig ni gestu i sve dosada je šutjela. – Takova je ljubav pravo čudo, – rekao je g.W...m pogodjen u srce. Te su riječi pokazivale kakva se promjena u njemu odigrala. Zatim se nasmiješio i rekao: – Vi znadete da su čudesa rijetka i da se svagdje ne dogadjaju.

– Čudo ljubavi može se dogoditi u srcu svakoga čovjeka, ali treba da to čovjek hoće, – odgovorila sam mu.

– Oh, čovjek je obično previše sebičan da bude dobar!

– Da, ljubav zahtijeva žrtve, a većina ljudi to ne voli. No ja mislim da mnogi od njih ne znaju ljubiti jer nisu nikada naišli na nesebičnu ljubav.

– Možda imate pravo! Ne mislite li da bi o ljubavi trebalo više govoriti?

– Ne: prava i nesebična ljubav se ne propovijeda riječima nego primjerom! Ako dijete kod svojih roditelja vidi samo egoizam, hoće li ga riječi ikada moći potaknuti na ljubav? Riječi bez primjera ostaju bez učinka.

Muž je pogledao svoju ženu s razumijevanjem. Ona nas je pažljivo slušala, ali se nije miješala u naš razgovor. Je li shvatila da smo mi raspravljajući o tom pitanju mislili na nju koja je, bez sumnje, bila živi primjer prave i nezainteresirane ljubavi?

– Žena i ja smo ponovo našli sebe i mislim da nikada nismo bili tako blizu jedno drugoga, – rekao je g. W...m prekinuvši šutnju koja je zavladala. Ustao je, pošao prema svojoj supru-

zi i zagrlivši je nježno je poljubio u čelo. Oči gdje W...m su zasjale od radosti i kad ga je smiješeći se pogledala, izgledala je pomladjena.

G. W...m je ponovo sjeo.

– Jeste li, gdjo doktor, već čuli da me je moja žena spriječila da se ubijem? A ja sam mislio da će ona bez mene biti vrlo sretna! Znam da vam je poznato što se nekada dogadjalo medju nama; sada mislim da naša veza još nije onakva kako bi to moja žena željela. Hoće li to ikada biti moguće? Sumnjam jer je ona duboko katolički osvjedočena, a meni je lično svaka Crkva ostala strana. Doduše, ja sam bio odgojen u protestantizmu, ali sam vrlo rijetko išao na vjersku pouku. Nakon potvrde, koja je za mene bila obična formalnost, nisam ulazio u crkvu osim iz znatiželje kako se ulazi na pr. u muzej.

– Ipak biste morali nastojati da dublje udjete u vjeru svoje supruge; ona će pak sa svoje strane nastojati da vas bolje shvati.

– Kada se prepiremo, nije to njezina krivnja. Ona je uvijek nastojala da sačuva mir u kući, ali ja sam mrzio svaku vjeru, – dodao je on iskreno.

– Ali zašto? Čemu mrziti ono što se ne poznaje?

– Da, zašto. Možda zato što smo jednoga dana čuli kakvu prezirnu riječ koja ostaje u našoj podsvijesti. Sigurno bi odrasli čovjek morao da se sam uvjeri.

– Priznajući svoje krivice čovjek se nalazi na putu popravka!

– Ali da se popravimo, valja nam katkada riješiti teške probleme...

– Vjerojatno vam je poznato rješenje. Ono se zove dobra volja.

G. W..., se ispričao što nas mora ostaviti. Imao je još obaviti neki posao. Ja sam prepostavila da želi dati svojoj ženi priliku da samnom razgovara nesmetano. Gdja W...m mi je ispričala što se dogodilo u njezinoj kući nakon rata i kako je njezin muž u očaju stvorio odluku da svrši sa životom. Otišao je u svoj ured u tvornici kad tamo nije više nikoga bilo. Činovnici i radnici su napustili zgradu i sva su vrata bila zatvorena. Zato g. W...m nije smatrao potrebnim da zatvori vrata svoje kancelarije. Pa tko bi ga mogao omesti u njegovu naumu? Već je držao u ruci nabijeni revolver, kad li se iznenada iza njega pojavila njegova žena.

– Ne znam što me je gonilo u tvornicu, rekla mi je drhćući pri pomisli na taj strašni i nezaboravan čas.

– Bila sam u našem stanu i iznenada sam osjetila neki nemir i želju da saznam gdje se nalazi moj muž. Pomislila sam da je pošao u svoju tvornicu. I doista sam ga tu našla s oružjem u ruci. Izgubljen u svojim mislima, nije čuo gdje otvaram vrata. Na sreću mi je Bog dao potrebnu prisebnost duha. Zagrlila sam ga i istodobno mu izbila oružje iz ruke. Revolver je pao iza pisaćega stola i odapeo. Detonacija je turobno odjeknula pustom tvornicom.

Jedva sam ga uspjela uvjeriti da ga još uvijek volim i da ću biti uz njega, dogodilo se što mu drago. Nije vjerovao da bih zbog njegova samoubojstva morala trpjeti mnogo više nego zbog svega zla što mi ga je nanio. Bio

je to odlučan čas koji nam je omogućio iskrenu ispovijest!

Kakve li ljubavi i kakve vjernosti! G. W...m to ne bi nikada pomislio.

– Često sam se pitala hoće li mi Bog oprostiti što nisam slijedila njegov poziv i ušla u samostan. Kao što znate, ja sam se udala za Rudolfa po želji svojih roditelja. Moj je brak bio tako nesretan da sam često u tom gledala kaznu Božju. No danas vidim da je Bog htio od mene dokaz da ću biti dovoljno jaka na putu koji sam slobodno izabrala. Imam dužnosti prema svome mužu i djeci i moram ih ispuniti ne žaleći na prošlost. U samostanu bi mi bilo lakše, ali Bog nas vodi k cilju krivudavim putevima.

– Nemate sebi ništa predbacivati jer ste udavši se za g. W...ma učinili to iz ljubavi prema svojim roditeljima i braći. Mislite na riječi Apostola: Ljubi i izvršit ćeš zakon. Nalazite se na tom mjestu po Božjoj volji.

Kada se g. W...m vratio, govorili smo o Raulu. – Ako se moj sin vrati živ i zdrav, ja ću poći u crkvu, obećao je otac.

– Kakva je to vjera, ako se Bogu postavljaju uvjeti! – odvratila sam mu.

– Zasad nemojte od mene ništa više tražiti!

Ustala sam da se oprostim. U isti čas ušli su predstavnici okupacionih vlasti. Došli su da drugi puta uhapse g. W...ma. Opet ga je netko prijavio. Sve molitve i zaklinjanja njegove žene bili su uzalud. Ona je bila uvjerena u njegovu nevinost.

Priznavala je da je on bio fanatični pristaša režima, ali sve drugo, što se pričalo, bilo je krivo, on nije nikoga poslao u koncentracioni logor.

Uzalud sam pokušavala da je umirim govoreći joj da će se nedužnost njezina muža već dokazati. Imala je predosjećaj da se on neće tako brzo vratiti jer je iskustvo pokazalo da istraga okupacionih sudova traje tjednima, a katkada i mjesecima.

SILOVANJA

B..., 23. rujna 1946.

Regina G...m došla je danas do mene. Bila je žrtva nasilja, sada se oporavila, ali je još uvijek slaba. Trpi od neuroze koja je nastupila uslijed potištenosti. Kada sam je auskultirala, ponovo je počela plakati. – Evo već više od dvanaest godina što sam ostala čista! Više nikada ne bih se podala čovjeku izvan zakonitoga braka! A sada...

Savjetovala sam Regini da nosi svoj teški križ u duhu pokore. Ona se složila s mojim mišljenjem. – Vi imate pravo..., kažnjena sam tamo gdje sam nekada sagriješila.

Da malo odvratim njezine misli, zanimala sam se za maloga Antuna. Oči su joj zasjale. – On je dobar i simpatičan, u razredu dobro uči.

Otac i on su postali dobri prijatelji. Mi smo svi vrlo zadovoljni što je on kod nas, ali ja ću mu, nažalost, morati uskoro priznati da njegov otac nije umro u ratu. Nedavno je rekao da ne može razumjeti kako se nikako ne može sjetiti oca, iako mu je već bilo šest godina kada je rat počeo.

Savjetovala sam Regini da ostavi, što dulje može, svojega sina u uvjerenju da mu je otac pao u ratu. Čemu da dijete beskorisno uznemiruje! Ali Regina mi je rekla! – Ima zlih ljudi, koji će maloga bez ikakvih skrupula upoznati s istinom.

Sreća je što nitko ne zna tko je otac djeteta. Barem neće moći otkriti njegovo ime Antunu.

– – –

Pred nekoliko dana bila sam uveče pozvana nekom bolesniku. Polagano sam vozila auto ulicom kad li sam iznenada začula prigušene krikove. Zaustavila sam kola i počela pažljivo slušati. Nato sam na drugoj strani opazila dvije osobe kako se medjusobno bore. Inače je to mjesto kraj porušenih kuća uvijek bilo tiho i mirno. Dvoje se i dalje rvalo. Nisu čuli moja kola ili nisu tome poklanjali nikakvu pažnju.

Oprezno sam se približila i razabrala konture. Bio je to neki vojnik koji je pokušao zapušiti usta ženi kako bi je spriječio da viče. Bez predomišljanja skočila sam prema njima vičući: – Što se to tu dogadja?

Muškarac je prestrašen pustio žrtvu koja

je ne čekajući pohrlila u moj naručaj. – Molim vas, pomozite mi! – govorila je plačući.

Na brzinu sam je ugurala u kola jer sam opazila kako se vojnik s revolverom u ruci sprema da nas progoni. Dala sam gas, kola su smjesta krenula, a jedan je metak pogodio karoseriju. Uskoro sam zaustavila kola pred zgradom gdje su se nalazile službene prostorije okupacione vlasti. Dobro mi je došlo poznavanje stranih jezika. Dežurni nas je oficir primio vrlo ljubezno, ispitao je djevojku i poslao patrolu na ono mjesto. Zatim nam je pružio ruku i naklonio se. Nismo očekivale da će nas tako primiti, srećom smo se namjerile na kulturnoga i ispravnog čovjeka.

– Kad bi se sve žene i djevojke branile hrabro kao vi, više bi nas poštivali, – rekla sam djevojci kad smo izašle van.

– Pa posve je prirodno da se branimo. Žena se može predati samo čovjeku kojega zaista voli!

Bila sam radosna da čujem te riječi.

– Jeste li zaručeni?

– Imala sam vrlo dobroga druga, ali je on pao 1943, odmah nakon odlaska na front, – odgovorila mi je.

– A sada?

– Radila sam u jednom uredu, ali bih htjela poći u školu za socijalne radnice. Ona će uskoro biti ponovo otvorena. Ne znam hoću li uspjeti jer moram da preobrodim još prilično mnogo poteškoća. Ne bih imala ništa protiv toga da budem bolničarkom. U svakom bih slučaju htjela izabrati zvanje koje bi mi omogućilo da se žrtvujem za druge. Mislim da više neću naći

čovjeka kova mojega nesretnoga prijatelja. Ostat ću mu vjerna i neću se udavati.

– Ipak gledajte stvarno u život. Još ste mlada i tko zna kakve planove ima Bog s vama...

–Hvala vam na savjetu, gospodjo doktor.Ne tvrdim kategorički da ću ostati neudata, ali ako se već udam, bit će to za čovjeka istih vrlina kao moj pokojni prijatelj.

Medjutim smo stigle do obitavališta njezinih roditelja. Imala sam u toj četvrti nekoliko pacijenata pa sam poznavala njezinu obitelj po imenu, otac joj je bio namješten u uredu za izgradnju. Pošto mi je još jednom od srca zahvalila, Katarina K...r se sa mnom oprostila. Sutradan mi je donijela dar. To je bio jedan lijepi stolni pokrivač. – Sama sam ga vezla kao dio vjenčane opreme. Primite ovaj mali dar kao izraz zahvalnosti za pomoć koju ste mi tako velikodušno pružili.

Htjela sam odbiti taj dar koji je bio to dragocjeniji što se u to vrijeme za novac nije moglo ništa kupiti. Usto sam podsjetila Katarinu na drage uspomene koje je vežu uz taj ručni rad. No ona mi je odgovorila: –Baš zato vam ga želim pokloniti. Da mi niste sinoć pomogli svojom hrabrošću, izgubila bih nešto mnogo dragocjenije. Šta je prema tome jedan ručni rad, iako su uz njega bile vezane moje najdraže nade!

Tako sam konačno morala prihvatiti dar. Taj će stolnjak jako lijepo pristajati okruglom stolu koji mi je neki stolar poklonio da mi zahvali što sam spasila život njegovoj ženi.

– – –

Gdja T...n je takodjer jedna od mojih pacijentica. Ima bolove u trbuhu zbog prehlade koju nije liječila. Teško je majci četvero djece da bude bolesna, stoga me je pozvala tek kada su njezini bolovi postali nepodnošljivi. Srećom se kod nje nalazi rodjakinja koja joj vodi kućanstvo jer gdja T...n mora ležati u krevetu. Njezin se muž još uvijek nije vratio iz rata, vjerojatno se nalazi u zarobljeništvu. Ona se nalazi u istoj neizvjesnosti kao i ja zbog Gerharda. Stoga nas je zajednički udes brzo povezao.

Jedan je mali dječak sjedio kraj nje na krevetu. Gdja T...n primijeti moj začudjeni pogled.

– Da, dijete je moje, – rekla mi je i ispričala svoju pripovijest. Imala je troje djece sa svojim mužem, a ovo posljednje bilo je plod silovanja. Najprije je htjela učiniti pobačaj, ali je dr Ritt, kojemu se obratila, kategorički to odbio, jer je katolik. Ona je sama postala indiferentna uslijed sviju nedaća koje je doživjela. No kasnije se osvijestila. – Jedino nam pomoć Božja omogućuje da podnosimo svoje nevolje!

Što će biti iz toga djeteta? Kakvo će biti njegovo nasljedje? Što će reći muž kada se vrati? Takva su je pitanja danju i noću zaokupljala prije rodjenja djeteta. Ona je, uostalom, bila čvrsto uvjerena da neće moći to dijete ljubiti i odlučila je da ga napusti čim se rodi. Ali se predomislila nakon poroda. – Kako da ne ljubim malo biće koje sam mjesecima nosila pod srcem i hranila svojom krvlju? – rekla je.

I kada je dr.Rott upitao nesretnu majku da

li želi da sama hrani dijete, barem za vrijeme boravka u klinici, ona mi je odgovorila: – Ma, to je posve naravno; ja imam dovoljno mlijeka. Uostalom, nijedno od moje troje djece nije bilo othranjeno flašicom!

Tako je ona zavoljela svoje djetešce s crnim kovrčicama i ponijela ga ostavljajući kliniku sa sobom kući. – Sada se više ne mogu od njega rastati, – rekla je dru Rittu.

Njezina ju je obitelj nastojala od toga odvratiti, govorili su joj da misli na muža i na ostali djecu. Kao odgovor uzela je dijete u ruke i rekla: – Doklegod dijete bude imalo majku, neće ići u sirotište!

Kako će to njezin muž primiti kada se vrati? To pitanje postavljamo svi koji poznajemo i cijenimo gdju T...n.

ŽELIM BITI MAMA!

B..., 16.ožujka 1947.

Kuća, u kojoj sam dobila stan, dovršena je. Konačno mogu živjeti sa svojim djetetom! Što li moja mala Margareta sve ne pronadje! Ona je dobre naravi te djed i baka za njom žale. Često nas posjećuju, a i ja idem k njima kada god to mogu. Za godinu će dana moja curica ići u školu i ona je na to vrlo ponosna. Htjela bi da brzo naraste pa se katkada postavlja na prste i pita me: – Mama, hoću li skoro biti velika kao ti? Dvije male pletenice vise joj s obje strane vrata. Dobroga je zdrav-

lja i uvijek je nasmiješena. Nedavno mi je rekla: – Mama, kada ja budem velika, ja neću biti doktorica! Ja hoću biti mama da cijelo vrijeme mogu ostati sa svojom djecom.

Margareta katkada trpi zbog moje odsutnosti, ali već odavna zna da moram otići čim me pozovu, da u odredjeno vrijeme moram biti u ordinaciji i da moram obavljati kućne posjete. Kako bilo da bilo, sve slobodno vrijeme posvećujem svojemu djetetu. Ona je zbog toga sretna i čitav se tjedan raduje nedjelji kada ću biti slobodna. Vrlo voli priče, ali joj ih treba pripovijedati: ne želi da joj se čitaju.

Kada smo zajedno, ništa ne narušuje sklad koji nas veže. Margareta je zbog toga zahvalna te ostaje mirna i dobra.

– Kada će se konačno vratiti moj tata? – znala je upitati s uzdahom. Drugi očevi, koji su bili otišli, odavno su se vratili a od našega ne dobivamo čak ni pismo! – rekla mi je jučer.

– O, dijete moje, mnogi su očevi još daleko od svoje kuće. Ali kako bi ti mogla shvatiti patnju koju oni podnose, i sve one brige koje nas zbog njih tište, a ne znamo ni da li su još na životu!

Nitko ne može zamisliti koliko ja trpim zbog te neizvjesnosti i rastanka s Gerhardom. Ali čemu govoriti o vlastitoj nevolji. Ja je stavljam u ruke Božje i svakoga dana molim Božji blagoslov za Gerharda i za sve one koji podnose okrutnu kušnju zarobljeništva. Samo nas molitva može utješiti u našoj boli.

– – –

Dala sam utočište jednoj izbjeglici. Ta žena ima kćerku iste dobi kao Margareta. Gdja H...n je udovica liječnika pa se mi dvije vrlo lijepo slažemo. S njome mojoj kćerki neće ništa manjkati, i moram priznati da je ona dobar pedagog. Prije udaje gdja H...n je bila profesor književnosti. Ona je zaista čovjek. Ne bih htjela da ona obavlja bilo kakav posao, na pr. da mete ulicu. No ona mi kaže smiješeći se: - Svakome svoje!

Naša je zemlja siromašna i uništena; oskudica je ljude učinila tvrdima i izbjeglice zbog toga dvostruko trpe. Većina žena su ostale same jer su im muževi ili pali u ratu, ili se još nalaze u zarobljeništvu. Jedva govoreći naš jezik, uronjene u svoju bijedu, ostavljene i bespomoćne, jedva tolerirane ili čak smatrane uljezima, izgubile su te žene svaku nadu.

Otkako je gdja H...n kod mene, osjećam se manje osamljenom. Mogu s njome razgovarati o svim problemima koji nas zaokupljaju; ona je obrazovana i diskretna žena. Mi živimo kao dvije sestre, a isto tako i naša djeca. - Moja seka Ivana, kaže Margareta govoreći o kćerki gdje H...n. Ivana je nježnija i manja od Margarete iako je mladja samo tri mjeseca.

MOJ MUŽ ŽIVI!

B..., 1.kolovoza 1947.

Konačno sam sigurna da je Gerhard živ! Barem je bio živ pred par mjeseci. Jedan repatrirani bolesnik pisao mi je da je bio u istom logoru s mojim mužem koji me je po njemu dao pozdraviti. Prvim vlakom sam otputovala do toga bolesnika. Srećom su opet svi vlakovi u prometu i putovanje je omogućeno barem unutar okupacione zone; za prijelaz zone potrebna je propusnica. Putovanje je bilo dugo, ali ja sam htjela saznati nešto o Gerhardu. Što sam se više približavala cilju, srce mi je jače kucalo.

Paul H...g ima bravariju, ali zasada još ne može raditi. On leži i teško je bolestan. Pitanje je čak hoće li ikada moći raditi u svom zanatu. Njegovo lice i udovi su otečeni; to je bolest onih koji se vraćaju, nastala uslijed nedovoljne hrane; i ne mogu joj se svi odrvati.

Sjela sam uz njegov krevet i slušala što mi je govorio. Bio je jako slab pa je često morao da prekida svoje pripovijedanje. U medjuvremenu me je njegova žena odvela u kuhinju gdje je bila pripremila stol. - Dodjite da nešto založite, rekla mi je uslužno. H...govi imaju sedmero djece koja su većinom velika, ali bi za njih sve bila velika nesreća ako bi njihov otac umro. - Izdržali smo taj dugi rastanak i radovali se očevu povratku; a sada... - rekla je gdja H...g i počela plakati.

No ubrzo je otrla suze. - On ne smije primijetiti da sam plakala. Liječnik mi je rekao

da u prvom redu valja paziti na duševno raspoloženje bolesnika.

– To je tačno, gospodjo. Oni koji izgube hrabrost i volju za životom, podliježu nekim bolestima mnogo lakše nego drugi. Razveseljujte svojega muža koliko možete, pazite na to da djeca u njegovoj prisutnosti budu vesela. Radost je najbolji lijek za one koji se vraćaju. To će vam biti uostalom lako, jer vidim da tokom rata niste ništa izgubili.

– Da, to je velika sreća da nam je sve što smo posjedovali ostalo u tim teškim vremenima. No ja bih sve to rado dala kad bih mogla spasiti svojega muža.

– Vjerujem vam, gospodjo! Kako li sam shvaćala travarevu ženu! I ja bih dala sve da spasim Gerharda.

Vratila sam se do bolesnika koji mi je opisao život u zarobljeničkim logorima. – Nismo imali pravo da pišemo. Ni ja se nisam mogao javiti kući prije povratka. U to vrijeme se profesor prilično dobro osjećao. Lijepo se oporavio od tifusa koji je prebolio pred dvije godine. Svi smo se divili energiji koju je taj čovjek pokazao. Pa ipak on nije ni izdaleka posjedovao fizičku otpornost kao mnogi drugi koji nisu preživjeli. Volja da opet vidi ženu i dijete sigurno ga je spasila.

– Kako izgleda? – pitala sam.

– Ostario je manje nego drugi od nas. On ima unutarnju snagu koja ga podržava i koja mu je pomogla da sve kušnje podnese s mirnoćom. Nikada nisam čuo da se tuži. Naprotiv, uvijek je bio spreman da pomaže i hrabri druge. Možete mi to vjerovati. On je učinio više do-

bra nego svećenik jer su umirući u njemu nalazili i liječnika i svećenika. Sve što je govorio bila je prava propovijed, i nitko mu zbog toga nije prigovorio. Ne mogu vam prikazati što je profesor za nas značio u logoru; trebalo je to vidjeti.

Da, to je uistinu Gerhard, moj muž i otac Margaretin! Ja nisam ni pomišljala da bi se on tužio kao dijete, ali da je mogao podnijeti sve te nedaće, to mi je izgledalo kao velika milost Božja!

Prema svim obavijestima mogu se nadati da će se Gerhard vratiti. Paul H...g mi je dao mnogo pojedinosti o njemu. Stoga sam se vratila kući sretna i obogaćena. Kako li ću se odužiti tome teškome bolesniku?

Konačno imam točne vijesti! I sigurnost da Gerhard živi i da ću ga uskoro vidjeti! Činilo mi se da će mi srce pući od radosti!

Kod kuće sam čvrsto zagrlila svoje dijete: – Margareta, tvoj otac živi! Najprije se prestrašila zbog moje žestine, ali je odmah nakon toga veselo uskliknula: – Tata dolazi! Tata dolazi!

Nažalost, to nije bilo tako skoro...

ZA ILI PROTIV OGRANIČAVANJA PORODA

B..., 12. listopada 1947.

Neki dan mi je rekla jedna žena: – Dati život djeci u ova teška vremena znači gotovo zločin.

No nije li davati djeci život u svim vremenima značilo veliku odgovornost? Uostalom, nemamo li mi Boga za oca i ne brine li se u prvom redu On za djecu? I zar umrli roditelji ne štite svoju djecu i zar im ne šalju blagoslov s onoga svijeta? Ne vidim nikakva razloga zašto bi se više uznemirivali za djecu koja se radjaju danas. Svakome danu dostaje njegova nevolja i nikada nam neće uzmanjkati snaga. Traženje užitaka i udobnosti, te pomanjkanje smisla za žrtvu najveći su neprijatelji nataliteta. S kakvom su požrtvovnošću naši roditelji i predji podigli svoju djecu na noge, često i uz cijenu najgorih suprotivština! Možda je Bog namijenio posebni udes svim onim malim bićima koja nisu mogla ugledati svjetlo dana...

Istina, danas se dogadja mnogo strašnih i s ljudskoga stanovišta neshvatljivih stvari. Dublji smisao pripuštenja svih tih zločina daje samo Bog. Pouzdajmo se potpuno u njega! Previše lako zaboravljamo da je život na ovoj zemlji samo početak, samo kušnja, i da Bog o svemu vodi računa. Koliko li kršćana živi kao da smrt predstavlja konac svega! Odatle toliko očaja, malodušja i fatalizma.

Ima doduše obitelji koje, po našem shvaćanju, više ne mogu imati djece. Prošloga tjedna supruzi W...r su došli da me pitaju za savjet. Za tri sedmice gdja W...r treba da rodi svoje šesto dijete. Oni su bili postradali i sada žive u dva podruma neke porušene kuće. Katolici su, idu redovito u crkvu i tamo šalju svoju djecu.

– Dolazimo da vam izložimo jedno pitanje savjesti, – rekla mi je žena. Molila sam svo-

jega muža da dodje sa mnom kako bi i on mogao čuti vaš odgovor. Nakon rodjenja trećega djeteta uzdržavali smo se od bračnih odnosa godinu dana. No ja sam primijetila da moj muž postaje sve nervozniji i nestrpljiviji, pa da više ne možemo tako živjeti. Svakako je njegova zasluga bila već to što je tako dugo živio u uzdržljivosti. Uskoro sam ponovo postala majkom. Ipak smo postupili na isti način i nakon rodjenja druge dvoje djece. Za kratko vrijeme rodit ću šesto dijete, i ne znamo kako ćemo postupati nakon toga. Naše stambene prilike su vrlo loše i pitamo se kako ćemo ubuduće hraniti djecu jer već sada jedva spajamo kraj s krajem. Vi ste katolikinja, gospodjo doktor, i zato smo mislili da ćete nam moći pomoći svojim savjetima.

Gdja W...r je zašutjela i oboje me pogledalo zabrinutim pogledom očekujući moj odgovor. Trebalo ih je izvući iz neprilike. Kako da im pomognem, da pritom ne opteretim njihovu savjest?

– Da, ima jedno sredstvo koje je čovječanstvu dao sam Stvoritelj, počela sam objašnjavati. Zatim sam im govorila o Knaus-Oginovoj metodi koju oni nisu poznavali. Ta metoda regulira na vrlo jednostavan način bračnu plodnost, ne kršeći pritom nijednu Božju zapovijed. Sigurno, tome se čovjek ne treba utjecati bez opravdanih razloga. Čak se i najbolji lijek može zloupotrebiti. No vaš slučaj je jasan, prilike vas sile da se zasad odrečete druge djece. Dosada ste vjerno ispunjali svoje bračne dužnosti, a činili biste to i sada da imate mogućnosti.

Muž me je prekinuo.

– Imate pravo, gospodjo doktor! Kad bih

još imam svoju kućicu i svoju nekadanju službu, ne bih se bojao ni tuceta djece. Nadam se da će uskoro oni, koji žele graditi, dobiti pomoć od države. I kada opet budemo imali svoju kuću, a ja budem možda više zaradjivao, tada će te brige iščeznuti.

G. W...r je stradao fizički u nekoj nesreći. Nekada je radio u rudniku i dobro zaradjivao, a sada radi izvan revira, pa je razlika u plaći znatna. Osim toga ta obitelj, koja je sve izgubila, oskudijeva i najpotrebnijim, pogotovu sada kada nema mogućnosti da išta kupi.

– Jer mi je sve to poznato, želim vam pomoći!

Počela sam da im potanko objašnjavam principe Knaus-Oginove metode.

– To je odlična metoda! uskliknuo je g. W...r. Da smo samo to prije znali! Medjutim, ne mislite da ja žalim tri godine uzdržljivosti. To je pomoglo i ojačalo moju volju. No čim smo nastavili bračne odnose, moja žena je zatrudnjela. U sadašnjoj pak situaciji ja ne mogu na sebe preuzeti odgovornost radjanja druge djece u naša dva podruma. Tu je tako nezdravo i vlažno.

– Nećemo li zaista počiniti nikakvu pogrešku, služeći se tom metodom? – pitala je gdja W...r koja je još uvijek bila malo zabrinuta. Nije li i to neka vrsta kontracepcije?

– Jest, ali ne protivna naravi, i prema tome u skladu s voljom Božjom. Ali naprotiv, ako se tko služi tom metodom jedino zbog užitka, isto je tako kriv kao onaj koji upotrebljava antikoncepcionalna sredstva.

Činilo se da je supruzima sada lakše. Za-

hvalili su mi od svega srca, i ja sam se s njima oprostima preporučujući im da budu oprezni nakon rodjenja djeteta. – Doklegod dijete ne prestane sisati, nema uglavnom nikakve opasnosti od začeća, ali ni to nije potpuno sigurno. Bolje je pričekati dok menstrualni ciklus poprimi svoj normalni ritam.

– Bez brige, gdjo doktor, rekao je g. W...r. Nema velike koristi od kratkotrajna uzdržavanja, ja znam štedjeti svoju ženu za vrijeme trudnoće i nakon nje.

Još jednom sam im zaželjela sve najbolje prigodom skoroga rodjenja šestoga djeteta te smo se tako rastali. Ovi roditelji zaslužuju da im se ozbiljno pomogne. Sutra ću ih preporučiti direktoru Caritasa da im pomogne najprije naći stan, a zatim ponovo podići dom. Treba potpomagati te zaslužne obitelji. Nije li izvanredna milost što su ti toliko kušani ljudi ostali vjerni Bogu? Ne smijemo ostavljati takove obitelji, naročito kad se nalaze u potrebi. To su stupovi Crkve i države.

POVRATAK

B..., 9. ožujka 1948.

U medjuvremenu se g. T...n vratio iz zarobljeništva, no ja još uvijek moram čekati Gerharda.

Čim je njegova žena dobila od njega vijesti iz Rusije, poslala mu je pismo da mu objasni što joj se dogodilo, ali on toga pisma

nije primio. Vratio se dakle kući neobaviješten i ugledao dijete koje mu je dolazilo ususret i gledalo ga svojim velikim crnim očima. Dječačić je upravo naučio hodati.
- Tko je to? - upitao je.
Žena ga iznenadjeno pogleda. - To je dijete, o kom sam ti pisala.
- Nikada mi nisi pisala o drugoj djeci osim naše, - rekao joj srdito i nepovjerljivo.
Gdja T...n problijedi. - Dodji sa mnom u sobu da ti sve rastumačim.
- Vjerojatno mi ne možeš dati nikakva objašnjenja. Najjednostavnije je da odem. I ista je htio da smjesta napusti kuću.
- Budi pametan! Ti me nisi shvatio! Sa svoje obje ruke gurnula ga je u sobu gdje je na spremljenom stolu bilo ono čega su se ona i djeca odrekli za njegov povratak.
Po nalogu majke djeca su ostala u kuhinji. Ostavši nasamo sa svojim mužem, gdja T...n mu je plačući ispripovijedila kako je postala žrtvom nasilja, te je tako došlo na svijet i to dijete koje je odgojila s ostalom djecom.
- Ne mogu ga ostaviti stranim ljudima, zaista ne mogu! Ipak sam ja njegova majka!
Više od dva sata prepirali su se zbog djeteta, konačno je on popustio. - Kad te ne bih toliko ljubio, Nela...
- Budi otac i tome djetetu, rekla mu je zaklinjući ga. Napokon ju je zagrlio i nježno poljubio. - Uvijek sam ljubio tvoju dobrotu...
G. T...n se sada priviknuo na maloga dečka crnih kovrčica.

. . .

Medju zarobljenicima, koji su se vraćali iz Engleske, bio je profesor R...e. Kakve li radosti za njegovu ženu i djecu! Bili su postradali i sada žive siromašno u dvije prostorije, ali su sretni što su opet zajedno. Posjetila sam ih i vidjela njihovu sreću. - Kad bi se samo vratio i vaš muž! govorila je gdja R...e. Još uvijek nemam nikakvih vijesti od Gerharda, ali mi je opet neki povratnik potvrdio da on živi.

DVA MUŽA

Gdja B...n stanuje iznad mene sa svoje četvero djece. Njezin prvi muž bio je mobiliziran već početkom rata. 1941. je primila službenu obavijest o muževoj smrti na istočnom frontu. Bila je duboko pogodjena i oplakivala ga s djecom. Najmladje se rodilo nakon posljednjega odsustva, a najstarije je imalo dvanaest godina.
Prošle godine, prijatelj njezina muža zamolio je gdju B...n da mu bude žena. Vrativši se iz rata nije više našao ni ženi ni djecu, oni su bili zakopani pod ruševinama njihove kuće. Gdja B...n se za njega brinula, a on je dolazio da joj pomogne u svim poslovima koje obavlja muška glava u kući.
Kako su oni bili čvrsto uvjereni u smrt Josipa B...n, vjenčali su se u tajnosti. Rikard G...t je nastojao da bude dobar otac djeci svojega prijatelja, a ona su mu bila privržena. Gdja B...n mu je bila zahvalna što je u njemu dobila tako vjerna muža.

Jednoga popodne.a cijepao je g. G...t drva u dvorištu, a djeca su mu pomagala da ih nosi u drvarnicu. Gledala sam to neko vrijeme sa svoga prozora i mislila: – Kakve li sreće za tu djecu što su našla tako dobra i brižna oca!

Zatim sam pošla prema izlaznim vratima. U vrtiću pred kućom zasadila sam nešto cvijeća: visibabe su pomaljale svoje zelene vrhove. Bila sam vesela kad sam vidjela da je poraslo i ostalo cvijeće.

Ali eno, pred vratima vrta stajao je neki povratnik, mršav, u dronjcima i s krznenom kapom na glavi. Teško ga je bilo gledati.

– Stanuje li ovdje gdja B...n, upitao je. Bio sam u Jurjevskoj ulici gdje smo prije stanovali, ali sam tu našao samo ruševine, te su mi rekli da moja obitelj stanuje ovdje.

Krv mi se sledila u žilama. – Vi ste g. B...n, upitala sam i problijedila.

– Da, ja sam Josip B...n. U više navrata bilo mi je dozvoljeno da pišem, ali nikada nisam dobio odgovora, tako nisam mogao znati jesu li moja žena i djeca još na životu. Recite mi, molim vas, jesu li živi i zdravi?

Čovjek me je pogledao s tjeskobom u očima čekajući na moj odgovor. – Da, svi su zdravi, – odgovorila sam brzo, ali sam ipak oklijevala da ga pustim proći.

– Ne biste li htjeli najprije svratiti k meni? – upitala sam otvarajući vrata svojega stana. Nisam mogla dati da podje gore, a da ga prije nisam pripremila, a i njegovi moraju takodjer biti unaprijed upozoreni. Kakve li tragedije!

– Volio bih da odmah mogu vidjeti svoju

ženu i djecu, – odgovorio mi je.

– Vjerujem vam, ali bi vaš nenadani povratak mogao previše uzbuditi vašu ženu.

– Ali ona me vjerojatno već odavna čeka! Rekao je to s takvom sigurnošću i pouzdanjem, da mi se paralo srce.

Ipak je pošao za mnom i sjeo nasuprot mene u mojoj ordinaciji.

– Vi ste liječnica.

– Da, ja sam liječnica. Pogledala sam ga. 1941. je vaša žena primila službenu obavijest o vašoj smrti...

Kada sam to izrekla, g.B...n me je počeo motriti s nepovjerenjem i strahom u pogledu.

– Pa to nije moguće!

– Nažalost, da. Niste vi prvi kome se to dogadja. Do danas vaša žena nije dobila nikakve vijesti o vama. Ona je pokušala sve da nadje vaše drugove koji bi joj mogli dati kakve obavijesti. No sve je bilo uzalud.

Josip B...n je sjedio nepomičan kao ukočen.

– Ako podjete u crkvu, moći ćete vidjeti vaše ime na spomeniku mrtvima. Vaša žena je dala služiti mise za pokoj vaše duše.

Čovjek je uzdahnuo. – Njezina će radost biti to veća kada sazna da sam ja još uvijek na životu. Zahvaljujem vam na vašem upozorenju i na svim obavijestima koje ste mi dali.Biste li isto tako htjeli pripremiti moju ženu prije nego je vidim?

– Oplakivala vas je pet godina...

– Ja sam zarobljen pred više od šest godina.

– Vaša je žena proživjela teške časove sa

četvero djece koju je trebalo hraniti i odijevati. Obiteljski su doplaci slabi i nedovoljni za uzdržavanje čitave obitelji.

Kako li je sve to bilo mučno! No osjećala sam da moram postepeno pripremiti čovjeka na ono što ga čeka. Medjutim, on nije shvaćao mojih aluzija. Toliko je daleko od njega bila pomisao na mogućnost ponovne udaje njegove žene.

– Sada će sve biti dobro. Pobrinut ću se da opet preuzmem svoju službu u gradu. Činilo se da zaboravlja da je bolestan i na kraju svojih sila.

Najednom mi je bilo nemoguće da nastavim i digla sam se. – Idem saopćiti vašoj supruzi s mnogo opreza da živite i da ste se vratili. Strpite se i u medjuvremenu uzmite tanjur juhe. ...Zamolila sam gdju H...n da mu spremi jelo.

Pošla sam u dvorište i zamolila g.G...ta da me slijedi. Rekla sam djeci da ostanu vani, jer moram saopćiti nešto važno njihovim roditeljima. Kad smo se uspeli, započela sam sa svojim pripovijedanjem. Gdja B...n me odmah shvatila. Ona, koja je inače bila tako jaka i hrabra, pala je u nesvijest, a i g.G...t je počeo drhtati cijelim tijelom. Čim se vratila k svijesti, uzviknula je: – Moram k njemu!

Pomogla sam joj da se digne; posrnula je, ali je ipak naporom volje ostala na nogama.

– Podjite sama. Naći ćete ga u mojoj ordinaciji.

Izašla je iz sobe, a da nije rekla ni riječi g.G...tu, no njezin pogled pun sažaljenja govorio je mnogo. On je obrisao čelo i rekao, pun tuge: – Morat ću dakle otići!... Njegova mi je nevolja parala srce! 1945. je njegov povratak bio strašan: uzalud je tražio ženu i dijete i nije mogao naći ni njihove grobove. Oženivši gdju B...n opet je našao domaće ognjište koje će sada morati ostaviti ne znajući kamo da podje.

– Nema nikakva razloga da odmah ostavite ovu kuću, – rekla sam mu. Vaš prijatelj mora da vam bude zahvalan što ste se brinuli za njegovu ženu i djecu.

– Kako li mora za njega biti teško što sam preuzeo njegovo mjesto. Kako li ga dobro razumijem!

– U svakom slučaju, njegova je situacija povoljnija nego vaša!

– Da, tako je!. Ja ljubim svoju suprugu.... Ona je dobra... Hoću li ikada moći podnijeti tu kušnju?...

Nakon toga je opet zavladala šutnja:
– Kad bih samo mogao naći nekakvu sobu! Moram da ih ostavim nasamu; uostalom, ne bih mogao da promatram njihovu sreću!

G. G...t je zario lice u ruke. Ostala sam kod njega jer mi se činilo da nije uputno ostaviti ga sada sama.

Konačno sam čula gdje se ono dvoje uspinje stepenicama. Ostali stanovnici kuće opazili su povratnika i vijest o tragičnom slučaju proširila se strelovitom brzinom.

Bez krzmanja pošao je g. B...n prema svojem prijatelju. – Gotovo bih želio da sam mrtav. Tako mi je teško što ti nanosim ovu okrutnu bol, a morao bih ti biti zahvalan kako ti to zaslužuješ.

Dvojica muškaraca stisnuše si ruke. Gdja B...n me je plačući otpratila do stubišta. –

– Voljela sam Rikarda, ali čim se Josip vratio, znam da samo njega ljubim. Žao mi je Rikarda, nikada mu nećemo moći vratiti što je za nas učinio.

– Ne zabrinjujte se previše, gospodjo. Treba se odlučiti. Rikard G...t je čovjek karakteran, ispravan i savjestan. On će prihvatiti kušnju. Molit ćemo Boga da uspije nanovo započeti svoj život. A ja neću propustiti da mu pomognem koliko najbolje znam.

Izgledalo je da se malo umirila. Pred jedan sat još se zvala gdja G...t. Kako li se sve može brzo izmijeniti u životu!

Još iste večeri našla sam za Rikarda G...t sobu u Centru za samce. Došla mi je pomisao da bi možda Regina G...m i on bili jedno za drugo. Oboje su već preživjeli toliko nesreća i razočaranja...

No rana u srcu g. G...ta je još previše svježa da bi se na nju mogao staviti melem. Jedino je vrijeme može izliječiti. A kasnije će lukavstvo jedne žene i ljubav druge možda pomoći!

Josip B...n je zamolio prijatelja da ne prekida veze s njegovom obitelji. – Najprije treba da se smirim, Josipe, odgovorio mu je ovaj.

– Da, moramo se svi najprije smiriti...

Djeca su zbunjena. Malo prije je još Rikard G...t bio njihov otac, a sada je njihov pravi otac, za kojega su mislili da je mrtav, opet medju njima! Dvoje mladjih ga ni ne poznaju.

Nije lako naći rješenje za ovakve probleme. Slični problemi su bili uzrokom ubojstava i samoubistava.

SIT ŽIVOTA

Nekoga čovjeka izvukli su iz kanala i pomoću umjetnoga disanja priveli životu. Netko je vidio kako se baca u vodu i pohrlio odmah da ga spasi. Odvezli su ga na psihijatrijsku kliniku gdje se profesor Hagel nada da će ga vratiti razumu.

Istoga sam dana saznala tko je taj čovjek. Pozvana u neku porušenu kuću našla sam u podrumu obitelj izbjeglica; to je bila obitelj čovjeka koji je pokušao da se ubije.

Jedna mršava djevojčica ležala je na siromašnom poljskom krevetu. Primila me je njezina majka, tužna i žutljiva žena. Dijete se ravnodušno dala pregledati. Slučaj je bio ozbiljan. Bila su zahvaćena oba vrška pluća, stoga sam naredila da se smjesta preveze u bolnicu. Možda je već imala kaverne.

Dva dječaka, jedan od devet a drugi od deset godina, takodjer su loše izgledali. Na moje veliko začudjenje majka me je odvela u susjednu sobu koja im je služila za kuhinju. I tu sam našla bolesnika ispružena na poljskom krevetu. Moglo mu je biti trinaest godina i imao je rane na glavi i nozi. Po svemu je izgledalo da je to fraktura lubanje. Primijetila sam takodjer svježe ogrebotine na nosu i obrazima majke.

– Što se dogodilo? – upitala sam.

Majka me je htjela zavarati, ali sam ja odmah shvatila da nešto sakriva.

– Želim da budete sa mnom iskreni, jer vam inače ne mogu pomoći!

Dijete je htjelo govoriti, ali sam mu naložila da ostane mirno ležati. Odvela sam majku u hodnik. Počela je plakati ponavljajući bez prestanka: Moj muž... Malo pomalo sam uspjela saznati da se njezin muž, koji je nekada bio bogati seoski posjednik, vratio iz zarobljeništva pred tri tjedna potpuno izmijenjen. Nevolja je slomila toga čovjeka koji je nekada bio tako sretan. Prve dane gledao je ravno preda se preplašenih očiju i bez riječi. Jeo je i pio sve što mu se dalo, a da ništa nije tražio. Sve dobre riječi, koje su mu upravili žena i djeca, bile su beskorisne. Zatim je počeo govoriti, ali s toliko sarkazma, protiv Boga i ljudi da su se njegovi pobojali.

– Tada više nisam mogla šutjeti, ali su moji prigovori samo otežavali situaciju. Jučer me je prvi puta udario. Dijete me je htjelo braniti i vidite što se dogodilo... Inače je uvijek bio marljiv i požrtvovan.

Ne mogu shvatiti kako je dotle došao. Ništa ga više ne zanima i ne želi više čuti o Bogu. On je bolestan, neurastenik!

Samoubistvo je pokušao istoga jutra, i žena je bila sretna da joj je muž spašen: Možda će sve dobro svršiti!

Djeca su joj zadavala mnogo brige.

– Je li Evino stanje ozbiljno? – upitala je zabrinuto.

– Ona mora ležati dugo vremena, – odgovorila sam kratko ne saopćujući joj svoje bojazni.

– Nekada nam nije manjkalo ni maslaca ni mlijeka, imali smo svega u izobilju. Dijete se ne hrani dovoljno. A i dječaci trpe od oskudice...

Sada je trebalo biti bogat i moći pokloniti! Dala sam joj nešto novaca koji najprije nije htjela primiti. Nažalost, s tim neće moći mnogo učiniti, jer kraljuje nedozvoljena trgovina i novac nema više vrijednosti!

Umirila sam majku što se tiče stanja njezina sina; trebat će mu temeljit odmor. Obećala sam joj takodjer da ću se vratiti sutradan.

Dječakovo se stanje medjutim poboljšalo; lakša fraktura lubanje nije imala težih posljedica. Ali se pitam hoće li njegova sestra ikada ozdraviti. To je njihova jedina kćerka!

Najvažnije je za tu obitelj da im ozdravi otac. Da se to postigne, potrebna je suradnja liječnika i svećenika. Nadajmo se da će njihovi napori biti okrunjeni uspjehom!

NEKI DRUGI SLUČAJEVI

U jednoj gradskoj četvrti neki povratnik je ubio svoju ženu i njezina prijatelja, a zatim sama sebe. Djeca su ostala bez oca i majke!

U mom susjedstvu stanuje žena koja je uz svoje troje zakonite djece dobila još jedno s nekim okupacionim vojnikom. Ona tvrdi da ju je na to natjerala nevolja: nije više mogla gledati gdje joj djeca trpe od gladi.

Neka onaj, koji nikada nije sagriješio, baci na nju prvi kamen! – rekao je jednom Gospodin kad se našao pred ženom preljubnicom. Sigurno, nije dozvoljeno žrtvovati dušu za potrebe tijela, ali što bismo mi učinili na njezi-

nu mjestu? Ništa nije gore za majku nego kad vidi da joj djeca trpe od gladi.

Govorila sam s mužem te žene kada se spremao da je ostavi. Nakon razmišljanja, rekao je da je spreman ponovno s njome započeti život, ali je odbio da dijete bude uz njega. Upozorila sam ga da njegovo opraštanje neće biti potpuno doklegod ne primi dijete i na taj način upotpuni svoju bračnu sreću.

Jedva sam ga uspjela nagovoriti. No sada su muž i žena opet zajedno i dijete nije više razlog razdora. Jučer sam čak primijetila kako ga otac nježno miluje po glavi.

MOJA JE ŽENA SASVIM DRUGAČIJA

Jedan drugi povratnik saznao je tek kasnije kako se njegova žena vladala dok je bio u zarobljeništvu. A on je ipak tvrdio pred svojim drugovima da je ona sasvim drugačija od drugih, da nije lakomislena i da se nikada neće upuštati s drugim muškarcem. Doživio je strašno razočaranje tako da je njegova žena s mnogo muke i poniženja dobila od njega oproštenje.

On se bio vratio k svojim roditeljima koji su sinu govorili kakvim je teškoćama izvrgnuta žena koja živi sama. Ogrjev je trebalo mučno nositi u stan. Bilo je i ostalih teških poslova koje jedna sama žena ne može obavljati, pogotovo ako ima malu djecu. I mnogobrojne usluge, koje je primila, gotovo su je prisilile da

zahvali na taj nedopušteni, ali donekle shvatljivi način.

A jedan ga je prijatelj pitao je li on sam uvijek bio vjeran. Morao je priznati da je za vrijeme svojega vojničkoga života dozvolio sebi neka skretanja, i da je svakom takvom zgodom osjećao stid, govoreći: Moja žena to ne bi učinila, ona je sasvim drugačija! Ta ga je misao sprečavala da ne padne dublje. A sada je morao priznati da njegova žena nije bolja od drugih. To je bilo najokrutnije razočaranje njegova života!

– – –

Više puta sam čula muškarce gdje govore: Moja je žena sasvim drugačija! Ona mi ostaje vjerna u svakoj kušnji.

Naravno, oni to ne govore u prisustvu svoje supruge. Kad bi neke žene više mislile na to koliko ih njihov muž cijeni, pokazale bi više čvrstoće. Nijedan muž ne može ispričati ženu koja svojim ponašanjem uprlja sliku koju on ima o njoj.

Često se zaboravlja na riječi Svetoga pisma po kojima počinja preljub svaki tko s požudom gleda na zabranjeno voće. Rastave i nevjere su danas redovita pojava.

Mladež je izložena velikim kušnjama. Zla štampa širi pokvarenost, filmovi prljaju maštu i navode na porok. Medju povratnicima ima mnogo nezaposlenih, a drugi su se opet vratili kao bolesnici i invalidi. Što će od njih biti?

Gotovo svi ljudi su se promijenili nakon

duga zarobljeništva i trebat će im strpljivosti da ponovo nadju vlastitu ravnotežu. Velikim dijelom ovisit će o ženi da joj se muž opet privikne na obiteljski život i da ponovno preuzme odgovornost za obitelj. I njoj će biti potrebna velika strpljivost i ljubav, trebat će da se čuva svake naglosti.

Sadašnje prilike otežavaju povratnicima da se prilagode životu, pogotovo ako im je obitelj postradala ili morala bježati. I ako uz to dodje još i nevjera supruge, dogadja se da neki muževi ne opraštaju, iako se žena iskreno kaje.

SRETNA VIJEST

B..., 15. kolovoza 1948.

Gerhard je pisao! Kako li sam sretna! Nada se da će uskoro biti oslobodjen i pita me zašto nisam odgovorila na njegove dvije dopisnice. Vjerojatno već odavna čeka moj odgovor, ali ja nisam od njega primila nikakve vijesti... Naravno da sam mu odmah odgovorila. Nadajmo se da će primiti to pismo. Ruka mi je drhtala od uzbudjenja. Gerhard će to primijetiti na mojem rukopisu, jedino ako ne misli da sam ostarjela i da mi ruka zbog toga998 dršće!

Margareta i Ivanka plešu u kuhinji pjevajući: – Naš tata će se vratiti kući! Čak su izmislile nekakvu melodiju na te riječi. Ivanka zamjenjuje moga muža sa svojim ocem koji se, nažalost, više nikada neće vratiti.

Trudim se da ne pokazujem svoju radost

pred gdjom H...n, njezina briga za naš bila je uvijek dirljiva. Više neće moći biti nastavnica, ako i dobije mjesto, jer je s njezinim srcem loše, često problijedi, a njezine usne poplave. Kada je molim da se štedi, odgovara mi smiješeći se: – Ja sam uvijek bila čvrsta!

– Radujem se s vama zbog skoroga dolaska vašega muža, rekla mi je danas gdja H...n. I kao da je pogodila moje misli, dodala je: –Ne bojte se pokazivati svoju radost preda mnom, jer bi mi to bilo teško. Ja vjerujem u općinstvo svetih, i zbog toga uvijek osjećam da sam u zajednici sa svojim mužem. Vrlo često osjećam gotovo stvarno tu prisutnost.

S nestrpljenjem sam očekivala trenutak kada će gdja H...n upoznati mojega muža. I nakon njegova povratka ona mora da se smatra kao član obitelji.

Oh, kad bi samo moj dragi Gerhard već bio ovdje!

PRVA LJUBAV

B..., 3. studenoga 1948.

Pred neko vrijeme susrela sam Suzanu K..., koja mi je bila prva pacijentica u B...u. Postala je lijepom djevojkom, a njezina ju je teta dobro odgojila. Sprema se da bude dječja odgojiteljica i osjeća se vrlo sretno medju mališanima. Njezin otac, za kojega su mislili da je nestao, ipak se vratio, ali je uzeo ženu ko-

ja nije željela odraslu kćerku u kući. Tako je Suzana ostala kod tete.

Kad je god sretnem, izmijenim s njom nekoliko riječi. Ja sam je više puta liječila, sada je zdrava, a nikada i nije bila ozbiljno bolesna.

Nekoliko dana nakon toga vidjela sam Raula W...ma kako šeta sa Suzanom u parku. Raul se vratio živ i zdrav, te je nastavio studije, to će biti jedan dobar inžinjer. Njegov otac je dugo vremena bio u logoru, ali kako ga nisu mogli okriviti ni za kakvi ratni zločin, pušten je na slobodu, i njegova mu je tvornica otvorila vrata. Vidjela sam ga prošle nedjelje gdje izlazi iz crkve. Možda je konačno uvidio potrebu da Bog zauzme mjesto u ljudskom životu!

Kako su se Raul i Suzana upoznali? pitala sam se. Kada su me opazili, Suzana je izgledala nešto zbunjena, ali me je Raul otvorene pogleda u oči.

Dvoje mladih me je pozdravilo, i ja sam se malo s njima porazgovorila. Istodobno sam odlučila da ću govoriti sa Suzanom u četiri oka prvom zgodom. Osjećam se za nju donekle odgovornom. Neću oklijevati ni da ozbiljno razgovaram s Raulom, ako ga jednoga dana sretnem sama.

Prilika mi se pružila nekoliko dana kasnije, kada sam se vraćala od jedne bolesnice koja je stanovala nedaleko njegovih roditelja. Na prolazu sam htjela pozdraviti njegovu majku, ali je ona bila izašla s mužem i Feliksom. Našla sam samo Raula koji je pakovao svoje stvari jer su praznici završili

Govorili smo najprije o njegovim studijima, zatim sam ga iznenada zapitala: - Odakle poznaješ Suzanu Kn..n?

- Upoznao sam je na čudan način. Kada sam jednoga dana prolazio ispred dječjeg zabavišta, jedno je dijete palo u blato i počelo gorko plakati. U isti čas se pojavila "teta Suzy", kako je djeca zovu. Uzela je dijete u naručaj i tješila ga nježno kao mati. Vidite, gdjo doktor, zbog toga mi se svidjela. Taj prizor je bio tako lijep i dirljiv da sam osjetio veliku radost.

- Ti dakle voliš Suzanu?

- Da, i to jako!

- Kada se netko iskreno voli, tada mu se ne želi učiniti ništa nažao...

Dobacio mi je upitni pogled, ali mu je odmah sinulo. - Ja nikada neću od djevojke tražiti nešto nepošteno. Čini se da ga je moja aluzija pogodila.

- Vi ste oboje još vrlo mladi, i nema nade da ćete se uskoro moći uzeti. Ne bi dakle bilo razborito da Suzanu uzalud uznemiruješ. Reakcije djevojke su sasvim drugačije od reakcija mladića. Ona lako od svojih snova stvara realnost. A posljedice kasnijega razočaranja katkada su tako ozbiljne da djevojka može skrenuti s pravoga puta.

- Ja volim Suzanu i želim je kasnije oženiti, - odgovorio je s uvjerenjem.

- Ali to joj nikako još sada ne smiješ reći. Ti još nekoliko godina ne možeš pomišljati na brak, a kroz to vrijeme ćeš upoznati i druge djevojke. Ne zna se neće li ti se možda neka od njih svidjeti više od Suzane K...n.

– Razumijem vašu brigu, Suzy mi je već rekla da je bila vaša prva pacijentica. Ona se čak sjeća kako je prije bila lošega ponašanja i dobro zna da je bila razmaženo dijete. Ali za nas se ne trebate bojati. Mi, današnji mladići, zarana smo shvatili ozbiljnost života. Bio sam vojnik, i više je djevojaka moglo zbog mene doći u opasnost da ja nisam uvijek želio ostati ispravan. Već sama pomisao na mamu čuvala me je od pada. Kada sam sreo Suzanu, odmah sam osjetio da ju je Bog stavio na moj put. Dogodilo se što mu drago, ja ću je uvijek smatrati darom Providnosti. Još joj nisam očitovao svoju ljubav, iako su za mene časovi, koje smo zajedno proveli, medju najljepšima u mojem životu. Mi ćemo se dopisivati i moja simpatija za nju bit će mi pomoć i zaštita.

Raulove su me riječi ganule. Zaista, više ne moram biti zabrinuta za to dvoje mladih ljudi. Od srca želim da Suzana stvarno bude andjeo čuvar za Raula W...m!

– – –

U aleji kestenova srela sam Ilzu H...t s djetetom koje je bilo posljedica njezinih mladenačkih zabluda za vrijeme rata. Mala će uskoro imati pet godina i postala je lijepa i živahna djevojčica. Ilza je na nju vrlo ponosna. I kod kuće je svi vrlo vole. – Pomislite, gospodjo doktor, moj otac se više ne može odvojiti od Marije-Rože! – rekla mi je smijući se, a zatim je dodala: – Uskoro ću se udati. Moj zaručnik radi kod moga tate, ali njegov otac ima takodjer stolariju koju će Artur jednoga dana preuzeti u svoje ruke.

Ta me je vijest potakla da se malo dulje porazgovorim s Ilzom. Sjele smo na klupu. – Materijalni uvjeti nisu bitna stvar u braku, za sreću je u prvom redu potrebno skladno razumijevanje, rekla sam joj pošto sam joj čestitala.

– Mi se jako volimo i zaista smo stvoreni jedno za drugo.

– A kako je u religioznom pogledu? Ja doduše nemam pravo da vas to ispitujem, ali nakon vaše nesreće često mislim na vas. Usprkos njezine mladenačke zablude djevojka mi je ostala simpatična.

– Vi mislite kao i mama koja mi je već više puta rekla da će naša sreća ovisiti u prvom redu o našem zajedničkom vjerskom uvjerenju.

– Vaša majka ima potpuno pravo.

Ilza me je pogledala ispitivački, a zatim je rekla: – Već odavna uvidjam da je Bog čovjeku potreban ako ne želi padati iz zablude u zabludu. Ja već dugo vremena opet idem u crkvu, a i Marija Roža je naučila lijepo moliti. Moj zaručnik potječe iz duboko religiozne obitelji. On je protestant kao i ja i živi prema svojem uvjerenju.

– To me umiruje i želim vam od svega srca da Bog blagoslovi vašu sreću.

– Zahvaljujem vam, gospodjo doktor. Bolje mi niste mogli poželjeti.

– Mogu li vam postaviti još jedno pitanje?

– Uvijek rado primam vaše savjete. Znam da svima želite samo dobro.

– Nemojte ulaziti u intimne odnose prije vjenčanja! Razumijete što hoću da kažem. Što predstavlja brak ako služi samo tome da ozako-

ni već postojeću situaciju?

Ilza me je pogledala zbunjeno i oborila pogled.

– Vi za svoga zaručnika predstavljate sreću koju on mora osvojiti. Muškarac ne cijeni ono što može postići bez muke. Ako ima toliko nesretnih brakova, to je zato što se djevojke i žene odviše lako predaju; pravi muškarac želi da borbom osvoji svoju zaručnicu. Da je on može zaista cijeniti, treba da mu ona pripadne tek nakon vjenčanja. U protivnom slučaju ona mu uskraćuje pravi vjenčani dar.

– Muškarci katkada previše traže, pa ne znamo kako da ih odbijemo.

– Je li vaš zaručnik takav?

– Ne toliko kao drugi. Uostalom, silom ne bi ništa postigao. Ali kada smo sami, ja se moram mnogo boriti.

– Ne popuštajte mu nikako. Radije mu pokažite svoje nezadovoljstvo. I tražite da se ispriča ako se ponese neispravno. Prava ljubav ne traži ništa što bi moglo naškoditi ljubljenom biću. Pokažite se čvrstom; o tom ovisi vaša sreća. Muž cijeni ženu više, ako je prije braka držala do svoje časti. No kada osama za mlade ljude postane opasna, valja je izbjegavati.

– Katkada mislim da bi mi moj zaručnik s pravom mogao predbaciti da sam se jednom podala drugome.

– U to ste vrijeme vi još bili vrlo mladi i bez iskustva, bili ste zavedeni. Vaš zaručnik mora sada uvidjeti da ste vi sasvim drugačiji. Koliko je mladih ljudi ostavilo djevojke koje su se olako predale. Nećete po-

žaliti ako poslušate moje savjete. Pokažite najprije svom zaručniku da ste sada jaki prema napasti, inače vam neće vjerovati. Ako mu ne popustite, mislit će u sebi: Kada je Ilza pala, bila je još dijete bez iskustva, no sada joj mogu vjerovati; znam da će mi ostati vjerna. Budite sigurni da će tako misliti ako i govori drugačije i ljuti se zbog vašega odbijanja. Kasnije će vam to priznati.

Ilza se neko vrijeme zamislila, a onda je rekla: Tako ste mi to lijepo objasnili da sam uvjerena da imate pravo! Nikako ne bih htjela izgubiti poštovanje svojega zaručnika. Kako li je strašno biti prezren! Ja sam to iskusila, pa sam nakon toga još osjetljivija. Bila bih nesretna kada bi Artur, čovjek mojega života, pokazao prema meni i najmanje prezira. Ustrajat ću, pa stajalo me to i žrtava.

– Znam da će vam biti teško ustrajati, ali svaki napor u toj stvari se isplati.

– Drago mi je što sam vas srela, gospodjo doktor! Sutra je nedjelja, a ja...

Pogledala je na svoj sat: – Moram kući, majka me sigurno već očekuje!

– I mene čekaju moji pacijenti!

– – –

Rikard G...t i Regina G...n su se upoznali, i sve izgleda da će jednoga dana postati muž i žena. Reginina braća i sestre su svi oženjeni, stoga bi njezini roditelji voljeli da ona ostane s njima, to više što im je mnogo stalo do Antuna. Ipak g. G...t nije zaboravio svoju bol; on je ljubio gdju B...n iskrenom

ljubavlju koja se ne da tako lako ugušiti. Regina to znade i spremna je da strpljivo čeka. Otkako je Rikard ostavio B...nove, nikada se više nije tamo vratio. Dvojica muževa se katkada sretnu; Josipu B...n je zaista žao svoga prijatelja. Rikard se pak pokazao vrlo plemenitim prema ovoj obitelji u nevolji. G.B...n je još uvijek bez posla kao toliki povratnici iz zarobljeništva. Na njegovu prijašnjem mjestu je netko drugi, i valja čekati na drugo mjesto. Socijalna pripomoć nije dovoljna da obitelj od nje živi. Usto je g. B...n previše oslabio da bi mogao primiti bilo kakav fizički posao. Prijateljska pomoć Rikarda G...t izbavila ga je iz bijede. – Kasnije ćeš mi već vratiti, rekao je Josipu, i svaki mu je mjesec davao dio svoje zarade.

Regina će u njemu naći vjerna muža, a njezini roditelji odličnoga zeta. Antun, koji ima već gotovo petnaest godina i ide u gimnaziju, zna da će se njegova majka vjerojatno udati. Rikard želi posvojiti maloga kako kasnije kao vanbračno dijete ne bi imao neprilike u životu. On uistinu ima čvrstu želju da postane svećenik kao njegov ujak Petar. On mu je sličan u svakom pogledu.

Želim od svega srca da Rikard i Regina budu potpuno sretni.

SLIJEPO DIJETE

B...,18. travnja 1949.

Gdja Z...r me je pozvala jer mala Roza ima gripu. Praznici su, pa je Mihajlo kod kuće. Inače se nalazi u svom zavodu; on je visok, vitak i ima oko trinaest godina. Ulazeći u vrt čula sam već kako svira glasovir. To je bio Beethoven! Kakve li glazbe! Kadgod je Mišo kod kuće, nastojim naći vremena da ga idem slušati. To je pravi užitak; dijete ima divni muzički talenat. Dao je već više koncerata, i slušatelji su bili ganuti njegovom svirkom i njegovim udesom.

G. Z...r se vratio kao ranjenik prije svršetka rata, ali su morali iseliti iz svoje lijepe kuće koja im sve dosada nije vraćena. Ipak im je bilo omogućeno da glasovir za slijepoga sina prenesu u prijašnju vrtlarevu kućicu.

Kad sam ušla u kuću, Mihajlo je još uvijek sjedeći uz klavir svirao ne brinući se za okolinu. Slušala sam ga izvjesno vrijeme prije nego što sam ušla, a onda sam šuteći sjela kraj njegovih roditelja koji su ga takodjer slušali.

Mihajlo je visok, ali vrlo nježno gradjen. Crte lica su mu fine, a ruke vrlo lijepe. Njegove velike plave oči ne izgledaju slijepe. On svira gotovo sve instrumente. Kad uzme u ruke violinu, može ganuti do suza. Često ga prati majka i njihovo zajedničko sviranje odaje duboku medjusobnu vezu.

G. Z...r se opet počeo baviti trgovinom i preko njega sam uspjela da nabavim neke potrebne odjevne predmete. Više nema ni traga razdoru koji je pred dvanaest godina prijetio obitelji. Djeca su odrasla u atmosferi uzajamne ljubavi. Sestre vole svojega starijega brata i sretne su kad ga mogu odvesti na šetnju. Da ih razveseli, on se pravi bespomoćnijim nego što u stvari jest; tada ga one, vrlo ponosne, oprezno vode za ruku upozoravajući ga na svaku zapreku.

Pošto sam se osvjedočila da je Ruža tek lakše prehladjena, zadržala sam se s Mišom nekoliko trenutaka u razgovoru. On je vrlo promišljen i jasno odgovara na sva moja pitanja.

– Naravno da bih ja volio ostati sa svojim roditeljima i sestrama, ali je to nemoguće. Slijepci moraju primiti naobrazbu u ustanovama koje su za njih odredjene. Kad bih samo znao što znači vidjeti! Ne mogu shvatiti da mi manjka osjetilo koje ostali ljudi posjeduju, – rekao mi je u razgovoru.

– Ti svoju sljepoću nadoknadjuješ oštrinom ostalih osjetila. Mi, koji vidimo, nemamo tako istančani opip kao ti.

– Da, opažam da to manjka mojim sestrama.

Mihajlo se počeo od srca smijati. To je zadovoljno dijete: sigurno radost vlada u njegovoj školi.

Bračne krize zbog venerične bolesti jednoga od supruga ne rješavaju se uvijek tako sretno kao kod Z...rovih. Često one vode do rastave ili do neprekidnih razmirica.

Neprestani porast veneričnih oboljenja zabrinjuje. Već neko vrijeme na našoj klinici nema više mjesta za te bolesnike. Kakve li bijedne smrti za one koji se više ne mogu izliječiti! Medju zaraženima ima i djece koja su bila zaražena ili su naslijedila to od svojih roditelja. Ta djeca trpe nedužna, a isto tako neke žene, muškarci rjedje. I neke mlade djevojke morala sam poslati dru Rohmeru! Sada se takve bolesti mogu izliječiti salvarzanom i penicilinom, ali postoji opasnost ponovne zaraze. Uostalom, sifilis se ne liječi tako lako kako to neki zamišljaju....

KONAČNO ZAJEDNO

B..., 21. srpnja 1949.

Kada sam dobila vijest da se Gerhard nalazi na povratku kući, bila sam obuzeta samo tom mišlju. Gerhard se vraća! On se nalazi na putu k meni i mojem djetetu!

Slijedeći dani protekli su kao u snu. Usprkos mojega protivljenja, gdja H...n se upustila u veliko spremanje; zajedno smo uredjivale namještaj u našem malom stanu. Gdja H...n izgleda zaista slabo, ali se iskreno raduje mojoj sreći.

Gerhard i ja ćemo imati istu spavaću sobu i ordinaciju, dok će gdja H...n biti s djecom u trećoj prostoriji. Morat ćemo uvijek jesti u kuhinji, ali to nije važno.

Pohrlila sam na kliniku: Gerhard će se sigurno vratiti na svoje staro mjesto i tu će moći i ordinirati. Neprestano me je salijetala ista misao: Moj muž se vraća! Moj muž se vraća!

Kada sam konačno primila brzojav iz Repatrijacionog centra, odmah sam otišla s djecom u crkvu da zahvalimo Bogu i da zapalimo svijeće. Ivanka se raduje kao i Margareta; one su u svemu kao sestre, i ja volim kćerku gdje H...n kao da je moje vlastito dijete. Zatim sam s dvjema djevojčicama pošla na doček. Ja sam u svojim pismima opširno govorila Gerhardu o gdji H...n i njezinu djetetu.

Bio je to krasan ljetni dan, topao i obasjan suncem. Sva je priroda bila obasjana nekim posebnim sjajem. Bilo mi je kao da sanjam, a djeca su se u sav glas smijala i pjevala. Ivanka ne bi shvatila da sam je ostavila kod kuće.

Konačno sam se našla u Gerhardovu zagrljaju! Kako li smo biti radosni što smo opet bili zajedno nakon tako duga rastanka! Iako mi se činilo da sanjam, ipak je sve to bila stvarnost. Gerhard se ponovo nalazio medju nama! Tata! tata! vikale su djevojčice, a Gerhard ih je obadvije čvrsto zagrlio. On će Ivanki biti otac kao i Margareti. U to sam unaprijed bila uvjerena.

Kako li se moj život u jednom trenu izmijenio! Vani je mogla bjesniti bura i oluja, moja bi duša ostala puna sunca.

Gerhard se nije promijenio! On je doduše ostario, ali izraz njegova lica je isti: dobar, miran i otvoren. Ja sam toliko ponosna svojim mužem. Tko bi mislio da će on tako dobro podnijeti tu kušnju! Držala ga je njegova vjera. Sve što doživimo, dogadja se po volji Božjoj - kaže on. Gerhard je pred Bogom kao dijete. Ništa nije tako dirljivo kod toga inteligentog i čestitog čovjeka kao ta jednostavna pobožnost puna pouzdanja.

Na klinici se sve raduje Gerhardovu povratku. Njegov zamjenik je savjestan ginekolog i kirurg, ali kao čovjek nije tako ugodan. Uostalom on će rado prepustiti glavnu odgovornost Gerhardu, jer se pripovijeda da je dobio mjesto šefa neke manje klinike.

I bolničarke su zadovoljne jer je Gerhard prema njima uvijek bio ljubezan i obziran. Vijest o njegovu povratku brzo se proširila. Zapravo, već od njega previše traže. Jedva se malo oporavio, a već ga oblijeće mnoštvo pacijenata. On s pravom uživa veliko povjerenje u svojoj okolici.

Naša bi sreća bila potpunija kad bismo jedno drugome mogli posvetiti više vremena. Ipak ne smijemo misliti samo na sebe, nego u prvom redu na bolesnike. To takodjer čini čovjeka sretnim! Na ovoj zemlji ništa nije savršeno, i tako je bolje, jer bi inače nestalo naše želje da postignemo jedino Dobro.

Djeca su sretna kada ih povezemo sa sobom dok odlazimo u posjete bolesnicima. Katkada smo u večernje satove slobodni pa to vrijeme iskoristimo do posljednje minute...

Svaki dan Gerhard kojom dobrom riječi tješi i ohrabruje gdju H...n koja je sada potpuno postala članom naše obitelji. Ona je tako puna obzira da nas nikada ne smeta. Ali mi se bojimo da je ona bolesnija nego to pokazuje.

SAMA

B..., 1. ožujka 1950.

Nije prošlo ni šest mjeseci od povratka mojega dragoga muža, a mene je pogodila najveća nesreća.

Gerharda više nema! Ne mogu vjerovati svojim očima, ali svježi grob, na kojem vene cvijeće, podsjeća me na stvarnost. Gerhard je bio žrtva zaraze. Možda je na ruci imao kakvu ranicu za koju čak nije ni znao, u svakom slučaju on je dobio otrovanje krvi. Prije nego je postao toga svijestan, bilo je već prekasno. Nikakvo liječničko umijeće nije mu moglo spasiti život. On je to znao, ali je sačuvao mirnoću do kraja. Opisao je, koliko je mogao, tok svoje bolesti, kako bi njegovo iskustvo poslužilo kolegama. Taj mali dnevnik svjedoči o njegovoj duševnoj veličini i plemenitosti. Čovjek tronuto čita te stranice napisane od liječnika koji polako umire. Tu su pohranjeni svi njegovi osjećaji i patnje, ali takodjer sve njegove duboko kršćanske misli. Umro je hrabro kao što je živio. Čim se uvjerio o ozbiljnosti svojega stanja, zatražio je svećenika: htio je da se potpuno svijestan pripravi za veliki put.

U največim patnjama nije prestajao da me tješi. Usprkos svih mojih napora da mu sakrijem svoju bol on je osjećao koliko trpim. Sjedila sam do njegova uzglavlja držeći ga za ruku. Njegova je muka svaki čas postajala veća, ali mi je on govorio o našem ponovnom sastanku

na onom svijetu: – Ne tuguj kao oni koji nemaju nade..., – rekao mi je. Proživio je strašne časove i konačno je izgubio svijest.

Neprestano me je progonila misao: Zašto mi je Bog dao takova muža i zašto je dozvolio da mi se vrati nakon duga zarobljeništva pa da mi ga konačno opet oduzme? Čemu tako kratka sreća? Kratko vrijeme nakon našega vjenčanja moj dragi muž me je morao ostaviti; mi smo bili godinama rastavljeni ne znajući ništa jedno o drugome. Zašto je trebalo da nakon njegova povratka uslijedi tako brzo konačni rastanak, rastanak bez povratka? Što hoće Bog od mene?

U jednom od rijetkih trenutaka, kada je nakon gubitka svijesti došao k sebi, Gerhard mi je rekao jednoga dana: – Danijela, Bog želi da mu potpuno pripadaš!

I dok se Paul H...g, koji mi je vraćajući se iz Rusije donio prve vijesti o Gerhardu, postepeno oporavljao, Bog mi je uzeo mojega ljubljenoga muža. No ja želim da se pokažem dostojnom Gerhardove duševne veličine. Istina, moram priznati, da sam u svojim osjećajima često skršena i obeshrabrena i da čeznem za svojim mužem. Ali to je dobro za bolesnike, s kojima dijelim njihovu sudbinu, da sama osjetim osamljenost i potrebu hrabrosti u ovoj nevolji. Tijelo zahtijeva svoje, i kad duh ne bi bio jači, mi bismo konačno prije ili kasnije popustili napasti!

Da nisam bila udata, ne bi mi bile poznate mnoge borbe! Kao liječnica bila sam svjedok tolikih seksualnih nevolja kod udovica koje nisu bile dovoljno jake da odole kušnjama. Da bi čovjek mogao odoljeti napasti, mora iskoristiti sva naravna i nadnaravna sredstva. Točno je

da postoje nadnaravne pomoći, ali one ne donose ploda ako tu ne sudjeluje jaka volja i ustrajni napor čovjeka. Znajmo crpsti tu volju i hrabrost, da izvoru svakoga dobra!

Ubuduće se želim više nego dosada posvetiti udovicama i pomagati im i savjetovati ih; ako ne budu jake da svladaju tijelo, bit će još nesretnije.

Sigurno je da su grijesi protiv čistoće isto tako teški za muškarca kao i za ženu, ali njihove fizičke, a u prvom redu moralne posljedice, nisu iste. Žena ljubi predajući se čitavim svojim bićem, muškarac to rijetko kada može. Njegova ljubav ostaje podijeljena, najčešće izmedju zvanja i ljubljene osobe, a katkada izmedju različitih interesa koji ga istodobno zaokupljaju...

Žena mora biti toga svijesna kako bi se u životu mogla bolje očuvati. A koliko osamljenih žena ima u naše dane! Mnogo ih živi čak daleko od domovine u stranoj sredini.

Sve to predstavlja za muškarce dvostruku odgovornost. Mjesto da zavode same žene, morali bi im biti zaštita i podrška. Kakve li ozbiljne i plemenite dužnosti, ali kako malo njih na to misli!

Mislim da svećenici imaju u tom posebnu ulogu. Ako osamljena žena u njima nadje pomoć, bit će manje izložena mnogobrojnim opasnostima. Ljudsko biće ne može živjeti samo u nadnaravnim sferama, no jedna zdrava i osjećajna žena ima više smisla za duhovnu zajednicu i prijateljstvo nego za tjelesnu povezanost. Ako je svećenik znade voditi s razumijevanjem, ona

redovito napreduje u duhovnom životu. Vjera će uvijek biti najbolja pomoć za napuštena bića.

- - -

Gdja H...n neće vjerojatno više dugo s nama živjeti. Kad sam je auskultirala, zaprepastilo me je stanje njezina srca. Nastojala sam je nagovoriti da ode na pregled specijalisti; obećala mi je, ali je dodala mirno: - Znam vrlo dobro da od toga nema nikakve koristi! Moje je srce istrošeno! Pogledala me je, i ja sam u njezinu pogledu pročitala brigu za dijete. Sa zebnjom me je upitala: - Što će biti s Ivankom, ako i ja budem morala otići?

Umirila sam je u tom pogledu. - Ivanka i Margareta se više neće rastajati. One su sestre i one će to ostati! - odgovorila sam joj. To je obećanje pružilo gdji H...n neko olakšanje.

Ne, Ivanka neće ostati siroče! Bit ću za nju isto tako dobra majka kao za svoju kćer!

Doklegod gdja H...n bude medju nama, učinit ću sve što je moguće da joj produljim život. Kako li je dobro kada čovjek ima da izvrši neku dužnost i da se brine za druge! To je najbolje sredstvo da se zaboravi vlastita nevolja!

Gerharde, usprkos tvoje fizičke odsutnosti, ja ću izvršiti ono što mi je Bog povjerio. Za mene će biti utjeha da te osjećam uza se u teškim časovima...

ADOPCIJA

B..., 3. lipnja 1950.

Jučer smo otpratili gdju H...n, moju prijateljicu, na posljednji počinak i ja sam još uvijek puna tuge.

Da sam je bar mogla imati dulje vremena uza se! Postala mi je vrlo vjerna prijateljica kojoj sam mogla povjeriti sve svoje brige. Kako li je znala tješiti me, gotovo bez riječi, u času smrti mojega muža! Uvijek je bila diskretna, i nijedna njezina gesta nije mi bila neugodna.

Pred tri sedmice, kada joj je svećenik dijelio sakramente umirućih, pogledala je najprije bijelu hostiju na plitici, a zatim se njezin pogled zaustavio na meni i na njezinu djetetu. Shvatila sam! Bog joj je dao dijete, i ona mi ga je sada povjeravala. Još jednom sam joj obećala da ću se brinuti za Ivanku kao za svoje vlastito dijete. I kada sam dovela djecu do njezina uzglavlja, ona je najprije blagoslovila Margaretu, a onda Ivanku. - Sada lijepo spavaj, mamice!... rekla joj je Ivanka izlazeći iz sobe, a da nije ni slutila da će uskoro njezina majka usnuti zauvijek. Posljednjih dana nisam dopustila djeci da se približuju umirućoj; one su već dulje vremena spavale u mojoj sobi. Uzela sam jednu sestru za njegu bolesnice, pa sam na taj način mogla obavljati svoje dužnosti, no ipak sam svagdje mislila na gdju H...n. Sam sam provela posljednju noć uz njezin krevet jer sam vidjela da se približava kraj. Djecu sam povjerila susjedima da ne smetaju bolesnici. Oko četiri sata ujutro sklopila sam joj oči.

Od toga časa još teže podnosim Gerhardovu odsutnost; gdja H...n je otišla takodjer u vječnost! No ja imam obaveze u prvom redu prema ovim dvjema djevojčicama. One treba da žive u radosti, a ne u tuzi. Iz ljubavi prema njima ušutkat ću svoju bol; njima je potrebno vedro i veselo djetinjstvo. Kako će inače jednoga dana moći pogledati u oči životu koji je katkada tako krut?

BRAČNE KRIZE

B..., 15. lipnja 1950.

Irena i Hubert stanuju u mojoj blizini. Oboje se nadalo da će imati dijete već na početku bračnoga života, ali to nije bilo moguće; kao što se to često dogadja, spolni organi mlade žene nisu bili dovoljno razvijeni. Sva sreća što je Hubert blage ćudi i pun obzira prema svojoj ženi. To je vrlo važno jer muž često zaboravlja da je njegovo ponašanje u tim slučajevima od presudna značenja. Propisala sam hormonsku kuru, ali to je pitanje vremena. Trebalo je biti strpljiv i uzdržavati se od svake naglosti.

Sada je Irena sretna jer za četiri mjeseca očekuje rodjenje svojega prvoga djeteta; strpljivo čekanje bilo je nagradjeno! I Hubert je sretan i zahvaljujući njemu njegova žena nije izgubila hrabrosti.

Ipak je i u tom sretnom braku izbila kriza nakon Hubertova povratka. Za vrijeme duge odvojenosti, nametnute ratom, oni su postali stariji i donekle se promijenili. Slika, koju su jedno o drugome sačuvali, nije više odgovarala stvarnosti. Irena nije bila tako srdačna i pokazivala je više samostalnosti nego prije; Hubert je postao muževniji i odlučniji. Stoga je prvih dana zavladala medju njima neka napetost koja je mnogo djelovala na Irenu. Sva očajna došla je do mene. – To ipak tako ne može potrajati, rekla je plačući.

– Ne, Ireno, zaista se tako dalje ne može. Ali ti se varaš ako misliš da ima brakova bez trzavica. Pa čak kad bi ih i bilo, to ne bi nipošto značilo da je takav život sretniji. Najvažnija stvar je što brže izgladiti nesuglasice jer se u protivnom slučaju one u nama učvršćuju, a mogućnosti da se uklone postaju manje. Prvi uzrok mnogih razvoda bio je baš kakav beznačajni nesporazumak ili kakva mala svadja...

– Sve se toliko izmijenilo medju nama, rekla je jecajući. Bilo mi ju je zbog toga žao. Zar će sreća tih ljudi, koji su ispočetka bili tako sretni, biti tako kratka?

– Je li još molite zajedno? – upitala sam. Irena i Hubert su potekli iz uzornih katoličkih obitelji.

Pogledala me je pogodjena mojim pitanjem.

– Mi smo taj običaj potpuno zanemarili. Svaki moli za sebe, u početku našega bračnoga života jedan od nas je molio glasno prije jela, a uvečer smo obavljali zajedničku molitvu. Toliko je godina od toga prošlo, i mi više nismo što smo bili nekada.

– Sada, kao i nekada, vi ste uvijek djeca Božja, pred Bogom nitko nije "stariji"! Treba da se ponovno nadjete u Bogu jer ćete se inače sve više udaljivati jedno od drugoga.

– Hubert je za mene postao stranac pa mi se katkada čini da nije on onaj za kojega sam se udala!

– Ti treba da učiniš prvi korak. Ti si bila kod kuće i nisi iskusila strahote rata i zarobljeništa. Kao žena ti si čuvarica domaćeg ognjišta i treba da ga održiš svojom strpljivošću i ljubavlju. Znam da ti je Hubert prije uvijek popuštao kada je dolazilo do nesuglasica; sada je na tebi red da to učiniš. Pritom ništa ne gubiš. Sakramentom ženidbe postali ste jedna duša i jedno tijelo, pa nije važno hoće li netko od vas dvoje što izgubiti ako se zajednica održi. Sigurna sam da Bog po toj kušnji hoće da pomogneš Hubertu kako bi opet našao sama sebe.

Irena se zamislila. – Mislim da sam preosjetljiva i da mi nedostaje strpljivosti; nisam možda imala dovoljno razumijevanja za njegovu nevolju... Vi imate pravo! Tko zna kakva unutarnja borba bjesni u njegovoj duši...

Konačno sam dovela Irenu do one tačke, do koje želim dovesti svakoga čiji bračni mir je ugrožen, a to je razumijevanje drugoga. Izgladjene nesuglasice obnavljaju ljubav, neizgladjene ubijaju. Uostalom, često bismo ih mogli izbjeći s malo humora ili priznajući vlastitu pogrešku, iako je pogreška drugoga možda očitija.

U ovom slučaju izmedju Huberta i Irene po-

stojala je još uvijek uzajamna ljubav i oni nisu pomišljali da se rastave, to im je otvorilo oči. Dobro pripremljena, Irena se vratila kući, i kada se navečer vratio njezin muž, pošla mu je ususret i sa smiješkom, koji razoružava, rekla: – Pogodi što sam skuhala za svoje malo gundjalo? I led je bio probijen! Hubert je zagrlio svoju mladu ženu i od toga je časa svakoga dana bio sve ljubežljiviji, danas nema više ni traga od te bračne krize.

Neko vrijeme nakon toga došao je i Hubert do mene i povjerio mi je svoje brige. Mi još uvijek nemamo djece, gospodjo doktor!...

Irena je već bila moj pacijent pa sam mu tako mogla rastumačiti zašto ona još ne može imati dijete. Pažljivo je slušao moja objašnjenja i rekao mi: – Učinit ću sve što mogu da bez potrebe ne uznemirujem svoju ženu, u tom pogledu mi ona ne može ništa prigovoriti.

Ja sam to znala i bila sam zadovoljna. Imala sam Huberta za saveznika i mogla sam se nadati da će moje liječenje potpuno uspjeti. Nikada čovjek ne smije omalovažavati psihološka sredstva, pogotovo na području koje je tako povezano sa živčanim sustavom.

Hubert je okružio svoju ženu velikom nježnošću koja joj je omogućila da se sve više razvije. Sada ona očekuje dijete i obadvoje pokazuju svoju sreću.

KADA JE DOZVOLJENO SPRIJEČITI ZAČEĆE?

B..., 29. listopada 1950.

Pred nekoliko mjeseci, dvije djevojke, koje su se vraćače s posla, bile su na jednom osamljenom mjestu u okolici grada napadnute i silovane. Njihovi napadači bi ih možda i ubili da ih nisu prolaznici natjerali u bijeg. Uspjeli su umaći i sve do danas nisu otkriveni. Djevojke su odveli kući, a majka jedne od njih, Klare W...r, došla je odmah do mene sa svojom kćerkom. Čula je da do začeća dolazi tek pet do šest sati nakon spolnoga akta i da Crkva dozvoljava da se u tom kratkom razmaku vremena spriječi stvaranje novoga života ako se radi o silovanju.

Pitala sam za sat kad se to dogodilo. Bogu hvala, nije još bilo prekasno, od dogadjaja je proteklo četiri do pet sati. Bila sam retna što mogu pomoći osamnaestgodišnjoj djevojci. Možda će joj moja intervencija uštedjeti takodjer mnoge duševne muke.

Nastojala sam da ohrabrim nesretnu djevojku, koja je bila potpuno utučena. U ovo nekoliko trenutaka njezin je život bio uzdrman. Povjerila mi je da je namjeravala ući u samostan, ali da će sada to biti nemoguće. Još uvijek mi je pred očima to lice puno suza i u ušima mi zvoni taj glas pun očaja.

– A zašto ne bi bilo moguće? upitala sam.

– Izgubila sam nevinost! – progovorila je jecajući.

– Ali samo po sebi je razumljivo da ste vi još uvijek nevini, dijete moje, – rekla

sam joj umirujući je.

Ona me je pogledala začudjeno,ne vjerujući.

- Nisam li ja, makar i protiv svoje volje, imala spolni odnošaj?

- Priznajete da se to dogodilo bez vašega pristanka, dakle bez vaše krivnje, pa čak i protiv vaše volje. Vi ste se, kako vidim, takodjer žestoko branili: rane na vašem licu, rukama i tijelu to dokazuju...

- Doista, ja sam se branila! Otimala sam se, grizla i grebla, ali je napadač bio jači... Počela je glasno plakati. Htjela sam da se očuvam čistom za Gospodina i htjela sam da mu se predam takva kakvu me je On stvorio.

-Bog će vas i naći takvu kakvom vas je stvorio, kao što je to na pr. slučaj s kakvom djevojkom, koja je operirana na slijepo crijevo, pa je tijelo tako ostalo bez nečega što mu je Stvoritelj dao. Vi ste pretrpjeli samo tjelesnu promjenu koja nema nikakva utjecaja na dušu. Da ste pristali, izgubili biste svoju nevinost. Čistoća je krepost kao i ostale, dakle duhovno dobro koje možemo izgubiti samo pristankom volje. Pa ako i pretrpimo kakvu vanjsku štetu koja se ne da nadoknaditi, duša zbog toga nije manje netaknuta. Duša je besmrtna,a tijelo je propadljivo.

- Ali tijelo je stan duše!

- Da, ono je to dok živimo na ovom svijetu. No u oštećenoj kući može biti pohranjeno blago. Isto tako se u vašem povrijedjenom tijelu nalazi netaknuta duša jer vi niste počinili nikakve krivice.

- Dakle, vi mislite, da će me usprkos toga svega primiti u samostan?

- Ma naravno, ako vas Bog zove i ako niste promijenili odluku zbog onoga što vam se dogodilo.

- Kako bi se moji osjećaji mogli promijeniti? Osjetila sam odvratnost i strah te sam gotovo od bola izgubila svijest. Ne bih nikada željela da drugi puta osjetim nešto slično.

- Čuvajte se da ne biste bračni čin usporedili s ovim brutalnim napadajem! Bračni čin je svet i u skladu s Božjim planovima kada se supruzi stvarno ljube i uzajamno poštuju. Ako redovnica nema poštovanja prema braku, ona upada u grubu pogrešku i bit će joj teško da se ponaša materinski; u tom slučaju nikakve koristi od njezina djevičanstva.

- Nakon onoga što sam doživjela nije lako misliti da su bračni odnosi lijepi, no ja znam da je Bog htio i spolni čin i da ga je posvetio, jer se jedino po njemu produžuje ljudska vrsta. Ne bih mogla vjerovati da moj otac postupa s majkom kao što su postupali sa mnom.

Ovaj je razgovor umirio Klaru W...r. Zato sam ga namjerno produljila. Takav udarac može uzdrmati čitav život jedne djevojke. Ovaj mirni razgovor u četiri oka omogućit će joj da izbjegne neugodne posljedice toga doživljaja.

Čitavo to vrijeme njezina je majka bila u čekaonici i molila. Kada sam došla po nju, vidjela sam kako stavlja krunicu u džep. Izmijenila sam s njom nekoliko riječi da raspršim njezin strah pred sudskim ispitivanjima. Ona se bojala da će Klara biti podvrgnuta preslušavanju. - Kad se samo ne bi oko toga pravilo toliko buke!... rekla je gdja W...r.

Htjela bih da budem daleko odavle da se

ne zna za to silovanje i da ne budem preslušavana - dodala je Klara.

- Najbolje je gledati hrabro u budućnost i imati na umu da će i to proći kao i ostale stvari. Uskoro će se prestati o tom govoriti, danas se brzo zaboravlja jer svaki dan donosi toliko novih stvari, rekla sam da je ohrabrim.

- Uvijek nalazite prave riječi da pomognete i savjetujete one koji vam se obraćaju. To su mi često kazivali govoreći mi o vama, a ja sam se sada u to uvjerila, rekla je gdja W...r kojoj je sada bilo lakše.

- Možda ću i ja biti pozvana da svjedočim pred sudom.

- Teško je uhvatiti zločince ove vrsti, rekla je Klara skeptički.

-Ipak ih katkada uhvate!

Majka i kći su došle bolna srca, a sada su odlazile utješene. Bilá su već gotovo dva sata. Noć će biti kratka! I bila je još kraća nego što sam mislila. Upravo kad sam se htjela svući, pozvali su me k jednoj ženi koja je trebala roditi.

\- \- \-

Pred nekoliko dana došla je k meni s majkom i druga silovana djevojka. Zove se Marija-Roza R...f i godinu je dana starija od Klare W...r. Zatrudnjela je i njih su dvije došle zamoliti me da izvršim pobačaj. - Nemoguće je da moja kći rodi i odgoji dijete zločinca. Njezin će život biti upropašten ako dobije nezakonito dijete - uskliknula je očajna majka.

- Pomozite mi, gdjo doktor! - molila je djevojka.

Srce mi se stislo jer sam znala da ne mogu udovoljiti njihovoj molbi. Tada sam se sjetila savjeta koje nam je dao naš profesor dr Hufeland:

Vršenje vaše službe možda će vas dovesti u vrlo nezgodne situacije. Onaj koji se upusti u suptilna umovanja i sofistiku, propao je! Jedini način da iz toga izadjete jest i ostat će uvijek Božja zapovijed: Ne ubij! Bog je htio da se to dogodi, jer je to dozvolio. Čovjek, koji je ograničeno biće, ne treba intervenirati u djelu Providnosti. Bog može na mnogo načina ostvariti dobro i sreću, dapače i preko patnje i nesreće...

Nastojala sam da smisao tih riječi shvate istodobno djevojka i njezina majka. U prvom redu sam im rekla da biće, koje Marija-Roza nosi pod srcem, ima od Boga stvorenu besmrtnu dušu i da ja ne želim preuzeti na sebe odgovornost da to biće ubijem. Ono što u vama raste ljudsko je biće, kako god bilo malено; ubiti ga znači počiniti ubojstvo kao i kad ubijem odrasla čovjeka.

- Ali to je dijete zločinca! - zastenjala je majka.

- Ne može li Bog od njega učiniti heroja ili sveca? Tko zna kakve namjere Bog s njime ima, - odgovorila sam.

- Ipak ne mogu kod sebe imati nezakonito dijete, - primijetila je majka.

Marija-Roza nije govorila ništa. Činilo se da se ona pomirila s onim što se dogodilo prije od svoje majke, možda je već počela osjećati ljubav za svoje malo dijete.

- Vi to i niste dužni učiniti, - odgovo-

rila sam brzo da je umirim. Mi liječnici možemo da se obratimo jednoj ustanovi koja prima majku i dijete. Nedavno sam saznala da se svake godine tu radja tridesetak nezakonite djece. Ako majka napusti dijete, doći će ono svejedno u dobre ruke i bit će posvojeno. Gdjica Marija-Roza neće dakle trebati da ovdje čeka na svršetak svoje trudnoće; ja ću se pobrinuti da joj nadjem mjesto gdje će moći roditi dijete, i čak, ako želi, naći ću za njega one koji će ga posvojiti.

- Dijete se ne smije ubiti, - rekla je Marija-Roza plašljivo. Pa ipak bih se ja htjela kasnije udati. Moj zaručnik ne zna ništa o mojem stanju, ali se može predvidjeti da mi neću moći nametnuti to dijete. Doduše, nakon toga što se dogodilo rekao mi je: = Ti tu ne možeš ništa. Ali tada nitko nije slutio što će me još zadesiti.

- Zašto o tome ne biste govorili svome zaručniku? Volite li više da to ja učinim? Kada muškarac uistinu ljubi, spreman je na velike žrtve.

- A ako me poslije toga ostavi?

- U tom slučaju nije vas vrijedan! Čovjek koji ne zna razlikovati krivnju od nedužnosti nepravedan je i u manjim stvarima.

Pogodila sam na pravo mjesto; djevojka me je pogledala. - Voljela bih da mu vi sami govorite, gospodjo doktor, - rekla je oklijevajući.

- Dobro, pošaljite mi svoga zaručnika navečer, po mogućnosti poslije osam. Mislim da ću u to vrijeme biti gotova s posjetima.

Prije odlaska majka je rekla uzdahnuvši: Ipak bi bilo bolje riješiti se djeteta. Drhtala je od uzbudjenja.

- Niste zaboravili deset zapovijedi Božjih..., - dodala sam.

Pozdravila je znakom glave i izašla sa svojom kćeri ne izustivši više ni riječi.

Zaručnik Marije-Roze stigao je u odredjeno vrijeme. Saznavši da njegova zaručnica očekuje dijete, bio je očito pogodjen. - Pa to je strašno, ponovio je tri puta.

Ernest H...r može imati dvadeset i pet godina; on je tehničar u nekom mjesnom poduzeću. Odmah je svojio moje simpatije jer sam vidjela da je to ozbiljan čovjek. - Ja joj se ne bih nikada približio prije braka, - rekao je.

- Taj stav morate i nadalje zadržati!

- Naša prva bračna noć neće biti ono što je mogla biti!

- Vaša je zaručnica i sada nevina kao što je bila prije. Zločinac je mogao povrijediti njezino tijelo, ali je njezina unutarnja čistoća ostala netaknuta. Kada biste vi sada iskoristili stanje Marije Roze, bilo bi to sasma nešto drugo. Ona se oprla svome napadaču, ali vama se ne bi opirala, jer bi je ljubav natjerala na pristanak. Izgubila bi poštovanje prema samoj sebi, a ženu, koja sama sebe ne poštuje, ne poštuje više ni njezin muž. Pazite na to da vaša zaručnica ostane što je i bila: silovanje ju nije nipošto izmijenilo. Naprotiv! Ona se branila, dakle nije se podala. Na vama je da se to ne dogodi prije vremena ni s vama. Više nego ikada Mariji-Rozi potrebna je vaša pomoć. Ona je svojim udesom duboko pogodjena, i ako to ne budete imali na pameti, izvrgavate se opasnosti da postane slomljeni stvor. Ona

mora ponovo naći radost, a vi joj u tom možete najbolje pomoći. Poštujte njezino žensko dostojanstvo i budite prema njoj vrlo obzirni, kako bi ponovo postala svijesna svoje vrijednosti. Ako joj budete svojim riječima i u prvom redu svojim činima znali pokazati da je cijenite kao i prije, nestat će kompleks od kojega sada trpi. To žalosno iskustvo dat će joj više zrelosti te će ona to više ljubiti čovjeka koji joj je pomogao. Vi u svojim rukama držite sudbinu Marije-Roze.

Ernest H...r me je slušao pažljivo i ja sam osjećala da su moje riječi djelovale.

– Zahvaljujem vam, gospodjo doktor, što ste mi dali sve te pojedinosti. Mi muškarci ne možemo potpuno razumjeti žene; one nam izgledaju tako komplicirane. Sigurno bih učinio nesmotrenosti da nisam s vama razgovarao. Već više puta sam poželio Mariju-Rozu i morao sam se boriti sam sa sobom da ne bih od nje tražio ništa nepošteno. Pomisao na to da je još netaknuta davala mi je jakost u borbi i veselio sam se sreći koju ću doživjeti onoga dana kada mi ona bude pripadala. Nisam htio da budem zavodnik. No razlozi, koji su me u tom sprečavali, sada su otpali, i napast u časovima, kad smo sami, bila bi vrlo jaka. Mi muškarci pridajemo toliko važnosti tjelesnoj netaknutosti, a zaboravljamo da je čistoća srca vrednija.

– U slučaju Marije Roze radi se samo o tjelesnoj promjeni koja se dade usporediti s kirurškom intervencijom i koja nema veze s duševnom nevinosti.

– Nipošto ne želim da je ostavim, previše je volim da bih to učinio i učestvujem u njezinoj patnji. Ali ona će dobiti dijete, a to bitno mijenja stvar. Njezina majka mi je rekla da ste odbili nad njom izvršiti pobačaj, a nakon objašnjenja Marije Roze i ja priznajem da to ne možete učiniti. Isto tako ste joj predložili da ćete za nju naći sklonište, a za dijete adoptivne roditelje. Ja bih se osobno s time složio, no budući da poznajem svoju zaručnicu, znam da to neće učiniti zbog ljubavi prema djetetu. Uostalom, ona ga već sada počinje voljeti.

– I ja sam imala taj dojam kada sam joj govorila o djetetu.

– Jest, kada sam čuo gdje mi govori nježno: Kako bih ga mogla ukloniti, pošto ono već živi! – jasno sam shvatio da će tu još biti poteškoća. Ako me jednoga dana stavi pred alternativu: ili je uzeti s djetetom ili se je odreći...?

– Ja na to ne mogu odgovoriti umjesto vas.

– Pa ipak ja ne mogu prihvatiti dijete zločinca.

– Vaša je averzija razumljiva, ali nije nemoguće da vas ljubav prema Mariji-Rozi potakne na drugačiju odluku.

– Smatrat će me budalom ako dadnem svoje ime djetetu koje nije moje. A da ne ulazim u to da bi to dijete moglo imati iste sklonosti kao njegov otac.

– Vi mi ne izgledate kao čovjek koji se previše obazire na tudja naklapanja.

– Imate pravo, gospodjo doktor! – rekao je smiješeći se.

- Što se tiče vaše druge brige, mogu vam reći da i naša vlastita djeca mogu biti drugačija nego što to očekujemo. Ne poznajemo dobro sklonosti koje u nama drijemaju, i one najgore mogu izaći na vidjelo uslijed manjkava odgoja. Uvijek sam primjećivala da uzroke tome što netko promaši život ili postane zao valja tražiti u odgoju toga čovjeka. Ili je bio lišen ljubavi, ili je odrastao u sredini koja ne zaslužuje ime obitelji.

- Ipak prisutnost toga djeteta u našem bračnom životu može neprestano podsjećati Mariju-Rozu na nasilje čija je bila žrtva.

- Ona će se toga sjećati i ako ostavi dijete. Majka ne može zaboraviti dijete koje je nosila devet mjeseci, koje je hranila svojom krvlju i koje je rodila u bolovima. U protivnom slučaju ona ne bi bila prava majka. Po mojem mišljenju, Marija Roza će biti sretnija uz vas sa svojim djetetom, nego da je neprestano salijeće misao što se s njime dogodilo. Ako ga posvoje nepoznati ljudi, ona nikada neće znati ni njihovo ime ni mjesto stanovanja. Koliko majki, kada je već prekasno, mole i zaklinju da im se kaže gdje se nalazi njihovo dijete. Tako bi se dogodilo i Mariji-Rozi ako bi iz ljubavi prema vama pristala da ostavi dijete. Nakon nekoliko godina ona bi promijenila mišljenje, i sva vaša nježnost ne bi joj mogla donijeti zaborav na malo, napušteno biće. Nipošto ne želim utjecati na vašu odluku, ja vam samo ukazujem na opasnosti koje mogu nastati ako odbijete da prihvatite dijete. Nisam nijednoga trenutka pomislila da vas to mnogo ne stoji, ali vaše odbijanje moglo bi vas u budućnosti stajati još veće žrtve: sreće i mira vaše obitelji.

Ernest H...r ostao je nekoliko trenutaka zamišljen, a zatim se digao i kazao: - Ja vas zadržavam, gospodjo doktor, ali sam vam od srca zahvalan na vašim savjetima. Još se ne mogu odlučiti. Bilo bi lako kad ja toliko ne bih volio Mariju Rozu. No ovako ...

- Sigurna sam da će vas ljubav uputiti na najbolju odluku.

Marija Roza je otišla iz grada; sada se nalazi u jednom domu, četiri stotine kilometara odavle. Teško se odlučila da ostavi svoje mjesto jer je htjela da prikupi nešto novaca za svoj miraz; ipak je bila zadovoljna što će na taj način umaći radoznalim pitanjima i pogledima.

- - -

B..., 2. travnja 1951.

Marija Roza je rodila djevojčicu, a Ernest H...r, kad ju je vidio, rekao je: Tako zgodna mala curica ne može postati nitkov!

Dijete će dati dojkinji do vjenčanja, a zatim će ga uzeti k sebi. - Djevojčica treba da odraste u obitelji, izjavila je Marija Roza. Ernest je na to pristao jer želi uza se imati sretnu ženu, a ne uznemirenu majku. Uostalom, mislim da bi Marija Roza voljela ne udalom, misliti da bi Marija Roza voljela ne udati se nego napustiti dijete. Tako se, ako ima dobre volje, sve konačno dade urediti.

NEDJELJA ODMORA

B..., 8. travnja 1951.

Jučer sam bila s djecom na groblju. Na grobu Ivankine mame cvatu šareni šafrani i tulipani. Djevojčice su sklopile ruke i samnom izmolile Očenaš za dragu pokojnicu. Još mi uvijek dolaze suze na oči kada mislim na gdju H...n.

– Moja prva mama je na nebu, ali ja imam još jednu. – veli Ivanka. Margareta me je čvrsto zagrlila i šapnula mi je u uho: – Mama, hoću da uvijek ostaneš sa mnom!

Privukla sam obadvije k sebi i ne bih mogla reći koja mi je bila draža. Dobro je za Margaretu da ne odraste sama: Bog joj je u Ivanki dao sestricu iste dobi. Medju njima je samo tri mjeseca razlike pa mogu pohadjati isti razred. Prošle godine su obje bile zajedno na Prvoj pričesti. Gdja H...n im je pomogla da se pripreme za taj veliki dan.

– Ići ćemo i na tatin grob, – rekla je Margareta.

Kada smo na groblju, naravno da uvijek odem da se saberem na grobu svojega muža, ali bilo mi je drago da i Margareta na to misli. Često govorimo o našim pokojnicima, i oni su, usprkos svoje fizičke odsutnosti, uvijek s nama.

Gerhardov grob bio je udaljen stotinjak metara. Djeca se nisu bojala groblja jer su me ovamo uvijek pratila. Iz poštovanja govorila su tu tihim glasom, one obadvije znaju da na

tom mjestu počinka i mira treba da vlada šutnja.

Na grobu je izbilo prvo proljetno cvijeće. Molila sam jednoga umjetnika da mi napravi križ od drva. Kasnije ću isto tako naručiti nešto za grob gdje H...n. Tu ja postupam bez žurbe jer ne želim da takve stvari budu bez vrijednosti.

–Zašto je naš tata umro? – pita me Margareta, kako to već može samo dijete.

– Jedino bi ti dobri Bog na to mogao odgovoriti. Kada nas on pozove, valja otići.

– Ali ja bih tako rado zadržala svoga dragoga tatu!

– Više puta preko dana molimo u Očenašu: Budi volja tvoja kako na nebu tako i na zemlji. Kada nam Bog šalje neku kušnju, On nas prije toga ne pita da li nam se to svidja. On želi samo naše dobro, i ono što čini čini, iz ljubavi pa makar nam se ne činilo tako. Jednoga ćemo dana dobiti odgovor na sva naša pitanja, no prije toga treba da umremo.

– Ja se ne bojim smrti, – rekla je Ivanka. Moja prva mama je već kod dobroga Boga i ona će mi doći ususret.

– Misliš li ti da se ja bojim? – upitala je Margareta kako ne bi zaostala.

– Sada ćemo izmoliti Očenaš i za našega tatu, – rekla sam da prekinem diskusiju, i glasovi djevojčica sjediniše se s mojim.

EUTANAZIJA

B..., 1.svibnja 1951.

Svibanj je počeo s kišom i snijegom. Vjetar udara po drveću na kojem su grane tek zazelenjele, ulice se sjaje od kiše.

I u meni bjesni oluja! Moje se misli vrte u neredu. Prvi puta su od mene tražili da usmrtim jednu bolesnicu. Taj se čin naziva "eutanazijom" da bi izgledao manje brutalan, ali to ne mijenja ništa u stvari: eutanazija je ubojstvo. Gdja L... je već neko vrijeme osudjena da umre, boluje od raka na želucu. Ona to dobro zna kao i njezin muž, trgovac. Učinio je velike poslove nakon novčane reforme; dovoljno je ući u njegovu kuću da se čovjek uvjeri o njegovu bogatstvu. Tim ljudima sigurno ne manjka novac, a imaju kćerku jedinicu koja bi sve to morala naslijediti.

Žao mi je gdje L...m, rak je strašna bolest, a naročito rak na želucu, ne uzimajući u obzir i to da se na koncu ne može primati nikakva hrana. Kada se nadjem pred sličnim slučajevima, postajem sama bolesna jer moramo biti nemoćni svjedoci napretka toga zla. U najboljem slučaju možemo ublažiti boli, a i tu treba čovjek biti vrlo oprezan i ne počinjati prerano, jer na koncu ne bi djelovalo nikakvo sredstvo za stišavanje boli. Tijelo se brzo privikne i zahtijeva sve veće doze, a mnoge se od njih ne mogu ni davati bez velike opasnosti. Pred kraj bolesti bolovi postižu vrhunac i tada ih treba još moći olakšati.

Gdja L...m je došla do mene kada je već

nije bilo moguće spasiti. Rak na želucu može se izliječiti, kada je u svojim počecima zahvaljujući operaciji kojom se uklanja bolesni dio, a ono što ostane dovoljno je da se može hraniti. Čovjek može doživjeti i starost s polovicom želuca, ako je ona zdrava. Rentgen je pokazao tumore na raznim mjestima. To je na mene ostavilo duboki dojam pa sam upitala gospodju, ne govoreći joj o svojim bojaznima:

– Zašto niste ranije pošli k liječniku? Liječenje bi bilo lakše... Odgovorila mi je okolišajući te sam odmah pomislila da se prije toga obratila drugamo. Je li to bio liječnik? Već sam na tom području doživjela nevjerojatne stvari. Nemam nikakvih predrasuda protiv pučkih liječnika ako su ozbiljni. Neki od njih imaju dar da otkrivaju i liječe bolesti. Žalosno je što se ipak razni bezobzirni nadriliječnici prihvaćaju posla za koji nisu ovlašteni. Ako je vještina liječenja tako laka, zašto onda liječnici moraju proći tako dug i skup studij kad bilo tko, bez ikakva znanja, može da se u to upusti? Ja se već nekoliko godina zanimam za ljekovito bilje, i to mi omogućuje da mogu pravilno prosuditi treba li upotrijebiti radije prirodni ili kemijski lijek, ali samo prirodni lijekovi nisu dovoljni. Katkada je neka operacija nužna jer je i najbolji lijek beskoristan. U tim slučajevima upućeni pučki liječnici ne propisuju nikakve ljekovite trave i ne oklijevaju da bolesnika pošalju kirurgu. Nadriliječnici pak hoće sve sami izliječiti, i što su manje obrazovani to su sigurniji u same sebe.

Kada sam dobila taj rentgenski snimak, po-

razgovorila sam se s g. L...m'i ubrzo uspjela saznati što sam htjela. Njegova se žena doista obratila nekome nadriliječniku koji je, kako je sam govorio, olakšao već mnoge boli. Priznajem, ima mnogo psihičkih bolesnika i neurotičara koji se mogu liječiti sugestijom i biljkama. Neke osobe posjeduju takovu snagu uvjeravanja te postižu lijepe rezultate, naročito kod ljudi sa slabim živcima i slabom voljom. No oni su nemoćni kada se radi o organskoj bolesti kao što je to na pr. rak. Pravi pučki liječnik pokazuje prave granice svojega umijeća.

Nadriliječnik je rekao gdji L...m: - "Ja ću vas izliječiti!" - i ona je u to slijepo vjerovala. Već mu je dala mnogo novaca iako on nikada nije tražio neki honorar.-"Dajte mi što vam se čini najbolje!" Medjutim, on je znao da L...movi nisu siromašni. Dohoci toga nadriliječnika bili su znatni jer su se i manje imućni ljudi bojali da mu dadnu premalo iz straha da ne budu izliječeni.

- Ipak je vaša žena morala vidjeti da joj se stanje pogoršava, - rekla sam.

- Ispočetka je mislila da se osjeća nešto bolje i mogla je nešto više jesti, čajevi su joj koristili. Njezino stanje se tek kasnije pogoršalo; želudac joj više nije podnosio nikakve hrane i bolovi su postali veći nego ikada prije.

Već sam vidjela sličnih slučajeva. Početak poboljšanja uvijek je opasan kod bolesti raka. Protivno očekivanju, bolest i dalje napreduje dok jednoga dana ne izbije svom žestinom, a onda često više nema lijeka.

- Nije li vam nikada došla misao da biste trebali ići k liječniku? U našem gradu ne oskudijevamo dobrim liječnicima.

- Moja žena je imala povjerenja u toga čovjeka, a ja nisam mislio da je to tako ozbiljno.

Morala sam mu reći da njegova žena možda više nikada neće ozdraviti. Nisam izgovorila riječ rak, ali sam mu rekla da su se tumori formirali na više mjesta i da se vjerojatno više ništa ne da učiniti, pa čak ni ako se odmah započne s X-zrakama. Usprkos svih mojih obzira prigodom toga saopćenja, g. L...m je problijedio i zapitao pun nemira: - Pa valjda to nije rak?

- Ne mogu vam ništa reći, budućnost će nam dati točni odgovor, - rekla sam da izbjegnem direktni odgovor.

Liječenje X-zrakama pomoglo je neko vrijeme, ali sada se više ne može usporiti kobni završetak. Kada su bolovi postali jači, davala sam joj razne lijekove za umirenje u malim dozama, ali sam ubrzo uvidjela da ih ona uzima u većim količinama nego sam joj propisala. G.L...m mi je priznao da je njegova žena to uporno tražila te joj je on popustio. Ne znam na koji je način do tih lijekova došao; ali takav veliki trgovac ima mogućnosti koje su nama nepoznate. Nije sigurno mislio na to da krši zakon i da može biti zatvoren on kao i onaj koji mu je učinio tu uslugu?

Sada je bolest došla do vrhunca pa ni ti lijekovi, u jačim dozama, nemaju djelovanja.
- Pa dajte mi nešto da već jednom završim s tim mučenjem! - povikala je gdja L...m ugledavši me.

Pokušala sam svim sredstvima da je umirim, ali njezini su živci bili potpuno uzdrmani. Iako već gotovo nije imala nikakve snage, otimala se kao bjesomučna.

– Molim vas, ubijte me! Ništa vas više ne molim. Smilujte mi se! Dobro vidite da više ne mogu! – stenjala je.

Znala sam da L...movi nemaju nikakve vjere, ali nisam htjela da ta žena, vezana jedino uz materijalna dobra, umre bez ikakve priprave. Uzela sam njezine nemirne ruke u svoje i počela sam svoja obrazlaganja bez ikakvih predbacivanja. Kako bi čovjek mogao ostati tvrd pred takovom bijedom!

– Je li vas već posjetio koji svećenik iz župe? – upitala sam je.

– Zašto me to pitate? Župnik je bio tu prošle sedmice. Mi u tom ne vidimo ništa neugodno ako me on posjećuje; moj muž daje katkada svećenicima novac za siromašne. Ali župnik je učinio neke aluzije koje mi se nisu svidjale. Ja želim samo da se riješim tih muka i ništa drugo.

– Koliko ja znam, vi ste katolikinja i vjerojatno ste kao dijete živjeli po svojoj vjeri. Pa zašto sada odbijate utjehu Crkve?

– Utjehu! Tko mene može sada utješiti? Umirem od boli i nitko mi neće pomoći, pa čak ni vi!

Ponovo se počela okretati, a ja sam joj čvršće stisnula ruke.

– Ono što vi tražite, predstavlja prekršaj pete zapovijedi Božje. Štaviše, i zakon kažnjava taj zločin. No to ne bi bilo najgore. Što će se dogoditi s vašom besmrtnom dušom?

– Besmrtna duša! Vi u to vjerujete?

Ponovo je povikala: – Želim biti oslobodjena!... Njezino stenjanje je sada postajalo sve jače; voljela bih da si mogu začepiti uši. Dala sam joj jaku dozu morfija i ostavila sam je na brizi njezine kćeri koja se izmjenjivala kod bolesnice s jednom bolničarkom. Djevojka me je bespomoćno pogledala; bilo mi ju je žao. O njoj sam dosada čula samo dobro; ipak mi je poznato da je odrasla bez vjerskoga odgoja.

G. L...m me je čekao vani. Više ne mogu gledati to beskorisno mučenje, a i sama moja žena traži da se je oslobodi... Čim udjem u njezinu sobu, odmah traži otrov. Gospodjo doktor, vi sami znate da više nema spasa. Ne bi li se mogle skratiti muke mojoj ženi radije nego da čekamo neminovni svršetak? Shvatite me dobro! Ja volim svoju ženu i bio bih sretan kad bih je još dugo mogao sačuvati. Ali ako mora umrijeti, nije važno hoće li to biti za nekoliko dana ili nekoliko sedmica. Na taj način bismo joj uštedjeli nepodnosive muke.

Kako da objasnim tom čovjeku, vezanom jedino uz materijalne stvari, da je naš život sa svim svojim radostima i patnjama samo prolazna pojava, priprema za naš ulazak u vječnost, za povratak k Bogu? Kako da mu protumačim da ima grijeha koje mi moramo ispaštati, i kako nam, ako to hoćemo, i patnja može biti na korist?

Ipak sam počela da mu izlažem svoje kršćansko stanovište, ali sam odmah primijetila da me ne razumije.

– Duša? Vječni život? To su dječje priče! Odrastao čovjek u to ne može vjerovati. Nemam

nikakvih predrasuda protiv Crkve i svećenika, čak potpomažem njihovo karitativno djelovanje. I to je dosta. Ne želim da me smatraju škrcem, ali inače idem u životu samo za svojom vlastitom koristi i blagostanjem svojega djeteta. Imamo samo jedan život i valja ga iskoristiti. Ja sam za slogu medju svima, stoga se nikada ne prepirem s drugim ljudima: to donosi brige i čini život neugodnim. Ali kad od života ne bih ništa očekivao, kada bih na pr. iznenada izgubio sav svoj imutak ili nesretnim slučajem postao bogalj, ne bih ni jednoga trenutka oklijevao da s takvim životom prekinem. Zato i razumijem svoju ženu koja više ne želi živjeti. Uostalom, može li se to još nazvati "životom"?

Svi moji prigovori nisu ga se doimali kao ni malo prije njegove žene. Radilo se tu o dva različita svijeta koji se ne mogu razumjeti.

– Gospodine L...m, mi nismo životinje, – rekla sam da završim. – Mi možemo ubiti bolesnu životinju, ali ne čovjeka. Čovjek je podvrgnut drugim zakonima i jednoga će dana morati polagati račun. Ako vi i ne želite u to vjerovati, ja vjerujem čvrsto. Više biste pomogli svojoj supruzi kad biste oboje znali naći okrepu na vrelu iz kojega crpe snagu vjernici. Eutanazija nije pomoć nego ubistvo.

Obećala sam mu da ću sigurno doći čim me pozove. Prije odlaska smatrala sam korisnim da se još porazgovorim s redovnicom koja je čuvala bolesnicu.

To je bila starija žena koja je imala iskustva s bolesnima i umirućima. Ona je tu bi-

la tek pet dana; prije nje su bile dvije bolničarke, koje su otišle. Sigurno su primijetile da muž sam daje injekcije morfija pa nisu htjele preuzeti nikakve odgovornosti. Nisu mi kazale ništa i otišle su bez riječi. Sestra Lucija, nova bolničarka, povjerila mi je već treći dan svoje sumnje. Istina, ona nije imala nikakve dokaze. – Bit ću bez prestanka na oprezu, – rekla mi je tada.

Sada sam je našla uzbudjenu. – Ne mogu ovdje ostati, gdjo doktor. G. L...m želi da uvijek izadjem iz sobe kada on dolazi da vidi bolesnicu, ali ja ipak znam što se tada odigrava. Nijedna bolničarka, vrijedna toga imena, ne može u tom slučaju preuzeti odgovornost.

– Jeste li vidjeli ampule?

Izgledala je zbunjena.

– Postala sam naprosto špijunkom jer sam se htjela uvjeriti da je to istina. U ormaru kupaonice našla sam sakrivene pod rubljem dvije kutije ampula skopolamina u jakim dozama. Obično ključ ne ostaje u ormaru, ali jučer su ga zaboravili izvući.

Zamislila sam se. Da se sada vratim u sobu bolesnice i naredim da se prenese u bolnicu, to bi moglo probuditi sumnju, medjutim, ona ni u kom slučaju nije smjela ostati kod kuće. Inače je ne bih mogla otpremiti u bolnicu bez njezine privole, ali u ovom slučaju mogla sam muža na to prisiliti. Doduše ja još uvijek nisam imala nikakvih dokaza jer su injekcije bile davane bez svjedoka, no mogla sam svojim izjavama prestrašiti g. L...ma.

– Molim vas da ostanete još do sutra, ta-

da ću dati otpremiti gdju L...m u jednu bolnicu, - rekla sam sestri Luciji koja me je poslušala i protiv svoje volje.

- Voljela bih da mogu otići smjesta!

- Razumijem vas, ali sada je u prvom redu potrebno da jedna savjesna osoba ostane u ovoj kući. Kćerka sigurno ne zna što se ovdje događa.

Odlučila sam da se vratim sutradan nakon ordinacije. Tada bih dala da se bolesnica otpremi u bolnicu. To joj jamačno neće biti po volji, ali će možda biti korisno za njezino spasenje.

Neprekidno sam bila zaokupljena tim slučajem; spavala sam loše, a i sutradan sam na to neprestano mislila u ordinaciji. Još nisam ni svršila sa svim pregledima, kad li je zazvonio telefon. Prepoznala sam glas sestre Lucije na drugom kraju žice.

- Gdja L...m je umrla!

Problijedila sam i ruka, kojom sam držala slušalicu, zadrhtala je.

- Zašto me niste pozvali kada se stanje pogoršalo? - upitala sam potresena.

- Ne mogu vam to objasniti telefonom...

- Dobro! Dobro, doći ću čim završim s pregledima.

Objasnila sam osobama, koje su čekale na red, da moram odmah otići; one su mislile da se radi o kakvom porodjaju. Brzo sam ih pregledala: u par riječi rekle su mi što ih boli i ja sam im propisala lijekove. Zatim sam se brzo uputila do stana L...movih.

Sestra Lucija, koja me je čekala, otvorila mi je vrata.

- Sve se to dogodilo na čudan način, gospodjo doktor, - bile su njezine prve riječi. Odvela me je u svoju sobu i rekla mi da je g. L...m došao oko ponoći do kreveta svoje žene i zamolio da sestra podje na počinak.

- Nisam odmah htjela da odem, ali su muž i bolesnica bili tako uzbudjeni te mi je bilo nemoguće da ostanem u sobi. - Kada je moj muž uza me, ja sam dobro čuvana, - rekla mi je gdja L...m, a on je dodao: - I ja to mislim!

Nisam, dakle, mogla ostati; mislim da bi g. L...m bio u stanju baciti me napolje da sam inzistirala. - Pozvat ću vas ako vas budemo trebali, - rekao je da me umiri.

- Kakva je bila noć? - pitala sam dalje.

- Loša! Živci su joj bili već potpuno slomljeni otrovom. Tko će znati koliko je već toga primila. Bolest i strašni bolovi učinili su je dovoljno slabom. Neprestano je zaklinjala da se učini kraj, odbijala je da bude hranjena na umjetni način.

- To ničemu ne služi i čemu da si produžujem život? - rekla mi je u više navrata. Htjela je pod svaku cijenu umrijeti. Strašno je biti uz krevet bolesnice koja nema ni trunka religioznoga osjećaja. Više puta sam pokušala da joj govorim o vjeri i o Bogu, ali je sve bilo uzalud.

- Više ne mogu ni jesti ni piti, ne mogu se više ni smijati, pa šta da još radim na zemljim? - odgovarala bi svaki puta.

- Je li još živjela kada su vas pozvali?

-Možda jednu minutu. Došla sam kada je izdisala.

- Zašto ja nisam bila pozvana?

– Kada sam to htjela učiniti, g. L...m mi je rekao: Doktorica tu više ništa ne može izmijeniti, pozovite je nakon njezine ordinacije da dodje ustanoviti smrt. Nisam insistirala. Možete misliti u kakvom sam se stanju nalazila.

– Je li vam izgledalo da se g. L...m pomirio sa sudbinom kada je s vama razgovarao?

Sestra Lucija me je pogledala kao da mi želi reći: Zar još uvijek ne shvaćate što se dogodilo?

Pošla sam u sobu pokojnice da ispostavim dozvolu za ukop. Nisam mogla ništa drugo učiniti. G. L...m će izbjeći zemaljskom sucu, nitko neće moći dokazati da je ubio svoju ženu. Ona je bolovala od raka, ja sam joj propisala morfij. U svakom slučaju dani su joj bili odbrojeni, srčani napad mogao je svakoga časa dokrajčiti njezin život.

– Njezine su patnje završene, – rekao mi je g. L...m koji mi je došao ususret.

– Ali kako je do toga moglo doći tako brzo?

Naši su se pogledi susreli.

– Srce je zakazalo kao što sam i očekivao, – rekao je.

– Morali ste me pozvati!

– Bilo je prekasno, a sve se odigralo tako brzo. Sestra Lucija, koja je bila u kući, nije gotovo stigla da je vidi još na životu. Ipak sam je pozvao čim sam vidio da je kraj.

Kao i on, mnogi ljudi smatraju eutanaziju dobročinstvom a ne ubojstvom. S rastom čovječanstva raste i njegov materijalizam koji ubija kršćanski i svaki religiozni osjećaj.

Kad vjere nema, živi se po zakonu ovoga svijeta. I ako tjelesni život više nema smisla, on se uništava.

Kakve li velike zablude! Bog je dao čovjeku dva dragocjena dara: razum i volju. On ga je postavio iznad svih stvorova da njima upravlja; ali čovjek nije svjestan svoje veličine. On je čak prezire i odbacuje ono što je u njemu besmrtno!

Morali bismo često misliti na to kako smo sami prožeti materijalizmom naše okoline; tada bi nam bilo lakše dati duhu ono što mu pripada. Što se dešava s čovjekom koji svoje smrtno tijelo ne podvrgne besmrtnoj duši? On postaje biće prostije od životinje koje, nesvjesno svojega ljudskoga udesa, ne može odgovoriti onome što Bog od njega očekuje. Tako se čovjek, stvoren na sliku Božju, sve više snizuje i bez skrupula uklanja sve što je protivno njegovoj požudi i pohlepi. Božji zakoni ga se ne tiču. Stoga država, kako bi održala red i izbjegla anarhiji, mora poduzimati sve energičnije mjere. Što manje ima vjere, to više ima zatvora!

Ovaj slučaj autanazije duboko me se dojmio. Saznala sam da i ljude, koji su ubili bolesnika na njegovu vlastitu molbu, sud oslobadja. Nije bilo moguće dokazati da je bolesnica sama tražila smrt. Medjutim, dokaz da je bolest bila neizlječiva bio je dovoljan da sudac riješi optuženoga svake krivnje.

Kamo ćemo doći s takvim shvaćanjima? Koliko će umorstava biti izvršeno da bi se ljudi riješili bića koja ima smetaju! Nitko više neće biti siguran, ako tako nastavimo.

Ako želimo živjeti u miru i sigurnosti, moramo se pokoravati petoj zapovijedi Božjoj: Ne ubij!

STAMBENA KRIZA

B..., 17. svibnja 1951.

– Gospodjo doktor, možete li mi dati kakvo pouzdano sredstvo protiv začeća? To mi je pitanje bilo postavljeno danas u ordinaciji.

– Imamo samo jednu sobu i naš mali dječak od šest mjeseci raste u tom skučenom prostoru. Kako nam je u tim prilikama nemoguće imati još jedno dijete, došla sam da vas pitam za savjet. Vama su sigurno poznati svi postupci kako se sprečava začeće, pa biste me mogli uputiti u najbolji.

Gdja K...e je sigurno mislila da ja obićavam propisivati antikoncepcionalna sredstva. Barem ona nije vidjela nikakva zla u njihovoj upotrebi.

Na mom pisaćem stolu nalazio se posljednji broj medicinskoga časopisa u kojem slavni ginekolog dr. Niedermeyer, profesor na bečkom Sveučilištu, raspravlja o tom pitanju. Pročitala sam gdji K...e slijedeći odlomak:

"Ne postoji nikakva antikoncepcionalna metoda koja bi bila potpuno uspješna i koja istodobno ne bi predstavljala nikakvu opasnost po zdravlje. U većini slučajeva neugodnosti su to veće što metoda, nakon duge primjene, izgleda uspješnija..."

I to je napisao jedan slavni profesor? Ipak se u naše vrijeme svaka žena služi sredstvima za sprečavanje začeća, – rekla mi je gdja K...e, začudjena.

– Da, to piše profesor koji je poznat i u inozemstvu! Što se tiče vaše tvrdnje, dozvolite da vam kažem da ste u zabludi kad mislite da se svaka žena služi tim sredstvima. Bogu hvala, još ima dovoljno pametnih žena koje su svijesne svoje odgovornosti, te se ne služe tim sredstvima.

Baš zato što sam svjesna svoje odgovornosti, želim da se njima poslužim, – odgovorila je ona.

Tako sam ponovo bila svjedokom kako su ljudi izvrnuli red u ljestvici vrednota.

– Imajte na umu da je moj stan premalen te mi ne dozvoljava da imam još djece.

Konačno, gdja K...e nije tako mislila zbog sebičnosti nego zbog toga što nije željela da joj djeca rastu u tako skučenom prostoru. Nije bila od onih koje žele "iskoristiti" život dok su mlade. Stoga sam nastojala da se s njome dobrohotno porazgovorim kako bih je privela k pozitivnijim osjećajima i kako ne bi izgledalo da je ne razumijem.

– Očito je da jedna prostorija nije zgodno mjesto za obiteljski odgoj, ali to nije razlog da vi narušite svoje zdravlje. Antikoncepcionalna sredstva bi vam naškodila. Koliko žena je izgubilo živce i zdravlje jer su na sve moguće načine nastojale da ne radjaju djecu. Spolni čin je usko povezan sa živčanim sustavom. A kad su živci uzdrmani, od toga pati čitav organizam. Konačno, majka desetero djece

ima više od života nego žena koja je na taj način upropastila svoje zdravlje. Isto tako je žena sretnija u starosti kad ima djecu koja se za nju brinu.

– Nemojte krivo tumačiti što sam vam rekla, gospodjo doktor! Ne tražim pod svaku cijenu da nemam djece jer ih vrlo volim. Želim samo da im uštedim sve neugodnosti koje može prouzročiti jednosobni stan.

– Stambeni se uvjeti mogu poboljšati,ali ako je vaše zdravlje uništeno, nemate se više ničemu nadati.

Zatim sam upozorila gdju K...e na olakšice što se pružaju onima koji sami žele graditi kuću u posebnim stambenim naseobinama. Ja sam osobno smatrala da je to najbolje rješenje. Bolje je potaknuti ljude da grade male obiteljske kuće s dovoljno prostora da se djeca mogu i igrati a da pritom nikoga ne smetaju, nego da podižu velike stambene zgrade koje donose profit kućevlasnicima.

– Sve dosad nisam ništa čula o tim naseljima ni o olakšicama za one koji su zainteresirani za gradnju. Mislila sam da je za to potrebno mnogo novaca. Govorit ću sa svojim mužem. Kad bismo na taj način mogli doći do stana, ne bismo uzmakli ni pred kakvim naporima: već odavna želimo jedan vrt!...

Da se vratim na razgovor o antikoncepcionalnim sredstvima, upozorila sam gdju K...e da njihova upotreba može dovesti do potpunoga gubitka seksualne želje. Već time bi bio narušen sklad u obitelji, pa bi to bila skupa cijena za sprečavanje začeća.

– Je li abortus manje opasan za zdravlje, – upitala me je.

...Uvijek sam se čudila kako su mladi parovi, kada stupaju u brak, slabo na to pripravljeni. Gdja K...e je, čini se, isto tako slabo poznavala kršćanske principe, jer mi inače ne bi postavila takvo pitanje. Na tom području mi liječnici doživljavamo nevjerojatna iskustva, čak i kod osoba koje su odgojene u duboko religioznim obiteljima; njima ti problemi uopće nisu poznati. Katkada se pitam: čemu služe bračna savjetovališta? Prikladna pouka omogućila bi da se izbjegnu mnoge nevolje,i mi bismo trebali u tom pogledu još mnogo toga učiniti.

– Intervencija, kojom se prekida trudnoća, nije za ženski organizam bez posljedica. U većini slučajeva žena je tu pogodjena i tjelesno i duševno. To uglavnom kaže i profesor Niedermeyer. On još veli: Pa ako i izgleda da nakon nekoliko dana abortus nije prouzročio nikakvo zlo, kasnije će se osjetiti teže ili lakše posljedice prema kojima je medicina nemoćna. Bila bi teška zabluda vjerovati da je manje opasno prekinuti trudnoću u početku. Naprotiv, intervencija, koja duboko zahvaća u ženski organizam, može proizvesti takav psihološki šok da se žena od njega nikada potpuno ne oporavi....

–Jesu li opasnosti manje u kasnijim mjesecima trudnoće? – pitala je dalje gdja K...e.

– Trebalo bi da žena nema više nikakvoga materinskoga osjećaja kad bi pristala na to da ubije dijete koje je nosila pet ili šest mjeseci i koje je hranila svojom krvlju!

– Imate pravo! Moja ljubav prema djetetu postajala je iz dana u dan, čak iz sata u sat, sve većom kad sam ga nosila pod svojim srcem.

Osječala sam kako ono živi i kako se miče... Bilo bi doista užasno uskratiti takvom malom biću da dalje živi. Ne vidim nikakve razlike izmedju umorstva embriona, koji čeka svjetlo dana, i umorstva jednogodišnjeg djeteta. Uostalom, uvjerena sam da udate žene, koje pristanu na abortus, nisu sretne u braku: ili ne ljube, ili nisu ljubljene.

Drago mi je bilo da to od nje čujem. Ona nije znala da je zlo spriječiti začeće. Mnogi katolici mimoilaze ta pitanja bilo zato što prije braka nisu bili dovoljno upućeni, bilo zato što im obitelj, iz koje su potekli, nije pružila potrebna objašnjenja. Tada ti mladi ljudi traže savjeta kod susjeda ili drugova u poslu kojima su obično te stvari isto tako nepoznate kao i njima samima. Mnogo grijeha se počinja iz neznanja, ali tko je za to odgovoran? Prije braka bi mladići i djevojke morali shvatiti kao obavezu da se dadu poučiti o problemima bračnoga života...

– Ljubite li i jeste li ljubljeni? – pitala sam smiješeći se.

Oči mlade žene su postale sjajne. – Mi smo vrlo sretni.

Zatim je ona od mene zatražila neka objašnjenja o Knaus-Oginovoj metodi i htjela je znati da li kod žene zaista postoje neplodni dani.

– Da, takvi dani postoje, ali ih treba točno izračunati, a to je kod nekih žena, koje imaju neredoviti menstruacioni ciklus, teže. Ne smijemo smetnuti s uma da ta metoda predstavlja antikoncepcionalni postupak, dakle, metodu sa svim opasnostima koje takvi postupci

donose. Ja bih je osobno savjetovala samo onim supruzima koji imaju već više djece, a neki ozbiljni razlog ne dozvoljava im da imaju drugu, bar za neko vrijeme. Naravno da se ta metoda ne može stalno primjenjivati jer odatle mogu nastati iste opasnosti za tijelo i dušu. Ljubav bračnih drugova bi mogla stradati jer bi očitovanje uzajamne sklonosti na taj način uvijek moralo biti proračunato. Životinje se pare kada ih priroda na to tjera; naprotiv, seksualni nagoni čovjeka već odavna se ne ravnaju prema ritmu prirode. Čovjek traži užitak kada ga poželi, u protivnom slučaju bi radio protiv svoje naravi.

– Čovjek, koji je nad životinjom, mora znati svladati narav, – odgovorila je gdja K...e.

– Jest, čovjek mora znati da se svlada kada to Bog zahtijeva, iako ga to stoji napora. Mi imamo duh koji treba da vlada nagonima. Kada je narav zdrava, duh joj ne treba nametati nikakva prisilna sputavanja. Ako su supruzi zdravi i žive u normalnim prilikama, neka izvrše bračni čin kada osjete uzajamnu sklonost. Tako se izgladjuju mnogi nesporazumi, a bračna ljubav se podržava i dalje razvija; u tim časovima ne smije ulaziti u srce strah pred djetetom. To bi bilo nezdravo i protivno prirodnom redu. Ženidba je i ustanovljena za uzajamnu pomoć bračnih drugova, ali i takodjer za umnažanje potomstva. Te obadvije stvari potrebne su za sreću u braku. Privremena ili stalna uzdržljivost, koja je katkada potrebna zbog ozbiljnih razloga, mora se smatrati izuzetkom: za njezino održavanje potrebna je naročita snaga ka-

raktera, koju čovjek ipak može postići jer mu pomaže viša sila. Kada Bog traži žrtvu, On za to daje potrebnu milost uvijek, a naravno i u braku. U protivnom slučaju tolike osobe ne bi mogle živjeti u potpunoj čistoći. Ali ako nikakav ozbiljan razlog, nikakva zapovijed, nikakvi vjerski motivi ne traže uzdržljivost, oženjen čovjek mora postupati po diktatu svoje zdrave naravi, naravno, uz dužne obzire prema svom bračnom drugu.

Gdja K...e me je slušala sa zanimanjem.
– Nitko mi još nije tako govorio, gdjo doktor. Zašto vi ne držite predavanja mladim bračnim parovima o svim tim problemima? Sigurno biste učinili mnogo dobra svima koji su u tim stvarima neznalice kao i ja.

To nije loš prijedlog! Razmislit ću o tome. Zapravo, imam dovoljno posla kao liječnica i kao majka, ali ću se ipak pozabaviti tim prijedlog.

Obećala sam gdji K...e da ću joj pomoći, koliko budem mogla, u pogledu gradnje obiteljske kućice.

– Mi smo puni dobre volje, muž i ja ne plašimo se nikakvoga posla, pogotovu ako se radi o našem vlastitom domu..., – rekla mi je.

Sva sreća da je gdja K...e čekala do svršetka ordiniranja, inače ne bih mogla s njome tako dugo razgovarati. Ali kada se radi o sreći u braku, čovjek ne smije biti škrt s vremenom.

ZADNJE DIJETE

B..., 13. lipnja 1951.

Jučer me je posjetila gdja Z...r, sestra moje domaćice. Ona ima četrdeset godina i rodila je četvero djece koja su već velika. Henrik ima devetnaest godina. Ruta šesnaest, a blizanci Elza i Klaus dvanaest.

Isprva sam mislila da je ona malo svratila do svoje sestre, no kasnije sam shvatila da se ona želi sa mnom porazgovoriti.

Obadvije su sjedile u kuhinji kada sam ušla. Tek tada sam primijetila da je gdja Z...r u drugom stanju. Pročitala je u mojem pogledu da sam uočila njezino stanje pa je udarila u plač.

– Veroniki je neugodno što opet ima dijete dok su joj ostala djeca već tako velika, – rekla mi je gdja L...

– Za to nema nikakva razloga, – rekla sam. – Vi ste udati i u dobi da još imate djece.

– Bila bih voljela da sam imala desetero za redom, nego da sada moram čekati ovo dijete uz svoju već odraslu djecu!

– Oni će sigurno svi biti sretni da dobiju maloga brata.

– Ne bih rekla... Što će misliti o svome ocu i o meni?

Nato je počela ponovno plakati.

– Ali, gdjo Z...r. Ako su dosada vaša djeca mislila o vama samo dobro, nećete zbog toga izgubiti njihovo poštovanje.

– Henrik i Ruta znaju kako djeca dolaze na svijet. Mislim da to slute i blizanci jer da-

nas djeca znaju uglavnom sve.

– Zar vi sami još niste govorili sa svojom djecom o tajnama života?

Kada sam završila s ordinacijom, vratila sam se k sestrama. Tako smo se nesmetano mogle porazgovoriti.

– Već nam je bilo rečeno da roditelji moraju sami uputiti djecu u te stvari, ali moj muž i ja nismo dosada imali dovoljno hrabrosti.

– Ovdje se ne radi o običnim informativnim uputama, nego o uvodjenju u tajne života, i to valja da učine roditelji, a ne drugovi s ulice.

– Uvijek sam savjetovala Veroniki da govori sa svojom djecom, ali je ona mislila da to neće moći učiniti. Da me je poslušala, danas bi imala manje poteškoća, – rekla je gdja L...

Gdja Z...r nije tako obrazovana kao njezina sestra koja je u svojoj mladosti položila ispit za dječju odgojiteljicu, i ta se razlika opaža u mnogim stvarima. G. Z...r je željeznički službenik, on je ozbiljan i dobar otac obitelji. Obadvoje je dobro odgojilo svoju djecu i nastoje da iz njih nešto učine. Oni su završili samo osnovno školovanje, a ne oklijevaju da mnogo toga sebi uskrate kako bi njihova djeca mogla dobiti više obrazovanje. Htjeli bi dam im postignu u životu više od roditelja pa kako je sve četvero djece darovito, njihova će se želja sigurno ostvariti.

– Muž i ja smo katkada navečer govorili o tim stvarima, ali se nismo mogli odlučiti...

– Ali sada je vrijeme, gospodjo, – rekla sam. Ne možete roditi svoje dijete, a da niste svoju djecu pripremili na taj dogadjaj. U toj dobi im se ne čini time iznenadjenje jer oni znaju dobro o čemu se radi. Ako ne budete s njima govorili, vidjet će u tome manjak povjerenja. S druge strane postoji mogućnost da su oni krivo upućeni, pa je krajnje vrijeme da se njihovi pojmovi isprave. Ni u kom slučaju nemate pravo da izmičete svojoj dužnosti.

Ova majka, koja je inače bila tako sposobna, osjećala se u tom pogledu potpuno nemoćna; bilo mi ju je žao. Henrik je baš trebao da maturira, a Ruta se spremala da se upiše u školu za dječje odgojiteljice.

– Što dakle da im kažem? Nalazim se u neugodnom položaju...

– Najbolja je da se porazgovorite nasamo sa svakim vašim djetetom. Ja bih na vašem mjestu počela otprilike ovako: Ti vjerojatno znaš da djecu ne nosi roda i da je Bog uzdigao ženidbu na dostojanstvo sakramenta. On je evo opet blagoslovom pohodio našu obitelj; ti ćeš dobiti maloga brata ili malu seku, i sigurno ćeš zbog toga biti veseo. Budući da ću morati na sebe pripaziti, bit će od tebe lijepo ako mi katkada pomogneš u poslovima, za mene preteškim, kao što je na pr. nošenje tereta. Već sada ćemo ljubiti ovo malo biće, koje raste pod mojim srcem, i zajedno ćemo se starati da iz njega postane valjani čovjek... Tako bih razgovarala sa starijima. Za blizance bih još pridometnula neka točnija objašnjenja o uzajamnoj ljubavi roditelja koja ih povezuje s Božjim stvaralačkim činom. To ipak nije tako

teško, gospodjo.

– U svakom slučaju bih voljela da nemam to dijete, – uzdahnula je ona.

– Možda će vam ono biti utjeha pod starost! Pogledala me je iznenadjena. – Na to još nisam mislila!

– Ono će biti još s vama kada vas ostala djeca ostave. Veselite se stoga tome djetetu koje ćete morati pripremiti za život.

– Zapravo sam ja sretna, samo mi pomisao na ostalu djecu zadaje brige. I da nisam željela to dijete, ne bih nikako htjela da mu se štogod dogodi, i bojim se više zbog njega nego zbog sebe da ga ostala djeca dobro ne prime.

– Oni će ga primiti dobro ako im vi, njihova majka, kažete pravu riječ i ako dijete povjerite njihovoj brizi. Recite im da o njima mnogo ovisi da se dijete rodi zdravo i da odraste u veselju. Apelirajte na njihovu velikodušnost i to neće biti uzalud. Nikada nisam čula da bi djeca loše primila maloga bracu ili sestricu ako je njihova mama prije toga s njima otvoreno razgovarala. Vi ih, naravno, ne možete staviti pred gotov čin. Uskoro će opaziti vaše stanje pa bi im bilo krivo kad im se ne biste povjerili i kada bi se prema njima ponašali kao prema posve maloj djeci.

Gdja Z...r je osušila suze, ali nije mogla sakriti svoju zbunjenost.

– Ako doista tvoj muž i ti niste u stanju da svoju vlastitu djecu pripremite na taj sretan dogadjaj, nastojat ću da to učinim ja sama, rekla joj je sestra.

Izgledalo je kao da joj je težak kamen

pao sa srca. Meni je pak bilo žao videći je kako izmiče pred tako lijepom dužnosti. Kakve li jedinstvene prilike da stekne povjerenje svoje djece! Sigurno je da ta djeca vole svoje roditelje. Svaki dan su svjedoci žrtava koje oni za njih pridonose, ali se bojim da nemaju dosta vjere u svoje roditelje. To je velika šteta!

Gdja L..., moja domaćica, uspjela je da razgovara sa svakim djetetom posebno. Oni često posjećuju svoju tetku. Pričala mi je kako su sve to primili.

Henrik je bio vrlo razborit. – Ja sam već odavno primijetio da mama očekuje dijete, ali mi je bilo uvijek čudno što nama ništa ne kaže. Nije mi nimalo krivo što ćemo imati još jednoga bracu ili sekicu; naprotiv, tome se radujem. Ja ću se sada odreći daljnih studija i nastojat ću da nakon mature nadjem kakav posao.

– Nisi li htio biti inženjer? – upitala ga je tetka.

– Da, ali isto tako mogu biti tehničar; tako ću moći zaradjivati i pomagati u kući.

Kao i teta, i ja sam se obradovala zbog zdravoga i jednostavnoga stava toga mladića. Gdja L... je imala veće poteškoće s Rutom.

– Naravno, znam da će mama dobiti dijete, ali se zbog toga ne mogu pravo veseliti. Što će reći moje drugarice? One uvijek prave neumjesne primjedbe kada neka žena u godinama očekuje dijete, a mama više nije mlada. U njezinim godinama...

– Ruta, znadeš li ti što je brak? – upitala je gdja L... svoju nećakinju. Ona je bila duboko ozlojedjena Rutinim riječima, ali je na-

stojala da ostane mirna.

– Znam da je brak sakramenat i da ga valja poštivati. Znam takodjer kako dolazi do začeća djece. Je li bilo potrebno da tata i mama u toj dobi...? Ruta je oklijevala ne nalazeći više riječi da izrazi svoju misao.

– Da, brak je sakramenat, i Bog je roditeljima dao zapovijed: Rastite i množite se. Kad dvoje ljudi stupa u brak, oni moraju slušati tu zapovijed.

– Mislim da bi oni mogli živjeti u suzdržljivosti!

– Svrha braka nije suzdržljivost nego razmnožavanje. Katkada Bog traži suzdržljivost kada su muž ili žena bolesni, ili kada im ozbiljni razlozi ne dopuštaju da imaju djece. Ali to nije slučaj kod tvojih roditelja.

– Stidim se zbog svojih roditelja kada mislim na... Opet Ruta nije znala kako da završi rečenicu.

– Na što misliš? – upitala je gdja L...

– Pa dobro, kad hoćeš znati: na način kako dolazi do začeća. Ona pocrveni, ali joj je glas bio drzak.

– Gdje si to saznala?

– Gdje? Naravno, od drugih!

Gdja L... je načas zašutjela pitajući se kako da iz glave svoje nećakinje izbije sve te krive misli. Nastojala je da joj govori blago znajući dobro da prigovori ne bi ničemu služili.

– Vidiš li, moje dijete, ti držiš sramotnim ono što je Bog htio. Ono što je Bog stvorio, dobro je. Najintimniji dijelovi našega tijela suradnici su u Božjem stvaralačkom djelu. Poštovanje nas obvezuje da se njima služimo samo u skladu s Božjom voljom, dakle isključivo u okviru braka i u svrhu razmnožavanja. Stoga muž i žena, kada se sjedinjuju u uzajamnoj ljubavi, to čine po volji Božjoj. Njihove godine ne igraju nikakvu ulogu, a tvoja je majka još dovoljno mlada da ima drugu djecu. Umjesto da se tome veseliš, ti se stidiš! Tko nema poštovanja prema braku ni prema bračnom intimnom životu, u zabludi je i nije pripravan za ženidbu. Jer kako će njegov bračni život biti u skladu s Božjom voljom, kada ima krive pojmove o ljudskom razmnožavanju?

Ruta je začudjena gledala svoju tetku. Ne, nikada joj nisu tako govorili o sakramentu ženidbe!

– Ali po stvaralačkom činu čovjek je sličan životinji!...

– S tom razlikom što je čovjek dijete Božje i što ima besmrtnu dušu, razum i slobodnu volju. Sva živa bića mogu da se množe, ali jedino za čovjeka množenje može predstavljati svijestan čin, pun poštovanja. To je tako divno da ne možemo pravo shvatiti. I kakvu li stoga odgovornost imaju roditelji! Ne, tu se čovjek nikako ne može usporedjivati s životinjama. Vaši bi roditelji bili najbjednija bića kada ne bi bili svjesni svoje odgovornosti. Oni su vam to i dokazali, i vi imate za što da im budete zahvalni. – Ako gledaš na brak s Božjega stanovišta, ništa te više neće spriječiti da poštuješ stvaralački čin...

– Zašto mi mama nikada nije govorila kako si to ti sada učinila? – zapitala je Ruta uznemirena.

– Ne znam, moje dijete. Možda je mislila da ćeš sama steći ispravne pojmove o tajnama života. Ali da si je ti pitala, sigurno bi ti bila odgovorila.

– Ja se nisam usudila!

– A tvoja majka se nije usudila da ti sama o tome govori!

Rutino se lice razvedrilo. – Konačno, jedno malo dijete, to je nešto divno...

– Da, Ruta, to je dar s neba! Šteta je što ti sada ne možeš vidjeti što se zbiva u utrobi tvoje majke, ti bi bila zadivljena. Od dvije čestice, nevidljive za prosto oko, rodit će se za devet mjeseci potpuno biće kojemu ništa neće manjkati, čak ni kosa ni nokti. To malo biće živi od prvoga časa svojega začeća, i ono već ima dušu, iako ga ne možemo vidjeti svojim očima. Ono postepeno raste i oko četvrtoga mjeseca mama osjeti kako se miče pod njezinim srcem, što je za nju skopčano s bolovima. No ona ga već ljubi svim svojim srcem i dala bi za nj život. Misli odsada na sve to kada budeš gledala svoju majku i kada budeš vidjela kako se njezini oblici zaokružuju. Kad bi na nju prislonila uho, mogla bi čuti kako kuca srce djeteta.

Ruta je slušala gdju L... sjajnih očiju.

– Tetko, kako si mi ti sve to lijepo rastumačila! Da sam te samo potražila onoga dana kada mi je jedna prijateljica govorila prvi puta o tim stvarima! Ona je pronašla kod kuće neku knjigu pa mi je pričala što je pročitala, ali to nije bilo baš tako lijepo. Imala sam tek jedanaest godina, a mama mi je uvijek govorila da babica donosi djecu.

Ruta je krenula kući kao preobražena.

Zatim je došao red na blizance. Oni su jednoga popodneva došli k svojoj tetki da napišu zadaću kako su to katkada običavali činiti.

– Znate li već odakle dolaze mala djeca? – upitala ih je teta.

Pocrvenjeli su i zbunili se. Da prekine tu zbunjenost, gdja L... je nastavila: – Naravno, od dobroga Boga, budući da smo svi djeca Božja! Ali djeca ne padaju s neba, Bog ih stvara pomoću roditelja.

Djeca su zašutjela, a tetka im je rastumačila kako njihova mama očekuje dijete koje će jednoga dana roditi u bolovima. Elza se objesila teti oko vrata i povikala: – Je li to istina?

Klaus se uzvrpoljio na stolici govoreći: – Kad bi barem to bio mali braco!

Elza je željela sestricu, i da se gdja L... nije umiješala, ubrzo bi došlo do svadje zbog očekivanog djeteta. – Bog će o tome odlučiti.

Njihovo veselje na pomisao o djetetu bilo je dovoljno veliko da pred njim iščezne problem hoće li to biti dečko ili curica.

– Što biste kroz to vrijeme mogli raditi da pomognete svojoj mami kako dijete ne bi došlo u opasnost?

Oni su predlagali svašta što se doduše nije moglo ostvariti, ali je svjedočilo o njihovoj dobroj volji. – Prije svega, ne smijete ljutiti svoju mamu, dakle, morat ćete slušati na prvu riječ. Isto tako biste joj mogli pomoći u nekim poslovima...

Oni su odmah u isti glas počeli objašnjavati svojoj tetki na koji način će biti od koristi u kući.

– Još jedno, moja djeco! Ovaj razgovor neka ostane medju nama, nemojte o tom govoriti svojim drugovima.

Djeca su obećala da će šutjeti, a onda su pohitala prema kući. Gdja L... ih je slijedila sa smiješkom u očima.

Kakvu li sreću i povjerenje roditelji sami sebi uskraćuju kada jednostavno ne govore sa svojom djecom o tajnama života!

SMIJE LI SE UBITI DIJETE?

B..., 12. rujna 1951.

Prošloga proljeća trebao je skup liječnika s klinike da donese sud u slučaju neke tuberkulozne žene u drugom stanju. Bilo je zanimljivo vidjeti tko je protiv, a tko za pobačaj...

Uvjereni katolik ne može nikada dozvoliti ubojstvo djeteta jer čovjek nikada nema pravo da suprotstavlja jedan život drugome. Pred Bogom život djeteta vrijedi isto toliko kao život majke budući da je i ono zvano da jednoga dana pripada odabranima.

Mišljenja su bila podijeljena, čak i medju katoličkim liječnicima. Protestanti su naveli dvojicu poznatih teologa, profesora Siebecka i dra Elsena. Govoreći o pobačaju kod tuberkuloznih majki, prvi je pisao: Čak i kada

groznica ne popušta i ako postoji opasnost da trudnoća neće sretno završiti, valja biti vrlo oprezan. Radi se o životu maloga bića koje je povjereno majci, ali i nama, liječnicima. Ne pristajemo uz mišljenje da majka može slobodno raspolagati svojim tijelom. Izjasniti se za prekid trudnoće u suprotnosti je sa zapovijedju koja nam nalaže da poštujemo život. Uostalom, i uz najbolju tehničku provedbu pobačaj nije nikada bez opasnosti... Što se tiče dra Elsena, on je iznio u jednoj od svojih knjiga: Jedino slučaj da trudnoća ili porodjaj dovode majku u opasnost po život može predstavljati razlog za pobačaj. Kažem izričito: ako je u opasnosti život, a ne samo zdravlje.

Katolički princip ide dalje. Njega je iznio dr Hundhammer iz Muenchena: "Ni u kojem slučaju dijete ne smije biti ubijeno, čak ni ako je život majke u opasnosti, jer mi, osim ako se radi o smrtnoj kazni koju izriče sud, nemamo pravo da koga ubijemo kako bismo spasili drugu osobu od opasnosti. Kada život može biti spašen samo uz cijenu drugoga života, potrebno je da zainteresirana osoba žrtvuje slobodno samu sebe. Dijete, koje još nije rodjeno, ne može to učiniti. Mi možemo slobodno žrtvovati svoj vlastiti život, ali nemamo pravo da žrtvujemo život druge osobe kako bismo spasili treću."

To je ujedno i nauka Crkve koja zabranjuje svako ubojstvo osim u slučaju zakonite samoobrane. Dijete ne može biti smatrano nepravednim napadačem; ono ne zna da život svoje majke izvrgava opasnosti, ono je potpuno bespomoćno, izručeno na milost svojih roditelja. Katolički liječnik ne smije ni u kom slučaju

prekidati trudnoću. On nema prava da ubije nedužno dijete čija duša vrijedi isto toliko kao i duša njegove majke. Isto tako ni majka nema pravo da žrtvuje život svojega djeteta kako bi spasila svoj vlastiti. Uostalom, većina majki ne dopušta da se na njima izvede pobačaj jer one vole više od sebe malo biće koje u sebi nose. Često je već dijete bilo rodjeno potpuno zdravo, iako su liječnici drugačije očekivali, a majka od toga nije umrla.

G. 1949. kongres ftiziologa donio je nove smjernice s obzirom na trudnoću tuberkuloznih žena: njih treba liječiti u posebnim bolnicama i ne prekidati trudnoću. Već više godina specijaliste za pluća protive se pobačaju iako to nije uvijek i mišljenje svih ginekologa. Profesor Naujoks iz Frankfurta zastupa isto mišljenje: "Svi rezultati posljednjih dvadeset godina dokazuju da se dijete tuberkuloznih majku radja potpuno zdravo i da takovo ostaje ako se na vrijeme ukloni iz sredine u kojoj bi se moglo zaraziti. Kad bismo mogli staviti na raspolaganje tuberkuloznih bolesnica bolnice gdje bi se one mogle mjesecima liječiti, problem prekidanja trudnoće uopće se ne bi postavljao."

Gdja T...t, koja bi pristala na prekid trudnoće protiv svoje volje, izrazila je bojazan da bi mogla zaraziti svoje dijete te bi ono moglo zarana umrijeti. No prenošenje tuberkuloze za vrijeme trudnoće ne da se zamisliti, dijete se nadje u opasnosti tek nakon rodjenja, ako ostane uz svoju majku dok ona još nije izliječena. Gdja T...t se nalazila u početku trudnoće, ona je već imala troje djece i smatrala je da je neophodno potrebna u kući. Ali ako bi ostala kod kuće, trebalo je očekivati da se zaraze i djeca i muž. Bila joj je dakle dužnost da se liječi u sanatoriju. No kako su T...tovi bili izbjeglice i nisu nigdje u blizini imali rodbine, valjalo im je pomoći na drugi način. U toj smo općini imali redovnice koje su se u prvom redu bavile pomaganjem u obiteljima. Gospodin T...t je protestant, ali su njegova žena i djeca katolici. Na sve sam to pomišljala kada sam oko sebe slušala različita mišljenja o tom slučaju.

– Prije svega valja misliti na ozdravljenje majke, a ne na ubojstvo djeteta, – čula sam kako dr Rick izjavljuje na liječničkom kolegiju koji je trebao odlučiti o takvim slučajevima. Bolesnica može biti dovedena prekidom trudnoće u veću opasnost nego rodjenjem djeteta.

Netko je izrazio mišljenje da bi za majku, usprkos svega, bila veća opasnost sačuvati dijete. Tada sam ja uzela riječ i objasnila da trudnoća bez sumnje predstavlja izvjesnu pogibao za tuberkuloznu ženu, no ne nalazimo li se svi mi u raznim opasnostima? Svatko zna da je svaka trudna žena uznemirena i u brizi te da ona nikada nije potpuno zaštićena od eventualnih komplikacija. Nisam sakrila ni to da ja moram odbiti svaki pobačaj, ne samo kao katolikinja, nego i zato jer mislim da takvim bolesnicama treba prvenstveno omogućiti liječenje u sanatoriju. Ako je bolest neizlječiva, ne bi ništa pomoglo ni kad bi se dijete ubilo, a ako je ozdravljenje još moguće, rijetko [illegible] kada tome dijete biti zapreka jer je posljed

njih godina medicina mnogo napredovala u liječenju plućne tuberkuloze. Dakle, s religioznog kao i s moralnog i medicinskog stanovišta, mogla sam samo odbaciti prekid trudnoće.

Liječnik, kojemu je bila povjerena gdja T...t, rekao je da će mi je u slučaju potrebe poslati. Valjalo joj je ponovo uliti hrabrost i uvjeriti je da mi želimo samo dobro njoj i djetetu. – A da se to postigne, prikladnija je žena nego muškarac, – rekao je smiješeći se.

Kada je trebalo donijeti konačnu odluku, većina se liječnika izjasnila protiv prekidanja trudnoće.

Vraćajući se kući zaustavila sam se u župnom dvoru; dr Rick mi je bio saopćio da gdja T...t stanuje u našoj župi. Bilo je već više od devet sati, ali je u župnikovoj kancelariji još uvijek gorjelo svjetlo. Pozvonila sam. On sam je došao da otvori. Pogledao me je začudjen:

– Radi se možda o kakvom nesretnom slučaju, gospodjo doktor?

– Ovaj puta vas ne zovem zbog umirućih, velečasni! – umirila sam ga. Zamolio me je da udjem.

– Ne želim vas dugo zadržavati, ali sam došla da vas zamolim za jednu uslugu.

Izložila sam mu slučaj gdje T...t i zamolila ga da stavi jednu redovnicu na raspolaganje toj obitelji.

– To će vjerojatno trajati više mjeseci, – rekao je zamišljen. Uvijek je teško naći redovnicu za toliko vremena. Ostale obitelji, koje su takodjer u potrebi, nestrpljivo čekaju. Govori se i o protekciji.

– Slučaju T...t valja s pravom dati prednost, velečasni.

Nasmiješio se. – Takvi su slučajevi česti!

Ja sam to znala, ali sam bila obećala doktoru, koji je liječio bolesnicu, da ću naći nekoga tko će za neko vrijeme zamijeniti majku. Zato nisam imala mira sve dok mi župnik, iako uzdišući, nije obećao svoju pomoć.

– Mislite na to da je muž te žene protestant i da je ona usprkos toga odgojila svoju djecu katolički! Taj argument je konačno uvjerio župnika.

– Zaista, vidim da tu valja pomoći... Samo kad to ne bi trajalo tako dugo!

Htjela sam se oprostiti, ali je župnik spomenuo još L...move.

– Njihova kćerka je postala neurastenična, – rekao mi je. Nisam to znala.

– Ona zgodna mlada djevojka? – upitala sam iznenadjena.

– Izabeli je tek sedamnaest godina. Bila je odgojena bez vjere. Život za nju nema više nikakva smisla pošto je bila svjedok groznih muka svoje majke.

– Nema li u župi nikoga koji bi preuzeo brigu o njoj, možda koja časna sestra?

– Gospodin L...m zabranjuje da mu u kuću dolaze svećenici i redovnice jer bi oni tobože samo bespotrebno uznemirili njegovu kćer.

Na povratku sam više mislila na Izabelu L...m nego na gdju T...t. Bilo mi je žao te djevojke koja je odrasla u bogatstvu i tek ušla u život.

U RODILIŠTU

B..., 24. travnja 1951.

Gdja T...t je rodila svoju kćerkicu u rodilištu za tuberkulozne. Već prije porodjaja, da bi izbjegla svaku opasnost zaraze, izrazila je spremnost da se odijeli od svojega djeteta dok ne bude potpuno izliječena. Curica je sasvim zdrava, a ona će to, ako bude odijeljena od majke, i ostati. Gdja T...t ne može još napustiti sanatorij. Trudnoća i porodjaj su svakako usporili ozdravljenje, ali je dijete bilo spašeno.

Njezina obitelj, srećom, ne trpi previše zbog njene odsutnosti; župnik je održao obećanje i stavio sestru Ancilu na raspolaganje obitelji kroz čitavo vrijeme dok gdja T...t bude odsutna. Saznala sam da je gospodin T...t bio time duboko dirnut, on, koji je mislio da je takva nesebična ljubav prema bližnjemu nemoguća. On je živio bez vjere, ali je sada počeo ići u protestantsku crkvu, vjerojatno po savjetu s. Ancile. Svojim ljubeznim smiješkom ona uspijeva ponovno privesti k Bogu one koji su ga ostavili. Sva tri dječaka su joj vrlo odani i ona može od njih tražiti sve; čini se da s. Ancila posjeduje nekakvo tajno sredstvo da zainteresira dječake za kućne poslove. Oni joj pomažu u svemu, pa i g. T...t, kada se vrati s posla, pita u čemu bi mogao pomoći... - Kad bi samo svi muškarci bili tako uslužni prema svojim ženama, - rekla mi je jednoga dana s. Ancila.

Zaista, čudno je vidjeti kako su neki muškarci ljubezni prema drugim ženama, a odbijaju svaku uslugu svojoj vlastitoj iako vide kako se muči od jutra do večera. U većini slučajeva su žene same zbog toga krive jer su postale ropkinje svojega muža i svoje djece. S. Ancila mi je rekla da je i gdja T...t bila takva. - Ali kada se vrati, ja ću to urediti, - nastavila je ona. Je li dakle potrebno da se jedna žena muči do iznemoglosti dok se njezin muž i dragi mališani, koji pucaju od zdravlja, daju u svemu služiti?

Pred neko vrijeme s. Ancila je čak postigla da "njezina tri dečka", kako ih ona zove, sami krpaju svoje čarape: ona im je rekla da će mama, kada se vrati, imati dosta posla s njihovom malom sekom. Oni vrlo vole sestricu, zato su se odmah složili. Njihova je dob trinaest, dvanaest, odnosno deset godina i vole se tući, pa ipak sada sjede u kuhinji kod s. Ancile i krpaju čarape! Promijenili su se i u školi, poslušniji su, marljiviji i bolje uče.

Ima toliko nerazboritih majki jer nemaju pojma o odgoju djece. Koliko ima majki koje su dosljedne? Na molbu djece odlučno "ne" pretvara se u "da" i obratno. Kako će onda djeca poštovati svoju majku? Isto tako većina djece ima žalostan običaj da lažu svojim majkama. Nedavno mi je neka učiteljica rekla: - Što možemo kad majke same dolaze ispričati svoju djecu zbog bolesti koje uopće nije bilo!

Bit će dobro da s. Ancila pazi na gdju T...t kada se vrati. Ona sigurno ne bi bila oboljela da je bila razboritija. Prehlada, koja se ne liječi, može se razviti u neizlječivu bolest.

Mi smo čvrsto uvjereni da će gdja T...t ozdraviti, a to će se ozdravljenje sada nakon poroda ubrzati. Bit će vrlo važno da nakon povratka ne podnosi sav teret kućanstva i da ne uskraćuje sebi hranu zbog muža i djece.

MUŠKARCI NE VOLE PRIČE

B..., 28.travnja 1952.

Malo vremena nakon odlaska gdje T...t u sanatorij u rujnu prošle godine, bila sam pozvana Izabeli L...m. Pitala sam se zašto me g. L...m opet zove jednom članu svoje obitelji. Ipak je morao osjetiti da nemam prema njemu nikakve simpatije ni poštovanja.

Protivno njegovoj uobičajenoj sigurnosti našla sam ga prilično utučena.

– Ne znam zaista više što da radim s Izabelom! – rekao je primajući me. Odveo me je k svojoj kćeri koja je potištena sjedila u naslonjaču i gledala preda se. Nije nas ni pogledala kada smo ušli u sobu.

G. L...m joj se približio i uhvatio je za ramena. – Dijete moje, imamo posjet! Nikada ga nisam čula da govori s toliko blagosti, čak ni sa svojom ženom kada je bila onako bolesna.

– Dobar dan, Izabela, – rekla sam primivši je za ruku.

Uprla je u mene žalostan i odsutan pogled. Približila sam stolicu i dala znak ocu da nas ostavi nasamu. On me je shvatio. – Imam još

posla, Izabela! Hoćeš li se malo porazgovoriti s gospodjom doktor? – rekao je i ostavio sobu. Osjetila sam se ugodnije jer nisam više mogla gledati toga čovjeka pošto sam znala strašnu tajnu koju je on nosio u sebi.

– Što se dogadja, dijete moje? Vi ste mladi i zdravi te biste morali biti puni života, a ja vas nalazim svu žalosnu.

Pokušala sam s njom govoriti veselo, ali je se to nije doimalo.

– Što se dogodilo s mojom majkom? Kuda je ona otišla? Je li je smrt doista uništila?... Kao da ne očekuje nikakav odgovor, pogledala me je ugašenim pogledom. Bila sam potresena, ali sam znala kakav će biti moj odgovor. Nježno sam uzela njezine ruke u svoje; bile su tako malene kao da pripadaju djetetu. Uostalom, Izabela je bila sva sitna i slabašna; čovjek bi joj dao četrnaest godina.

– Što dolazi iz zemlje, vraća se u zemlju, ali kako bi duh i besmrtna duša mogli propasti s tijelom?

– Nekada sam sa svojim katoličkim prijateljicama znala otići u crkvu i na vjersku pouku. Tu sam čula o istinama njihove vjere, ali nisam ništa od toga razumjela. Otac mi je branio da opet tamo idem, a majka je to odobravala govoreći mi da će me dovesti u zabludu i da ću izgubiti svaku životnu radost. No ja sam mogla ustanoviti da su i vjernici radosni, dapače mnogo radosniji od mene. Moji su roditelji pokušavali sve da me razvesele, često s uspjehom, ali sada je tome kraj, više me ništa ne može obradovati. Nešto je u meni ubilo veselje, ne znam što je to, ali moja želja da za-

vršim-život postaje svaki dan veća.

Bila sam sretna što se Izabela odlučila da govori: bit će joj od toga lakše. S obzirom na ozbiljnost njezina slučaja uvidjela sam da više ne bi smjela ostati kod kuće. Zapravo bih joj morala omogućiti da ode u neku kliniku za živčane bolesti, ali sam se pitala bi li to bilo dobro rješenje. Najbolje bi bilo naći joj neku veselu sredinu, možda u kakvom domu medju drugim djevojkama...

Iznenada mi je pala na pamet jedna misao. Kada bih samo mogla sklonuti g. L...ma da stavi Izabelu u internat. Pomišljala sam na časne sestre u L... gdje sam i ja provela nekoliko godina u svojoj mladosti. Tu se više od stotine mladih djevojaka pripremalo na život u obiteljskoj atmosferi medju redovnicama koje su smatrale pravim majkama. Izabela je nakon položena ispita ostala kod kuće, ali time njezino obrazovanje nije bilo dovršeno. Otac ju je htio odgojiti za trgovački poziv jer je ona bila jedina baštinica, ali se djevojka nije nimalo zanimala za trgovinu željezom i metalom na veliko i mrzila je brojke. Živjela je bez odredjene svrhe i kada više nije mogla da njeguje majku, život joj je postao prazan. Ali kako sklonuti g. L...ma da povjeri svoju jedinicu katoličkom internatu? Koliko sam ga ja poznavala, on bi je volio vidjeti u kakvom zavodu za umobolne. Ipak ću pokušati sve, što mi je moguće, da postignem njegov pristanak. Jedino redovnice, iskusne u odgoju mladih djevojaka, imale bi dovoljno ustrpljivosti da se pozabave Izabelom koja nije ništa točno znala o životu i koja je usto odrasla bez vjere. Nju treba vo-

diti sa strpljivošću i ljubavlju, a istodobno s odlučnošću kako bi mogla pogledati životu u oči.

– Vama, Izabela, manjka vesela okolina medju djevojkama vaše dobi.

– To kaže i tata, ali ja ne mogu uspostaviti kontakt sa svojim vršnjakinjama. Ne znam zbog čega, ali njihovi mi razgovori dosadjuju.

Činilo mi se da razumijem što je mislila reći. Izabela nije mogla naći nikakva veselja u razgovorima koji su se kretali samo oko kozmetike, plesa, filmova i mode.

– Ali ima i djevojaka, doduše ne u vašoj okolini, koje se ne zanimaju samo za beznačajne stvari. Zamislite jedan dom u kojem mlade djevojke u otvorenoj i radosnoj atmosferi razgovaraju o važnijim stvarima.

– Moj otac me je htio poslati u Švicarsku, u jedan poznati internat, ali ja sam se tome protivila.

– To vam, Izabela, možda ne bi odgovaralo. Vama treba ljubavi, veselja, sigurnosti, a ne otmjena sredina.

– Znate li za takav dom, gospodjo doktor? Njezino se zanimanje počelo buditi.

– Znam. I ja sam kao djevojka tu provela nekoliko lijepih godina. Ali pitam se hoće li vaš otac dopustiti da tamo odete. Radi se o jednom katoličkom internatu kojim upravljaju časne sestre.

– Iste kao i u ovom internatu ovdje?... Njezin je interes postajao sve veći i bila je utučena manje nego prije. – Kako bih voljela da sam mogla pohadjati tu školu! Ali moji roditelji mi to nisu dozvolili. Oni su držali da

se tu uče krive stvari i da ima previše nepotrebnih predmeta. Ipak sam dobro vidjela da su moje drugarice tu zadovoljne.

– U internatu, o kojem vam govorim, nisu iste redovnice, ali one imaju isti duh i ljubav.

Izabela je nekoliko trenutaka šutjela, a onda promrmljala: – Htjela bih ostaviti kuću i otići tamo gdje je ljepše nego ovdje...

– Što je to ljepše po vašem mišljenju? Sigurno ima i ljepših krajeva od ovoga u kojemu mi živimo.

– O, ne radi se o tome, gospodjo doktor! Ja čeznem za pravim domom. Možda ćete misliti da sam nezahvalna jer je otac prema meni vrlo dobar i ispunja sve moje želje. Dok je mama bila na životu, nisam toliko željela promijeniti sredinu, ali sam već tada bila nesretna, možda zato što nisam imala braće ni sestara. Kako li sam zavidjela mojim prijateljicama koje su ih imale!

Nevoljni su svi jedinci i jedinice! Svi žele da imaju braću i sestre. Kad bi roditelji samo na to mislili kada više ne žele da imaju djece! Ne znam kako je bilo kod L..movih. Moguće gdja L...m nije više mogla imati djece: kada sudimo o tim stvarima, moramo biti vrlo oprezni i blagi.

– Internat, o kojem vam govorim, nalazi se u lijepom kraju, ali to nije najvažnije; on je odličan u svakom pogledu.

– Ali ako su tu sve djevojke katolikinje, osjećat ću se strana i nesretna i medju njima! Ili ću se morati obratiti?

– Vi tu nikako nećete biti stranac, djete moje, čak ako i ne sudjelujete s drugima u vjerskim obredima. Uostalom, vi ste vjerojatno bili kršteni, jer vaši roditelji potječu iz katoličkih obitelji, iako već možda vaš djed i baka nisu više bili praktični katolici.

Župnik, koji je poznavao tu obitelj bolje od mene, govorio mi je jednom zgodom podrobnije o tom.

– Što je to krštenje? – upitala me je Izabela.

Pogledala sam na sat... – Ne mogu vam to objasniti u tako kratkom vremenu, ali ako želite, dat ću vam knjigu, koja će vam pružiti potrebna objašnjenja.

– Hoće li mi časne sestre dati odgovor budem li im postavljala pitanja?

– Naravno! Ali i svećenici, koji se tu nalaze, odgovarat će isto tako na sva vaša pitanja koja se tiču kršćanske vjere.

– Neću se usuditi da odem do njih, – odgovorila mi je i ja sam shvatila da je već na to bila pomišljala.

– Dakle, nemate ništa protiv mojega prijedloga?

– Baš ništa! Ali moj otac ne voli svećenike ni redovnice iako im katkada daje novac za sirómahe. On ih smatra licemjernima, praznovjernima ili naivnima.

– Medju njima je bilo velikih ljudi i slavnih žena. Licemjerje, praznovjerje i ograničenost nisu stvorili nikada ništa veliko.

Uspjela sam kod Izabele više nego sam se nadala. Njezine je bezvoljnosti uglavnom nestalo; htjela je sigurno da se sa mnom razgovara jer sam osjećala da mi ima postaviti mnoš-

tvo pitanja. Ali meni se zaista žurilo, to više što mi je i njezin otac još nešto htio reći.

– Dajte vašu kćer u djevojački internat ili u neki zavod za živčane bolesti, drugoga rješenja nema, – rekla sam gospodinu L...mu. Izabela ne smije nikako ostati ovdje dok ponovo ne zadobije duševni mir.

Pogledao me je i postalo mu je jasno da govorim najozbiljnije.

– To dijete mi je sve na svijetu, ako ode, neću imati više nikoga.

– Vi nećete izgubiti Izabelu ako ona bude nekoliko godina izvan kuće. Njezino obrazovanje nije završeno i vi ga sam nećete moći dovršiti.

Učinio je nekoliko koraka po sobi, a onda mi rekao:

– Znate li za kakav dobar internat? Već sam mislio na Švicarsku.

– Znam za internat koji bi najbolje odgovarao Izabeli, ali njega vode časne sestre, – rekla sam bez oklijevanja.

– Kako? Redovnice? Mislite da ću njima povjeriti svoje dijete? Želim da moja kći ima zdrav razum i ne dozvoljavam da joj se glava puni kojekakvim glupostima koje će i tako kasnije odbaciti.

– Niste li svjesni toga da vrijedjate moje uvjerenje?

– Oprostite mi! Nisam na to mislio, ali vi možete shvatiti da ne želim dati svoje dijete opaticama!

– Zašto ne?

G. L...m je blenuo od začudjenja, toliko

mu se moje pitanje činilo naivnim.

– Zašto? Zato što ne želim da usvoji njihova uvjerenja.

– Zar vjera smeta životu? Zahvaljujući njoj vaša bi kći bila bolje naoružana za životnu borbu.

– Nažalost, moja je kćerka previše osjećajna za životnu stvarnost i potrebna joj je neka ideologija.

– Ja svoju vjeru ne smatram iluzijom nego najvećom stvarnošću. Niste li kadgod pomislili na to da se možda sami nalazite u zabludi s tom svojom nevjerom?

– Neću gubiti vremena da odgovorim na to pitanje. Vjerujem samo u ono što vidim: to je stvarnost....

Bilo je beskorisno govoriti o vjeri tome čovjeku. Uostalom, vjera nije predmet za diskusiju i svadju.

– Ja vam samo mogu dati savjet, na vama je da odlučite volite li svoju kćer ili ne.

– Po vašem mišljenju, dakle, ako ne pošaljem Izabelu u samostan, znači da je ne volim?

– Do vidjenja, gospodine!

Otišla sam. Bilo je i vrijeme, jer se ne bih dulje mogla svladavati.

Nisu prošle ni četiri sedmice, a on me opet pozvao. U medjuvremenu je pitao za savjet jednoga poznatog neurologa. Taj je htio odmah primiti Izabelu na kliniku. G. L...m ipak na to nije pristao jer se bojao da njegova kći neće odatle nikada izaći. Usto nije mnogo držao do takovih klinika. – On su sigurno potrebne, rekao mi je, ali Izabela je ipak još pri sebi. Uostalom, sumnjam da bi se ona tamo izliječila

od svoje depresije. Vi ste mi bili predložili drugo rješenje. –

Nasmijao se ironično, ali sam pročitala u njegovim očima bojazan za dijete. – Već sam posjetio jedan internat u Bernu, ali Izabela ne želi o njemu čuti. Ona hoće da ide samo tamo gdje ste i vi proveli nekoliko godina svoje mladosti. Budući da ne mogu reći da vi u životu niste uspjeli, pokušat ću da tamo pošaljem i svoju kćer. Ali postavljam jedan uvjet: na Izabelu se ne smije utjecati u religioznom pogledu!

– Pitam se odakle vam taj strah pred kršćanstvom! Koliko ja znam, nitko vam s te strane nije učinio ništa nažao.

– Ne volim priče, gdjo doktor!

– Dobro, nemojmo o tom govoriti! Ima ljudi koji stvarnost smatraju pričom, a priču stvarnošću, pa umjesto da vjeruju, prepuštaju se praznovjerju. –

Znala sam da je g.L...m praznovjeran. U svom je autu imao maskotu, nije sklapao velikih poslova petkom, a trinaestoga u mjesecu nije nikada išao na put. –

– Vaša kći ima sedamnaest godina, čovjek može već u četrnaestoj steći vlastito religiozno uvjerenje. Njoj je ostavljeno na volju da ne dozvoli da na nju "utječu" u religioznom pogledu, ali nitko je ne može spriječiti da se upozna pobliže s vjerskim problemima ako ih želi raščistiti.

G. L...m je sjeo i počeo bubnjati prstima po stolu.

– Vaša bi kći mogla, ako bi htjela, da se pouči u bilo kojoj vjeri, a da joj vi to ne

možete spriječiti..., tako kaže zakon.

– Jedan otac ima više mogućnosti da svojoj djeci nametne svoju vlastitu volju, – rekao je smiješeći se.

– Da, indirektne mogućnosti! Vi možete izbaciti Izabelu iz kuće, razbaštiniti je, to je vaše pravo, ali ona opet može, da bi zadobila unutarnji mir, odreći se baštine. Duševni mir vrijedi više nego sve zlato svijeta, kojega su se već mnogi odrekli kako bi našli taj mir, i nisu nikada požalili.

– Mir duše! Samo kad to čujem? Vi žene ste sve jednake! Čak mi je i moja supruga, koja je uglavnom bila istoga mišljenja kao i ja, više puta znala reći: Kao dijete sam bila sretnija! To je trebalo značiti: Kad sam još išla u crkvu i vjerovala u Boga. Ipak je ona ostala razborita i nije se vratila na staro.

Njegovi su prsti ponovo počeli bubnjati po stolu.

– Jasno da ja ne želim izgubiti svoje dijete, nikada ga neću istjerati iz kuće niti razbaštiniti, ali se pitam kako će ona moći nastaviti svoj životni put s kršćanskim principima. Ja se zaista bojim da će ona, kada ih upozna, nastojati da ih slijedi. Ona je moja jedino dijete, ja nemam sina koji bi me naslijedio u trgovini što se razvijala i proširivala kroz tri generacije. Što će biti s mojim poslovanjem? Većina kršćana ne žive po svojim principima jer se inače ne bi mogli obogaćivati, dok drugima uz njih manjka ono najpotrebnije. Bojim se da bi Izabela mogla provesti u djelo princip: Ako imaš dva odijela, daj jedno onome koji ga nema! ...

– Zašto i kršćani ne bi smjeli biti blagoslovljeni materijalnim dobrima? Opazila sam da onaj, koji daje ne računajući, prima takodjer u izobilju. Milostinje ne osiromašuju čovjeka, to ste sigurno iskusili, jer znam da i vi činite drugima dobro. Ako se bogatstvo dobro upotrebljava, ono ne sprečava bogate da se posvećuju. Lazar, Kristov prijatelj, bio je imućan. A i drugi, koji su bili oko Gospodina, posjedovali su zemaljska dobra. Ako neki industrijalac dobro zaradjuje, ako plaća svoje radnike u skladu s vlastitim profitima i za njih se brine, on može potpuno mirno uživati svoje prihode. Ali on ne smije živjeti raskošno i napuštati onoga koji je u bijedi. Dužnost mu je da daje milostinju prema svojem bogatstvu. Poznajem jednu osobu, koja svake godine daje desetinu svojega imutka. I mislim da je to normalno.

– Ako dakle netko posjeduje milijun, on mora podijeliti sto hiljada?

– Zašto ne kada mu ostaje devet stotina hiljada, a tu svotu može svojim poslovanjem umnožiti?

– Kada pomislim da bi i Izabela mogla tako nešto učiniti kad mene više ne bude...

– Kako za vas sa smrću sve prestaje, po vašem mišljenju vi tada zbog toga nećete trpjeti.

G. L...m me je pogledao kao da će me zadaviti.

– Vjerujte mi, da ću učiniti sve što mogu kako se moj imetak ne bi rasuo.

Bacila sam pogled na uru njihalicu. G. L...m je to opazio.

– Svršimo! Kako vi zamišljate boravak moje kćeri u tom internatu?

– Uz gimnaziju ima trgovačka i domaćinska škola. Djevojke dakle mogu dobiti obrazovanje koje im odgovara, čak i u vještinama.

– U svakom slučaju ja sam već mislio na trgovačku školu. Izaberimo dakle to rješenje. Trebalo bi takodjer da se ona uputi u kućanske poslove. No to će moći i kasnije u nekoj dobroj obitelji. Hoćete li mi dati adresu toga samostana?

Izgovorio je riječ samostan s ironijom.

– Ako požurite, možda će moći primiti Izabelu još ove školske godine, – rekla sam mu dok je pisao adresu.

– Mislite li da je dobro da ona odmah započne s učenjem? Je li to još u stanju? Njegov je glas postao ozbiljan i brižan. Bio je to glas oca koji se brine za svoje dijete.

– Promjena mjesta i okoline čini često čudesa.

– Dobro! Pokušajmo onda i to, ali Izabela ne smije biti prisiljena da ide na vjersku pouku i u crkvu.

– To se neće dogoditi! Uostalom, redovnice primaju djecu i iz nekatoličkih obitelji. Prema tome ima i slučajeva sličnih vašemu.

Požurila sam prema svojim kolima. Koliko li sam vremena izgubila! No to nije bilo uzalud i bila sam sretna jer mi se činilo da Bog ima posebne namjere s Izabelom, djetetom iz ateističke obitelji. Znala sam da je duševno bolesna i mogla sam pretpostavljati da će joj vesela i mirna sredina vratiti zdravlje.

JEDAN BRAK JE SPAŠEN!

B..., 12. studenoga 1952.

Gdja W...m me je pozvala, trpjela je smetnje zbog spuštanja maternice. W...movi opet stanuju u svojoj kući, iz koje su Englezi pred nekoliko tjedana iselili, i tvornica ponovo radi punom parom. Raul nastavlja svoje studije u Münchenu i još uvijek namjerava uzeti za ženu Suzanu K...n. Ona je upravo bila kod W...movih kada sam stigla. Već se smračilo i dječji vrtić je bio zattoren. Gdja W...m je odmah bila prihvatila Suzy kao buduću snahu, ali g. W...m nije isprva bio baš oduševljen. Ipak, u mojoj prisutnosti, on je djevojku nježno pogladio po kosi i rekao: Sada uz naša dva dečka imamo još i kćerkicu.

Suzana se divno promijenila. Kad pomislim na to kako je to bilo loše odgojeno dijete za života svoje majke, ne mogu a da ne vidim tu prst Božji. Božji su putovi često drugačiji nego bismo mi to željeli; čak i smrt drage majke može djetetu donijeti dobro. U obitelji svoje tetke Suzana je postala vedra i požrtvovna djevojka; ona je tamo ostala i nakon povratka svojega oca i njegove ponovne ženidbe. Imala je još tri polubrata koje nježno voli. Vrlo se lijepo slaže sa svojom maćehom. Tetka joj zamjenjuje majku.

Suzana je postala takodjer i vrlo dobra odgojiteljica djece, ne sumnjam da će jednoga dana biti krasna majka. No ona mora čekati jer je još premlada. Raul, koji će jednoga dana preuzeti tvornicu svojega oca, mora završiti stu-

dije. – Kada postanem inženjer, mi ćemo se uzeti, – rekao je. Suzana nije imućna, ona posjeduje samo ono što zaradi, i to joj je dovoljno za život. W...movi ne gledaju na njezin imetak, pa čak ni g. W...m više ne misli na miraz. Prošao je kroz tešku školu i u mnogočemu se izmijenio u pozitivnom smislu. Istina, neki karakterni nedostaci ne mogu se samo tako izbrisati, ali on barem pokazuje dobru volju da živi u miru sa svojom ženom. Vjerojatno nikada neće shvatiti njezino religiozno uvjerenje kao što neće zaboraviti da su se djeca odlučila za vjeru svoje majke. Ali bar sada ide na blagdane u protestantsku crkvu i dozvoljava kratku molitvu kod stola. Više se ne ruga religiji. Propast staroga režima i internacija, koju je morao podnijeti u dva navrata, uništili su mu pokoju iluziju. I to je veliko dobro. On sam najbolje zna što sebi stvarno mora predbaciti, a jedino Bog ima pravo da sudi i osudjuje!

Kako ću postići da gdja W...m ozdravi? Razgovarat ću s drom Rickom koji je naslijedio mojega dragoga muža kao šef klinike. Dr Rick ima pet kćeri a nijednoga sina, ali mu nije zbog toga krivo. Djevojke su neobično privržene ocu. – Preko njih ću dobiti sinove, – odgovara onima koji ga žale što nema muške djece.

Gdja W...m će morati otići na nekoliko dana na pregled u bolnicu, i ja sam sretna da je mogu povjeriti dru Ricku.

– – –

B..., 29. studenoga 1952.

Trebalo je operirati gdju W...m jer je nastao mali tumor. Srećom je operacija izvršena na vrijeme te se možemo nadati potpunom ozdravljenju. Rijetko kada sam vidjela tako nesretna čovjeka kao g. W...m u dane prije i poslije operacije. Kasnije sam saznala da je on sam svaki dan palio svijeće u našoj crkvi pred oltarom Gospe Pomoćnice, sigurno zato, jer je znao da je to činila i njegova žena u izvjesnim okolnostima. Nekada se tome smijao i optuživao je zbog praznovjerja!

U danima neposredno nakon operacije trebalo ga je silom spriječiti da ne udje u sobu bolesnice jer je bio previše uzbudjen da bi je mogao posjetiti. Zato je svakoga sata telefonirao na kliniku ili mani da se informira o stanju svoje žene. – Pokažite sada da znate moliti, – rekao je mladjem sinu i Suzani.

Svakoga je jutra slao svježe cvijeće u bolnicu. I da ga gdja W...m nije dala odnijeti u kapelicu, moglo bi joj pozliti od tako jakog mirisa. Kada se vratila kući, činilo joj se da se nalazi u trgovini cvijećem, a to je bilo usred mjeseca studenoga! G. W...m nije žalio nikakva troška samo da učini veselje svojoj ženi. Kada se sjetim dana u kojem je gdja W...m rodila drugo dijete, ne mogu shvatiti tu promjenu. Kakav li je on tada bio tiranin! Ponašao se prije kao da mrzi, a ne kao da voli svoju ženu. Morao je nakon toga proći kroz mnoge kušnje da uvidi kako mu je ona odana i u nesreći, usprkos njegove krivnje.

Rijetko kada uspijem ponovo uspostaviti normalni obiteljski život u braku koji je bio tako rastrovan. Eto zato se toliko radujem, naročito zbog gdje W...m koja je, žrtvujući se za svoju obitelj, zaista zaslužila takvu sreću.

KAKAV ŽIVOT!

B...,21. prosinca 1952.

Jesenas sam za vrijeme školskih praznika posjetila s djecom Izabelu. Ona je željela da za vrijeme ferija ostane u L. kako bi mogla sudjelovati u ekskurziji koju je priredjivala škola. Nakon toga puta još bi imala vremena da ode k ocu. I g. L...m ju je posjetio i molio da se vrati s njime kući, ali uzalud. Čega li se je ona bojala?

Po njezinim sjajnim očima shvatila sam da je zadovoljna što me vidi. Dok smo sjedeći razgovarale, jedna mlada redovnica pokazivala je Margareti i Ivanki kuću, sretna da može odgovarati na bujicu njihovih pitanja.

Izabela nije pokazivala više nikakve uznemirenosti, ali joj nije bilo pravo kada sam joj spomenula da konačno ipak pripada svojemu ocu.

– Meni je ovdje dobro i ja sam našla mir, – odgovorila je.

– Mi nismo na zemlji jedino zato da nama bude dobro i da živimo u miru, – rekla sam joj kušajući da je privedem stvarnosti.

– Zašto ne?

– Jer je život borba i što se ne možemo

nadati da ćemo postići mir od Gospodina, osim ako svladamo sve što nam život donese. Vema neće stalno biti osamnaest godina, Izabela. Malo pomalo vi ćete se osvjedočiti da imate izvršiti zadatak koji sadrži i dužnost da se pokažete pravom kćeri svojega oca.

— Ne bih htjela otići odavle. A zašto ne bih mogla ostati? Tolike internatkinje ostale su ovdje kao redovnice.

— Za život u samostanu treba imati zvanje, inače bi taj život bio pretežak!

— Nevjerujete li da ja imam zvanje? Djevojka me je pogledala širom otvorenih očiju.

— Ne mogu to vjerovati doklegod se ne vratite u svijet bar neko vrijeme. Morate najprije upoznati radosti i privlačivosti svijeta da biste mogli znati što Bog od vas očekuje.

— Imam dovoljno iskustva o životu u svijetu da mogu donijeti sud...

— Bili ste tek dijete i niste mnogo znali o životu.

— Išla sam na plesne tečajeve, sudjelovala sam u zabavama prije mamine bolesti, a upoznala sam i mladiće koji su mi udvarali. Počela sam osjećati izvjesno veselje u tom načinu života, ali me je uvijek nešto vuklo prema samoći. Ćutila sam u sebi čežnju za nečim što nisam znala objasniti. Katkada bih krišom ulazila u katoličku crkvu i sjela na kakvu osamljenu klupu, tada bi me obuzela radost koju nisam shvaćala. Sada shvaćam! Gospodjo doktor, htjela bih vam povjeriti jednu tajnu! Za Božić ću prvi puta pristupiti k stolu Gospodnjem, dotle ću već biti dovoljno poučena.

Izabela me je pogledala, sva sretna, i ja

nisam sumnjala da je ona to zaista, ali sam se pitala je li stvarno sposobna za život u samostanu. Ako je za zvanje redovnice potreban žarki unutarnji život, valja takodjer biti otvoren i svijetu. Izabela je, naprotiv, čini se, tražila samoću. Ako je doista imala zvanje, morala bi stupiti u neki kontemplativni red. No je li ona kao jedinica imala pravo da ostavi svojega oca?

— Izabela, nećete doći kući ni za Božić? — upitala sam je prestrašena.

— Pozvat ćemo tatu ovamo; časne sestre će se pobrinuti da mu boravak ovdje bude lijep.

— I vi mislite da će on doći? — pitala sam skeptički.

— Sigurno! On me je već više puta posjetio.

— Jesu li mu poznati vaši planovi?

— Još ne. Htjela bih ga iznenaditi kako ne bi mogao praviti zapreke... što uostalom ne bi ništa koristilo.

Tko bi slutio da se u tako nježnoj osobi krije tako odlučna volja!

— A što o tom misle sestre i svećenik koji vas poučava?

Njezino se lice smračilo. — Oni žele da obavijestim svojega oca, ali se još na to nisam mogla odlučiti.

— Prije svega Bog traži od vas poslušnost.

Ona je neodlučno pogledala preda se. A onda joj je, čini se, sinula jedna misao. — Gdjo doktor, biste li vi htjeli razgovarati s tatom?

Kako da odbijem tu molbu? Mora da je g. L...m već odavna slutio namjere svoje kćeri i

sigurno mi neće biti ugodno da potvrdim njegove bojazni. Ja sam dakle prihvatila. - Nikako ne želim biti neposlušna, ja se tom mišlju nisam ni bavila..., - rekla je Izabela.

Odvukla sam svoje dvije djevojčice iz njihove igre i kada sam im obećala da ću ih ovamo kasnije poslati na nekoliko godina, objesile su mi se od veselja oko vrata.

Vrativši se kući požurila sam sutradan da posjetim g. L...m. On je bio u dućanu, ali je odmah došao čim su mu javili da sam stigla.

- Bila sam kod Izabele, - započela sam odmah čim me je pozdravio.

- Zahvaljujem vam što se brinete za moje dijete, - odgovorio mi je. Izgledao je loše kao da je bio bolestan. - Je li moja kći izrazila kakvu želju?

Malo sam oklijevala, a onda sam izravno prešla na stvar. - Znate li da se Izabela sprema na Prvu pričest?

G. L...m je na čas zašutio, zatim se naglo digao i naslonio na stol. - Kakve li sam sve prigovore morao podnijeti od svoje masonske braće kada je Izabela otišla u L.! Više me ne mogu vidjeti! Zaista sam dobro predvidio što će se tamo dogoditi, ali sam se morao odlučiti ili za bolnicu umobolnih ili za samostan!

- Nemojte se dakle toliko obazirati na mišljenje vaših drugova iz lože!

G. L...m me je pogledao kao da sumnja u moj zdrav razum. Kako mogu biti tako naivna! Ipak sam nastavila:

- Vašoj braći masonima ne bi ništa bilo stalo kada Izabela ne bi bila sposobna za život.

- Ne znate vi što je loža!

- Mislim da znam. Govori se da samostan i Crkva otimaju ljudima njihovu slobodu, a tko je više sputan od jednoga masona! Samostan i Crkvu možete napustiti, ali ložu ne. Ako neki kršćanin želi umrijeti bez sakramenata, nitko ga ne sili da ih primi; ali slobodnom zidaru sprečavaju da ih primi čak ako ih i traži. Evo, to je masonska sloboda o kojoj se toliko govori!

- Samo nemojte opravdavati Crkvu i samostane! Njihovi nalozi i zabrane, njihova pravila i klauzura predstavljaju okove!

- Okove koje čovjek prima slobodne volje i koje može odbaciti.

- Tada ga stižu munje izopćenja!

- Ali time nije pogodjena naša sloboda.

- Kao da se iz lože takodjer ne može istupiti!

- Ipak je razlika velika kao što sam vam malo prije pokazala. Kada se slobodni zidar nalazi na samrti, uvijek se uz njega nadje netko od subraće da spriječi njegovu obitelj kako ne bi pozvali svećenika.

- I Crkva pravi pritisak na umiruće da prime posljednje sakramente!

- Ona ih potiče, i to opetovano ako je potrebno, ali ih na to nikada ne sili!

G. L...m je počeo šetati amo tamo kao obično kad je bio uzbudjen. Zatim je ponovo sjeo; vjerojatno je uvidio kako se neispravno ponio.

- Čitava ta stvar je teška i neugodna! Nikada nisam smio dozvoliti...

- A kad bi vaše dijete završilo u kakvoj ludnici?

- Eto to! Jedan otac voli previše svoje dijete! Ne bih htio učiniti ništa protiv Izabele, ali joj ipak nisam smio popustiti.

- Gdje vam je logika, gospodine. Kada otac voli svoje dijete, on mu može željeti samo dobro. To se uopće ne tiče vaših drugova iz lože nego samo vas. Vi ste jedini odgovoran za sreću ili nesreću svoje kćerke.

Primijetila sam da je usprkos mojih uvjeravanja g. L...m bio ozbiljno utučen. Njegova mi se zabrinutost činila djetinjastom, ali kakav je položaj mogao zauzimati u toj bezbožničkoj organizaciji? Možda jedan od najviših jer joj je pripadao od svoje mladosti. Kada se radilo o spasu njegova djeteta, on je prešao preko svih masonskih propisa, ali mu je sada i samome izgledalo čudnim kako je to mogao učiniti iako je već od prvoga časa strepio pred Izabelinim obraćenjem.

Dosada je uvijek postupao prema direktivama lože: iščupao je iz srca svoje žene malo vjere što je još ostalo i odgojio svoju kćer izvan svake vjere. Pod izgovorom humanosti i slobode došao je do toga da se posluži i eutanazijom.

Medjutim, sada je ipak g. L...m skrenuo s puta koji je zacrtala loža: povjerio je svoje dijete katoličkim redovnicama. Budući da su masoni htjeli da ih smatraju "liberalnima", mogao je on dijeliti milostinju raznim crkvama i sektama. Trebalo je pomagati siromašne i g.L...m je slovio kao milosrdan čovjek u gradu pa čak i kod redovnika raznih samostana. S jedne strane mrzio je svećenike i samostane, a s druge pomagao njihovim siromasima. Prepustiti svoje

dijete zloglasnom kršćanstvu značilo bi prijeći svaku granicu tolerantnosti! Pa ipak je on to učinio! A sada je njegova kćerka htjela postati katolikinjom i pasti u praznovjerje koje je prezirao!

G. L...m, koji je neko vrijeme bio udubljen u svoje misli i šutio, pogledao me je iznenada, prestrašen jednom mišlju. - Recite mi, gdjo doktor, djevojka valjda ne kani ostati kod opatica...?

Ta misao, koja mu je iznenada sinula, tako ga je prestrašila da je problijedio.

- Izabela je još premlada i premalo iskusna da bi mogla donijeti tako ozbiljnu odluku kao što je ulazak u samostan. Ali što biste vi učinili kada bi se ona jednoga dana uvjerila da joj je tamo mjesto?

Obrisao je znoj koji mu je orosio čelo, i bilo mi ga je, usprkos moje antipatije, žao. Kako se jedan čovjek mogao tako izgubiti! - Kad bih samo imao više djece, kad bih imao sina svojih ideja, ne bih se brinuo za način života svoje kćeri koja mi donosi ramotu odvajajući se na taj način od mene i mojega uvjerenja.

- Izabela se ne odvaja od svojega oca kojega voli!

- Ona će svakako pokušati da me "obrati".

Izabela bi htjela biti s vama za Božić, redovnice vas srdačno pozivaju da dodjete.

G. L...m je ponovo ustao. - Nikada! Jedanput sam se ponio ludo, i to se više neće ponoviti.

Usprkos tih energičnih riječi, osjetila sam njegovu nemoć. Opet se povukao u sebe i rekao: - Što imam još od života?

Iako je tako govorio, nisam još naslutila u kakvom se raspoloženju zapravo nalazi. Bez nade, život nije više imao za njega nikakva smisla. On je zgrnuo bogatstvo za svoje dijete; njegova se trgovina posljednjih godina lijepo razvila, a Izabela ju je trebala nastaviti. Zato je mislio na njezino obrazovanje i odgoj kako bi mu mogla nadomjestiti sina. No ta kćerka je bila osjećajan stvor i nije imala nikakva praktičnog smisla. Ona je bila zaokupljena drugačijim stvarima nego njezin otac. A sada je za njega potpuno izgubljena! Znao je vrlo dobro što će se dogoditi nakon Prve pričesti... Mogao joj je spriječiti da udje u samostan do punoljetnosti, a kasnije ne.

PRED MRTVACEM

B..., 5. siječnja 1953.

G. L...m je imao prilike da o svemu tome razmišlja slijedeće noći kada nije mogao zaspati. U očaju je izgubio pamet. Rano ujutro začula se detonacija u kući i nekoliko trenutaka nakon toga našli su ga mrtva u spavaonici. Ležao je obučen, a krevet je bio netaknut.

Njegova domaćica, utučena, zamolila me je preko telefona da odmah dodjem jer me je uoči toga dana vidjela kod njega. Nisam još počela ordinirati te sam odmah krenula tamo. Mogla sam samo konstatirati smrt i obavijestiti policiju. G. L...m je metkom prosvirao sebi gla-

vu. Nije ostavio iza sebe nikakve poruke ni za koga, pa čak ni za Izabelu, što je dokazivalo u kako strašnom stanju je to počinio. Kakve li su ga sve misli mučile te noći! Tamo gdje bi vjernik našao nove razloge da se nada, nevjernik vidi samo nesmisao. Duboko potresena pred tim lešom shvatila sam na jedan novi način kakva je sreća imati kršćansku vjeru.

G. L...m je imao samo jednoga brata koji je bio advokat u Koelnu. Pozvali su ga telegrafski da se pobrine za nasljedstvo i za tutorstvo svoje nećakinje. Upravljanje poduzećem bilo je povjereno pouzdanom šefu trgovine g. L...ma.

Zamolili su me da obavijestim Izabelu o nesreći koja ju je zadesila. Budući da srijedom poslije podne nisam ordinirala, otputovala sam u L. Izabela se začudila kada me je vidjela i naslutila je da me je ozbiljni razlog natjerao da dodjem opet ovamo. Kada je saznala što se dogodilo, bila je prenеražena. Sjedila je nasuprot mene ruku grčevito stisnutih na krilu. Naravno, nisam joj rekla da je njezin otac počinio samoubojstvo, nego sam joj samo rekla da je smrt iznenada nastupila. Ustala sam i zagrlila je, a ona je počela gorko plakati.

– Tata me je jako volio i bio uvijek prema meni dobar – kao i mama –, sada mi ne ostaje više nitko na svijetu... Još je neko vrijeme plakala, a onda je rekla: – Htjela bih poći u kapelicu.

Tamo je ostala dok sam se ja malo okrijepila. Sestre su se izmjenjivale pazeći na nju, pa sam se mogla u njih potpuno pouzdati. Kada

sam morala krenuti, ona još uvijek nije izašla iz kapelice. U medjuvremenu su redovnice spremile Izabelin kofer i stavile ga u moja kola.

U času kada je ulazila u kola, prebacile su joj preko ledja kaput i pomogle joj da sjedne. Tada smo nas dvije krenule u noć, punu zvijezda.

– Izabela, sada morate biti hrabri! Jednoga dana svatko od nas mora sam pogledati životu u oči....

Srećom Izabela nije znala kako su njezini roditelji umrli. Nadajmo se da ona to nikada neće ni saznati! Molit ću njezina strica i domaćicu da je ne ostave ovih dana samu s nepoznatim ljudima, a u nedjelju ću je odvesti natrag u L. Tokom puta Izabela mi nije otkrila svoje misli, ali sam slutila da se ona muči zbog toga što su njezini roditelji umrli bez sakramenata. Ona, koja je imala sreću da pripada Crkvi, željela je tu sreću s njima podijeliti. No oni su, nažalost, sada umrli, rastavljeni od Boga!

Stoga sam odmah započela govoriti o dobrim djelima koja je počinio njezin otac. Navela sam joj riječi sv. Pavla: Ljubi i izvršit ćeš Zakon!

–Preporučimo dušu vaših roditelja Bogu. On je bolji i veći od nas, i jedino je On sudac sviju ljudi....

Izabela je dugo plakala pred smrtnim ostacima svojega oca. Njegova glava bila je okrenuta malo nadesno kako bi se sakrila rana koju je sebi zadao. Ipak ju je Izabela primijetila.

– Što je to? upitala je strica koji se nalazio do nje.

– Jamačno se tvoj otac nekoliko dana prije smrti ozlijedio...

Ona se zadovoljila tim odgovorom i sve do danas joj nije poznato što se zapravo dogodilo. Na dan ukopa pokazala je da vlada sobom, no meni je laknulo kada sam je mogla odvesti natrag u L. Njezin stric, koji je takodjer ateista, nije se protivio tome da ona nastavi tamo pohadjati trgovačku školu i da zatim završi domaćinski tečaj. Tada će ona biti gotovo punoljetna i sama će moći odlučivati o svojoj budućnosti. Njezin tutor sigurno ne bi pristao da prije toga roka udje u samostan. Mislio je da će njegova nećakinja kasnije preuzeti očevo poduzeće. Nisam imala razloga da mu razbijam tu iluziju!

Časne sestre su me pozvale da provedem Božić u L. sa svoje dvije djevojčice. Za vrijeme ponoćke Izabela je primila Prvu svetu pričest nakon čega je dugo vremena ostala zadubljena u razmatranje. Sreća joj je odsijevala s lica. Bog će nad njome bdjeti u budućnosti kako je činio i dosada!

DEČKO ILI CURICA?

B..., 18. veljače 1953.

Danas sam srela gdju Z...r koja je u kolicima vozila dijete: iskoristila je lijepo vrijeme da prošeta sa svojom malom Franciskom. To je bilo prekrasno dijete, puno života, koje već ponavlja sve riječi koje čuje.

– Onda, gospodjo, kako se vaši veliki slažu sa svojom sekicom? upitala sam je, iako se po veselom izgledu njezina lica mogao naslutiti odgovor.

– Moram stalno paziti da je previše ne razmaze! I to naročito na one najstarije.

– Onda ih nije sram zbog vas? – nisam se mogla uzdržati a da je malo ne bocnem.

Njezini su se obrazi zacrvenjeli. – Kako li sam onda bila bedasta! – odgovorila je zbunjena.

Srdačno smo se rukovale i gdja Z...r je sretna naštavila svoj put...

Kao i prošle godine tako sam i ove započela svoj ciklus predavanja za same žene ili za bračne parove. Sinoć me je prigodom jednoga predavanja neka gospodja zapitala je li točno da sami supruzi mogu odrediti spol djeteta. Koliko li zabluda i praznovjerja ima u tom pogledu! Govorilo se o naivnim vjerovanjima i običajima, o tajanstvenim sredstvima i lijekovima. Najradije bih se svemu tome nasmijala, ali sam bila više žalosna videći kako ljudi mogu biti ograničeni.

Pokušala sam dakle da objasnim to važno pitanje s naučnoga stanovišta. Učinila sam to što sam mogla jednostavnije da me shvate svi moji slušatelji: njihov interes i pažnja morali su da olakšaju moju zadaću. Počela sam ovako: Spol djeteta ovisi o ocu i on je odredjen od prvoga časa začeća.

Naučne tvrdnje postavljaju prevelike zahtjeve pred slušatelje, stoga su se već nakon prvih riječi mogli čuti razni komentari:

– To nije moguće! Pa ipak muškarci predbacuju nama kada dijete nije onoga spola koji su oni željeli! – Neka mi moj muž još nešto kaže pa ću znati što da mu odgovorim! On misli da je to uvijek moja krivnja ako imamo samo kćeri!

Konačno je u sali zavladalo tako veselo raspoloženje te sam morala neko vrijeme pričekati da mogu nastaviti. No kako su mi neki pogledi još uvijek izgledali skeptični, još jednom sam podvukla tu činjenicu: – To je tačno! Nitko ne može promijeniti spol djeteta nakon oplodjenja jajašca. Sitne muške i ženske ćelije, koje se nastoje sjediniti, sadrže svaka dvadeset četiri kromosoma koji predstavljaju hereditarnu podlogu djeteta. Jedan kromozom s majčine strane i dva s očeve odredjuju spol djeteta.

U sali je zavladala potpuna tišina: Nitko se nije usudio da me prekida. – Jajašce sadrži t.zv. X-kromosome, dok spermatozoida ima s X- i Y- kromosomima. Ako oplodjeno žensko jaje ima da X-kromosoma, imat ćemo djevojčicu, a ako ima jedan Y-kromosom, imat ćemo dječaka. Te kombinacije ne ovise o ljudskoj volji i ništa ne može promijeniti spol nakon oplodnje. Kako da se čovjek ne divi tome čudu prirode!

Jedna se ruka digla: – Kako da se objasni činjenica da se radja proporcionalno više dječaka nego djevojčica, a kasnije ipak ima više žena nego muškaraca?

Iz auditorija se čuo jedan odgovor: –Možda zato što su kromosomi Y brži od kromosoma X!

Svi su udarili u smije. – Pitanje je na mjestu, a odgovor točan! rekla sam. Stvarno se čini da su spermatozoidi s faktorom Y brži u oplodjivanju jajeta, jer drugačije ne bismo mo-

gli objasniti veći broj rodjenja dječaka.

– Iz toga bi se moglo zaključiti da su dječaci otporniji od djevojčica, – rekla je jedna majka.

– To nije tako! Postotak dječje smrtnosti je veći kod dječaka nego kod djevojčica, – odgovorila sam.

– Onda smo ipak mi žene jaki spol!

– To je jasno! – dodala je druga. Ni jaka groznica ne može nas spriječiti da donesemo papuče našim dragim muževima kada se oni vrate s posla. Ali zato njih baci u krevet obična prehlada.

Pričekala sam da se moje slušateljice malo stišaju kako bih ponovo mogla progovoriti.

– Čini se da je stvarno žena fizički otpornija od muškarca. Već djevojčice lakše prebole razne bolesti od dječaka, a kod odraslih je smrtnost veća medju muškarcima nego medju ženama. Ipak bi oni bili u većini kada ih ratovi ne bi desetkovali. Ostvarimo mir medju narodima, i djevojke se više neće trebati bojati da se neće moći udati zbog manjka momaka.

– Je li točno da majke u mladjim godinama obično radjaju više dječake nego djevojčice?

– Da, to je točno! Isto tako žene u starijim godinama radjaju više djevojčice nego dječake. Teško je ustanoviti zašto je to tako. Priroda često otkriva svoje tajne tek nakon dugih i napornih istraživanja.

– Gospodjo doktor, kako je to s blizancima, trojcima, četvorcima i petorcima? Jesu li i tu dječaci u većini?

– Rijetko kada. Dječak, čini se, ne voli

da dijeli svoje mjesto s bratom ili sestrom; stoga su blizanke u većini, a postotak muške djece je još manji kod trojki i četvorki. U slučajevima petorki, koji su i onako vrlo rijetki, dječaci su iznimka. A u svim tim slučajevima malo muške djece ostane živo.

– Ipak je kasnije muškarac fizički jači od žene.

– Da, zahvaljujući svojim kostima. Materinstvo zahtijeva da kosti žene budu nježnije. Kada dječak preživi i preboli svoje dječje bolesti, on se može potpuno sigurno razvijati. Naprotiv, tijelo djevojčice mora podnijeti više promjena i u pubertetu slabokrvnost i menstruacije mogu često biti velika smetnja. Konačno za vrijeme trudnoće žena hrani dijete svojom vlastitom krvlju i troši za njega svoju vlastitu snagu. Ali iako je muškarac jači od žene, on je ipak prema bolestima manje otporan. Priroda je u svojim tajnama htjela da muško i žensko ne budu jednaki nego da se uzajamno nadopunjuju. Bog je mobilitetom i intuicijom žene družio s staloženošću i razboritošću muškarca. Time on nije prikratio ni jedno ni drugo, nego je svakome dao po njegovim potrebama.

Mogli smo da još dulje raspravljamo, toliko je ta tema bila neiscrpna. Medjutim jedna osoba nas je ponovo dovela na početak debate:

– Hoće li znanost uspjeti da jednoga dana pruži roditeljima sredstvo da sami odlučuju o spolu svojega djeteta?

– 1930. je neki njemački učenjak mislio da majčina hormonalna izlučivanja odredjuju spol: ako su ta lučenja kiseline, radja se više djevojčica, a ako su lužine, više dječaka.

Ali to tobožnje otkriće ostalo je samo teorija jer nikada nije moglo biti provjereno u praksi. Četiri godine nakon drugoga svjetskog rata dva su američka učenjaka ustvrdili da do začeća ženske djece dolazi obično u prvoj polovici menstrualnoga ciklusa, a muška djeca da se začinju u njegovoj drugoj polovici: i ta tvrdnja je ostala čista, nikada neprovjerena teorija. Stavimo dakle i ubuduće svoje povjerenje u Stvoritelja i nećemo to nikada požaliti. Zamislite što bi se desilo da sami roditelji mogu odabirati spol svoje djece! Bilo bi dovoljno da najednom svi počnu željeti dječake pa da za nekoliko godina imademo previše starih momaka.

U času kada sam htjela završiti ovu debatu, neka obrazovana slušateljica dobacila je ovu primjedbu: Kada bi učenjaci uspjeli izdvojiti kromosome X i Y, mogli bismo konačno, zahvaljujući umjetnoj oplodnji, dobiti dijete kakvo želimo!...

UMJETNA INSEMINACIJA

Na te riječi su slušateljice žestoko reagirale.

– Taj neprirodni postupak ne može kod nas doći u obzir, – rekla je jedna.

– Bog sigurno nije mislio na umjetno osjemenjivanje kada je rekao: Rastite i množite se! – povikala je druga.

Mnogo drugih sličnih primjedaba pokazalo je negodovanje auditorija. Imala sam pred sobom katolikinje i protestantkinje i sve su, čak i

one najravnodušnije, reagirale zdravo. Ipak su neke mislile da sam postupak nije u sebi loš.

– Umjetnu inseminaciju valja odbaciti u samom principu, – izjavila sam odmah. – Dijete mora biti začeto u ljubavi, a ne pomoću umjetnih sredstava. Muž i žena učvršćuju medjusobno povjerenje u toj uzajamnoj ljubavi koja ih vuče jedno prema drugome: ta ljubav pomaže ženi da prihvati neugodnosti materinstva, a muškarcu da bude oslonac svojoj supruzi i osobito da joj olakšava vršenje njezine dužnosti za vrijeme trudnoće. S medicinskoga stanovišta mogli bismo prihvatiti umjetnu inseminaciju možda jedino u slučaju kada supruzi normalnim načinom ne mogu imati djece, na pr. zbog kakve ozlijede muža zadobivene u ratu. Oni se nježno ljube, njihov brak je sretan i žarko žele imati dijete koje bi još uvećalo njihovu sreću i učvrstilo obiteljske veze. U tom bi slučaju mogli da se posluže umjetnom inseminacijom pod uvjetom da je sjeme od muža. U svakom drugom slučaju valja takvo osjemenjivanje odbaciti jer je protuprirodno.

Duhovi su se smirili pa sam mislila da mogu zaključiti sastanak. Ali se u dvorani začulo novo pitanje:

– Neće li uspjeti znanosti da nam barem omogući unaprijed saznati spol djeteta koje se ima roditi?

Nisam stigla odgovoriti jer mi je neka žena presjekla riječ:

– To bi bilo poželjno, ja sam se već dva puta prevarila u boji pelena!

Zamolila sam ih smiješeći se za tišinu

jer su sve željele govriti o sličnim slučajevima.

– Nedavno je, ispitujući slinu majke, jedan učenjak uspio da ustanovi spol djeteta nekoliko mjeseci prije rodjenja, – rekla sam kada je u sali zavladala tišina.

– Kako je to moguće?

– Je li to istina?

– Pitanja su pljuštala sa svih strana.

– Da, pred nekoliko godina dr Reisman s poznatoga Pasteurova Instituta otkrio je slučajno da slina nekih trudnica kemijski reagira na plombirane zube. Tražio je uzrok toj pojavi i ustanovio da te žene radjaju mušku djecu. Njegova su se predvidjanja ostvarila na dvijesto osamnaest od dvijesto dvadeset i jednoga ispitanog slučaja.

Hormoni, o kojima sam vam upravo govorila, proizvode mnogobrojne reakcije u čitavom ljudskom organizmu: čak se i po mokraći žene može zaključiti je li ona u drugom stanju. Dr Reisman je pronašao da samo žene, čija slina sadrži hormonalne izlučine, radjaju mušku djecu.

Zatim sam im dala adresu laboratorija gdje se mogu podvrći tome testu i rekla sam im na koji se način vrši uzimanje sline. Završila sam odajući počast dr Reismanu: odsada će mu mnoge majke biti zahvalne što mogu saznati za spol svojega djeteta nekoliko mjeseci prije njegova rodjenja. Tako će moći pripremiti odgovarajuće pelene!...

Te večeri se naš razgovor produžio kasno u noć: žene su mi postavile mnoga pitanja i mnogo toga zabilježile. Dvorana se ispraznila

nakon uobičajenih pozdrava: – Do vidjenja, gospodjo doktor, do slijedećega sastanka!

Ti su se sastanci održali. Radi se isto ta tako na tom da se organiziraju slični sastanci za mladež u suradnji sa svećenicima i liječnicima. Tome pridajem veliku važnost. Mnoge pogreške počinjene iz neznanja mogle bi se izbjeći. Priprema na brak značila bi garanciju sreće za mnoge obitelji.

ONI BI HTJELI IMATI JOŠ JEDNO DIJETE

Gdja K... opet je došla i danas pa je kao i prošli put čekala da mi svrši ordinacija kako bi mogla sa mnom razgovarati.

Ona je poslušala moj savjet: upisala se sa svojim mužem u organizaciju za podizanje obiteljskih nastamba i sada imaju malu kuću s vrtom.

Ipak mi je izgledala zabrinutom. – Sada imamo lijepu kućicu i ne manjka nam prostora. Sada bi trebalo da naš sin ima braću i sestre...

– Nema li za to nikakve nade? – upitala sam začudjena jer sam odavna očekivala saopćenje o njezinoj trudnoći.

– Nažalost, ne! Moj je muž takodjer nestrpljiv jer bi htio da ima još djece.

– Nisu li možda vaši bračni odnosi prečesti?

– Moj bi muž svakako htio da postigne neki rezultat!...

Pokušala se nasmiješiti, ali su joj suze došle na oči. Nisam mogla a da se ne nasmijem čuvši taj odgovor.

– Silom se ne da ništa postići, to više što u mjesecu postoji samo nekoliko plodnih dana.

– Biste li mi mogli dati kakav savjet, gospodjo doktor? Sasvim sam obeshrabrena, a muž mi je postao vrlo nervozan. Ah, brak nam ne donosi samo radosti!

I ovo je zvučalo šaljivo, ali ja sam nastojala da ostanem ozbiljna kako ne bih povrijedila gdju K...e.

– Zar ste vi možda mislili da se brak sastoji samo iz zadovoljstava i užitaka?

– Vi biste to isto bili pomislili, gospodjo doktor, da ste čuli što mi je sve u ono vrijeme muž obećavao.

– Ne drži li on svoja obećanja?

Oklijevala je prije nego mi je odgovorila.

– Ne mogu reći da ne drži svoju riječ, ali muškarci su katkada vrlo nestrpljivi i siloviti: ljute se ni za što.

– Ne tužite se, gospodjo, vaš muž ne pije, štedljiv je, marljiv i brine se za svoju obitelj.

– Ja to ne osporavam, gospodjo doktor, uostalom mi se svejedno volimo. Bez njega ne bih znala što da radim. On se promijenio samo zato što više nemamo djece. Čemu smo uskraćivali toliko toga da možemo podići kuću i mučili se da obradimo naš vrtić, ako ostanemo samo troje, rekao mi je on jučer. On bi volio vidjeti oko sebe više djece.

– Ako imate bračne odnose samo zato da biste silom došli do djeteta, nema tu spontanog i čistog zadovoljstva.

– Ja se u to svaki dan uvjeravam! Ne osje-

ćam isto zadovoljstvo kao nekada, a čini mi se ni moj muž. Mi živimo u neprestanoj živčanoj napetosti.

– Sjećate li se našega prvoga razgovora? Ako u menstrualnom ciklusu ima neplodnih dana, ima ih takodjer i plodnih, i to samo tri, četiri. Vi ćete ih lako moći odrediti mjereći redovito svoju temperaturu svakoga jutra kroz dva mjeseca.

– Kakve veze ima termometar s rodjenjem djeteta? – upitala je iznenadjena.

– Od slijedeće menstruacije počnite redovito mjeriti temperaturu: činite to obično kad se probudite i natašte. Primijetit ćete da vaša temperatura nije uvijek ista: ona je na kraju menstrualnog ciklusa veća nego na početku, a pada dva dana prije menstruacije kada se oslobadja zrelo jajašce. Plodni dani se nalaze u sredini ciklusa i tada se može izvršiti oplodnja. Beskorisno je dakle da vaši odnosi budu prečesti za vrijeme neplodnoga razdoblja.

– Već sam na to mislila, ali sam se gubila u svom računanju. Čini mi se da će to s termometrom biti jednostavnije.

– Samo pazite na svoju temperaturu kroz dva mjeseca kako biste bili sigurniji. Bit će vam takodjer od koristi da smanjite broj odnosa, jer ćete oboje biti manje nervozni, a to će samo koristiti vašoj uzajamnoj ljubavi.

– Je li taj postupak zaista uspješan?

– Sigurno; istina, vaša bi temperatura mogla skočiti i kada ste umorni ili bolesni, ali vi ćete to znati i osjetiti. Ta će vam metoda pokazati i kada ste u drugom stanju: u

slijedećem mjesecu temperatura vam se neće mijenjati.

I opet vam ponavljam da ne nastavite kao što ste postupali dosada, jer od toga trpi vaša ljubav i uzajamno razumijevanje.

Ako sve to ne možete objasniti svojemu mužu, pošaljite mi ga!

– Meni je sve to jasno, gospodjo doktor, i ja ću mu to objasniti. Medju nama nema nikakvih nesporazumaka i mi otvoreno razgovaramo o svemu što se tiče našega braka.

Oči gdje K...e opet su poprimile svoj veseli izgled: ona je kao i njezin muž vedre naravi. Nadam se da sam im pomogla svojim savjetima.

NEĆU DA BUDEM ŽENA

B..., 9. svibnja 1953.

Ernest H...r i Marija Roza R... oženili su se pred dvije godine. Ispočetka njihov brak nije bio sretan. Silovanje, koje je djevojka podnijela tako ju je potreslo da se nije mogla oporaviti ni nakon rodjenja svojega djeteta. Nakon toga je osjećala takovu odbojnost prema svemu što se tiče seksualnoga života te bi za nju možda bilo pametnije da je pričekala s brakom. Ipak dijete zbog toga nije trpjelo: ona ga je ljubila i prije nego se rodilo, a kasnije se od njega nije htjela rastati. Ostala je s njime nekoliko mjeseci u oporavilištu gdje je rodila, ali nije htjela da njezin zaručnik, koji ju je ludo volio, dulje čeka. Bu-

dući da nije nikako mogla da se rastane sa svojom malom curicom, Ernest je, iako nerado, pristao da je usvoji. Dao joj je svoje ime i zavolio ju je kao svoje vlastito dijete. Sigurno je očekivao da će ga zbog njegove dobrote Marija Roza još više ljubiti. Nitko u to vrijeme nije ni slutio kakvo stanje vlada u duši mlade žene.

Već prve bračne noći ona je odbila svojega supruga. – Ne želim da ti ponavljaš što je jedan zločinac učinio onoga dana, – ponavljala je jecajući i muž je nije nikako mogao udobrovoljiti.

Ipak je sve činila da mu ugodi: odlično je vodila kućanstvo, bila je štedljiva i puna požrtvovnosti prema mužu i djetetu. Ali je uvijek odbijala svoju bračnu dužnost.

Ernest je pokušao da je uvjeri, jedanput dobrohotno, drugi puta odlučno, pa čak i silom, ali je tada bilo još gore: na koncu joj se više nije mogao ni približiti, a da ona ne počne drhtati ili plakati.

– To ipak nije normalno, – rekao mi je Ernest kada je sav očajan došao da me pita za savjet.

– Ne, to nije normalno. Nutrina Marije Roze je još uvijek potresena, morala je čekati da potpuno ozdravi prije nego se udala. Sada će to biti mnogo teže: morat ćete u prvom redu imati mnogo ustrpljivosti. Nećete ništa postići strogošću i silom, nego s mnogo ljubavi, dobrote i pokušavajući da je uvjerite razumskim putem. Htjela bih da vam pomognem jer mislim da Marija Roza ima u mene povjerenja.

Znala sam da neće biti lako osloboditi je

njezinih bojazni, ali ipak nisam mislila da će to biti tako teško.

Kada je Ernest rekao ženi da je želim vidjeti, pogledala ga je začudjeno, ali je ipak pristala da dodje do mene.

– Moj muž me šalje k vama, gospodjo doktor. Što želite?

Gledajući je netko ne bi mislio da je tako bolesna. Kako li bi njezin brak mogao biti sretan bez toga kompleksa!

– Želim s vama razgovarati. Molim vas, sjednite.

Pitala sam je za njezino zdravlje i za zdravlje njezina djeteta. Odgovorila mi je da je zdrava i da joj dijete jako lijepo napreduje.

– Kako li morate biti sretni što ste našli tako dobra muža! U njemu možete naći oslonac i vi i vaše dijete!

Njezino se lice smračilo: – Da, on je dobar, zaista dobar..., – rekla je potištenim glasom.

– Vaša će bračna sreća malo pomalo raspršiti prošlu nesreću koja će uskoro biti samo ružan san.

Marija Roza je uzela svoj rupčić i počela ga nervozno gnječiti prstima. – Moj brak nije sretan, – priznala je konačno.

– Nije sretan? Ali zašto?

– Moj muž nije zadovoljan; on traži od mene više nego što mu mogu dati. Ne želim da ponovo ožive bolni trenuci prošlosti...

– Vi se varate; bračni čin je sasvim nešto drugo nego silovanje.

– Ne, to je uglavnom isto. Ne vidim tu nikakve razlike! Sve slične stvari ja mrzim! Ne bi li život bio ljepši kad bismo mogli bez toga živjeti?

Marija Roza, sva uzbudjena, pogledala me je kao da je sišla s uma. Pomislila sam na ljude koji se zbog izvjesnih fiksnih ideja nalaze u bolnicama za duševne bolesti. Ona, na sreću, još nije bila u takvom stanju, ali je ovaj nedavno osnovani brak bio ozbiljno ugrožen. Ernest neće moći stalno živjeti uz ženu koja će mu se neprestano uskraćivati. Kad bi htio, mogao bi postići od Crkve poništenje svojega neiskorištenoga braka.

Pokušala sam da je umirim. – Bračni čin sigurno sam po sebi ne donosi sreću: u prvom redu je potrebna dobrota, povjerenje, zaborav sebe, strpljivost i nježnost. Ali u braku je potrebna takodjer i tjelesna zajednica kao zalog uzajamne ljubavi. Dva bića, koja se ljube od svega srca, žele imati djecu kako bi se našli u njima. Velika je rijetkost da muškarac, koji ljubi neku ženu, može uz nju živjeti u uzdržljivosti. Supruzi mogu živjeti u uzdržljivosti samo sporazumno i zbog ozbiljnih razloga. Nitko nema prava da se ženi ako ne prihvaća svrhu braka.

– Ja na sve to nisam mislila prije nego sam se udala. Imala sam samo jednu brigu: moje dijete koje će Ernest usvojiti. Ali uvečer prvoga dana kada me je muž htio cijelu za sebe, sjetila sam se grubога napada, kojemu sam bila žrtva, i nisam mogla odgovoriti na Ernestovu želju. Neću to moći nikada, gospodjo doktor, nikada...

Nakon ovoga prvoga razgovora nisam dalje ništa postigla. Mogla sam se za to odmah poslu-

žiti svim sredstvima, koja su mi stajala na raspolaganju, ali sam ipak više voljela da najprije potaknem mladu ženu na razmišljanje.

– Od vremena do vremena pitajte se u koju svrhu je Bog ustanovio brak, rekla sam joj prije nego smo se rastale. Obećala mi je da će opet doći.

Izložila sam taj slučaj prof. Glenzu. Po njegovu mišljenju mi bismo je mogli izliječiti hipnozom, ali bolje je poslužiti se tim sredstvom tek u krajnjem slučaju. On je smatrao da će bojazni Marije Roze nestati nakon prvoga bračnoga odnosa i da je do toga valja dovesti, ako je moguće, s pristankom njezine slobodne volje. Najbolje bi bilo uvjeriti je da se nalazi u zabludi i dati joj ispravne poglede na taj problem.

Nastavila sam dakle sa svojim pokušajima da izliječim Mariju Rozu uvjeravanjem. – Sve je to tako ružno, – ponavljala mi je ona tako često da sam se pitala nije li ona možda u tom pogledu i krivo odgojena. Malo pomalo, ona mi je priznala da ima tetku usidjelicu kod koje je provela dio svojega djetinjstva. Ta je tetka svoju nećakinju neprestano upozoravala na opasnosti da izgubi djevičanstvo zbog čega bi se izvrgla strašnim kaznama još za života i u vječnosti. S vremenom je mlada djevojka stekla krive pojmove o čistoći i za nju je sve postalo grijeh: konačno se počela bojati svojega vlastitoga tijela. Svaki razboriti čovjek zna dokle to može dovesti...

Kasnije je postala svijesna svoje zablude, ali je bila silovana prije nego je stigla da se potpuno oslobodi kompleksa. I otada je

osjećala pravu odbojnost prema tjelesnom sjedinjenju u što se potpuno uvjerila prve bračne noći.

Zahvaljujući bolesti njezine curice mogla sam svaki dan dolaziti u kuću i malo pomalo, uz pomoć Božju, utjecati na Mariju Rozu. Najprije sam joj govorila o veličini braka koji znači učestvovanje u Božjem stvoriteljskom djelu i koji je sam po sebi dobar jer je po volji Stvoritelja, samo što ga ljudi mogu zlorabiti. Kao što i biljke mogu biti lijek u rukama liječnika, a sredstva smrti u rukama zločinca, tako i čovjek, stvoren od Boga, može postati svetac ili prokletnik.

Nakon svake moje primjedbe Marija Roza je ostajala zamišljena, ali je ipak na koncu uvijek rekla: – Ne, gospodjo doktor, ne mogu!

Konačno sam se ipak morala poslužiti svojim najjačim argumentom. – Pomislite na to da vaš muž može postići poništenje braka i da će se nakon toga moći ponovno crkveno oženiti!

Htjela sam da taj argumenat ostavim za kraj jer joj nisam htjela nametnuti odluku koja je bila motivirana jedino strahom pred rastavom. No u tom času je ta opasnost bila otklonjena: na Mariju Rozu su malo pomalo počele djelovati moje ostale primjedbe.

– Šta će moj muž imati od toga ako mi se dam protiv svoje volje? – rekla je ona.

– Imate pravo! Bit će zbog toga ozlojedjen. Muškarac i žena moraju zajednički nastojati da bračni čin potpuno uspije. Ako se žena zadovoljava jedino time da ga podnosi, užitak muškarca ne može biti potpun, jer on, osim ako nije potpuno bestijalan, želi vidjeti svoju ženu ka-

ko dijeli taj užitak s njime...

– Ne znam što da radim... Marija Roza me je pogledala očajna, ali već spremna da popusti.

– Naravno da vi morate učiniti neke napore kako biste spasili svoj obiteljski život. Naći ćete sreću u očitovanju uzajamne ljubavi koju ćete izmjenjivati kroz čitav život, a bračni čin je jedna manifestacija te ljubavi. Često se zbog nespretnosti supruga bračna veza raskida ili postaje nesretna. Ljubav je čudesno umijeće i kao svako umijeće traži savršeno poznavanje.

Marija Roza me je pažljivo slušala.

– Da bi se neko umijeće upoznalo, valja ga učiti..., mislila je ona potpuno pravilno. Rekla sam joj da se zaista valja pripremiti na bračni čin i da dobre knjige upućuju mlade bračne drugove u to umijeće. Ipak, dodala sam, ljubav se ne može naučiti, to je dar koji je Bog stavio u naše srce kad smo se rodili: na nama je da taj dar razvijemo kako bismo ga potpuno mogli spoznati.

– Što vi, gospodjo doktor, mislite pod "tehnikom seksualnoga akta"? upitala me je ona.

– Na tom je području nemoguće odrediti neka pravila. Kao što ne postoje dvije potpuno jednake osobe, tako nema ni dva jednaka načina ljubavi. Važno je da muž ne bude nikada silovit ni brutalan jer to znači ne poznati ljubav. Najprije ima faza pripreme koja je od odlučne važnosti za ženu. Prije nego se sjedini sa svojom suprugom, muž je svojim milovanjem mora na to pripremiti i probuditi u njoj želju za sjedinjenjem. Supruzi ne smiju jedno

prema drugome pokazivati lažnoga stida: svi znakovi nježnosti, koji dovode normalno do bračnoga čina, dozvoljeni su, pa čak i oni izrazi nježnosti koji izvan braka nisu dopušteni.

– Ja to nisam znala! Mislila sam da su neki načini milovanja zabranjeni i supruzima.

Umirila sam je i objasnila joj kako su ti znaci nježnosti važni: oni će produbiti njihovu medjusobnu ljubav i omogućiti im da učestvuju zajednički u istom užitku. Baš zato jer mnogi supruzi nisu shvatili duboki smisao seksualnoga sjedinjenja, ima tako mnogo nesretnih braka: supruzi traže na drugom mjestu ono što im njihov bračni drug nije mogao pružiti...

– Ne mislite li, gospodjo doktor, da mi žene teže svladavamo osjećaj stida nego muškarac?

– Sigurno, dobro odgojena i osjećajna žena ne voli da njezina stidljivost bude povrijedjena, čak ni u bračnom životu. Ali to ne smijemo miješati s lažnim stidom koji bi bio na štetu bračne intimnosti. Žena mora dokazati mužu da mu se iskreno predala s dušom i tijelom izgovarajući "da" pred oltarom. I ako muž stvarno ljubi ženu, znat će se pokazati blag i strpljiv kako je ne bi prisiljavao protiv njezine volje. Ljubav treba da se sve više razvije i u tom leži veličina braka.

Tek pošto sam joj sve to objasnila, upozorila sam Mariju Rozu na mogućnost poništenja braka. Da sam joj o tom govorila prije, dodala bih vjerojatno njezinim bojaznima još jedan beskoristan strah. Zasada Ernest nije nipošto imao namjeru da traži rastavu: on je previše volio svoju ženu i bio vezan uz dijete. Ipak

sam smatrala korisnim da upozorim Mariju Rozu.

Učinila sam dakle sve što je bilo u mojoj moći da izliječim mladu ženu. Kad u tome ne bih bila uspjela, mogla bih se odlučiti da je povjerim profesoru Glenzu. Ernest nije imao ništa protiv toga. - Ipak, gdjo doktor, volio bih da pričekam još nekoliko sedmica! Mjesec dana za mene ne znači tako mnogo! - rekao mi je.

Tri sedmice kasnije, pozvonio je Ernest H...r jedne večeri na moja vrata. Po veselom izgledu lica odmah sam shvatila da je sve najbolje. Bez okolišnja ispričao mi je što se dogodilo.

Jedne subote popodne, kada sa vratio s posla, našao je, kao i obično, stan sav sjajan od čistoće: nov stolnjak prekrivao je stol pripremljen za večeru i ukrašen cvijećem. Marija Roza pripremila je pravu gozbu; on se bio začudio, ali umjesto odgovora ona se samo smiješila. Nakon večere oboje su stavili dijete u krevet, a zatim su zajedno oprali sudje i pospremili kuhinju. Onda je Marija Roza pošla u spavaonicu i vratila se nakon nekoliko trenutaka obučena u svoju svadbenu haljinu. Budući da ju je Ernest gledao zapanjen bojeći se da nije šenula pameću, ona mu je rekla crveneći se: - Erneste, danas ćemo proslaviti naše vjenčanje!

Bila sam unaprijed upozorila Ernesta, da bude, kada dodje taj dan, oprezan kako ne bi prestrašio ženu i da je mora postepeno pripremiti na bračni čin. On se toga sjetio pa se te večeri čak i odrekao završnoga akta. Zadovoljio se time da njegova žena primi milovanja koja je prije iz straha uvijek odbijala.

- To je bila naša sreća, rekao je, jer je nekoliko dana nakon toga Marija Roza potpuno ozdravila. A sada, gospodjo doktor, mi smo potpuno sretni!...

Danas, njihov mali Rudolf, dražesno djetešce, ima već osam mjeseci. Ernest ne pravi nikakve razlike izmedju dvoje djece.

NA DJECU VALJA PAZITI!

B..., 18. srpnja 1953.

Danas sam susrela župnikova kapelana. Prošle sam mu godine bila preporučila nekoga dječaka koji je bio seksualno nastran. Pitala sam za njega i dra Glenza koji ga je liječio. Svećenik i liječnik su ujedinili svoje napore i postigli ozdravljenje. Kapelan me je uvjeravao da je dječak potpuno izliječen: sada dolazi redovito na pouku i često pokazuje mnogo elana, dok je prije bio uvijek manje živahan od ostale djece.

Neki su roditelji zadovoljni kada je njihovo dijete "mirno", t.j. kada nije odviše bučno, nego ostaje kod kuće zadubljeno u nekakvu lektiru pa ih tako ne uznemiruje. Dok mladi čovjek troši svoju energiju na sportskim igralištima, ne salijeću ga kojekakve zle misli. A dijete, koje ne može (jer mora čuvati svoje odijelo) biti živahno, koje ne može da se zabavlja s vršnjacima i da se umara u igri, nadoknadit će kasnije na ovaj ili onaj način ono čega je bilo lišeno. Stoga se dogadja da se o-

sobe, koje su već navršile tridesetu godinu života, ponašaju kao balavci. Drugi pak, a to je još ozbiljnije, ostaju zauvijek ogorčeni: nikako ne mogu prežaliti ono što su im njihovi roditelji uskratili. Neka od te "dobre" i mirne djece upadaju zarana u onaniju i tako gube životnu radost. Nerazboriti roditelji nisu toga svjesni, oni se čak raduju tome što se njihovo dijete zna samo zabavljati i što nije tako nemirno kao druga djeca.

Neprestano bi trebalo nadzirati mladež koja ne voli da sudjeluje u igrama i zabavama svojih vršnjaka. Takva se mladež izvrgava opasnosti da se počne "zabavljati" na drugi način, da izgubi duševno, a katkada i tjelesno zdravlje. To se često dogadja i onda kada se djeca neprestano izoliraju: oni tako često izgube svoju nevinost. Roditelji bi mogli izbjeći mnoge nevolje pazeći više na svoju djecu.

Ni njegovi roditelji nisu ništa slutili. Nikada se oni nisu pitali zašto se njihov sin, koji je već bio naučnik, zabavlja s djevojčicom od deset godina i daje joj slatkiše. I bez ikakve bojazni oni bi ga ostavljali s njome nasamo svaki puta kada bi izlazili iz stana.

S druge strane, nadje se takodjer roditelja koji iz straha pred nekakvom nesrećom ne skidaju oči sa svojega djeteta i tako mu ogorčuju život. Boje se uvijek najgorega, uvijek sumnjiče svoju djecu i nikada nemaju u njih povjerenja. Takav je postupak isto tako loš! Na djecu valja paziti, ali treba nastojati da ona to što manje primjećuju. Ako roditelji u to sumnjaju, neka se najprije informiraju bez znanja svoje djece kako bi se uvjerili jesu li

njihove sumnje opravdane. Neka u svoju djecu imaju povjerenja, ali to povjerenje neka ne bude slijepo! Roditelji se ne mogu ispričati ako se nikada ne interesiraju kuda njihova djeca zapravo idu i ako im samo vjeruju na riječ.

Oni moraju biti podrška za svoju djecu, a to neće moći biti ako bez razloga sumnjaju u njihove riječi, a isto tako ako u njih slijepo vjeruju.

DJECU VALJA VODITI

B..., 3o. srpnja 1953.

Netko me je zvnuo upravo kad sam htjela da udjem u jednu kuću: bila je to gdja T...t. Izašla je oporavljena iz sanatorija, a njezina djevojčica je ostala zdrava.

– Kako ste, gospodjo? – upitala sam je.

– Vrlo dobro, gospodjo doktor! Čini mi se kao da mi je poklonjen nov život. Bez časne sestre ne bih bila mogla da produžim svoj boravak u sanatoriju ili bih bila prisiljena dadam djecu u kakav dom. Ona ne bi bila mogla ostati sa svojim ocem! Isto tako bili bismo se izložili mnogim troškovima. Časna sestra i djeca ukrasili su kuću za moj povratak i dočekali me u slavlju. Sretna sam da smo opet zajedno... i da je moja curica ostala na životu... Pogledala me je sjajnim i radosnim očima.

– Sada najprije gledajte da ostanete pod liječničkim nadzorom, – rekla sam joj.

– To sam čvrsto odlučila; ne bih htjela

da ponovo obolim.

– A nemojte se ni previše umarati! Dajte da vam djeca pomažu kako je to radila i časna sestra; oni su joj uvijek radosna srca pomagali u kući.

Gdja T...t se nasmiješila i uzdahnula:

– Imate pravo, gdjo doktor, – priznala je, – ali mi bismo htjeli da naša djeca imaju sretno djetinjstvo.

– Vaša djeca moraju ući spremna u životnu borbu. Ako im budete dali da vam pomažu, oni će u tom naći izvjesno zadovoljstvo, a uvijek će im ostati dovoljno vremena za igru. Čovjek se lakše snalazi u životu ako je u djetinjstvu mogao snositi neku odgovornost; u protivnom slučaju se on gubi u poteškoćama. Priviknite dakle djecu na odredjene dužnosti, no nemojte im bez prestanka ponavljati: Moraš ovo, moraš ono. Ne mislite li da je ljepše ako im, umjesto da im izdajete zapovijedi, kažete: Hoćeš li mi pomoći?

– Ne znam zašto bi ih to trebalo moliti...

– Ja tako ne mislim! Djeca se osjećaju uzdignuta kada ih njihovi roditelji mole za pomoć, a istodobno uče kako se valja ponašati kada sami nešto žele. Mnogi se roditelji varaju kao i vi. Oni misle da bi, ako djeci ne zapovijedaju, izgubili svoj autoritet. Baš naprotiv, djeca se ugledaju u primjer roditelja, a kad bi češće čuli riječ "molim", sami bi je češće upotrebljavali da izraze svoje želje.

– Možda imate pravo, gdjo doktor! Vi ste i sami majka i govorite iz iskustva...

Bilo je vrijeme da se rastanemo. Pozdravile smo se i dok se gdja T...t hitro udaljivala, ja sam ušla u kuću da posjetim jednoga pacijenta.

ODMOR

R..., 12. kolovoza 1953.

Iskoristila sam praznike svoje djece da se malo odmorim pa sam s nama povela i Izabelu u Schwarzwald.

Kada sam došla u K. po Margaretu i Ivanku, imala sam razgovor s Izabelom. Sestra nadstojnica je smatrala da je bolje da Izabela ne ostane tamo preko praznika, kao obično: dobro bi joj došla promjena i malo veze sa svijetom. Tutor joj je, pošto smo ga telefonski obavijestili, dozvolio da se pridruži nama. On se za nju mnogo ne brine, iako je redovito posjećuje i premda ju je već više puta pozvao k sebi. Uostalom, ona ga je posjećivala preko volje.

– Ne bih htjela provesti praznike kod njega, – rekla mi je. – U toj se sredini ne bih dobro osjećala. Moja se tetka zanima samo za modu i toalete: ona bi me vodila po dućanima i pokušala da po svom ukusu obnovu moju garderobu. Nemam naročitih simpatija prema mojem bratiću i sestrični, i moj boravak tamo ne bi bio ugodan ni za jedne ni za druge, a možda bi bili svi vrlo sretni kada bih otišla.

Mogla sam samo odobriti njezinu odluku: dva različita svijeta ne bi uspjela da se shvate i Izabela ne bi imala nikakve koristi od praznika.

Oči su joj sjale od radosti kada sam joj ponudila da podje s nama.

Brzo smo spremile kofere pa smo otputovale u B. Mogla sam odvesti Izabelu u kuću njezina oca: tutor ju je bio iznajmio, ali je ostavio jednu namještenu sobu za djevojku. Ipak sam smatrala da je bolje da ona bude što dalje od mjesta koje bi u njoj probudilo previše loše uspomene. Budući da sam proširila svoj stan, odvela sam je k sebi. Margareta i Ivanka su bile s njome nerazdružive i od prvoga trenutka Izabela se osjećala kao njihova starija sestra.

Ostali smo samo dva dana u B, a zatim otputovali u Schwarzwald.

Kakva li je radost bila za djecu putovati vlakom prema jugu! Nisu se prestajale diviti krajobrazu i medjusobno postavljati pitanja... Sa čudjenjem sam primijetila da je Izabela vesela: sve brige kao da su zauvijek iščezle.

Smjestile smo se u jednom obiteljskom domu na ivici goleme šume. Tek ovdje sam osjetila kako sam iscrpljena od napora koje sam svladala ove godine. Stoga sam se prvih dana mnogo odmarala, a kasnije sam s Izabelom i djecom upriličila mnogo lijepih izleta u okolicu.-

POVJERLJIVI RAZGOVORI

B...,29.kolovoza 1953.

Proveli smo divne sedmice u šumskoj tišini. Mogla sam se potpuno posvetiti djeci i imala sam prilike ustanoviti da nisam izgubila njihovo povjerenje.

– Mama, što je to zapravo menstruacija? – upitala me jednoga dana Margareta u prisustvu Izabele i Ivanke. U razredu imam drugaricu koja je oslobodjena od gimnastike kada ima menstruaciju. Reci mi zašto se to ponavlja svakoga mjeseca i to samo kod djevojčica. Izabela je odvratila pogled, ali su me zato Ivanka i Margareta gledale prostodušnim pogledom očekujući moj odgovor. Ostala sam mirna jer se pružila prilika da ih uputim u tajne života.

– Već sam vam rekla da mala djeca nastaju i rastu najprije u krilu svoje mame. Bez menstruacije to ne bi bilo moguće...

– Da, ali što se zapravo dogadja u času menstruacije? – upitala je Margareta koja je već postajala nestrpljiva.

– Sad ću vam reći. Znate da ću vam odgovoriti na svako vaše pitanje koje odgovor zaslužuje.

Točno sam im opisala, ništa ne skrivajući, sve ženske organe, njihovu svrhu i funkciju.

– Dogadja se da i djevojke dobiju dijete, a da nisu udate!

– Nažalost, tako je, Margareta! Dobri Bog je ustanovio brak da djeca rastu pod zaštitom oca i majke. A vanbračna djeca moraju

obično da budu odgojena u javnim ustanovama i nemaju pravoga doma. Često je i njihova majka još tako reći djevojčica kojoj je samoj potrebna roditeljska podrška. Kako da onda odgoji svoje vlastito dijete? Katkada takva majka i dijete moraju živjeti u najvećoj bijedi. Evo što znači dati život djetetu prije osnutka domaćeg ognjišta.

– Mama, kako dolazi do začeća djeteta? Je li dovoljno zadržati jajašce da ne izadje iz tijela?

Kako li sam dobro učinila kada sam ih molila da preda me iznesu sva pitanja koja ih zaokupljaju! Da Margareta nije neprestano pitala, Ivanka bi mi vjerojatno postavila ista pitanja.

Objasnila sam im ulogu očevu i pokazala veličinu braka i potrebu da poštujemo svoje tijelo: Bog je htio da roditelje pridruži svome stvaralačkom djelovanju, stoga oni ne smiju trošiti svoju životvornu snagu izvan braka. U protivnom slučaju oni teško griješe protiv prirode i Boga.

– Ah, zato je brak sakramenat!

– Da, zato. Rastite i množite se, rekao je Bog Adamu i Evi pošto ih je sam sjedinio u braku. Taj se nalog dakle odnosi samo na bračne drugove.

– Ipak mnogi ljudi ne žele imati djece...

Kako li su djeca u naše dane rano zrela! Nekada se njihove vršnjakinje ne bi zanimale za ta pitanja. Čemu uskraćivati odgovor? Potražile bi ga negdje drugdje, pa je bolje da mama uputi u te stvari svoju djecu.

– Tko svojevoljno uskraćuje život djetetu, počinja teški grijeh. U mnogim slučajevima

se posljedice toga brzo odraze i na zdravlju tih ljudi, dolazi na pr. do raznih seksualnih i živčanih oboljenja. Kasnije, u starosti, kada ti ljudi ostanu sami, žale što nemaju djece kojima su uskratili život.

– Mama, što je to abortus ? – upitala me je Ivanka.

– Gdje si čula za tu riječ, dijete moje, upitala sam začudjena.

– Za vrijeme duhovskih praznika čitala sam u nekim novinama da je jedna žena bila osudjena zbog abortusa, i otada sam uvijek željela da te pitam što ta riječ znači.

I opet mi je bila dužnost da odgovorim.

– Ima osoba koje se ne ustručavaju da bez ikakve grižnje savjesti ubiju zametak. Žena, koja na to pristane, ne zaslužuje ime majke. Država kažnjava takve čine jer škode zemlji: da bi neki narod mogao živjeti, potrebno je da broj rodjenih bude veći od broja umrlih. Abortus je isto tako umorstvo: zametak živi i ima besmrtnu dušu, iako njegovo tijelo nije potpuno razvijeno. To je isto takav zločin kao i kad se ubije odrasla osoba.

– Je li moguće da ima takvih ljudi? Možeš li ti to shvatiti, Izabela, upitala je Margareta s negodovanjem u glasu.

– Ne, ne mogu to razumjeti, – odgovorila je Izabela.

– Kada se pruži prilika, odvest ću vas u kliniku, – rekla sam nato. – Moći ćete vidjeti u špiritu ljudske zametke u raznim stadijima njihova razvoja... Po nesreći se dogadja i da se djeca radjaju prije roka, i to me se uvijek duboko doima.

– Kako se može dogoditi da se djeca rode prije roka? – upitala je Ivanka.

– Iz raznih razloga: možda je majka pala ili podigla kakav pretežak teret. Žena u drugom stanju mora biti vrlo oprezna. Neke žene to zaboravljaju ili ne mogu da dovoljno paze na sebe jer im nitko ne pomaže. Tako mnoge od njih ne dočekaju kraj trudnoće....

– Onda sva ta djeca umiru bez krštenja?

– Nažalost, mnoga! Ipak se često dogadja da babica ili liječnik mogu krstiti dijete dok je još u krilu svoje majke, ili neposredno nakon rodjenja ako je još živo. Uostalom, u slučaju poroda prije roka, katolički liječnici i primalje uvijek krste dijete, čak i ako se ono rodi sposobno za život. Obično se to dogadja oko sedmoga mjeseca trudnoće. Vi znate da u slučaju potrebe svatko može krstiti.

Još sam im govorila o inkubatorima u kojima se može očuvati život djece rodjene prije roka uz vrlo savjesnu njegu liječnika i bolničarki.

Ove razgovore vodile smo za vrijeme naše šetnje po šumi. Osim jednoga lovca, nismo sreli nikoga. Na povratku mi je Margareta rekla:

– Mama, kakav li smo danas imali lijep dan! Još ću ga se dugo sjećati!

– Sjećajte ga se da iskažete poštovanje Božjoj veličini i stvaralačkoj moći, ali o tom ne razgovarajte sa svojim drugaricama u razredu. Njih treba da upute u tajne života njihove vlastite mame. Te su tajne previše duboke i svete da bi se o njima moglo bezrazložno pričati. Sačuvajte ovaj razgovor u dnu svojega srca, pa ako jednoga dana budete imale kakva druga

pitanja, ne ustručavajte se doći do mene: ja ću vam uvijek dati odgovor.

– I ja bih htjela jednoga dana biti majkom. Što znače bolovi i muke, kada je tako velika sreća imati svoju vlastitu djecu...

Nisam sumnjala da će Margareta jednom biti dobra majka obitelji. Da se čovjek u to uvjeri, dovoljno je bilo promatrati je kako se igra sa svojim lutkama ili kako se brine za dvoje djece naših susjeda u hotelu.

Dijete se uozbiljilo: – Kako čvrste moraju biti veze djeteta s majkom! One se sigurno nikada ne mogu prekinuti!

Privukla sam Margaretu k sebi: – Katkada se te veze ipak prekinu, i tada majka trpi mnogo više nego kod najtežega poroda. Često od toga i umre, tako je njezina bol velika.

Djevojčica se privinula uza me: – Mama, jesam li se ja rodila prije roka?

– Ne, Margareta, ja sam te nosila devet mjeseci....

– Jesi li zbog mene mnogo trpjela? – upitala je šapćući mi u uho dok su Izabela i Ivanka išle nekoliko koraka ispred nas.

– Kada majka zagrli svoje dijete, brzo zaboravlja sve muke.

Pogledala me je vragoljasto: – Jesam li mnogo vikala?

– O da, ali to me je uvjerilo u jakost tvoje konstitucije...

– Mama, ja te nikada neću ostaviti! – rekla je sa sigurnošću.

– Jednoga dana doći će mladi princ i odvesti pricezu! Radi sreće svojega djeteta morat ću se s time pomiriti, – rekla sam smiješeći se.

Margareta se zamislila, a onda je nastavila: – Ja ću se kasnije udati, ali samo za mladoga čovjeka koji će se tebi svidjeti i zbog kojega te neću morati ostaviti. Ne, mama, nikada neću dozvoliti da se nas dvije rastanemo!

– Rastanak ne rastavlja i srca. Ionako veći dio vremena mi nismo zajedno. Majka i dijete ostaju unutarnje povezane pa ih prostorna udaljenost ne može rastaviti. Sačuvajmo, Margareta, ovo naše unutarnje povjerenje pa će naša srca ostati uvijek sjedinjena.

– Kako li je lijepo što si mi rekla! Neću to nikada zaboraviti!

Uveče su Izabela i Margareta otišle na šetnju, a Ivanka je došla do mene. – Nije li ti moja mama nikada pričala kako sam ja rodjena? Kako bih voljela da mi ona sve to može pripovijedati!

Pogledala me je bolnim i nemirnim pogledom. Tada sam uzela ovu veliku djevojčicu na koljena i ispričala joj sve što sam znala o njezinim roditeljima. Rekla sam joj da je rodjena petnaest dana prije roka i da je zbog toga njezina mama bila vrlo zabrinuta. Dok sam joj govorila, dijete me je gledalo raširenih očiju kao da ne želi da joj izmakne ijedna riječ. Zatim me je nježno zagrlila i poljubila.

– Hvala, mama, da si mi to sve ispričala... Da znaš kako te ja volim!...

Još me je jednom zagrlila, a zatim je skočila na zemlju govoreći: – Idem potražiti Margaretu i Izabelu.

Nakon večere djeca su pošla spavati, a ja sam ostala da razgovaram s Izabelom.

– Gospodjo, vi ste me uputili u mnoge stvari o kojim ja nisam imala ni pojma. Čudim se da ste o tom tako otvoreno govorili djeci od trinaest godina.

– Poznavanje stvarnosti prištedjet će im mnogo bespotrebnih neprilika. Margareta i Ivanka su već velike djevojčice, i tajne života bi im prije ili kasnije valjalo otkriti, a ja ne bih htjela da to učini bilo tko. One su navikle da ja odgovaram na sva njihova pitanja, pa nikako nisam mogla da uzmaknem pred tako važnim problemima. One bi pokušale kod svojih drugarica ili u knjigama da nadju odgovor koji bi im mogao dati i krivi pojam o životu. Želim da poznaju život u cjelini, njegove radosti i boli, i da budu ispunjene divljenjem i poštovanjem pred tajnama božanske svemogućnosti. Bez poštovanja ne može biti prave ljubavi kao što nema ni kuće bez temelja. Previše volim svoju djecu da bih bilo kome prepustila da rješava njihove probleme. Majci je dužnost da sama pravovremeno uputi svoju djecu u tajne života. U naše vrijeme, ona ne smije na to dugo čekati jer djeca postaju zrela prije nego nekada. Vi ste primijetili kako su pitanja djevojčica logična. Jesam li onda smjela izmaći odgovoru ili im reći ono što nije istina? Ne, Izabela, jer to ne bi bilo za njihovo dobro.

– Kakva li je sreća za Margaretu i Ivanku da imaju takvu majku! Ja sa svojom majkom ne bih nikada mogla o tom razgovarati iako je ona prema meni bila dobra i uvijek me mazila.

– Većina majki su bespomoćne kada im njihova djeca postavljaju pitanja. Budući da nato nisu pripravljene, one ne nalaze prave riječi za odgovor. Često one ne shvaćaju svoju dje-

cu i čude se što im njihove duše izmiču. Ja bih pak htjela sačuvati povjerenje mojih kćeri jer im je to potrebno.

– Imate pravo, gospodjo doktor. Kako li zavidim vašoj djeci! Mogu li vam i ja isto tako postavljati svoja pitanja?

– Naravno, Izabela! No ne bi li bilo ljepše da jedna drugoj govorimo ti?

Zagrlila sam djevojku koja je uzbudjena jecala ne mogavši ništa reći.

– Nikada neću zaboraviti što si za me učinila, – rekla je ipak nakon nekoliko trenutaka otirući suze.

Namjeravala sam ponuditi joj novi dom jer sam već nekoliko zadnjih dana opažala kako nas žalosnim pogledom promatra kada su me Ivanka i Margareta uhvatile svaka za jednu ruku i kada su me preko dana zvale mama. Tada mi je bilo žao toga napuštenoga stvorenja. Nakon obraćenja, njezina obitelj je više nije shvaćala. Naravno, redovnice su je voljele, ali jedan internat je prevelik da nadomjesti domaće ognjište. Izabeli je bila potrebna obitelj u kojoj bi se ona osjećala kao kod kuće, njezinoj osjećajnosti bila je potrebna ljubav koju joj ni redovnice nisu mogle pružiti.

Prošlo je nekoliko časova dok se Izabela smirila. – Još ne mogu potpuno shvatiti veličinu dara koji si mi dala...

Ona je nesvjesno uvijek trpjela u svojoj obiteljskoj sredini koja je bila bez vjere i tako malo odgovarala njezinim prirodnim sklonostima.

– Ja se osjećam bolje medju redovnicama nego nekada kod kuće, rekla mi je jednoga dana. No ona još nije imala prilike da živi u

atmosferi kršćanske obitelji, trebalo je da i to iskusi prije nego se odluči za svoju budućnost.

– Otići ću u samostan, – rekla mi je malo kasnije.

– Najprije treba da upoznaš svijet, Izabela. Nemaš pravo da se odrečeš onoga što ne poznaješ.

– Ja ne volim bučne svečanosti ni veliko društvo...

– Pravi život je više nego to. Prije nego se odrečeš svojega nasljedstva, morala bi upoznati trgovinu svojega oca...

Učinila je kretnju kao da se brani, ali ja sam je umirila: – Nećeš morati da stanuješ u svojoj kući, možeš ostati kod mene. Ipak moraš da upoznaš vrijednost svoje baštine. Potpuno razumijem tvojega strica koji želi da se nakon svršene domaćinske škole posvetiš trgovini.

– U tom slučaju će mi biti lakše ako se opodne i uveče budem mogla vratiti k tebi..., rekla je razmislivši.

– Moraš se kod nas osjećati kao u vlastitoj kući, ako se katkada i ne budem mogla tobom baviti...

– Ne uznemiruj se zbog toga, bit ću sretna ako te budem mogla od vremena do vremena vidjeti i s tobom se malo porazgovoriti.

– Zajedno ćemo provesti moje praznike i, koliko god je to moguće, skupa ćemo jesti.

– Unaprijed se tome veselim!

I tako ja sada imam tri kćeri...

ĆUDOREDNI SKANDAL

B..., 2. studenoga 1953.

Jučer sam povela svoju djecu na groblje. Kakve li utjehe kad znamo da pripadamo Općinstvu svetih i da nismo rastavljeni od svojih dragih pokojnika!

Iako je ujutro padala kiša, popodne je bilo sunčano. Margareta i Ivanka upalile su svijeće na grobovima ukrašenima bijelim krizantemama. Izabela nas je pratila. One su sve tri doputovale u subotu, a danas popodne su se već morale vratiti. Kako jučer nisam bila dežurna, mogla sam im se potpuno posvetiti. Naročito sam promatrala Izabelu: nije sakrivala radost što se nalazi medju nama.

Jutros sam ih ostavila same u kući jer sam nakon ordinacije morala poći na sud radi jedne žalosne afere: neki penzioner poticao je dvije djevojčice na nećudoredne čine. Nitko to nije očekivao od jednoga sredjenoga i uglednoga čovjeka.

Sa svojom domaćicom stanovao je u prizemlju lijepe usamljene zgrade u kojoj su stanovale još četiri obitelji. Udovac je i njegovo troje već oženjene djece stanuju na drugom mjestu. U kući su ga svi voljeli jer je uvijek bio dobar prema djeci, često im je davao slatkiša i nikada se nije tužio na njihovu buku. Stoga su roditelji, imajući u njega povjerenje, puštali djecu da mu dolaze u stan ni ne sluteći kakvoj ih opasnosti izvrgavaju.

Pred nekoliko sedmica jedna je majka iznenadila svoju kćerku gdje masturbira. Mala

je priznala da je nju i njezinu prijateljicu to naučio stari gospodin. I ja sam ispitivala dvije djevojčice koje su mi priznale isto što i svojim roditeljima. Djeca su još bila tjelesno netaknuta, ali ih je stari čovjek zaveo na onaniju i tu naviku valja sada iskorijeniti. S poslasticama kupio je on njihovu šutnju i one su šutjele tjednima iz straha da ne ostanu bez čokolade.

Roditelji su podnijeli tužbu, i tako se taj uvaženi čovjek prvi puta u svom životu našao pred sudom. On se čak nije ni branio. Kada je sudac upitao kako je mogao tako nisko pasti, on je odgovorio: - Ne znam... Bio sam tako sam...

Kad je čuo presudu, bio je sav slomljen, no ona u njegovu slučaju nije mogla biti blaža. Možda neće zadugo preživjeti sramotu, a kraj njegova života bit će gorak, pun grižnje savjesti. Strašno je kada čovjek nagrdi svoju starost takvim činima!

Možda i nije on jedini bio odgovoran za ono što se dogodilo. Odgovornost leži i na majkama koje nisu dovoljno pazile na svoju djecu i koje nisu uživale njihovo povjerenje jer bi ih u protivnom slučaju djevojčice već prvoga dana o svemu obavijestile. Isto tako, same djevojčice nisu poznavale prave stidljivosti jer inače ne bi tako lako pristale da se svlače pred tim čovjekom. Isto vrijedi i za njihov religiozni odgoj. Kada sam ih pitala za te stvari, jedna mi je odgovorila: - Katkada molim: "Moj Bože, nauči me da budem pobožna!

Druga mi je kazala: - Mi molimo u nedjelju prije jela.

Da su njihove majke običavale promatrati ih, morale bi, mislim, primijetiti da su se njihove djevojčice promijenile; takvi ozbiljni prestupci ne mogu ostati nezapaženi. Vjerojatno su, prezaokupljene drugim stvarima, bile sretne što na njih ne trebaju paziti kada su njihove kćeri odlazile u susjedov stan. Koliko ima žena koje su sretne kada im djeca nisu u kući.
- Hvala Bogu, sada napokon imam malo mira, - misle one.

Poznajem jednu majku devetero djece. Ona više voli da njezina djeca dovode u kuću svoje drugove, nego da idu k drugima. - Kada su kod mene, barem znam što rade, - rekla mi je jednoga dana. Kada bi sve majke bile kao ova, svjesne svoje odgovornosti, ne bi nitko mogao tako lako pokvariti njihovu djecu!

Djeca ovoga penzionera možda takodjer snose jedan dio odgovornosti za krivicu svojega oca. Oni se sigurno za njega nisu dovoljno brinuli nakon smrti svoje majke. Možda su mu čak dali na znanje da im se ne bi svidjelo kada bi se on ponovo oženio.

Pa ipak! Nije lako da čovjek u poodmakloj dobi sam prolazi kroz život, naročito ako je navikao na dugogodišnju skrb pažljive supruge. On se mora ponovno oženiti, ili se povući u kakav dom, ako ne može da stanuje kod svoje djece. Domaćica ne može nikada nadomjestiti suprugu!

Vraćajući se sa suda, bila sam sva potresena misleći na toga starca kojega je osuda utukla.

Kod kuće je za vrijeme ručka vladalo raspoloženje odlaska. - Morat ćemo čekati do Božića da se opet vratimo kući, - rekla je Ivanka. Voljela bih da ih mogu imati uza se, ali njima je lijepo u L..., a ovdje im ja, ovako zaokupljena svojim poslovima, ne bih mogla posvetiti dovoljno vremena. Kod redovnica se nalaze u dobrim rukama, a ja se mogu, potpuno mirna, baviti svojim bolesnicima. Pričekat ću da ih opet uzmem k sebi kada budu zrelije.

Otputovale su sve tri. Izabela će do Uskrsa ostati u domaćinskoj školi. Nakon toga će stanovati kod mene i baviti se trgovinom. Veselim se kad pomislim da će slijedećega proljeća već biti ovdje i da će me svake večeri, kada se budem vraćala s posla, dočekati u kući. No bojim se da je neću dugo imati uza se: sve više imam utisak da je trgovina ne zanima i da ona misli samo na samostan.

Nisu nam poznate namjere Božje. Možda ju je on, usprkos svega, odredio za brak. Što se tiče mene, neću propustiti da je upozorim na mlade ljude iz dobrih obitelji.

SVEŽANJ STARIH ILUSTRACIJA

B..., 1. siječnja 1954.

Božić je prošao i jučer su djeca s Izabelom otputovala k mojim roditeljima koji su ih sve tri pozvali k sebi. Doći ću po njih s kolima sutra poslije podne. Danas, na blagdan, ja sam dežurna, i čini se da mi moji bolesnici ne daju da budem mirna u toploj sobi.

Pred nekoliko sedmica imala sam jedan slučaj, koji neću tako skoro zaboraviti. Bila sam

pozvana k nekoj ženi od oko pedeset godina koja stanuje u malom stanu gradskoga naselja. Ona se udala dosta kasno i ima samo sina od osamnaest godina. Prvi put kad sam ušla u ovaj mali dvosobni stan, našla sam ga u kuhinji udubljena u čitanje starih ilustriranih časopisa koji su mi odviše dobro poznati. U posljednje sam se vrijeme posebno zanimala za takvu štampu jer je na jednom procesu neki mladi čovjek, koji je silovao neku djevojku i pokušao je ubiti, priznao da ga je lektira takve vrste dovela na optuženičku klupu.

Odmah sam se toga sjetila videći mladoga Oskara W... kako zažarenih obraza guta to štivo, sav uronjen u nestvarni svijet koji ga je mogao pokvariti.

Otac mladoga čovjeka otvorio mi je vrata i odmah me uveo u drugu prostoriju. To je bila obiteljska spavaonica, sigurno je od rodjenja sin uvijek spavao u sobi svojih roditelja. Sada on više nije bio dijete nego mladić koji se jamačno zanimao za tajne života. Jesu li njegovi roditelji vodili o tom računa?...

Gdja W... se prehladila i imala je upalu u donjim dijelovima tijela.

– Tom je uzrok ovo moderno rublje, – rekla je.

– Ali, gospodjo, ja se nadam da se vi ne povodite za svim glupostima mode, – dovratila sam ja.

– Vi slabo poznajete moju ženu, gospodjo doktor! rekao je g. W. smiješeći se, ali se ipak u njegovu glasu osjećala ljutina.

– Može li čovjek da postupa drugačije nego drugi? – rekla je žena.

– Katkada mora. Nitko ne smije da se odreče svojega vlastitog ukusa i mišljenja. Vi, gospodjo, više niste u dobi da se odijevate kao neka mlada djevojka. Morate se odijevati toplije.

Opazila sam da sam dirnula osjetljivo mjesto. Gdja W... je pripadala ženama koje se ne mogu pomiriti sa starošću i koje se odijevaju kao mlade. One se pritom ne pitaju hoće li im to škoditi zdravlju. Živeći u iluziji da je dovoljno izgledati mlad da to čovjek doista i bude, one se takodjer podvrgavaju kurama mršavljenja koje narušuju njihovo zdravlje.

Jedna mlada djevojka može sebi nekako dozvoliti da se lagano odijeva iako ni to nije bez opasnosti, žena u godinama na to više nema pravo, jer je ona mnogo osjetljivija na hladnoću. Iz prehlade unutarnjih organa mogu proizaći neizlječive bolesti. Upala jajnika može postati kronična i ugroziti čitav živčani sustav.

– Ali ne želim izgledati kao strašilo za ptice...! – rekla je ona.

– Ako se obučete toplije, nećete zato izgledati kao strašilo. Uostalom, čemu sakrivati svoje godine?

– Da, gospodjo doktor, govorite joj ozbiljno, jer mene ona ne sluša! Gdja W... je na čas bila izašla iz sobe i baš se vraćala.

– Mi smo koketne samo radi svojih muževa, u protivnom slučaju oni se okreću za mladim djevojkama.

– Jedva smo se uzeli, a ona me je već sumnjičila, – rekao je g. W...

– I to ne bez razloga, – odvratila je njegova žena s gorčinom.

Čovjek se nasmiješio porugljivo. – Moja žena nema nikakvoga razloga da se tuži, a ljubomora i nepovjerenje su loši savjetnici.

Pogledala sam oko sebe. Kao ni u prvoj prostoriji nisam ni ovdje vidjela nikakva kršćanskoga znaka. Iznad kreveta visjela je neka slika živih boja koja je prikazivala ples jedva odjevenih žena.

– Vi sada znate što morate činiti, gospodjo, rekla sam da zaključim raspravljanje. Ostanite na toplom i u krevetu! Vratit ću se za nekoliko dana; ako se vaše stanje ne popravi, morat ćete u bolnicu. Ali ako se budete ravnali po mojim savjetima, to neće biti potrebno.

– Ali tko će kuhati i obavljati ostale kućanske poslove?

Navikla sam da mi žene postavljaju takva pitanja kada im naredim da ostanu u krevetu.

– Uz vaše upute dva će muškarca to neko vrijeme moći raditi.

– Mogli bismo jesti u tvorničkoj kantini, – rekao je muž, – a ja ću zamoliti jednu susjedu da kuha za moju ženu.

Sve je dakle bilo u redu, ali sam ja znala da se gdja W... neće tako lako dati u krevet. Stoga sam je još jednom upozorila na opasnosti kojima se izvrgava ako ne bude ležala.

Sin je još uvijek bio u kuhinji udubljen u svoje revije. Bacila sam preko njegova ramena pogled na stranicu koju je upravo čitao.

– Kakvo veselje nalazite vi mladi ljudi

čitajući ovakav šund? upitala sam.

On se trznuo kao iza sna. – To tata kupuje sve te ilustracije, – rekao je zbunjen.

– A tko kupuje one brošurice! – čuo se iza mojih ledja glas g. W..a. Mi smo obojica strastveni čitači. Sin je to naslijedio od mene!

– Ne smatram tu lektiru baš odgojnom, – primijetila sam.

– Varate se, gospodjo doktor! Te razne ilustracije obogaćuju naše znanje, – odvratio je otac.

– Ali vi tu čitate i loše stvari!

– Pitam se zašto izvjesne osobe imaju predrasude prema ilustracijama. Nestrpljivo očekujem svaki novi broj i mislim da to štivo unosi malo promjene u naš svakodnevni život.

Rado bih mu bila odgovorila da, ako ta lektira možda i ne djeluje na njega, koji je otvrdnuo, ima sasma drugačije djelovanje na njegova sina. Ali sam mislila da je u prisustvu mladića bolje šutjeti.

Pokazujući prstom najgore ilustracije, rekla sam mladiću: – Je li vas čitanje tih revija doista veseli, Oskare?

– Oh, gospodjo doktor, kad ga počnem čitati, ne mogu se zaustaviti!

Ipak ne oskudijevamo dobrim knjigama. Te revije smućuju vašu fantaziju i predočuju vam život u krivom svjetlu.

– Moj sin je kao i ja! Nakon dnevnoga rada volimo malo otpočinuti i zaboraviti naše svakodnevne brige.

Što da na to odgovorim? U tom pogledu bi ih trebalo pokušati sasvim preodgojiti, ali

to bi vjerojatno bilo beskorisno: njihova je mašta bila već previše iskvarena da bi se mogla zadovoljiti zdravim štivom.

Gdja W... je prerano ustala iz kreveta i sigurno se nije dovoljno toplo obukla. Ponovo je oboljela pa je morala u bolnicu. Budući da nije mogla biti izliječena u nekoliko dana, odmah su je upozorili da će tu morati ostati dulje vremena. Mužu, čini se, to nije bilo pravo. Dotada mu žena nikada nije bila bolesna, barem ne tako da bi morala dulje vremena ležati ili biti u bolnici. Navikao je da obroci budu gotovi i kuća u redu kada se vraćao s posla. Sada se sve izmijenilo; kod kuće više nije imao svoga komoditeta ni reda. Jeo je sa sinom u tvorničkoj kantini i često svraćao k nekoj mladoj udovici u susjedstvu.

Mladić je bio prepušten sam sebi. Misleći da time izvršuje svu svoju očinsku dužnost, g. W... mu je katkada postavljao pitanje:

– Što si radio večeras nakon posla?

– – –

Jučer se mladi čovjek našao na optuženičkoj klupi. Već nekoliko sedmica pripadao je jednoj bandi mladih kradljivaca. Ispočetka nije znao s kime ima posla, ali su ga mladi gangsteri upotrijebili kao jataka. – Bi li mogao sakriti kod sebe ovu kasetu, upitao ga je njegov "prijatelj".

– Niste li pomislili da je ta stvar ukradena?

– Sumnjao sam, ali sam htio jednom doživjeti nešto uzbudljivo, – priznao je potpuno iskreno.

– Jste li mirno spavali s tom kasetom u krevetu?

– Ne, nimalo! Nemirno sam sanjao svake noći. Rado bih bio vidio što je u kaseti, ali nisam imao ključa.

– Niste li slutili što bi moglo biti unutra?

– Ne!

I Oskar je pogledao suca upitnim pogledom.

Da mi je barem što kazao, – rekao je njegov otac.

– Kako to da nitko nije našao kasetu u krevetu vašega sina?

– U posljednje vrijeme on je sam pravio krevet jer mi je žena bila u bolnici. Ona se vratila tek jučer.

Sudac je zašutio za nekoliko trenutaka... U kaseti su bili dragulji velike vrijednosti, nastavio je zatim gledajući strogo oca i sina.

– Jesu li oni zaista bili ukradeni? – upitao je mladić potresen.

– Naravno! I vama se sudi kao jataku.

Tek sada je Oskar shvatio ozbiljnost situacije. – Hoću li ja morati u zatvor? – upitao je problijedivši. G. W..., koji je u biti bio dobar i volio svojega sina, plakao je gorko.

– Gospodine suče, vi to ipak nećete učiniti...!

Mladić je bio osudjen uvjetno.

– Pobrinut ću se da moj sin nikada ne mora izdržati kaznu, – obećao je otac.

Nadam se da će mi se uskoro pružiti prilika da posjetim W...ove. Bit će mi dužnost da

ih upozorim na opasnosti što ih za mladež predstavljaju ilustracije koje oni običavaju čitati. Takodjer ću ih uputiti na kakvu knjižnicu gdje će moći nabavljati dobre knjige za novac koji su dosada trošili za lošu štampu.

U naše dane su mnoge obitelji slične ovoj. Koliko bi trebalo napora da ih se pouči i prosvijetli! Malo ljudi ima svoj vlastiti sud, ali mnogo ih prima savjete drugih. Važno im je pristupiti jednostavno i prijateljski...

U IME BOŽJE

B..., 8. siječnja 1954.

Izabela i djeca su ponovo otputovali. Blagoslovila sam ih prije odlaska.

– Na pragu nove godine stavimo se pod zaštitu Božju, – rekla je Izabela stisnuvši mu ruku.

Ona nestrpljivo očekuje Uskrs jer će tada moći ostati ovdje. – Kako još ne mogu stupiti u samostan, volim da ostanem s tobom. Kada budem punoljetna, nitko me više u tom neće moći spriječiti; ali i u samostanu ću biti sretna znajući da imam u svijetu obitelj kojoj pripadam...!

– Mama, za Uskrs ću ti donijeti dobru svjedodžbu, – rekla mi je Margareta. (Svjedodžba za Božić mogla je biti bolja).

– Mama, kada ćeš doći da nas vidiš? – upitala je Ivanka prije nego je izašla iz kuće.

Neka ih Bog sve tri čuva! A meni neka dadne snage kako bih mogla i dalje vršiti dužnosti svojega tako odgovornoga zvanja.

